

VOITTO KOTIIN
TUTKIMUS ENNALTA EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN
VOITTO KOTIIN -PROJEKTISTA

MARKO RAITANEN

Taitto: Milla Koski
© Nuorten Puolesta ry ja Marko Raitanen

Nuorten Puolesta ry
Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisusarja
2005

ISBN: 952-91-8363-1 (nid.)
ISBN: 952-91-8364-X (PDF)
ISBN: 952-91-8437-9 (CD-ROM)

SISÄLLYS

	ESIPUHE	5
	TIIVISTELMÄ	6
1	JOHDANTO	7
2	VOITTO KOTIIN -PROJEKTI NUORTEN PUOLESTA RY:N TOIMINNASSA	9
	2.1 Projektin rakenne	9
	2.2 Projektin historia	14
3	PERHETAPAAMISTEN ENSIMMÄINEN JAKSO	20
	3.1 Kymen perheryhmän ensimmäinen perhetapaaminen	20
	3.2 Kymen perheryhmän toinen perhetapaaminen	23
	3.3 Kymen perheryhmän kolmas perhetapaaminen	25
	3.4 Alustavat havaintoni	28
4	PALVELUN LAADUN TUTKIMINEN	31
	4.1 Sosiaalisen leiritoiminnan laadun tutkiminen	31
	4.2 Asenteet, asenteenmuutos ja vaikuttavuuden tutkiminen	33
	4.3 Voitto kotiin -projektin laadun tutkiminen	35
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	37
	5.1 Tutkimustehtävä	37
	5.2 Tutkimusaineistot	37
	5.3 Tutkimusote	39
	5.4 Aineiston analyysi	45
6	PERHETAPAAMISTEN KUVAUS	47
	6.1 Kymen perheryhmä	47
	6.2 Pohjois-Karjalan perheryhmä	50
	6.3 Varsinais-Suomen perheryhmä	53
7	VOITTO KOTIIN -PROJEKTIIN OSALLISTUMISEN SYYT	55
	7.1 Perheiden syyt osallistua	55
	7.2 Projektin henkilöstön syyt osallistua	60
	7.3 Yhteistyötahojen syyt osallistua	64
	7.4 Osallistumattomuuden syitä	66

8	PROJEKTIODOTUKSET	68
8.1	Perheiden projektiodotukset	68
8.2	Toteuttavan tahon projektiodotukset	71
8.3	Yhteistyötahojen projektiodotukset	72
8.4	Orientaatiotyypit	73
9	TYTYVÄISYYS VOITTO KOTIIN -PROJEKTIIN	75
9.1	Perheiden tyytyväisyys Voitto kotiin -projektiin	75
9.2	Toteuttavan tahon tyytyväisyys Voitto kotiin -projektiin	82
9.3	Yhteistyötahojen tyytyväisyys Voitto kotiin -projektiin	86
9.4	Perhetapaamisten onnistumista selittävät tekijät	89
10	TULOSTEN YHTEENVETO JA POHDINTA	92
10.1	Tutkimuksen lähtökohta ja tehtävät	92
10.2	Miksi Voitto kotiin -projektiin osallistutaan?	92
10.3	Voitto kotiin -projektiin kohdistuvat odotukset ja niiden toteutuminen	93
10.4	Voitto kotiin -projektin onnistumisen arviointi	96
10.5	Löytyykö parantamisen varaa?	97
10.6	Voitto kotiin -projekti asenteenmuokkaajana	100
10.7	Mitä opimme tästä?	101
	VIITTEET	102
	KIRJALLISUUS	105
	LIITTEET	107

ESIPUHE

Nuorten Puolesta ry on tehnyt monen vuoden ajan työtä perheleiri- ja lomatoiminnan parissa. Vuosina 2002–2004 yhdistys toteutti Raha-automaattiyhdistyksen tuella Voitto kotiin -nimisen lomatoiminnan kehittämisprojektin. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan projektin toimintaa. Tutkimus on tarkoitettu myös oppaaksi perheiden parissa tehtävän työn kehittämiseen.

Voitto kotiin -projektin ohjausryhmässä päätettiin heti hankkeen käynnistyessä panostaa vahvasti toiminnan seurantaan, arviointiin ja kehittämiseen. Hankkeen yhteistyökumppanina on toiminut Nuorisotutkimusseura, jossa on ymmärretty perheen merkitys nuorten sosiaalisen vahvistamisen välineenä.

Hankkeen alkuperäisen idean esittivät aikoinaan Nuorten Puolesta ry:n hallitukselle Tiina Nurmi-Kokko ja Ari Näätäsaari. Myös Esa Kaskimo on ollut hankkeessa mukana suunnitteluvaiheesta alkaen. Perhetapaamisten vetäjiksi ja idean kehittäjiksi löydettiin Tuomo Saari ja Miia Pietilä. Ohjaajina on toiminut eri alojen ammattilaisia ja opiskelijoita, nuoria naisia ja miehiä. Tuore osaaminen on tukenut hankkeen kokeiluluonnetta. Perheterapeutina on hankkeen alusta saakka toiminut Eija Laine ja toisena perheterapeutina Rosemary Piri. Kaikkiaan Voitto kotiin -perhetapaamisten parissa on työskennellyt kolmisenkymmentä henkilöä. Heille kaikille lämpimät kiitokset!

Haluamme lisäksi kiittää lukuisia yhteistyökumppaneita, joita ovat Raha-automaattiyhdistyksen ja Nuorisotutkimusseuran lisäksi olleet Kymenlaakson ensi- ja turvakotiyhdistys, Sovinnon Vuoksi ry, Turun ensi- ja turvakotiyhdistys, Turun, Joensuun ja Lieksan kaupungit, Nuorten Kotkain Keskusliitto, Merikratos Osuuskunta, Varsinais-Suomen Nuoret Kotkat ja lukuisat yksityishenkilöt eri aloilta.

Helsingissä 3.12.2004

Marko Laitinen
projektipäällikkö

Marko Raitanen
tutkija

TIIVISTELMÄ

Voitto kotiin -projekti on kokeiluhanke, jossa kehitetään ehkäisevän päihdetoiminnan menetelmiä sekä yhteistyökäytäntöjä koko perheen parissa tehtävään työhön. Tavoitteena on ennalta ehkäistä lasten ja nuorten päihteiden käyttöä sekä tukea vanhemmuutta. Toiminta rakentuu pääasiallisesti kolmesta viiteen päivään kestäville perhetapaamisille, joita on muutaman kuukauden välein. Perhetapaamisiin osallistutaan kahden vuoden ajan.

Pitkäkestoinen toiminta on ollut yksi projektin peruspiirteistä projektin alkuvaiheista saakka. Toiminnan odotetaan johtavan pysyviin asennemuutoksiin perheen sisäisessä vuorovaikutuksessa ja päihteiden käytössä. Perheen sisäistä vuorovaikutusta tuetaan yhdessä tekemisen ja läsnäolon merkitystä korostaen. Päihteittäviä asenteita viritetään kouluikäisten lasten vanhempien ryhmäohjauksella.

Ensisijaisena kohderyhmänä ovat Ensi- ja turvakotiyhdistysten ja perhekeskusten asiakkaat sekä heidän perheensä. Perheryhmän koko on viidestä seitsemään perheeseen, jotka ovat valittu alueellisesti: Kymi, Pohjois-Karjala ja Varsinais-Suomi. Yhteensä toimintaan on osallistunut 22 perhettä, 89 henkilöä. Toimintaa on rahoittanut Raha-automaattiyhdistys kolmivuotisella avustuksella 2002–2004, yhteensä 459 000 eurolla.

Tässä tutkimuksessa Voitto kotiin -projektia on tarkasteltu palvelun laatumallin avulla. Tyytyväisin ryhmä muodostuu lapsista, poikkeuksena murrosikäiset. Tyytyväisyys perustuu yhdessä olemiseen, kavereihin ja erilaisiin leikkeihin. Vanhempien tyytyväisyys jakautuu odotusten mukaan. Mikäli odotuksia ei ole, on tyytyväisyys todennäköisempää kuin korkeilla odotuksilla varustautuneiden kohdalla. Ohjaajat ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä, sillä odotukset ja kokemukset ammattitaidon kehittymisestä vastaavat toisiaan. Ajoittaista tyytymättömyyttä aiheuttavat toiminnan suunnitteluun liittyvät seikat, kuten tavoitteiden suurpiirteisyys ja perhetapaamisen ohjelman keskenräisyys. Projektin johtotason tyytyväisyys perustuu tärkeänä pidetyn toiminnan toteutumiseen, tyytymättömyys kohdistuu hitaaseen käynnistymiseen ja vähäiseksi jääneeseen perheiden määrään.

Se osa yhteistyötahojen edustajista, joka odottaa uutta toimintamallia perhetyön kentälle, haluaa tiiviimpää yhteydenpitoa ja positiivisista kokemuksista kuulemista. Toisaalta valtaosa yhteistyötahojen edustajista on odottanut panoksensa liittyvän vain perheiden valintatilanteeseen. Rahoittajan edustaja arvostaa haastavien perheiden valitsemista toimintaan, mutta pitää toimintamallia liian kalliina. Tästä syystä projektin jatkohakemus on muovautunut perheleireistä perhekerhojen suuntaan.

Eri osapuolten näkemyksiä (lapset pois lukien) yhdistävät perheiden valintaan liittyvät haasteet. Odotusten ja motivaation selvittämisen lisäksi tärkeänä pidetään nykyistä yhtenäisempien perheryhmien luomista sekä ennakkoon jaettavan tiedon totuudenmukaisuutta. Jatkossa on korostettava arjessa jaksamista tukevan loman sijasta haastavaa prosessia, joka vaatii muutakin kuin paikalle saapumisen ja retkiohjelmaan osallistumisen. Valtaosa vanhemmista arvostaa selkein sanoin annettua valistusta ja osa yhteistyötahojen edustajista pitää erittäin hyvänä, että sanomaa tuetaan niillä kontrollitoimenpiteillä, jotka viranomaisille ovat mahdollisia.

Valintatilanteen ohella nähdään tarvetta osallistamisen kehittämiseen. Asennemuutokset merkitsevät vanhojen toimintatapojen kyseenalaistamista ja uhkaavat ainakin jossain määrin vanhemman itsetuntoa. Kuunteleminen ja yhdessä laaditun suunnitelman tarkistaminen lisäävät prosessin herkkyyttä ja antavat tietoa mahdollisista hankauskohdista.

1 JOHDANTO

Erilaisiin aineistoihin perustuvat tutkimustulokset herättävät huolta nuorten ja aikuisten hyvinvoinnista. Lapset ja nuoret rakentavat identiteettiään yhteiskunnassa, jossa monet aiemmat perusrakenteet ovat muuttuneet tai kadonneet. Elämme tilanteessa, jossa eri sukupolvien välinen kokemusten vaihtaminen, yhteisöjen ja perinteiden merkitys sekä yhteiskuntaan integroitumisen mahdollisuudet ovat käymistilassa. Tämä näkyy lasten ja nuorten kasvuolosuhteissa, perheiden elämäntilanteissa sekä sosiaalisen tuen puutteena. Yhteiskunnan ja vanhempien kasvatusvastuun sanotaan hämärtyvän ja lastensuojelutoimenpiteiden määrän jatkuvasti kasvavan. Tilanteen ei uskota parantuvan ja tämä pessimismi heijastelee ongelmien kärjistymistä: perinteiset puuttumistavat näyttävät kykenemättömiltä vastaamaan ongelmiin.

Sosiaalibarometrin (Londén ym. 2004) tulosten perusteella voidaan todeta, että holhous ja kontrolli eivät ratkaise lasten ja nuorten kasvuedellytysten ongelmia. Toimintakykyinen hyvinvointipalvelujärjestelmä edellyttää toiminnan suunnitelmallisuutta sekä yksilöllisten hoito- ja palvelusuunnitelmien, samoin kuin palvelujärjestelmän kokonaisuuden toimivuuden arviointia. Viranomaisten työnjako ei kaikilta osin vastaa ongelmien luonnetta. Siksi palvelujärjestelmän verkostoitumista, yhteistyötä ja yhteisiä toimintatapoja tulee edelleen kehittää. Lisäksi kuntien sosiaalitaloudellinen tilanne suorastaan pakottaa hyödyntämään toisenlaista verkostoitumista ja uusia toimijarakenteita. Suuri tarve ja paine kohdistuukin viranomaissektorin ulkopuolisille, kolmannen sektorin järjestämillä toimintatavoille.

Eri toimintatapoja yhdistää niiden edellytysten tukeminen, joiden avulla erilaisten perheet huolehtivat lapsistaan ja nuoristaan. Peruserhetyöstä tai perhetyön peruspalveluista puhuttaessa on syytä muistaa, ettei niitä ole määritelty kovinkaan selkeästi. Mikäli peruspalvelut määritellään siten, että niiden tulee toteutua kaikkien perheenjäsenten osalta ainakin jollakin tasolla, törmätään useisiin ongelmiin. Esimerkiksi nuoren osallisuuden ja syrjäytymisen määrittelyssä käytetään usein lähtökohtana pysymistä tai poikkeamista tavanomaiselta koulutusuralta. Tavallisesti nuoren koulutusvalinnat ovat kohtuullisen selkeitä ja suurin osa suorittaa tutkintonsa määräajassa. Moni-ilmeiseksi syrjäytyneen nuoren määrittelyn tekee se, että yhtäältä häntä vertaillaan niin sanottuun normaaliin koulutusuraan ja toisaalta häntä kuitenkin kannustetaan itsenäisiin, yksilöllisiin koulutusratkaisuihin ja valintoihin.

Perheiden elinolojen todellinen seuranta vaatii kunnissa poikkihallinnollista, verkostoituvaa yhteistyötä. Peruskysymys on se, kuinka aikaansaadaan arvostava suhde sekä hallinnon puolella että käytännön toiminnassa. Hallinnon tulisi sopia työnjaosta ja ilmoitusvelvollisuudesta. Käytännön toiminnassa kyse on ohjaajan ja perheenjäsenten välille syntyvästä suhteesta. Ohjaajien osaaminen ja sitoutuminen on avainasemassa luottamuksen syntymisessä molemmilla tasoilla.

Laajasti ottaen ennalta ehkäisevä toiminta on hyvinvointiyhteiskunnan rakentamista, sosiaalisten lähtötaserojen tasaamista sekä toimenpiteiden suuntaamista riskiryhmiin. Käsitteiden valinnalla voidaan tuoda esiin erilaisia painotuksia. Osallisuuden edistämisessä painottuu varhainen ennaltaehkäisy. Syrjäytymisen ehkäiseminen liittyy yleensä jo havaittuun ongelmaan, kuten päihdeongelman tai huostaanoton ehkäisemiseen. Siinä puolestaan korostuu ongelmatilanteeseen puuttuminen.

Tarkastelen tässä tutkimuksessa Raha-automaattiyhdistyksen rahoittaman ja Nuorten Puolesta ry:n vuosina 2001–2004 järjestämän Voitto kotiin -projektin perhetapaamisten laatua sekä tuodaan esille eri osapuolten näkemyksiä toiminnan toteuttamisesta. Tutkimus lähti liikkeelle keväällä 2003

yhdistyksen tarpeesta saada projektinsa kehittämisen tueksi sitä koskevaa tutkimusta. Yhdistyksessä kaivattiin tietoa siitä, miten projektista kehitetään laadukas toimintamalli perhetyön kentälle: mitä perhetapaamisilta odotetaan, miten perhetapaamiset eri osallistujatahojen näkökulmasta koetaan ja mitkä ovat perhetapaamisten vahvuudet ja heikkoudet. Tutkimuksen suunnittelussa olivat mukana projektin oma ohjausryhmä sekä tutkimuksen tekemisestä vastaavan tahon, Nuorisotutkimusverkoston, asettama ohjausryhmä.

Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa monipuolista ja kattavaa tietoa, jota voidaan hyödyntää vastaavien perhetyömuotojen suunnittelussa ja toteutuksessa. Lähtökohta on asiakasperhelähtöinen, joten tarkoituksena on kehittää tutkimuksen avulla toimintaa yhä paremmin asiakasperhettä huomioivaan suuntaan. Myös sosiaali- ja terveystaloudissa yleistyvä kilpailuttamiskäytäntö on ohjannut näkökulman valintaa. Laadun painoarvon pitäisi tuoreen tutkimuksen mukaan olla tarjoksia arvioitaessa ainakin 40 prosenttia (Kittilä 2004).

Tutkimuksen tärkeimmässä osassa esitellään ja arvioidaan vanhempien näkemyksiä siitä, mikä perhetapaamisissa kaipaisi kehittämistä ja muutosta, ja mikä olisi säilyttämisen arvoista. Myös asiakasperheiden lasten, perheleirien ohjaajien, vastuuhjaajien, projektin johtajien, avustavan tahon sekä yhteistyökumppaneiden edustajien näkemyksiä on kuultu ja huomioitu.

Millainen Voitto kotiin -projekti sitten on? Sen toiminta rakentuu pääasiallisesti kolmesta viiteen päivään kestäville perheleireille. Projektin lähtökohtana on klassisen etsivän yhdyskuntatyön ja uudentyyppisen verkostoitumisen lähestymistapoja yhdistämällä kehittää ehkäisevän päihdetoiminnan menetelmiä sekä yhteistyökäytäntöjä koko perheen parissa tehtävään työhön. Kohderyhminä ovat Ensi- ja turvakotiyhdistysten ja perhekeskusten asiakkaat sekä heidän perheensä. Tätä tutkimusta laatiessani projektin asiakaskunta muodostuu kolmesta alueellisesta ryhmästä: Kymi, Pohjois-Karjala ja Varsinais-Suomi. Yhteensä toimintaan on osallistunut 22 perhettä, 89 henkilöä.

Nuorten Puolesta ry:n Voitto kotiin -lomasisältöjen kehittämisprojektin tavoitteena on ehkäistä lasten ja nuorten ongelmia sekä tukea vanhemmuutta perhekeskeisen toimintamallin avulla. Perhetapaamisissa parannetaan perheiden sisäistä vuorovaikutusta yhdessä tekemisen, harrastustoiminnan ja arkisten askareiden opetteluun kautta. Jaksoilla harrastetaan yhdessä kädentaitoja, liikuntaa, retkiä, luonnossa liikkumista, kalastusta, marjastusta, pelejä ja leikkejä. Lisäksi ohjelmat sisältävät luentoja, keskusteluja ja erilaisia kasvatusta ja kehittymistä tukevia harjoituksia. (Ote ohjaajien hakuilmoituksesta 5.5.2003.)

Entä millaiseksi on arvioitu onnistunut perhetyön projekti? Arvio on usein hyvin subjektiivinen. Tätä on tarkasteltu tutkimuksessa kahdesta näkökulmasta: Voitto kotiin -projektiin liittyvistä tyytyväisyyskokemuksista sekä odotusten ja kokemusten vastaavuudesta. Jos yleistavoitteena pidetään eniten apua tarvitsevien väestöryhmien itsenäisen selviämisen tukemista, ja projektin laatua tarkastellaan tästä näkökulmasta, niin laadukas projekti on sellainen, jossa tämä tavoite toteutuu. Tutkimuksen avulla voidaan paikantaa laadun karikkoja ja löytää virikkeitä vastaavien toimintamallien järjestämiseen.

2 VOITTO KOTIIN -PROJEKTI NUORTEN PUOLESTA RY:N TOIMINNASSA

Voitto kotiin -projekti on vuonna 2002 alkanut uusi kokeiluhanke, jonka tavoitteena on perhekeskeisen toiminnan avulla ennaltaehkäistä lasten ja nuorten päihteiden käyttöä ja tukea vanhemmuutta (Projektin väliraportti 29.3.2003).

Tässä luonnehdinnassa esiintyvä perhekeskeisyys kiinnittää projektin perhetyön kenttään. Perhetyö puolestaan ”esiintyy puheessa kaikkien tuntemana, luonnollisena työskentelytapana” (Heino ym. 2000, 10). Perhetyön ideologia on kokonaisvaltaista ja sitä määrittäviä käsitteitä on lukematon määrä: ohjaava perhetyö, tehostettu perhetyö, perhetukityö, avotyö, toiminnallinen avotyö, avo-uuollolinen perhetyö, perheterapia, perhekuntoutus, perheryhmätoiminta, perheleiritoiminta, päiväryhmä ja niin edelleen. Jäsentymätön perhetyöpuhe kertoo siitä, että käsite on jätetty sateenvarjokäsitteeksi, jonka alle mahtuu koko auttamisen kirjo ohjauksesta ja neuvonnasta terapiaan ja laitoshoitoon, joko perheelle tai vanhemmalle, lapselle tai nuorelle suunnattu auttaminen.

Voitto kotiin -projektia kuvaava perhetyön käsite on perheleiritoiminta, joka sekkin kattaa hyvin monenlaisia malleja. Perheleiritoiminnalle tyypillisesti kasvatustehtävään tarjotaan loman tapaista tukea, johon osallistuu lastensuojeluviranomaisten lisäksi esimerkiksi vapaaehtoistyöntekijöitä tai seurakunnan työntekijöitä. Osallistuvat perheet voivat olla vähäistä tukea tarvitsevia tai huostaanoton uhan alla eläviä lastensuojelun asiakasperheitä (Karinsalo 1996.) Tutkimuksen kohteena olevassa projektissa ei kuitenkaan haluttu, että perheet asennoituisivat leiriin lomana, ja siten projektin henkilöstöä ohjattiin puhumaan perhetapaamisista leirien sijasta. Tässä tutkimuksessa käytän termiä ”perhetapaaminen” kuvatessani useita päiviä kestäviä ja ohjelmaa sisältäviä matkoja, joita projektissa järjestetään asiakasperheille.

Voitto kotiin -projektissa perhetyö muodostuu perheleiritoiminnasta, ja se tarkoittaa asiakasperheiden yleistä epävirallista tukemista, arjen kasassa pitämistä. Kyseessä ei ole perheiden syvällinen tukeminen siinä mielessä, että perheiden elämään puututtaisiin vahvojen ja virallisten väliintulojen avulla. Viralliset väliintulot ovat projektin ulkopuolista viranomaistyötä: sosiaaliviranomaiset suorittivat projektin kuluessa huostaanottoja muutamissa asiakasperheissä.

Tutkimuksen kohteena olevan projektin pedagogisena haasteena on päästä mahdollisimman lähelle perheiden arkea, luoda tasavertainen suhde työskentelyyn, vaikka heidän elämäkokemuksensa ja tietopohjansa ovatkin erilaisia. Haasteena on myös perheiden ottaminen mukaan ryhmäkohtaisten tavoitteiden asettamiseen ja toiminnan kehittelyyn. Mukaan ottamisen myötä perheenjäsenet saattaisivat myös sitoutua ja motivoitua paremmin työskentelyyn perhetapaamisissa.

2.1. Projektin rakenne

Voitto kotiin on NP:n [Nuorten Puolesta ry:n] kannalta tärkeä asia. Se on meidän ainoa toimintamalli ydinosaamisalueella, käytännössä. Toiminta tulisi saada vakiinnutettua, sillä projektielämä on järjestön kannalta kurjaa elämää, kun koko ajan pitää keskittyä muuhun. (JT/M, haastattelu 3.10.2003.)¹

Voitto kotiin -projektin taustalla olevan yhdistyksen nimi on Nuorten Puolesta ry. Vuonna 1959 neljä Nuorten Puolesta -paikallisyhdistystä perusti Nuorten Puolesta Keskusliitto ry:n. Sen tehtäväksi muodostui lapsi- ja nuorisotoiminnan tukeminen, lähinnä leiri- ja kurssitoiminnan järjestäminen omistamis- saan leirikeskuksissa. Yhdistyksen jäseniä ovat Kotkan, Kymenlaakson, Lapin, Lounais-Suomen, Mikkelin, Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon, Nokian ja Uudenmaan paikallisyhdistykset, Sosiaalidemokraattiset Nuoret, Nuorten Kotkain Keskusliitto, PNP-Yhdistys ja Työläisnuorten Tuki. Yhdistyksen hallituksen puheenjohtajana on toiminut muun muassa Pertti Paasio. Nykyisin hallitus muodostuu aikaisempaa enemmän jäsenjärjestöjen edustajista.

Yhdistyksen kotipaikka on Helsingin kaupunki ja toimialueena koko maa. Yhdistyksen tarkoituksena on lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä hyvinvoinnin edistäminen. Tarkoituksensa toteuttamiseksi yhdistys harjoittaa valistustyötä ja julkaisutoimintaa, avustaa varhaisnuoriso- ja nuorisotyötä tekeviä järjestöjä ja laitoksia, järjestää leirejä ja lomaviikkoja, ylläpitää leiri- ja kurssikeskuksia, myöntää avustuksia opinto- ja harrastustoimintaan, järjestää kokouksia, koulutus-, juhla- ja huvitilaisuuksia sekä kilpailu- ja retkeilytoimintaa ja harjoittaa yhteistyötä tarkoitustaan ja toimintaansa sivuavien järjestöjen ja muiden yhteisöjen kanssa. (Nuorten Puolesta ry:n säännöt 21.3.2002.)

1970-luvulla yhdistys pääsi Raha-automaattiyhdistyksen rahoituksen piiriin järjestämällä nuorison leiritoimintaa, jota jatkettiin kesään 2001 asti. Projektin johtotason mukaan yhdistys eli muutamana vuoden hiljaiseloa ennen Voitto kotiin -projektin alkamista. Raha-automaattiyhdistyksen rahoittaman kolmivuotisen projektin tavoitteena on perhetyön innovaation kehittämisen lisäksi myös yhdistyksen toiminnan aktivoiminen ja yhteistyöverkoston kehittäminen.

Odotan, että kokemukset projektista tulee kirjattua eräänlaiseen niksikirjaan. Tai se on turhan tekninen sana. Siinä tulisi kuitenkin olla vinkkejä miten asioita voi ratkoa. Projektin kannalta on epäolennaista, tai onhan se tärkeää että perheellä menee hyvin, mutta tuotos on tässä vaiheessa toinen. Eli ymmärtää se, missä on onnistuttu ja missä ei. Ja miksi ollaan onnistuttu tai miksi ei olla. (JT/M, haastattelu 7.11.2003.)

Projektin organisaatio on yhdistyksessä järjestetty siten, että projektia johtaa ja koordinoi projektipäällikkö. Hän aloitti tehtävässä 1.3.2002 ja toimii sekä Nuorten Puolesta ry:n hallituksen että työvaliokunnan alaisuudessa ja raportoi hallitukselle projektin etenemisestä. Myös budjettivastuu kuuluu projektipäällikölle. Projektipäällikön alaisuudessa toimivat ohjaajat sekä aluevastaavat. Projektipäällikkö suunnittelee perhetapaamisten sisältöjä, huolehtii raportoinnista ja kehittää projektia yhdessä ohjausryhmän, ohjaajien sekä aluevastaavien kanssa.

Taulukko 1. Projektin ohjausryhmän jäsenet ammattinimikkeen ja taustaorganisaation mukaan.

Ammattinimike	Taustaorganisaatio
Pääsihteeri	Nuorten Kotkain Keskusliitto
Kulttuuri- ja kv-sihteeri	Nuorten Kotkain Keskusliitto
Lapsi- ja nuoriso-ohjaaja	Pohjois-Karjalan Nuoret Kotkat
Toiminnanjohtaja	Kymen Nuoret Kotkat
Ehkäisevän päihdetyön ohjaaja	Kotkan kaupungin sosiaali- ja terveystoimi
Sosiaalisihteeri	Rakennusliitto
Nuorisoasiainsihteeri	Vantaan kaupunki
Projektipäällikkö	Nuorten Puolesta ry

Projektin ohjaamisesta ja seurannasta on vastannut ohjausryhmä. Ryhmän toimenkuvaan kuuluvat sisällön tarkoituksenmukaisuuden valvominen, toiminnan kehittäminen saatujen kokemusten perusteella, ohjaajien rekrytointi ja tukeminen, suhteet muihin sidosryhmiin sekä seurantajärjestelmän luominen. Ryhmän rooli ei siis ole vain valvova, vaan tukeva ja ohjaava. Ohjausryhmän kokouksiin on tutkijan lisäksi kutsuttu vastuuhjaajat sekä tarpeen mukaan muut ohjaajat. Ohjausryhmä aloitti työskentelynsä 26.4.2002 ja siinä on toiminut alusta lähtien samat kahdeksan jäsentä, joilla on alan ammatillinen tausta.

Perhetapaamisten ohjaajina on toiminut projektin kuluessa 13 henkilöä, joista kahta kutsutaan projektiin liittyvissä muistioissa leirien päävetäjiksi, johtaviksi ohjaajiksi sekä pää- tai vastuuhjaajiksi. Muita ohjaajia kutsutaan projektiin liittyvissä muistioissa apuohjaajiksi, lastenohjaajiksi, leiriohjaajiksi tai ohjaajiksi. Käytän tässä tutkimuksessa nimityksiä vastuuhjaaja ja ohjaaja. Vastuuhjaajien toimenkuvan vuoksi luen heidät projektin johtotasoon kuuluviksi. Vastuuhjaajat ja ohjaajat ovat yhdessä vastanneet projektin viikko- ja viikonloppuohjelmien suunnittelusta projektipäällikön kanssa, sekä perhetapaamisten toiminnan ohjaamisesta.

Toinen vastuuhjaajista jäi projektin aikana eläkkeelle ja toinen siirtyi kokopäiväiseen työhön. Ohjaajille projekti oli sivutyö joko oman työn tai opiskelun ohessa. Luultavasti sivutyön luonteen vuoksi projektin ohjausryhmässä esitetty idea, jossa samat ohjaajat olisivat saman perheryhmän kanssa koko projektin ajan, ei toteutunut. Projektipäällikkö oli kuitenkin tyytyväinen ohjaajiinsa, joita on hänen mukaansa vaikea löytää edes palkattuna, saati vapaaehtoisina.

Palkka on markoissa noin 10 000 kuukaudessa, joka jaetaan leiripäivien määrällä. Lisäksi tulee puolitettu kokopäiväraha sekä matkakorvaukset. Pääohjaajat saavat hieman enemmän, noin 2 000 euron kuukausipalkkaa jaettuna työpäivillä, eli ei tässä hommassa rikastu. (JT/M, haastattelu 3.10.2003.)

Taulukko 2. Projektin vastuu- ja muut ohjaajat koulutuksen ja pääasiallisen toiminnan mukaan.

Koulutus	Pääasiallinen toiminta
Yhteisöpedagogi	Pääsihteeri
"Elämän sekatyömies"	Suunnittelija, eläkkeellä
Sosionomi	Ohjaaja
Kulttuurituottaja (AMK)	Kulttuuri- ja kv-sihteeri
Nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaaja	Asuntola-ohjaaja
Yhteiskuntatieteiden yo.	Yhteisöpedagogiopiskelija
Sosionomi, esiopettaja	Palvelukodin johtaja
Psykologian yo.	Opiskelija
Lähihoitaja Sairaanhoitaja-terveydenhoitaja-opiskelija	Lähihoitaja
Yhteiskuntatieteiden yo.	Sosiaalityöntekijä
Filosofian maisteri	Äidinkielen opettaja
Liikunnanohjaajaopiskelija (AMK)	Opiskelija

Ohjaajien lisäksi projektiin on rekrytoitu eri aihealueista vastaavia ohjaajia, joita projektin muistioissa kutsutaan myös nimikkeellä asiantuntijaohjaaja. Tässä tutkimuksessa kutsun heitä avustavaksi tahoksi, joka koostuu pääosin perheterapeuteista ja vierailevista luennoitsijoista. Erityisesti perheterapeuttien rooli toiminnan sisällössä on varsin suuri. Lasken avustavaan tahoon kuuluviksi myös lomapaikkojen isännät ja emännät.

Aluevastaavat ovat ohjausryhmän jäseniä. He ovat etsineet yhdessä projektipäällikön kanssa projektiin tarvittavat yhteyshenkilöt. Näistä yhteyshenkilöistä on muodostettu alueellisia verkostoja, joiden toimesta perhetapaamisten perheet on valittu. Perheitä valittaessa tärkeimmät yhteistyötahot ovat olleet kuntien sosiaalitoimi, perhekeskukset sekä erilaiset järjestöt. Kymen perheryhmä on muodostettu Kymenlaakson Ensi- ja turvakotiyhdistyksen sekä Sovinnon Vuoksi ry:n kanssa. Pohjois-Karjalan perheryhmä on muodostettu Joensuun kaupungin perhekeskuksen sekä Lieksan perhetukikeskuksen kanssa, Varsinais-Suomen perheryhmä puolestaan Alvari-perhetyön sekä Varsinais-Suomen Nuorten Kotkien kanssa.

En ole erityisen tyytyväinen alkuperäiseen toimintasuunnitelmaan, jossa aluevastaavat vastaisivat kustakin alueesta. Tämän myötä syntyi päällekkäisyyksiä ja epäselviä vastuita. En voinut esimerkiksi antaa määräyksiä, kun [he] eivät ole palkkalistoillamme. Myös perheiden rekrytointi yllätti. Sen kuvitteli tapahtuvan nopeammin, nyt se kävisi nopeammin. Sitä porukkaa oli, johon piti ottaa yhteyttä ja se vei aikaa. Yhdessä aluevastaavien kanssa mietittiin erilaisia vaihtoehtoja, toistakymmentä ideaa. Mutta kun pää aukesi, niin sitten yhteistyökin alkoi kulkea. (JT/M, haastattelu 3.10.2003.)

Voitto kotiin -projektin ylimmät elimet ovat Nuorten Puolesta ry:n hallitus ja työvaliokunta. Hallitus ja työvaliokunta valitsevat ohjaajat ja perheet ohjausryhmän suosituksesta. Hallitus valvoo projektin etenemistä ja työvaliokunta toimeenpääsee hallituksen päätökset. Yhdistyksen hallituksen puheenjohtaja on pohtinut monimutkaiselta vaikuttavan ja osittain päällekkäisen projektiorganisaation toimivuutta.

Itse olen funtsinut homman siten, että en puutu toimintaan kentällä enkä aio käydä paikalla. Olen eniten hyödyksi ulkopuolisena, enkä halua olla sekoittamassa käytännön leiritoimintaa. Vastuuhenkilöinä toimivat projektipäällikkö sekä vastuuohjaajat. Hieman epäilen sitä ohjausryhmän osuutta, tai sen merkitystä välikätenä. Onko sen linja NP:n [Nuorten Puolesta ry:n] hallituksen ja leiritoiminnan välillä oikea? (JT/M, haastattelu 7.11.2003.)

Nuorten Puolesta ry on monin tavoin kytköksissä sosiaalidemokraattiseen liikkeeseen. Projektin ohjausryhmän kahdeksasta henkilöstä puolet on Nuorista Kotkista. Yhdistyksen toimitila on SDP:n puoluetoimistossa Saariniemenkadulla ja yhdistyksen hallituksen puheenjohtaja työskentelee työmarkkinasihteerinä SDP:n puoluetoimiston poliittisella osastolla. Yhtä ohjaajaa lukuun ottamatta Voitto kotiin -projektin ohjaajilla on työkokemusta Nuorten Kotkien tai Demarinuorten toiminnasta, mitä pidetään myös suosituksena.

[Ohjaaja] jää aikapulan vuoksi pois ohjaustehtävistä ja hänen tilalleen olen pyytänyt JP:tä, joka oli edellisen kierroksen hakijoiden joukossa. JP opiskelee sairaanhoitajaksi, ja on valmistunut lapsi-, nuoriso- ja perhetyöhön suuntaavaksi lähihoitajaksi. Hän on nyt virkavapaalla Tampereen kaupungilta, jossa on työskennellyt koulunkäyntiavustajana erityisluokalla ja opettajan sijaisena. Omaa vahvan kokemuksen Kotkatoiminnasta. (Projektipäällikön sähköpostiviesti 22.8.2003.)

Ohjaajien rekrytointi on tapahtunut henkilökohtaisten pyyntöjen, myöhemmin pääasiassa Kotkaviestin kautta. Pienen yhdistyksen on perusteltua etsiä ohjaajia tuntemiensa ihmisten joukosta, mutta kääntöpuolena muutamat vanhemmat ovat perheryhmissä pohtineet ohjaajien taustan merkitystä erittäin kriittiseen sävyyn. Kritiikki on tosin kohdistunut lähinnä ohjaajien työotteeseen ja taustakytköksistä on mainittu vain toisen vastuuohjaajan yhteydessä.

Ei ole meidän homma pönkittää heidän [ohjaajien] ammatti-identiteettiään, vaan heidän pitäisi tulla tänne töihin ja tehdä töitä. Ymmärrän tietyllä tavalla, kun ovat nuoria eikä itsellä ole lapsia. Silti nuoriso-ohjaaja on sivustakatsoja, luulevat, että riittää kun katsoo päältä. (KY/N, keskustelu 26.4.2003.)

En minä voi tästä projektipäällikölle kertoa, kun on niin puolueellinen. Ja ne muut ohjaajat, hehän ovat vastuuhjaajan tuttavina jo lapsuudesta saakka. En tiedä, miten heidät on valittu, mutta pakko on pysyä lojaalina vaikka minkälaisessa tilanteessa. Tai luulin hetken, että se ohjaaja ei ole vastuuhjaajan käskyläinen samalla tavalla, mutta sitten paljastui, että hekin ovat tunteneet ihan pienestä lähtien. (KY/N, puhelinhaastattelu 1.4.2004.)

Kyllähän minä olen vastuuhjaajalle sanonut ja tekstiviestinkin laittanut, että hyvähän se on olla vetämässä toimintaa kun on hyvät suhteet korkeisiin päättäjätahoihin. Ei silloin tarvitse aina niin toimiakaan. (KY/M, keskustelu 30.5.2004.)

Myös yhdistyksen omistukset perhetapaamisten viettopaikoissa on syytä mainita. Perhetapaamiset järjestettiin projektin alkupuoliskolla pääasiassa yhdistyksen omistamissa, muille vuokratuissa lomakohteissa Kustavissa ja Punkaharjulla. Edellinen on Turun saaristoa, jälkimmäinen on kansallismaisemaa.

Miten sitä huomioisi kommentin, jossa epäillään projektin olevan liiketoiminnan pelastamista? Omistetaan jokin kiinteistö, esimerkiksi leirikeskus, ja järjestetään sinne toimintaa. Ainakaan nykyisillä perheryhmien määrillä ei ole taloudellista vaikutusta. Ja toisaalta on luultavaa, että neuvotteluvара hinnassa ja palvelujen sisällössä on tällä tavoin toimiessa suuri. (Ote tutkimuspäiväkirjasta 9.10.2003.)

NP:lle [Nuorten Puolesta ry:lle] kerättiin kiinteää omaisuutta kiinteistöjen muodossa, mutta hallitus ei palkannut ketään hoitamaan niitä. Sitten järjestettiin toimintaa, jotta saatiin kiinteistöille käyttöä. Nyt ne on vuokrattu ulkopuolelle ja pystymme järjestönä keskittymään olennaiseen asiaan. Voitto kotiin -projekti ei ole enää sitä varten, että saisimme rakennuksille käyttöä. (JT/M, haastattelu 7.11.2003.)

On selvää, että leiripaikka on suunnittelun keskeinen lähtökohta mahdollisuuksineen ja rajoituksineen: ennen kuin voi kertoa, mitä tehdään, on tiedettävä, missä asiat tehdään. Tuovinen (1988, 18) määrittelee ihanteellisen perheleiripaikan sellaiseksi, jossa on kauniit, viihtyisät, riittävästi äänieristetyt asuinhuoneet, jotka vielä parhaassa tapauksessa antavat joustomahdollisuuksia asumiseen. Perheen on pystyttävä asumaan yhdessä tai parin perheen isommat lapset voivat olla samassa huoneessa. Ihanteelliselle leiripaikalle ominaisia ovat myös riittävän tilavat ja kauniit yhteistilat sekä ystävällinen henkilökunta. Lisäksi leiripaikkaa tulisi ympäröidä kiinnostava, jännitystä, kauneutta ja toimintamahdollisuuksia tarjoava maasto.

Lomakohteet ovat saaneet perheiltä kerätyissä asiakaspalautteissa hyvät arvostukset. Ne soveltuvat rakenteiltaan projektin toimintaan, sillä niissä on majoitustilaa myös isoille ryhmille sekä yhteistilaa. Yleisimmin perhetapaaminen on järjestetty Punkaharjun lomakohteessa, joka muodostuu kolmesta rakennuksesta sekä rantasaunasta. Päärakennus on vanha koulu, jossa käytössä on kolme huonetta ja sviitti, sadan hengen sali, noin 60 hengen kokoushuone ja salista liukuovilla eristettävä noin 30 hengen tila. Muut rakennukset ovat rivitaloja, joissa vuodepaikkoja on noin 100. Huoneistoissa on oma WC ja suihku, osassa minikeittiö. Pihapiirissä on urheilukenttä sekä teatterilava ulkoilmakatsomoineen. Yleensä paikka on ollut pelkästään perheryhmän käytössä, eikä muita asukkaita ole ollut. Perheryhmät ovat arvostaneet erityisesti leirikeskuksen isännän palvelualltiutta.

Kustavin lomakohteet muodostuu päärakennuksesta, paritaloista sekä ulkorakennuksista. Päärakennuksessa on yhdeksän huonetta, WC ja suihku sijaitsevat käytävällä. Ruokasali on 40–50 ruokailijalle. Paritaloja on kolme, joissa kussakin kaksi huoneistoa (n. 45 m²) 4–5 hengen majoitukseen. Huoneistoissa on WC ja suihku, keittiönurkkaus, jääkaappi ja ruokailuvälineet. Ulkorakennuksia on kolme, joista yksi toimii varastona, toinen tanssilavana ja kolmas kokous- ja ajanviettotilana 40–50 hengelle. Yleensä paikka on ollut pelkästään perheryhmän käytössä, muita asukkaita on ollut satunnaisesti. Perheryhmät ovat olleet pääasiassa tyytyväisiä, joskin kielteistä palautetta on nostattanut erityisesti ruoan vähäiseksi koettu määrä sekä leikkivälineiden puute.

Myös vaihtoehtoisista kohteista (n = 4) on saatu pääasiassa hyvää tai erittäin hyvää palautetta perheryhmiltä. Poikkeuksena oli Pohjois-Karjalan perheryhmän ensimmäinen perhetapaaminen, jonka majoitus ei vastannut odotuksia. Vaihtoehtoisia lomakohteita on käytetty kolmesta syystä. Ensisijainen lomakohde on saattanut olla täynnä tai perhetapaamisiin osallistuneet vanhemmat ovat arvioineet uuden kohteen aiempia paikkoja paremmaksi. Vaihtoehtoilta on haettu myös vaihtelua.

Kun neljäkin kertaa ollaan samalla porukalla samassa paikassa, niin onhan nämä ympyrät nähty. Ja lähistön nähtävyydet myös aika tarkkaan. (OT/M, haastattelu 28.2.2004.)

Perhetapaamisten paikkavalintoja ei pidetä projektin toiminnan kannalta yhdentekevinä. Paikan merkitystä korostetaan erityisesti ensimmäisessä toimintasuunnitelmassa. Sen sijaan sitä, miten paikka vaikuttaa, ei esitetä.

NP:llä on vanhastaan kokemusta ongelmaperheiden kanssa työskentelemisessä sekä loistavat puitteet tehokkaan ja vaikutuksiltaan myönteisten elämysten järjestämiseen omistamallaan leiri- ja kurssikeskuksella. Punkaharjulla sijaitsevan leiri- ja kurssikeskuksen alueella olevat puitteet antavat loistavan mahdollisuuden perheille miettiä oman perheen tilaa ja ennalta ehkäistä mahdollisia kriisejä jotka helposti laukaisevat perheissä alkoholi- ja huumeongelmia. (Voitto kotiin -projektin toimintasuunnitelma 17.3.2002.)

2.2 Projektin historia

Itse asiassa ideaa lähti siten, että minä ja toinen yhdistyksen hallituksen jäsen veimme samaan NP:n kokoukseen samat ideat toisistamme tietämättä. Ja ne olivat niin samanlaiset, että muut nauroivat että teimme muka toisistamme tietämättä. Mutta niin me tehtiin. (JT/M, haastattelu 3.11.2003.)

Voitto kotiin -projektin taustatekijöiksi esitetään viimeisten vuosikymmenten aikana tapahtuneet yhteiskunnalliset muutokset perheiden elinoloissa. Ensin joukkotyöttömyys vei monia perheitä ahdinkoon sekä henkisesti että taloudellisesti. Sitten nousukausi toi mukanaan lieveilmiöitä, kuten päihteiden väärinkäyttöä sekä kasvanutta alkoholin kulutusta eri ikäryhmissä. Myös ulkoisten paineiden koetaan lisäävän yksilöiden välistä kilpailua, jolloin moni toteaa omat resurssit riittämättömiksi. Esimerkiksi työelämän kiivas tahti vähentää perheen yhdessäoloaikaa, jolloin lasten kasvuun liittyvien ongelmien pohtimiseen ei jää aikaa. Yksinhuoltajaperheissä puolestaan väsyttään. Ratkaisuksi esitetään ennalta ehkäisevää toimintaa, jolla koetaan olevan suurin mahdollisuus puuttua ongelmiin tarpeeksi ajoissa. (Voitto kotiin -projektin toimintasuunnitelma 17.3.2002.)

Ennalta ehkäisevä toiminta mainitaan alkuvaiheen toimintasuunnitelmassa yhteiskunnalle edullisimmaksi toimintamuodoksi ja esimerkkinä mainitaan lasten ja nuorten tupakoinnin ja alkoholin käytön aloittamisen ehkäisy. ”– terveen kasvun ja kehityksen turvaamiseen on pyritty saamaan mukaan kaikki osapuolet: kodit, kunnat, päiväkodit, perhepäivähoito, koulut, seurakunnat, järjestöt, valtion eri organisaatiot, asiantuntijat, elinkeino- ja liike-elämä, tiedotusvälineet ja nuoret itse” (mt.; myös Toimintasuunnitelma 24.5.2004, 2). Ajatus mahdollisimman laajasta yhteistyöverkosta näkyy vahvana myös väliraportissa:

Yhteyshenkilöverkoston luonti aloitettiin tekemällä priorisointi ja listattiin hyödylliset kontaktit. Alussa todettiin, että hankkeeseen on riittävän sitoutumisen aikaansaamiseksi saatava mukaan mahdollisimman paljon erilaisia sidosryhmiä. Kokemus on vahvistanut projektin alussa asetetun oletuksen, että vain laajalla kontaktien määrällä saavutetaan aikaan tulosta esimerkiksi osallistujarekrytoinnissa. Tunnustelua on tehtävä useiden eri yhteistyötahojen kanssa, jotta taataan oikeiden kontaktien löytämisen kautta toivottu tulos. Rekrytointivaiheen lähtiessä liikkeelle voi syntyä tunne turhasta ajankäytöstä lukuisien kontaktien luonnin vuoksi, mutta ilman tehtyä pohjatytöä ei toimivien yhteistyökumppaneiden löytäminen ole mahdollista. (Voitto kotiin -projektin väliraportti 2002, 8.)

Järjestöjen toimintamuotojen esitetään sopivan ennalta ehkäisevään toimintaan, sillä niillä on luonnollisia ja ei-pakollisia suhteita ja verkostoja. Nuorten Puolesta ry:n Voitto kotiin -projektin yläkäsitteeksi asetettiin päihdeiden käytön ehkäisy. ”Mitä enemmän kyetään ehkäisemään päihdeiden käyttöä yleensä tai mitä pidemmälle päihdyttävien aineiden aloitusikää saadaan siirrettyä, sitä enemmän on tehty huumeiden käytön ehkäisyksi” (Voitto kotiin -projektin toimintasuunnitelma 17.3.2002, 3).

Olen tehnyt toimintamallin markkinoinnista paperin, josta luntaan hieman. Toimintamallin tuottaa (mutta ei tärkeysjärjestyksessä) seuraavia asioita:

A. Perheiden elämänhallinnan paraneminen. Mittaaminen on tässä vaikeaa. [Perheet] ovat kuitenkin mukana kaksi vuotta, joten tuloksia on nähtävissä. Osa ohjaajista jää tosin pois, nyt voisi kysyä heidän näkemystään esimerkiksi erityislapsista.

B. Uusi työmuoto. Perheleiritoiminta tai muu tämmöinen poikkeaa turvakotitoiminnan muodoista sitoutumisen suhteen. Kun perheet sitoutuvat toimintaan, heidän voidaan olettaa sitoutuvan elämäänsä. Perheet eivät ole järjestön jäseniä, eli mukaan otetaan laajasti väkeä. Luodaan uusi yhteistyökumppanisto, jossa on eritasoiset verkostot. Esimerkiksi Pohjois-Karjalan yhteistyö tapahtuu kuntien kanssa, Kymen yhteistyö tapahtuu järjestöjen kanssa.

C. Ammatillinen kehittyminen. Tämän aiheen piiriin pääsee moni, kun on kymmenkunta ohjaajaa ja ohjausryhmä. Erityisesti uudet ohjaajat hakevat työkokemusta.

D. Tutkimusraportin kirjoittaminen. Tuloksena voisi olla lukupaketti, josta voi saada vinkkejä. Raportin muoto tulisi olla tuollainen jo siksi, että toiminta tehdään RAY:n avustuksella, joka tarkoittaa yhteisten rahojen käyttöä ja tämän myötä avoimuutta. Tietoa on tuotava julki. Lisäksi raportti tuottaa mahdollisuuden, että ollaan vakavasti otettava taho myös jatkossa. (JT/M, haastattelu 3.10.2003.)

Projektin alkuvaiheessa tavoitteeksi asetettiin päihdeongelmien ehkäisy perhekeskeisen toimintamallin avulla. Työn kohteeksi otettiin riskiryhmässä elävät perheet ja toimintalinjoiksi muotoutuivat sekä lasten ja nuorten päihdeongelmien ehkäisy että vanhemmuuden tukeminen ja vanhempien päihdeongelmien ehkäisy. Tarkoituksena oli, että perheet osallistuisivat kolme vuotta kestäväan hankkeeseen, jossa perheille luodaan mahdollisuus ratkaista ongelmia yhdessä asiantuntijoiden ja tukiperheiden kanssa. Oletuksena oli, että kolmivuotinen hanke on kestoaltaan niin pitkä, että sillä saavutetaan pysyviä asenne- ja elämänhallintaan liittyviä muutoksia. Oletus pitkäkestoisen toiminnan vaikutuksista mainitaan myös jatkorahoitusta haettaessa.

Perheet osallistuvat kolmen vuoden (toimintajakson osuus on kaksi vuotta) hankkeeseen, jossa niille luodaan mahdollisuus ratkaista ongelmia yhdessä asiantuntijoiden ja muiden perheiden kanssa. Näin pitkäkestoisella toiminnalla saadaan pysyviä muutoksia asenteeseen ja elämänhallintaan. (Voitto kotiin -projektin toimintasuunnitelma 24.5.2004, 2.)

Pitkäkestoinen toiminta on ollut yksi projektin peruspiirteistä projektin alkuvaiheista lähtien. Sama perheryhmä kokoontuu perhetapaamisiin useita kertoja vuodessa kahden tai kolmen vuoden ajan, tavoitteenaan ”– – yhdessä tekemisen ja arkisten toimintojen opettelu kautta parantaa perheiden sisäistä vuorovaikutusta. Vanhempia opetetaan havaitsemaan sekä puuttumaan lasten ja nuorten ongelmiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa” (Voitto kotiin -projektin toimintasuunnitelma 17.3.2002, 3). Tavoite on säilynyt pitkälti samana myös jatkorahoitusta haettaessa.

Tavoitteena on yhdessä tekemisen ja arjen ongelmien kohtaamisen kautta parantaa perheiden sisäistä vuorovaikutusta ja oman elämän hallintaa. Vanhempia ohjataan havaitsemaan sekä puuttumaan lasten ja nuorten ongelmiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Heitä myös ohjataan saamaan tarvitsemaansa apua paikallisten palvelujen kautta ja ottamaan vastuuta toiminnastaan. Sosiaalipalvelujen lisäksi tämä tarkoittaa muun muassa erilaisiin liikunta-, kulttuuri- ja seuratoimintoihin tutustumista. (Voitto kotiin -projektin toimintasuunnitelma 24.5.2004, 2.)

Perusteellisen harkinnan tuloksena on päädytty siihen, ettei Voitto kotiin -projektiin oteta kaikkein vaikeimmissa elämäntilanteissa olevia (ks. Voitto kotiin -projektin väliraportti 2002, 10). Rissanen, Karjalainen ja Salmela (2001) korostavat, että RAY:n tukema lomatoiminta on kohdistettava kaikkein suurimmassa tarpeessa oleville, mutta toisaalta he myöntävät, että lomat eivät sovellu kaikkein syrjäytyneimmille: ”Pidemmälle kroonistuneisiin elämäntilanteisiin tarvitaan lomaa vahvempia kun-

touuttavia toimia” (mt., 19). Voitto kotiin -projekti onkin suunnattu niin sanotussa kohtuuttomassa elämäntilanteessa ja syrjäytymisvaarassa oleville perheille, heidän syrjäytymiskehityksensä syvenemisen ehkäisyyn.

Aluksi suunniteltiin, että projektiin osallistuvat perheet rekrytoitaisiin kuntien tai seutukuntien sosiaali- ja terveysviranomaisten, työvoimatoimistojen sekä erityisesti koulujen kautta jaettavilla hakemuksilla. Käytännössä sosiaali- ja terveysviranomaisten lisäksi jakelukanavana on kuitenkin käytetty muutamia järjestöjä, kuten Ensi- ja turvakotien liittoa. Rekrytointikäytäntö on säilynyt projektin alusta jatkorahoitushakemukseen saakka samana: tarvittavat viranomaistahot etsitään yhteistyössä aluevastaavien kanssa ja yhteistyötahot antavat toiminnasta hyötyviksi katsomilleen perheille hakemuskaavakkeen. Perheiden valinnasta vastaa Nuorten Puolesta ry:n hallitus projektin ohjausryhmän suosituksesta. Käytäntöä voi kutsua Rissasen, Karjalaisen ja Salmelan (2001) termein kolmanneksi väyläksi: tiedottaminen ja rekrytointi hoidetaan kohdennetusti, toisin kuin suljetussa järjestöväylässä tai avoimessa tiedottamisessa.

Perheiden sitouttamiseksi rekrytointi ei voi tulla käskynä esim. sosiaalitoimen viranhaltijan taholta, vaan on noudatettava hakumenettelyä. On todettu, että tarve toiminnallemme on suuri, mutta resurssit rajalliset, joten hakulomakkeita ei voi jakaa summittain. Hakukriteerit ovat pysyneet matkan varrella ennallaan: Edelleenkin ei lähdetä etsimään pahimpia ongelmia, vaan ”rajalla” notkuvia ja tässäpä suunnaton haaste rekrytoinnille. (Voitto kotiin -projektin väliraportti 2002, 10.)

Projektin kuluessa perheryhmien heterogeisuus kohtasi kritiikkiä niin ohjaajien kuin vanhempien taholta. Ohjelmia ja tavoitteita oli vaikea suunnitella ja toteuttaa, kun osa vanhemmista oli eri syistä uupuneita, toiset kamppailivat alkoholismia vastaan, kolmannet halusivat vaihtelua arkeen. Palaute on huomioitu jatkorahoitusta haettaessa.

Jokaisen perheryhmän sisällä pyritään homogeenisuuteen ryhmäytymisen nopeuttamiseksi ja jotta päästäisiin tavoitteissa eteenpäin. Valintakriteerit muodostetaan yhdessä paikallisten sosiaali- ja terveysviranomaisten kanssa jo ennen perheiden rekrytoimista. Perheen tullessa mukaan projektiin heidän sen hetkinen tilanteensa kartoitetaan strukturoidun tilannekartoituksen [liite poistettu, MR] avulla, jotta edistymistä pystytään arvioimaan yhtäläisesti kaikilla perheillä. Tilannekartoituksen muoto muovataan yhdessä alan ammattilaisten ja perheiden valinnassa mukana olevien yhteistyötahojen edustajien kanssa, jotta sen käyttö ja tarkoitus on mahdollisimman selkeää kaikille osapuolille. (Voitto kotiin -projektin toimintasuunnitelma 24.5.2004, 2.)

Projektia aloittaessa toimintasuunnitelma oli varsin avoin. Toiminnan sisältöä kuvailtiin muutamalla lauseella sekä kahdella malliohjelmalla, joissa laadittiin aikataulut kuvitteellisille perhetapaamisille. Perhetapaamisten ohjelman perustaksi asetettiin vanhempien ja lasten yhteistoiminta sekä erillään tapahtuva toiminta. Edellinen toteutuisi kädentaitojen, marjastuksen, sienestyksen ja ruuanlaiton parissa. Jälkimmäinen kuvailtiin vanhempien näkökulmasta ja ohjelman mainittiin sisältävän luentoja, keskusteluja ja erilaisia harjoituksia. Malliohjelmien perheryhmän koko oli viikon mittaisessa perhetapaamisessa 10–20 perhettä, ohjaajien määräksi esitettiin kolme. Viikonlopun mittaisessa ohjelmassa perheryhmän koko oli 5–8 perhettä, ohjaajien määräksi esitettiin kaksi.

Projektin alkuaikaa pidän vaikeana. Toimintasuunnitelmaa luin kuin piru Raamattua. Ajattelin, että tämän on Rahis hyväksynyt, tätä lähdin vain toteuttamaan. Onneksi ohjausryhmä on ollut avuksi, asiat ovat soljuneet eteenpäin ryhmäytönä. (JT/M, haastattelu 3.10.2003.)

Tapaamisten ohjelman perustana ovat vanhempien ja lasten yhteistoiminta sekä erillään tapahtuva kohdennettu toiminta. Yhteisen toiminnan tarkoitus on perheiden yhteistoiminnan kotona jatkumisen tukeminen sekä uusien yhteisten elämysten tarjoaminen perheille esimerkiksi yöretkien ja uusien liikuntamuotojen kautta. Kohdennettu toiminta sisältää luentoja, keskusteluja ja erilaisia harjoituksia. Kokeneet perheterapeutit ja alan ammattilaiset vastaavat tapaamisissa tästä puolesta. (Voitto kotiin -projektin toimintasuunnitelma 24.5.2004, 4.)

Projektin kuluessa käytännön toteutus on selkiintynyt. Perheryhmän koko on vakiintunut 5–7 perheeseen, ja osallistujien määrän kasvu tapahtuu ryhmien määrällisenä kasvuna ryhmäkokojen kasvattamisen sijaan. Perheiden määrä ei ole suuri, mutta koska päihteiden käyttö vaikuttaa laajasti myös lähiympäristöön, voi ennalta ehkäisevä toiminta vaikuttaa usean ihmisen elämään. Suunnitelmaan on myös entistä selvemmin kirjattu koko perheelle suunnatun yhteistoiminnan ja vanhemmille suunnatun kohdennetun toiminnan järjestämisvastuu. Selkiytymistä on tapahtunut myös perheiden kuulemisessa.

Mukaan valittujen perheiden kanssa muovataan perhekohtaisesti heidän tavoitteistaan ja toiveistaan lähtöisin oleva toimintasuunnitelma, jonka ajankohtaisuutta ja tavoitteiden toteutumista arvioidaan projektin edistyessä.

— —

Toiminnan muoto on lähtöisin perheiden tarpeista ja tapaamisissa käsiteltävät teemat suunnitellaan ryhmän tavoitteita edistäviksi. (Voitto kotiin -projektin toimintasuunnitelma 24.5.2004, 3.)

Voitto kotiin -projektille on haettu jatkorahoitusta, ja toiminnan muoto tulee muuttumaan yhdessä suhteessa olennaisesti alkuperäisestä ideasta. Pitkäkestoiset perhetapaamiset majoituksiin, matkoihin ja aterioihin poistuvat ja tilalle on suunniteltu pääasiallisesti perheiden lähiseudulla säännöllisin väliajoin – 20 kertaa vuodessa – tapahtuvia lyhytkestoisia perhetapaamisia. Uuden mallin ajatuksena on yhteen kokoontuminen vertaisryhmän kanssa ja ammatillisen tuen tarjoaminen perheille heidän omassa ympäristössään. Perheet osallistuvat toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen, ja tavoitteena on saada myös perheiden alueellisesta sosiaaliavusta vastaavat ammattilaiset vahvasti mukaan toimintaan. Perheille järjestetään vuosittain viikon tai viikonlopun mittainen perhetapaaminen edellyttäen, että perheet ovat sitoutuneet projektiin ja käyneet paikallisissa perhetapaamisissa. (Voitto kotiin -projektin toimintasuunnitelma 24.5.2004.)

Tärkein syy muutokseen on projektin rahoittajan, Raha-automaattiyhdistyksen avustusvalmistelijan ilmoittama kanta: toimintamuoto on liian kallis. Rahoitusta ei ole tarvittavissa määrin odotettavissa myöskään kuntasektorilta, joten muutospaineet aiheutuivat taloudellisista syistä.

Kuntien taloudellisen tilan tietäen 100 prosentin maksajia ei lähitulevaisuudessa löydy. (JT/M, haastattelu 3.10.2003.)

Siis tähän on kauhean kallis projekti. 2,7 miljoonaa mummonmarkkoissa laskettuna. En sillä, että tässä olisi tuhattu mutta projektin toteuttamistapa on sellainen, että avustuksesta suuri osa menee matkojen järjestämiseen, majoituksen järjestämiseen ja ruokaan. (YT/N, keskustelu 14.5.2004.)

Rahoituksella on toiminnan uudelleen muotoilun lisäksi vaikutuksensa meneillään olevan projektin sekä mahdollisen jatkorahoituksen väliaikaan. Viimeiseksi muodostetulle Varsinais-Suomen perheryhmälle ei ole voitu projektin kuluessa ilmoittaa, kuinka pitkäkestoista toiminta on. Rahoituksen karsiminen on myös vaikeuttanut perhetapaamisten kytkemistä nykyistä kiinteämmin asiakasperheiden kokonaiselämäntilanteeseen. Toisaalta uusia perheryhmiä on turha käynnistää, mikäli rahoitus loppuu. Myös perhetapaamisten jälkeiseen seurantaan ja jälkihoitoon kaivattu systemaattisuus ja tehostaminen kärsivät.

Taulukko 3. Voitto kotiin -projektin toimintasuunnitelmien painopisteet (jatkuu seuraavalla sivulla).

	Voitto kotiin -projektin toimintasuunnitelma 17.3.2002	Jatkorahoitushakemuksen toimintasuunnitelma 24.5.2004
Päämäärät	Ehkäistä päihdeongelmia ja tukea vanhemmuutta perhekeskeisen toimintamallin avulla.	Lisätä lasten hyvinvointia ja ehkäistä päihdeongelmia perhekeskeisen toimintamallin avulla
Tavoitteet	Yhdessä tekemisen ja arkisten toimintojen opettelun kautta parantaa perheiden sisäistä vuorovaikutusta ja ohjata vanhempia havaitsemaan sekä puuttumaan lasten ja nuorten ongelmiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.	Yhdessä tekemisen ja arjen ongelmien kohtaamisen kautta parantaa perheiden sisäistä vuorovaikutusta ja ohjata vanhempia havaitsemaan sekä puuttumaan lasten ja nuorten ongelmiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Vanhempia ohjataan myös saamaan tarvitsemaansa apua paikallisten palvelujen kautta.
Toteutuspaikkakunta	Kymenlaakso, Pohjois-Karjala.	Joensuu, Lappeenranta, Tampere, Turku ja Vantaa.
Toteuttamistapa	Projekti toteutetaan alueellisina viikon ja viikonlopun mittaisina perhetapaamisina, joiden perustana on vanhempien ja lasten yhteistoiminta kädentaitojen merkeissä sekä erillään tapahtuva luento- ja keskustelutoiminta asiantuntijoiden ja tukiperheiden kanssa.	Projekti toteutetaan pääasiallisesti perheiden lähiseudulla säännöllisin väliajoin tapahtuvina perhetapaamisina, joiden ajatuksena on yhteen kokoontuminen vertaisryhmän kanssa ja ammatillisen tuen tarjoaminen
Tarvittavat resurssit	Työntekijä, joka suunnittelee, seuraa ja kehittää projektia sekä ohjelmasta vastaavat erilliset sosiaali- ja ammattilaiset.	Projektipäällikkö, projektiryhmien vetäjät, perheterapeutti.
Kohderyhmät	Päihteiden käytössä riskiryhmään luettavia perheitä, kriteerit katsotaan yhdessä paikallisten sosiaali- ja terveysviranomaisten kanssa.	Suunnattu perheille joiden uhkana on liiallinen päihteiden käyttö sekä syrjäytyminen yhteiskunnasta, ja jotka kaipaavat apua perhe-elämänsä toimivuuden vakinaistamiseksi.

	Voitto kotiin -projektin toimintasuunnitelma 17.3.2002	Jatkorahoitushakemuksen toimintasuunnitelma 24.5.2004
Yhteistyötahot	Valittujen alueiden sosiaali- ja terveystoimistot, työvoimatoimistot, oppilaitosten koulukuraattorit, opinto-ohjaajat ja rehtorit.	Valittujen alueiden sosiaali- ja terveystoimistot sekä muut viranomaiset, Pelastakaa Lapset ry, Suomen Punainen Risti, Ensi- ja turvakotiyhdistys, Nuorisotutkimusseura, Merikratos Osuuskunta.
Tuotokset	Väli- ja loppuraportti, kokemuksia koulujen, sosiaali- ja terveystoimistojen sekä kolmannen sektorin toimijoiden yhteisissä hankkeissa hyödynnettäväksi, opaskirjanen.	Väli- ja loppuraportti, uusia toimintamalleja kolmannen sektorin ja kuntien väliseen yhteistyöhön, opaskirjanen.
Arviointi	Projektin ohjausryhmä kokoaa tuekseen asiantuntijaverkoston, jota hyödynnetään arvioinnissa. Lisäksi haetaan ulkopuolinen arvioitsija, esimerkiksi tutkija Stakesista, joka arvioi projektin vaikuttavuutta ja tehokkuutta sekä kokoaa opaskirjan.	Perheiden tilannetta seurataan strukturoidulla haastattelulla. Perheiltä kerätään systemaattisesti palautetta jokaisen perhetapaamisen yhteydessä. Projektin ohjausryhmä jatkaa toiminnan arvioimista. Hankkeeseen pyritään rekrytoimaan tutkija, joka tulee arvioimaan ja kehittämään projektia sekä kokoamaan yhteenvedon projektista.
Muuta	Mitä enemmän kyetään ehkäisemään päihteiden käyttöä yleensä tai mitä pidemmälle päihdyttävien aineiden aloituskäyttöä saadaan siirrettyä, sitä enemmän on tehty huumeiden käytön ehkäisemiseksi.	Ideana on aktivoida perheet mukaan toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen sen sijaan, että heille tarjotaan valmis ohjelmapaketti. Yhdessä tehden perheet oppivat ottamaan vastuuta omasta ja yhteisestä toiminnasta osallistumalla sen suunnitteluun ja toteutukseen.
Projektin jälkeen		Tavoitteena on kolmen vuoden aikana rakentaa saatujen kokemusten avulla toiminta sellaiseksi, että kunnat mahdollisimman oma-aloitteisesti valitsevat ja lähettävät perheitä toiminnan piiriin sekä osallistuvat syntyviin kustannuksiin.

3 PERHETAPAAMISTEN ENSIMMÄINEN JAKSO

Voitto kotiin -projektin ohjausryhmässä tulkitaan perhetapaamisten ensimmäisen jakson päättyneen, tai pikemminkin seuraavan jakson alkaneen, projektin ulkopuolisen seurannan aloittamisen myötä. Jakso kestää ajallisesti runsaan vuoden projektin rahoituksen aloitushetkestä, maaliskuun alusta 2002 maaliskuun loppuun 2003. Kutsun ensimmäistä jaksoa Kymen perheryhmän aloitusjaksoksi. Aloitusjakson tavoitteena on, että perheen jäsenet tuntevat kuuluvansa ryhmään ja suuntautuvat yhteiseen työskentelyyn sekä sitoutuvat projektin keston ajaksi.

Perhetapaamisten ensimmäisen jakson aikana Kymen perheryhmä kokoontui kolme kertaa, joista lähes kaikki ohjaajat kirjoittivat leiripäiväkirjaa. Lisäksi vanhemmat täyttivät palautelomakkeet toisesta ja kolmannelta perhetapaamisesta. Perhetapaamisten kuvaus perustuu näiden aineistojen lisäksi projektin ohjausryhmän muistioihin.

Tämän luvun tavoitteena on paitsi evästää lukijaa projektin ensimmäisestä vuodesta, myös osoittaa – ja mahdollisesti kyseenalaistaa – tutkijan ennako-oletukset.

3.1 Kymen perheryhmän ensimmäinen perhetapaaminen Punkaharjulla (18.–22.10.2002)

Yhden perheen isä oli lähtöpäivänä 18.10. ”kadoksissa” ja alkoholi oli poisjäännin syy (Projektin ohjausryhmän muistio 25.10.2002).

Ensimmäinen Kymen perheryhmän perhetapaaminen järjestetään Punkaharjulla 18.–22.10.2002. Perheryhmään kuuluu viisi perhettä, 19 lasta ja 9 aikuista (ks. liite 1). Ohjaajia perhetapaamisessa on vastuuohjaajan lisäksi neljä. Lisäksi paikalla käy luennoimassa perheterapeutti aiheenaan perheiden sisäiset tunteet ja tunnemyrskyt, sekä ehkäisevän päihdetyön ohjaaja, aiheenaan lasten päihdeiden käytön ehkäisy.

Ohjaajat jaetaan kolmeen lasten ja kahteen aikuisten ohjaajaan. Kaikki ohjaajat saavat oman nimikkoperheen. Vaikka projektin rahoituksen alkamisesta (1.3.2002) on kulunut yli puoli vuotta, ohjaajat joutuvat toimimaan aluksi lähinnä vaikutelmien varassa.

Niin me ohjaajat kuin perheetkin olimme melko jännittyneitä alkuun ja ensimmäinen yhdessäolojakso sujui tarkkailun, arvioinnin ja kohteliaisuuden merkeissä. Kaikki osallistujat eivät tulleet alusta alkaen ja osa lähti kesken pois, joten tutustuminen ei voinut sujua täysin häiriöttä. Kuitenkin voi sanoa prosessin käynnistyneen kohtuullisesti. (JT/M, leiripäiväkirja.)

Ensimmäinen perhekuntoutusleiri järjestettiin lokakuun puolessa välissä koulujen syysloman aikana. Itse lähdin leirille ohjaajaksi luettuani kirjan Sopukan leireistä ja osallistumatta leirin ohjelman suunnitteluun. Perjantai-ilta-päivänä suuntasin kulkuni kohti Punkaharjua. Muista leirin ohjaajista tunsin kaksi aikaisemmin. Mieli avoimena uutta kokemusta kohti oli ajatus ajellessani. Ihan täyttä varmuutta ei ollut mitä tuleman piti, tuskin meistä kenelläkään oli. En edes tarkkaan tiennyt mitä minun odotettiin tekevän. Jännitti kovasti. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Ensimmäisellä leirillä muistan usein kokeneeni tunteen, että ”mitä minä nyt sanoisin ja miten aloittaisin normaalin keskustelun”. Olin ensimmäisellä leirillä vastuuohjaajan kanssa aikuisten ohjaajana. Koin välillä olevani nuori,

tyhmä ja kultalusikka suussa syntynyt aikuisten seurassa. Ehkä ihmisten elämäntilanteet hieman järkyttivät minua ja jouduin ahkerasti pohdiskelemaan omia asenteitani. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Perheille järjestetään kuljetus linja-autolla, jotta osallistuminen olisi mahdollisimman vaivatonta. Eräs isä matkustaa kuitenkin omalla autollaan kipeän selkensä vuoksi. Omassa autossa saa penkin sellaiseen asentoon, että vaiva ei tunnu yhtä pahalta. Tätä tulkitaan merkiksi tietystä yhteistyökyvyytömyydestä, toisaalta merkiksi eräänlaisesta järjestelykyvystä.

Selitys oli huono selkä, joka ei kestä bussissa matkustamista, mutta kyllä hän myöskin oli alkujaan haluton kanssakäymiseen vieraiden ihmisten kanssa (JT/M, leiripäiväkirja).

Yhteiskyydistä huolimatta yhden perheen täytyi matkustaa omalla autolla aikataulujen yhteensopimattomuuden vuoksi ja yhden perheen isä halusi ajaa omalla autolla, jotta heille mahdollistui vierailu läheisessä SOS-lapsikylässä sukulaislapsien luona (Projektin ohjausryhmän muistio 25.10.2002).

Perhetapaamisessa huomataan nopeasti, että osa vanhemmista mieltää projektin lomailuksi lastenhoidosta. Vanhemmat kaipaavat lisää lastenohjausta, jotta vanhemmille jäisi enemmän aikaa olla yksin tai keskenään. Perheiden odotukset omasta ajasta ja projektin perusidea perheen yhteisestä ajasta eivät kohtaa. Ohjaajat päättävät, että tulevissa perhetapaamisten ohjelmissa perheiden yhteinen aika tuodaan vahvemmin esille.

Jo toisena leiripäivänä ainakin itse huomasin perhehetket suurperheen kesken tarpeettomiksi. Vanhemmat eivät olleet lasten kanssa kuin pakosta. Lastenohjaajien olisi kaikkien vanhempien mielestä olla lasten kanssa koko ajan. Vanhemmat olivat lomalla. Tosin vanhempia oli myös vaikea motivoida yhteiseen tekemiseen. Järjestetty ja ohjattu toiminta ei kiinnostanut, muuta kuin ”pakottamalla”. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Suurin yllätys oli se asenne-ero (ennakko-odotukset) joka oli meidän ohjaajien ja perheiden välillä. Me olimme valmistautuneet tukemaan perheiden sisäisen eheyden parantamiseen ja perheenjäsenten keskinäisen tekemisen ja yhdessäolon tukemiseen. Vanhemmat olivat tulleet viettämään lomaa yleensä ja lomaa erityisesti omista lapsistaan, joten he odottivat lähes ympärivuorokautista lastenhoitoa. (JT/M, leiripäiväkirja.)

Lasten suuri määrä on luonnollisesti ollut perheiden valitsemisen jälkeen tiedossa, mutta lastenohjauksen haasteellisuus on jäänyt huomioimatta. Kolmella lapsella on jonkinasteinen kehityshäiriö, eikä suuri ikäjakauma (3–16 vuotta) helpota toiminnan järjestämistä. Perhetapaamisessa havaitaan nopeasti lisäohjaajien tarve, tai vähintäänkin tarve ohjaajaryhmien kokoonpanon muutokseen.

Jo ensimmäisenä aamuna havaitsimme lasten ja nuorten suuren ikäeron tekemisissämme. Eriyttäminen oli hankalaa ja motivoivan tekemisen keksiminen vielä hankalampaa. Lapset olivat todella vilkkaita ja välillä tuntui, että sai olla neljä silmää ja kuusi jalkaa ja kättä, että joka paikkaan ehtii. Yksi lapsista ei kommunikoinut kunnolla ja vaati jatkuvaa huolenpitoa ja vahtimista, ja sitoi siis yhden ohjaajan huomion itseensä. Jos kaikkia lapsia ja nuoria aikoi miellyttää, piti ohjaajien revetä liiaksi. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Lasten ohjaajista yhden kokemus ja osaaminen eivät riittäneet näin levottoman lapsiryhmän ohjaukseen ja toisilla ohjaajilla ei ollut mitään mahdollisuutta hänen ohjaamiseensa. Tämä lisäsi muiden ohjaajien kuormaa tällä ensimmäisellä jaksolla. (JT/M, leiripäiväkirja.)

Seuraavaan perhetapaamiseen päätetään rekrytoida lisäksi yksi sellainen ohjaaja, joka kykenee toimimaan itsenäisesti. Vaikka ohjaajat eivät koe olevansa valmistautuneita perhetapaamisen järjestämiseen, tiettyä ammatillista otetta pidetään perusvaatimuksena. Ohjaajakollega, joka unohtelee, on epävarma ja ”täydellisen pihalla”, ei ole luotettava. Hän on rasite muutenkin kiireisessä tilanteessa.²

Kun yksi ohjaajista vielä tuntui tarvitsevan itse ohjausta ja neuvoja, alkoi välillä omat voimat loppua. Onneksi iltasin pidetyt palaverit ja saunominen ohjaajien kesken auttoivat purkamaan omia ajatuksia ja sai omalle työilleen pohjaa ja yhteiset sävelet kaikkien kanssa. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Yksi ohjaaja kävi välillä hermoilleni kovastikin ja minulle tyypilliseen tapaan suorastaan välillä välttelin häntä, etten sattuisi avaamaan suutani ja sanomaan pahasti. Koin hänen epävarmuutensa, jatkuvan kyselemisen, täydellinen ”pihalla olon” ja asioiden unohtelun erittäin häiritsevänä ja raskaana. Vaikka me kaikki olimme ensikertalaisia tällaisella leirillä, ei silti ollut aikaa, eikä mahdollisuutta koko ajan ”opettaa” yhtä ohjaajista, kun meidän muiden toisille osaltaan outojenkin ihmisten yhteistyö sujui hankalissakin tilanteissa helposti katseilla ja pienillä sanoilla. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Perhetapaamisessa mukana on kolmen henkilön avustava taho: lasten päihteiden ehkäisystä luennoivan ehkäisevän päihdetyön ohjaajan lisäksi paikalla ovat paikan isäntä sekä perheterapeutti. Jälkimmäinen viettää perhetapaamisessa yhden päivän, ja erityisesti hän vakuuttaa sekä vanhemmat että projektin ohjausryhmän.

Niin sanottujen ulkopuolisten alustajien ja esiintymisiin oltiin tyytyväisiä. Sosiaalishteeri vietti Punkaharjulla vuorokauden ollen näin mukana myös muussa ohjaamisessa.

--

Päätimme kysyä perheterapeuttia yhdeksi seuraavan jakson ohjaajaksi. Resurssit eivät kuitenkaan riitä kuuteen ohjaajaan, joten yksi mukana olleista ohjaajista saa lähteä. Todettiin, että yhden ohjaajan kokemus on liian vähäinen näin vaativissa ohjaustehtävissä, ja hänen poisjääminen seuraavalta jaksolta on todennäköistä.

--

Paikan isäntä tunsu itsensä apuohjaajaksi ja hän tuntui yllättyneen työmäärästä. (Otteita projektin ohjausryhmän muistiosta 25.10.2002.)

Aivan varauksetonta perheterapeutin suosio ei kuitenkaan ole ohjaajien keskuudessa. Varsinkin vastuuhjaaja näkee yhteen henkilöön kiinnittyvässä toiminnassa myös kääntöpuolen.

Perheterapeutin mukanaolo osoittautui hyvin hyödylliseksi perheiden sisäisen prosessoinnin käynnistäjänä ja tukijana. Tässä suhteessa hänen ammattitaitonsa on kiistaton, mutta voimakkaana persoonana ja yksin työskentelyyn tottuneena hän aiheutti myös hämminkiä toiminnan suhteen ja ohjaajien keskuudessa. Hänen positiivinen esiintymisensä ja hyvää tarkoittamansa ”lupaukset” aikuisille koettiin osittain pisteiden keräämisenä, kun taas lasten kanssa tapahtuvassa toiminnassa nousivat esille helposti vähäisetkin ongelmatilanteet. (JT/M, leiripäiväkirja.)

Perhetapaamisen ohjelmaa ei noudateta orjallisesti, vaan siihen tehdään muutoksia. Esimerkiksi järjestetyillä retkillä ryhmäytymistä saadaan pirstettyä ja ylimääräisillä lepohetkillä voidaan tasata vauhtia. Ohjelmamuutosten kääntöpuolena ovat mahdolliset sekaannukset.

Maanantaina lähdimme ohjelmasta poiketen käymään kuntoutuskeskuksella uimassa. Kaikkien piti kävellä sinne, mutta loppujen lopuksi perille käveli vain muutama lapsi ja kaksi äitiä. Loput liikkuivat henkilöautoilla. Itse kävelin kuntoutuskeskukselle suurperheen viisivuotiaan tytön kanssa, joka tuntui kiintyneen minuun kovasti. Kiireellinen lähtö aiheutti pelisääntöjen puuttumisen. Ohjaajille vieraat lapset olivat mukana, niin ettemme tienneet osavatko lapset uida. Myös pukuhuone työskentely oli vaikeaa. Kaikki eivät uimareissulle osallistuneet, mikä on harmittavaa. Osa perheistä oli suunnitellut omaa ohjelmaa ja sysäsi tällöin lapset ohjaajien vastuulle, toisinaan ilman sopimista. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Uimahallireissulla yllätyimme pahasti, sillä vanhemmat eivät ottaneet vastuuta ja huolehtineet omista lapsistaan, niin kuin me automaattisesti oletimme. Mutta hengissä selvittiin koko porukka. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Ohjaajat pitävät jokaisen leiripäivän iltana ohjaajapalaverin vastuuhjaajan johdolla. Teemoina ovat päivän tapahtumat sekä niistä tehdyt havainnot. Ohjaajien keskinäiseen luottamukseen perustuvien keskustelujen tuloksena pidetään kasvanutta ymmärtämystä perheitä kohtaan. Ohjaajat ovat keskusteluihin tyytyväisiä, mutta perhetapaamisten päättyttyä he ovat erittäin väsyneitä.

Käydyssä keskustelussa täsmensimme seuraavan päivä toimintaa ja keskinäistä tehtäväjakoja. Paljon aikaa käytimme keskusteluun jonka tarkoitus ja tulos oli perheiden ja heidän tilanteensa ymmärtäminen. Innovatiivisuus ja rohkeus tarttua tilanteisiin osoittautui tiimimme vahvuudeksi, se perustui keskinäiseen luottamukseen ja lojaalisuuteen sekä erityisesti vastuuntuntoisuuteen. (JT/M, leiripäiväkirja.)

Kotona totesin olevani hengissä, elossa, väsynyt mutta onnellinen. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Perhetapaamisen lopussa kerätään palaute perheiltä. Palaute on enimmäkseen positiivista, perhetapaamiseen ollaan yleisesti ottaen tyytyväisiä. Paikkaa pitää yksi vanhemmista huonona, muiden mukaan paikka vastaa odotuksia kohtalaisesti. Lastenohjausta toivotaan lisää, samoin aktiivisempaa huomioimista sekä tuttavallisuutta, avoimuutta, joustavuutta ja rentoutta.

Olin kuitenkin sitä mieltä, että leirille ei oltu tultu omia asioita kertomaan, joten en kenellekään hirveästi kertonut itsestäni. Näin jälkeen päin minusta tuntuu, että tähän asiaan olisi ehkä pitänyt valmistautua paremmin ja keskustella siitä miten kannattaa toimia. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Seitsemän lapsen suurperheen äiti toivoo palautelomakkeessaan enemmän apua: ohjaaja voisi auttaa esimerkiksi vuoteiden sijaamisessa. Suurperheen nimikko-ohjaaja on havainnut, että äiti hoitaa koko perheen asiat ja vaikuttaa väsyneeltä.

Leiriläisten tultua ja syötyä saatoimme heidät omiin soluihin ja he pääsivät majoittumaan. Suurperheen äiti oli voipunut ja jo silloin huomasi, etteivät perheen isommatkaan lapset osallistuneet yhteisiin tekemisiin millään lailla. Äiti oli pakannut kaikkien tavarat. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Perhetapaamista pidetään prosessin aloittamisena. Suunniteltua toimintaa elementteineen pidetään hyvänä, joskin vanhempien ennako-oletusten lomasta koetaan vaikeuttavan toiminnan järjestämistä. Myös väliintulo koetaan vaikeaksi, sillä ainakin jossakin määrin asioiden pitäisi antaa olla ja tapahtua. Kontrollipainotteisen ohjauksen lisäksi pelkona on, että perhetapaamisissa tavoitteet asetetaan korkeammalle kuin ammattitaito ja aika riittävät.

On kuitenkin niin ettei kovin herkästi saa ruveta käsittelemään ihmisten sisäisiä ja -välisiä ristiriitilanteita koska ne kuuluvat prosessiin. Mottonani onkin se, ”ettei pidä repiä auki enempiä kuin pystytään tai keritään korjaamaan (ehjäämään)”. (JT/M, leiripäiväkirja.)

3.2 Kymen perheryhmän toinen perhetapaaminen Punkaharjulla (13.–15.12.2002)

Paikalla kävi joulupukki ja kaikki osallistujat saivat pienen pehmeän villasukkapaketin. (Projektin ohjausryhmän muistio 17.12.2002)

Toinen Kymen perheryhmän perhetapaaminen järjestetään Punkaharjulla viikonlopun mittaisena. Kaikki perheryhmään kuuluvat ovat paikalla ja suurperheen isä saapuu jälleen omalla autollaan. Vastuuohjaajan lisäksi perhetapaamisessa on kolme ohjaajaa, jotka kaikki ovat perheille edelliseltä tapaamiskerralta tuttuja. Perheterapeutti vetää vanhempien keskustelupiiriä ja rentoutushetkiä osallistuen myös muuhun toimintaan. Perhetapaamisten aikana ohjaajat huolehtivat lapsista. Vastuuohjaaja ohjaa ihmisten lisäksi linja-autoa, jolloin säästetään erillisen kuskin palkka ja joustetaan aikatauluissa. Ohjaajat kokevat uuden työnjaon mielekkääksi.

Selvästi oli havaittavissa ”jälleen näkemisen” iloa ja kanssakäyminen olikin jo paljon luontevampaa. Tähän tapamiseen tulimme linja-autolla jota tällä kertaa itse ajoin. Sillä että olin ajamassa l-autoa oli myönteinen vaikutus erityisesti lasten keskuudessa. (Voi olla että jotkut aikuiset arvelevat että ihmisten ja l-auton ohjaaminen ei onnistu samalta persoonalta, mutta itse en tätä ajatusta hyväksy). (JT/M, leiripäiväkirja.)

Tämän leirin suunnittelussa olin mukana ja se sujui hyvin. Oli mukavaa päästä taas leiritouhuihin kivojen työkaverien kanssa. Ongelmia aiheuttanut ohjaaja oli jäänyt pois porukasta, omasta tahdostaan, mutta ohjattuna. Uudeksi ohjaajaksi aikuisten pariin tuli edellisen kerran luennoitsija. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Perheterapeutin mukaan tulon koin piristävänä ja helpotuksena, sillä hänellä oli todellista ammattitaitoa käsitellä ihmisten ongelmia. Olin jo ehtinyt miettiä, että mitä jos joku näistä ihmisistä haluaisi todella keskustella asioistaan ja ongelmistaan, niin meillä kenelläkään ei ollut sellaiseen ammattitaitoa (OT/N, leiripäiväkirja).

Viikonlopun ohjelma koostuu keskusteluista, rentoutusharjoituksista, liikunnasta sekä yhteisestä pikkujoulusta. Varsinaisia luentoja ei järjestetä, vaan ohjelmassa korostetaan perheiden yhteistä tekemistä. Saunavuorot nimitetään perhesaunoiksi ja uimahallissa käyntiä kokeillaan uudestaan.

Iltapäivällä lähdimme taas kuntoutuskeskukselle uimaan. Tälläkään kertaa kaikki eivät osallistuneet. Nyt oli vanhempien kanssa puhuttu etukäteen työnjaosta ja pelisäännöistä retkellä, mutta jälleen osa lapsista oli mukana ilman vanhempia ja ohjaajien vastuulla. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Parhaiten mieleeni on jäänyt hyvin avoin keskustelu erään äidin kanssa saunassa. Ja myöskin mukavalta tuntui kun toinen äiti tuli oikein kysymään, että mitä minulle kuuluu sitten viime näkemän. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Perhetapaamisen tunnelma on mukava, osa lapsista käy halailemassa suosikkiohjaajiaan. Tapaamisessa törmätään kuitenkin samoihin vaikeuksiin kuin edellisellä kerralla. Suurperheen äiti koetaan väsyneeksi ja hänen pienin lapsensa vaativaksi ohjattavaksi.

Suurperheen pienin lapsi tarvitsisi koko ajan henkilökohtaista ohjaajaa, jotta vanhemmat saisivat hetken hengähdysten. Todettiin, että meillä ei ole resursseja hankkia henkilökohtaisia ohjaajia. Päätettiin keskustella perheen tukihenkilön kanssa tilanteesta. Vaihtoehtoina voisi olla joko pojan jättäminen tapaamisten ajaksi henkilökohtaisen avustajan hoiviin tai sitten tapaamisiin mukaan pitäisi saada kaupungin kustantama henkilökohtainen ohjaaja. (Projektin ohjausryhmän muistio 17.12.2002.)

Suurperheen sänkyjen petaaminen nousee tapahtumaksi, jossa mitataan projektin onnistumista.

Edelleen sänkyjen petaaminen aiheutti puhetta ja päädyttiin siihen, että sänkyjä ei edelleenkään laiteta valmiiksi, mutta rohkaistaan muita enemmän esimerkiksi suurperheen äidin avuksi tuossa tehtävässä. Todettiin, että itse sänkyjen petaaminen ei ole ongelma vaan ne ongelmat piilevät muualla. (Projektin ohjausryhmän muistio 17.12.2002.)

Myös lasten ikäjakauman suuruus aiheuttaa edelleen ongelmia. Erityisesti suurperheen teini-ikäisten mukaan saaminen osoittautuu hankalaksi.

Lauantai-aamuna lähdimme ulkoilemaan hienoon ulkoilmaan. Nuorison edustajia ei näkynyt missään, mutta emme heitä lähteneet mistään etsimään. Olimme koko porukalla pulkkamäessä. Oli vauhtia ja vaarallisia tilanteita, mutta kaikilla oli kivaa. Ennen lounasta harjoittelimme lauluja pikkujouluihin ja rakensimme omat rytmisoittimet kaikille. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Lähtökohta on, että lasten motivaatio ei ole korkea ja täytyy todella tehdä töitä lasten mukaan saamiseksi eri juttuihin. Tämä korostuu sitä enemmän mitä vanhemmista lapsista on kyse. Tulevaisuudessa vanhemmille lapsille/nuorille täytyy järjestää entistä selvemmin myös omaa ohjelmaa. (Projektin ohjausryhmän muistio 17.12.2002.)

Edellisessä perhetapaamisessa projektin perusidea perheiden sekä lasten ja vanhempien yhdessäolosta ei käynyt kovin hyvin yksin vanhempien näkemysten kanssa. Vanhempien on edelleen vaikea ymmärtää ohjaajien ja projektin roolia, ja tämä ilmenee ohjaajille annetussa palautteessa.

Sunnuntaina sitten koitti raaka arki ja etenkin me lastenohjaajat saimme todella raakaa kritiikkiä omasta työstämme. Se latisti hyvän mielen. Keskustelut toisten ohjaajien kanssa vahvistivat jälleen omia ajatuksia. Osallistuin myös seuraavalla viikolla olleeseen seurantaryhmän palaveriin, joka myös oli meidän ohjaajien kanssa samoilla linjoilla siinä, että olemme leirillä etsimässä perheille yhteisiä toimintamuotoja ja sitä perheen omaa yhteistä säveltä, emme lomalla perhe-elämästä ja vanhemmuudesta. (OT/N, leiripäiväkirja.)

”Lomaa lapsista” -näkökulman syntymiseen ovat saattaneet edesauttaa yhteistyökumppaneidemme rekrytoinnissa avustaneet henkilöt, joiden kautta perheille on voinut välittyä vahvemmin lomasuuntautunut kuva toiminnasta. Jo rekrytointivaiheessa kävi selväksi, että toiminnan markkinoinnissa perheille yhteistyökumppanimme eivät halunneet käyttää kovin selviä kuvauksia toiminnan perimmäisistä tarkoituksista, päihteiden käytön ennalta ehkäisystä ja perheiden arkielämän tukemisesta, jottei kynnyks toimintaan osallistumiseen tulisi liian korkeaksi. ”Varovaisen lähestymisen” toimintatapa oli ymmärrettävä, koska nämä asiat ovat aika vaikeita ja herkkiä monille. (Projektin ohjausryhmän muistio 17.12.2002.)

Toisen perhetapaamisen koetaan vakiinnuttaneen projektin toimintatapa. Perheiltä kirjallisesti kerättyssä palautteessa korostuu positiivinen sävy, lievää kritiikkiä herättää majoitustilan kylmyys. Suurperheen vanhemmat eivät ole tyytyväisiä, vaan kaipaavat ratkaisuja äidin tukemiseen, apua kehityshäiriöisen pojan vahtimiseen sekä ideoita teini-ikäisten viihtymiseen. Osa ohjaajista kokee iltaohjelman suunnittelun olleen hätäistä ja ohjausryhmässä arvioidaan, että projekti tarvitsee nykyistä selkeämpiä tavoitteita.

Myöskin hieman parempaan ohjelman suunnitteluun ajattelin panostaa, sillä tähän mennessä meidän päiväohjelma on kyllä ollut hyvin suunniteltu ja iltaohjelmat jätetty sitten sinne suunniteltavaksi. Ihan hyvinhän ne ovat menneet, mutta jotenkin minusta on tuntunut välillä hieman hätäiseltä. Jokaista leiriä ennen järjestetty kokonainen suunnittelupäivä ei varmaankaan olisi pahasta. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Ruoka, asuminen ja muut puitteet ovat kunnossa ja nyt pitääkin ryhtyä miettimään koko prosessia. Mihin pyritään eli mitkä ovat selvät tavoitteet niin, että tapahtuu muutakin kuin lepäilyä. (Projektin ohjausryhmän muistio 17.12.2002.)

3.3 Kymen perheryhmän kolmas perhetapaaminen Punkaharjulla (25.2.–1.3.2003)

Rekeä veti ihana suomenhevonen Sinttu, josta lapset olivat aika innoissaan. Keskiviikkona meitä vei vauhdin hurmaan moottorikelkka ja reki ja päivän kuumin puheenaihe oli se, kun moottorikelkka vajosi jäällä sohjoon. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Kolmas Kymen perheryhmän perhetapaaminen järjestetään Punkaharjulla viiden päivän mittaisena. Ohjaajia on vastuuhajaajan lisäksi kolme, sama ryhmä kuin edellisellä kerralla. Perheterapeutti vetää vanhempien keskustelupiiriä, yksittäisiä terapiatunteja sekä rentoutusharjoituksia. Lisäksi perhetapaamisessa on vierailevana luennoitsijana näyttelijä, aiheenaan draamatyöpaja. Henkilöstöressurit ovat vakiintuneet ja ohjelma on suunniteltu vanhemmilta saadun palautteen mukaisesti enemmän ulkoilua sisältäväksi.

Pystyimme porukalla puolijoukkuetelmaa ja kaivoimme isoon lumipenkaan luolia. Näissä puuhissa monet vanhemmat olivat hyvin mukana. Välillä laskimme yhdessä mäkeä. Potkukelkkailu sai myös suuren suosion. Olimme myös varanneet hevosajelua, ja se olikin monelle lapselle aivan uusi kokemus. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Perheistä osa saapuu paikalle perhetapaamisen toisena päivänä. Rauhallinen tunnelma muuttuu vilkkaiden poikien saapuessa paikalle.

Oli ihmeen rauhallista ja syy siihen selvisi, kun eräs isä toi torstaina tullessaan vaimonsa sekä toisen perheen. Säpinää rupesi syntyään, kun kaksi poikaa löytyi paikalle. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Lasten ohjaaminen osoittautuu jälleen raskaaksi tehtäväksi. Ohjaajilla on erilainen kasvatusnäkemys ja puuttumiskynnys kuin tietyillä vanhemmilla, jolloin pienistä asioista kasvaa toiminnan pelisääntöjä mittaavia tapahtumia. Ohjaajien on helpointa toimia lasten kanssa silloin, kun vanhemmat eivät ole lasten näköpiirissä.

Keskiviikkona vanhemmat lähtivät tutustumiskäynnille Lustoon ja me jäimme lasten kanssa ulkoilemaan. Tämän jakson aikana vaikeimmatkin lapset olivat helpompia käsiteltäviä, kun ei ollut äitiä ja isää lähistöllä (OT/N, leiripäiväkirja).

Erilaiset kasvatustavat kärjistävät yhden lyönnin konfliktiksi. Pienen tytön nyrkki tuottaa kyynelten lisäksi tilanteen, jossa punnitaan ohjaajien kyvyt erimielisyyksien ratkaisussa. Tapahtumaa kuvataan ohjaajien leiripäiväkirjoissa tarkasti.

Lasten ohjaaminen on erinomaisen vaikeaa ja herkkää puuhaa silloin, kun lasten omat vanhemmat ovat lähellä. On luonnollista, että vanhemmat yleensä ja äidit erityisesti ”nousevat” puolustamaan omiaan. Näissä tilanteissa ei ”objektiivisuudella” ole erityisempää merkitystä. Tällainen ”konflikti” syntyi kolmannella jaksolla, jossa ohjaaja joutui aiheettoman syytelyn kohteeksi toimiessa yleisesti hyväksytyjen kasvatuseriaatteiden mukaisesti. Puutuinkin tähän asiaan koko aikuisryhmän aikana käyttäen sitä myös työkaluna tulevia mahdollisia tapauksia ajatellen. (JT/N, leiripäiväkirja.)

Pulkkamäessä ollessamme suurperheen viisivuotias tyttö muksaisi toista tyttöä vahingossa leikin touhussa nyrkillä päähän. ”Uhri” jäi mäkeen makaamaan vatsallaan ja itki kovasti. Asiaa selvittäessä selvisi viisivuotiiaan osuus toisen näkökulmasta. Pyysin viisivuotiasta tulemaan minun ja ”uhrin” luo selvittämään asiaa ja pyytämään anteeksi. Hän alkoi itkeä heti. Asiaa selvitettiin sisällä puoli tuntia. Pienempi ei suostunut pyytämään anteeksi usean ihmisen kehotuksesta, vaan aloitti aina itkun uudelleen, vaikka asia oli jo todettu vahingoksi. Toiset olivat jo syömässä. Perheen äiti tuli paikalle ja pyysi asiaa kysytyään anteeksi tytön puolesta ja hetkeä myöhemmin kun itse jo söin, huusi minua selvittämään lasten nujakointia. Sanoi siinä samalla: ”Tule nyt nöyryyttämään lapsia lisää!” (OT/N, leiripäiväkirja.)

Torstaina sattui ensimmäinen konflikti. Ulkona ollessamme viisivuotias tyttö oli lyönyt seitsemänvuotiasta tyttöä päähän. Hän makasi maassa ja itki. Ohjaajan selvitettyä asiaa hän kertoi, että toinen tyttö oli lyönyt häntä tahallaan nyrkillä päähän. Ohjaaja pyysi lyöjää pyytämään anteeksi, jolloin tämä kävi itkemään. Ohjaaja saatteli tytöt sisälle. Kuulin, kun hän selitti tytöille anteeksi pyytämisen merkitystä. Hän sanoi, että ei siinä mitään, että sattuuhan tällaista, mutta anteeksi täytyy pyytää, vaikka se olisi ollut vaan vahinko. Tytöt riisuiivat ulkovaatteet ja istuutuivat eteisen sohville ohjaajan kanssa. Lyöty valitti päätään ja siihen haettiin jäitä. Anteeksipyyntöä haettiin ja lyöjän isovelikin kävi sanomassa, että ”pyydä nyt hölmö anteeksi”. Sitten aikuiset pääsivät näyttelijän jutuista ja lyöjän äiti tuli lapsensa luo. Hän oli sanonut ohjaajalle, että miksi nöyryytät lastani tällä tavalla ja pyytänyt itse lapsensa puolesta toiselta työltä anteeksi ja nostanut asiasta hirveän metelin. Sen jälkeen hänen pienintä poikaansaakin nöyryytettiin muitten lasten taholta... (OT/N, leiripäiväkirja.)

Perhetapaamisessa ohjaajien näkemys ”yleisesti hyväksytyjen kasvatuseriaatteiden” mukaisesta toiminnasta ei kohtaa suurperheen äidin näkemystä: puolituntinen anteeksipyynnön merkeissä tulkitaan viisivuotiiaan nöyryyttämiseksi. Äiti ”nostaa hirveän metelin”, sillä kyse on ilmitasoaan suuremmasta asiasta – kuka osaa ja saa kasvattaa lasta. Samalla suurperheen äiti ilmaisee tyytymättömyytensä myös siitä, kuinka muut lapset kohtelevat – ohjaajien läsnä ollessa – hänen pienintä, kehityshäiriöistä poikaansa. Tapahtuma käydään myöhemmin yleisellä tasolla läpi ja vanhemmille kerrotaan, että ohjaajat eivät ehdi antamaan enemmän aikaansa ja riitatilanteet kuuluvat ryhmäytymisteorian mukaisesti projektin toimintaan.

Asiaa ei puitu kyseisen äidin kanssa enempää, mutta yleisellä tasolla siitä puhuttiin kaikille. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Vastuuhjaaja oli sanonut suoraan asioita, yhtään kaunistelematta. Mm. sen, että ei ole mitenkään mahdollista, että yksi meistä kolmesta on koko ajan yhden lapsen kanssa, koska myös muut lapset vaativat huomiota. Hän oli myös sanonut sen, että nyt niitä konflikteja rupeaa syntymään, kun me opimme tuntemaan toisemme, niin lapset kuin aikuisetkin ja ristiriitatilanteet kuuluu asiaan ja prosessiin. Eräs äiti oli keskustelussa sanonut hienosti, että emmehän me täällä olisi jos meillä ja meidän lapsillamme ei olisi vaikeuksia. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Ohjelma sujuu iloisissa merkeissä, joskin vanhemmat haluavat edelleen aikaa itselleen. Tämä rasittaa ohjaajia, etenkin kun vanhemmat eivät aina muista ilmoittaa ohjaajille olevansa poissa. Ohjaajien ja vanhempien vastuunjako ei ole selkiytynyt. Ongelmia on myös projektin henkilöstön työnjaossa.

Perjantai sujui normaalilla hössötyksellä. Iltapäivällä yhteisen perhehetken aikana osa äideistä lähti yhtäkkiä kävelyille. Ainakaan meidän kanssamme ei oltu asiasta mitään sovittu. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Perheterapeutti sai paljon kiitosta vetämästään päivästä. Minun täytyy vaan rehellisesti sanoa, että hän on hyvä siinä mitä perheiden kanssa tekee, mutta välillä hän sekoittaa meidän yhteen hiileen vedon ja suunnitelmat ihan kokonaan. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Toisaalta sekä vanhemmat että lapset ymmärtävät ohjaajien merkityksen ja tilanteen, kun asia selitetään heille.

Illalla toiset lastenohjaajat joutuivat lähtemään ja vanhemmille tehtiin selväksi, että niitä omia lapsia on pakko vahtia. Tällöin homma onnistui ja minulla oli rauhallisin ilta aikoihin.

--

Lauantaiaamun palauteosion aikana ulkoilimme lasten kanssa. Lapset tottelivat ja ymmärsivät, ettei yksi aikuinen ehdi heidän kanssaan joka paikkaa. He olivat myös ”vieraskoreita” toista aikuisohjaajaa kohtaan. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Ohjaajat ovat tyytyväisiä keskusteluihinsa vastuuhjaajan kanssa, mutta perhetapaamisten päätyttyä he ovat hyvin väsyneitä. Vanhempien antama positiivinen palaute tulee ohjaajille yllätyksenä, joka ei kuitenkaan juurikaan piristä.

Palaute oli parempaa kuin mitä me lastenohjaajat odotimme. Vanhemmilta saamamme arvostus omaa ammattitaitoa kohtaan on ollut niin vähäistä ja huomaamatonta. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Minä odotin huonoa palautetta perheiltä, sillä itselle jäi jotenkin sellainen olo, että he eivät olleet mihinkään tyytyväisiä ja että me lasten ohjaajat emme ainakaan osanneet tehdä mitään oikein, emmekä tiedä lapsista mitään. Mutta toisin kävi, palaute oli hyvää. Siitä kiitos kuuluu vastuuhjaajalle, joka alusti hyvän keskustelun lauantai aamuna. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Vanhempien täyttämät palautelomakkeet sisältävät jälleen positiivista palautetta. Yleisvaikutelma koetaan hyväksi, samoin ulkoisten puitteiden järjestelyt. Viikonlopun vaikutukset koetaan pääsääntöisesti hyväksi, joskin yhdessä palautelomakkeessa on lasten kohdalta ympyröity kaikki erittäin myönteistä vaihtoehtoa lukuun ottamatta. Ohjaajien saama palaute on keskiarvoltaan hyvän ja kohdalaisen välillä. Yksi ohjaajista pohtiikin omaa panostaan sekä perheterapeutin saaman positiivisen palautteen taustoja.

Tuli sellainen olo, että helvetti, voinhan minäkin tästä lähteä vaan ja jättää lapset siihen ja että seuraavalla leirillä minäkin vien äidit kävelyille, sillä mukavaahan se on ja samalla ”kerään irtopisteet”. Ehkä tämän tyyppisistä asioistakin täytyisi keskustella ohjaajaporukalla. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Perhetapaaminen osoittautuu raskaaksi työmaaksi jopa sellaiselle, joka on toiminut muutaman vuoden lasten kerho-ohjaajana sekä vuoden nuorisotalon nuoriso-ohjaajana. Projektiin halutaan vielä useita muutoksia, jotta ohjaajan tehtävät eivät muodostu liian uuvuttaviksi. Myös työnohjausta oman ammatti- ja ihmissuhdetaidon kehittämiseksi kaivataan. Perusvire muutaman nukutun yön jälkeen on kuitenkin positiivinen ja seuraavaa perhetapaamiskertaa odotetaan.

Nyt muutama päivä leirin jälkeen pystyn jo ajattelemaan asioita järkevästi. Leiri oli minulle todella rankka ja vasta viime yönä eli kolme yötä leirin jälkeen sain nukkua kunnolla ja normaalisti.

--

Uskon myös, että paikan vaihto Kustaviin tuo uusia tuulia tullessaan. Kukaan ei ole ollut siellä aikaisemmin ja ensimmäistä kertaa ei olekaan kylmä ja talvi kun me tavataan. Voimme istua iltaa nuotiolla ja laulaa vaikka mukavia lauluja ohjaajan ja kitaran säestyksellä, sillä ulkona nuotiolla on ihan erilainen tunnelma kuin sisällä. Myös vierailu Muumimaailmaan tuo varmasti oman värinsä kesäkuun leiriin.

--

Odotan siis seuraava leiriä jo innolla, mutta jotenkin tuntuu siltä, että kaipaisi jonkun näköistä apua näihin syntynei-

siin ongelmiin, jonkin näköistä työnohjausta tai koulutusta, että osaisi kesäkuussa taas suhtautua ihmisiin ja asioihin oikealla tavalla, sillä omaa ammattitaitoaan ja omia ihmissuhdetaitojaan ja asenteitaan ja periaatteitaan on joutunut tässä prosessissa pohdiskelamaan paljon. Kuulin myös, että ihmiset ovat kertoneet itsestään ja lapsistaan perheterapeutin keskusteluissa uusia asioita, ne olisi hyödyllistä tietää ja puhua myös vaihtolovelvollisuudesta jne. (OT/N, otteita leiripäiväkirjasta.)

3.4 Alustavat havaintoni

Tutkimusta aloittaessani perehdyin Voitto kotiin -projektin toimintasuunnitelmaan liitteineen, perheiden palauteomakkeisiin sekä luonnokseen Voitto kotiin -projektiraportista vuodelta 2002. Olen muodostanut ennako-oletukseni projektin toteutumisesta sekä näihin aineistoihin perustuen että työhönottohaastattelussa käytyihin keskusteluihin. Esitän tässä luvussa omia ennako-oletuksiani Voitto kotiin -projektista, sen työstämisestä käytännöiksi, ohjaajien ammatillisesta toiminnasta sekä toimintamallin kehittelystä. Ulkopuolinen tarkastelija³ voi havaita kirjallisen materiaalin perusteella mm. seuraavia seikkoja:

1. Idea perustuu sosiaaliseen lomatoimintaan ja sitä voi pitää sen kehittämishankkeena. Toisaalta perimmäiset tavoitteet tekevät projektista kiinnostavan: omakohtaiseen, aktivoimalla itseluottamusta vahvistavaan sosiaaliseen toimintaan voidaan ehkäisevässä päihdetyössä saada tuloksia.

2. Työskentelymalli perustuu jossakin määrin tiimityöskentelyyn (projektin työntekijöiden keskinäiset palautekeskustelut iltaisin). Tämä tuottaa ilmeisen merkittävää hyötyä työhön sitoutumisen ja siinä tarvittavan kehittymisen kannalta: kenttäkokemusten reflektointi ja keskinäinen kommunikatio toimivat itsekorjaavana työnohjauksena, mikä on suhteellisen harvinaista kokeneidenkin ihmissuhdeammattilaisten keskuudessa. Luultavasti työskentelyä onkin tarkoitus kehittää yhä enemmän tähän suuntaan, sillä keskinäisten keskustelujen ja päiväkirjojen, muistioiden systemaattista ja nopeaa käsittelyä korostettiin myös allekirjoittaneen työhönottotilanteessa.

3. Voitto kotiin -projektin raporttiluonnos vuodelle 2002 ilmentää luottamusta ja avoimuutta erityisesti julkistamalla yhden ohjaajan negatiivisetkin kokemukset. Koska tekstejä on vain yhdeltä kirjoittajalta, lukijan on oletettava, että kirjoittaja onnistuu kuvaamaan toimintaa ikään kuin kaikkien nimissä tai tuomaan julki kentällä vallitsevat tuntemukset. Tekstissä osoitetaan monia kehittämistä vaativia kohtia.

4. Kenttätyön toteutuksessa omaksuttu, eri ammattikuntien sisäisille (yksi ohjaaja vaihdettu) ja keskinäisille (lasten ohjaajat ja aikuisten ohjaajat) jännitteille sensitiivinen lähestymistapa toimii, mutta vaatii kärsivällisyyttä. Voitto kotiin -projektin yhtenä tarkoittamattomana tuloksena saattaa olla toimintaan osallistuvien ammattikuntien (erityisesti perhetyön parissa olevien) sisäisten näkemys- ja asenne-erojen kirkastuminen. Toimintaa ilmeisesti markkinoidaan kohderyhmälle lomatoimintana, joka auttaa jaksamaan arjessa. Tämä on aikaansaanut kohderyhmässä käsityksen, että perheen yhteisen ajan sijasta vanhemmat saavat lomaa arjesta, erityisesti lastenhoidosta. Kyseistä perhetyöntekijöiden tulkintaa voi selittää muun muassa häveliäisyydellä (ei tohdita kasvokkain tuoda julki toiminnan perimmäisiä tarkoituksia), sitouttamisella (osallistumisen kynnys halutaan pitää matalana toimimalla ”näkyvästä”) tai yksilökeskeisyydellä (koetaan vaikuttavimmaksi toimeksi, jos vanhemmat saavat aikaa olla yksin tai keskenään).

5. Projektissa on omaksuttu tunnusteleva työskentelyote. Sen käyttöä on projektin jatkuessa syytä terävöittää arvioimalla aktiivisesti ja kriittisesti niitä paikallisia edellytyksiä ja olosuhteita, joiden perustalle sekä aikuisten että lasten ja nuorten sosiaaliset taidot, uudet normit ja itseohjautuvuus voivat rakentua. Olisi ehkä hyvä tunnustella, miten eri ammattiryhmät mieltävät nämä käsitteet ja ilmiöt. Lisäksi vapaaehtoisia mukaan vetäessään projektille voisi olla hyväksi, jos sillä olisi sel-

keä oma kanta siitä, mitä ovat sosiaaliset taidot, millaisia normeja tarvitaan päihteiden käyttöä ehkäisevän sosiaalisen ympäristön luomiseen sekä mitä tarkoitetaan itseohjautuvuudella ja elämänhallinnalla. Kokemuksen perusteella voi todeta, että moniarvoisessa yhteiskunnassamme ne ovat asioita, joista vallitsee pysyvästi näkemuseroja. Käsitteiden hahmottaminen ei (välttämättä) tarkoita filosofista keskustelua vaan sitä voi tehdä arjessa tapahtuvien käytännön ratkaisuja tarkastellen.

6. Olisiko hieman rohkeampi lapsinäkökulman soveltaminen projektissa mahdollista? Nyt toiminta on aikuiskeskeistä. Tätä huomautustani ei pidä tulkita kielteiseksi kritiikiksi, sillä aikuisten vastuun korostaminen ja alleviivaaminen on erittäin tärkeää. Juuri aikuisen vastuuseen liittyvät suurimmat ongelmakohdat Voitto kotiin -projektin raporttiluonnoksessa 2002. Kyse on sekä suurista asioista, kuten ”– jälleen osa lapsista oli mukana ilman vanhempia ja ohjaajien vastuulla” että pienistä asioista: ”Vanhemmat lopulta käyttivät kaikki tarvikkeet loppuun, mutta eivät siivonneet jälkiään”.

7. Voisiko projektin keskeiseksi ankkuripisteeksi nostaa aikuisverkostojen muodostamisen lasten toiminnan virittämiseksi? Laajan tutkimuskirjallisuuden mukaan vanhempien ja muiden aikuisten keskinäiset toimivat verkostot ovat keskeinen tuki lasten sosiaalisten taitojen kehittymiselle, ja toimivat aikuisverkostot tukevat myös niitä lapsia, joiden vanhemmat eivät osallistu toimintaan. Tähän projektissa on toki pyrittykin, ja tulosten arvioiminen on vielä liian varhaista. Lisäksi käytösäni olevassa kirjallisessa materiaalissa ei ole kovin voimakkaasti korostettu perheiden omaa näkemystä toiminnasta.

8. Perheiden antaman palautelomakkeen perusteella näyttäisi siltä, että palvelu ja majoitus toimivat ja että ihmiset ovat tapaamisen kestoon sekä edellisestä tapaamisesta kuluneeseen aikaan tyytyväisiä. Myös mielipiteet viikonlopun vaikutuksista on arvioitu pääosin myönteisesti, poikkeuksena ilmeisesti monilapsinen perhe, jossa lasten osalta on rastitettu kaikki eriasteiset kielteiset vaihtoehdot. Heikoimman palautteen saa ohjelma kokonaisuutena, jossa neljä kahdeksasta valitsi arvosanaksi ”kohtalainen”. Parannusehdotuksia tuli heistä vain yhdeltä: ”Perhekeskeisyyttä terapiaan”; ”Isommille vaikka mopo millä ajella”; ”Olympialaisia lapsille”; ”Leipokaa lasten kanssa pullaa ja pipareita”; ”Enemmän askartelutarpeita lapsille”. Perhepalautteesta voi tulkita, kuten ohjaajapalautteessakin mainittiin, että vanhemmat kokevat ohjaajat vastuullisiksi huolehtimaan lapsista.

9. Kannattaisiko miettiä – etenkin kun vertaistukiajattelu ja perheiden väliset yhteydet myös tapaamisten välillä on mainittu tavoitteina allekirjoittaneen työhönottohaastattelussa – toisenlaista kohderyhmän valitsemistapaa? Voisiko kukin leirijakso keskittyä esimerkiksi yksinhuoltajiin, alle 5-vuotiaiden lasten perheisiin jne., jolloin perheillä saattaisi olla enemmän yhteistä? Minkälaisia tuloksia Voitto kotiin -perheviikot ja -viikonloput -hakemus (sininen hakemus) on tuottanut?

10. Tulkitsen, että projektin yhtenä tavoitteena on tukea perheen yhteenkuuluvuuden rakentamista, ja vahvistaa ideaa perheen yhteisestä ajasta. Ajankäytön suunnittelu on yksi perhe-elämän toimivuuden mittari. Parin kahdenkeskisen, molempien oman, perheen yhteisen sekä työajan tulee olla tasapainossa, jotta äitinä ja isänä jaksaa. Kirjallisen materiaalin perusteella näyttää siltä, että perheet tekevät leireillä omat ratkaisunsa (ainakin) ajankäyttönsä suhteen. Perheterapeutti H65:n saama vahva positiivinen palaute osoittaa, että apua kuitenkin halutaan ja arvostetaan.

11. Ammattilaisten ja muiden toimijoiden avainryhmät ovat tärkeä lenkki paikallisten olosuhteiden ja tarpeiden määrittelyssä. Avainryhmien jäsenet tarvitsevat runsaasti kärsivällisyyttä ja kykyä kestää pettymyksiä, joita tämänkaltaiseen työhön väistämättä liittyy. Myös pettymysten tuottamiseen tulee valmistautua ennakkoon, sillä toiminta vaatii tietyt rajat ja säännöt.

12. Kokemusten välittäminen ja tietojen vaihto ovat palkitsevia asioita, mutta ne voivat myös muuttua itsetarkoituksellisiksi ja palvella pikemminkin ammattilaisten ja muiden toimijoiden työohjauksellisia tarpeita. Toki nämäkin ovat tärkeitä asioita, mutta ne jäävät riittämättömiksi, jos ne eivät tuo toimintaan uusia näkemyksiä ja ideoita.

Nuorten Puolesta ry:n palkkaama projektipäällikkö on projektin ainoa kokopäiväinen työntekijä. Hän ja perheleirien vastuuhajaaja toimivat yhdessä idean kehittäjinä, etsivän menetelmän esittelijöinä ja sen koordinoijina, alueellisten verkostojen kokoajina sekä toiminnan käynnistäjinä. Tehtävälää voidaan pitää erityisen vaativana, haasteellisena ja kiinnostavana. Valittu lähestymistapa tarjoaa mahdollisuuden innovatiiviseen toimintaan, mikäli kyetään nousemaan vallitsevan sosiaalipoliittisen ilmaston yläpuolelle: perinteinen toimintatapa korostaa ongelmalähtöisyyttä ja sektoriaalisia ratkaisuja. Voitto kotiin -projektissa pyritään etenemään apua tarvitsevien perheiden kartoituksesta kohti positiivista toimintaa.

Nuorten puolesta ry:n Voitto kotiin -projektissa kehitellään juuri näiden mallien yhdistelmää alueelliseen toimintaan. Mallia räätälöidään paikallisiin olosuhteisiin soveltuvaksi monitoimijaiseksi, matalakynnyksiseksi ja mahdollisimman paljon jo olemassa olevia toimintoja hyödyntäväksi. Pohdittavaksi jää, päteekö projektiin yleinen ehkäisevän työn sääntö: mitä näkymättömämmäksi projektin toiminta lopulta jää, sitä onnistuneempaa se todennäköisesti tulee olemaan. Ainakin tätä tutkimusta laadittaessa projektin asiakasperheet valitaan ilman julkista hakua, sillä toiminnan taustalla olevat perimmäiset tavoitteet – päihteiden käytön ennaltaehkäisy ja perheen arkielämän tukeminen – ovat melko herkkiä ja vaikeita kysymyksiä, jotka nostaisivat osallistumiskynnystä.

Puhtaimmillaan toimintamalli edellyttää vahvaa luottamusta verkostotyöhön ja uskallusta soveltaa ammatillisesti vaativalla, niin sanotulla näkymättömällä tavalla. Yhtenä lähtökohtana tämänkaltaisessa työskentelyssä on myös se, että mikään varsinainen kasvatustieteen filosofia ei ohjaa toimintaa vaan toiminta ottaa huomioon kasvattajien erot. Peruslähtökohta on siis aikuisen vastuun korostaminen kaikilla tasoilla.

On olemassa laaja tutkimuskirjallisuus, jonka mukaan ehkäisevässä päihdetyössä kognitiiviset tieto- asenne-mallit toimivat erittäin huonosti, jos lainkaan (ks. Sirola 2004). Laajat ja kalliit joukkotiedotuskampanjat herättävät kyllä kiinnostusta, mutta niiden vaikutukset päihteidenkäytön ehkäisemisessä ovat jääneet laihoiksi. Sosiaalisten taitojen malli ja tietoisien toiminnan malli (sosiaaliin normeihin vaikuttaminen, itseohjautuvuus kasvatustavoitteena) sekä niiden yhdistelmät tarjoavat lupaavia mahdollisuuksia ehkäistä niin aikuisten kuin lasten ja nuortenkin päihteiden käyttöä. Asiasta on olemassa empiiristä näyttöä.

On selvää, että kampanjoiden ja valistuksen menetelmät ovat tulleet tiensä päähän. Uusia avauksia päihde-ehkäisyyn löytyy räätälöidyllä, ammattilaisten ja vapaaehtoisten yhdessä kehittelemillä, paikallisille olosuhteille ja reunaehdoille sensitiivisillä menetelmillä. Pidän tähänastisten havaintojeni perusteella Nuorten puolesta ry:n aloitteellisuutta ammatillisen, erilaisia toimijoita yhdistävän verkostotyömuodon etsijänä ja kehittäjänä lupaavana. Hanke voi tuottaa sovellettavaa ja siirrettävää tietoa perheen parissa tehtävän ehkäisevän työn koordinoinnista. Projektin ensimmäisenä vuonna kehitelty toimintamalli kiteytyy kriittiseltä kohdaltaan kohderyhmän ennako-oletuksiin, jossa jakamisen turvaaminen ja perhekeskeisyys ovat ristiriidassa.

4 PALVELUN LAADUN TUTKIMINEN

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Voitto kotiin -projektin laatua. Kysymys palvelun laadusta nousi todelliseksi kiinnostuksen kohteeksi 1980-luvulla, jolloin monilla aloilla tehtiin erilaisia laatuun liittyviä selvityksiä ja tutkimuksia. Tällä hetkellä sosiaali- ja terveystieteiden palveluja hämmentävät kilpailuttamisen uudet käytännöt, joissa laatu on nostettu melko keskeiselle sijalle (Kittilä 2004).

”Palvelu” on laaja ja vaikeasti rajattava käsite. Sen merkitys vaihtelee henkilökohtaisesta palvelusta palveluun tuotteena. Suomessa palvelun laadun ja palvelunlaatujohtamisen tiennäyttäjänä on toiminut erityisesti Christian Grönroos (1989; 1998). Grönroosin mukaan palveluille voidaan määrittää neljä peruspiirrettä. Ensinnäkin palvelut ovat enemmän tai vähemmän aineettomia. Toiseksi palvelut ovat tekoja tai tekojen sarjoja eivätkä asioita. Kolmanneksi palvelut tuotetaan ja kulutetaan ainakin jossakin määrin samanaikaisesti. Neljänneksi asiakas osallistuu palvelun tuotantoprosessiin ainakin jollakin tavoin (Grönroos 1998, 53). Koska palvelut ovat ainakin jossakin määrin aineettomia, niitä on vaikea arvioida. Palvelut koetaan subjektiivisesti ja niitä arvioitaessa käytetään usein ilmauksia kokemus, luottamus, tunne ja turvallisuus.

Jokaisella ihmisellä on oma tapansa arvioida palvelun toimivuutta eli laatua. Johto ei voi yksinään päättää laadusta, vaan sen on perustuttava asiakkaiden tarpeisiin ja toiveisiin (mt., 97–98). Laatu tarkoittaa tässä tutkimuksessa yksinkertaisesti asiakkaan kokemusta siitä, kuinka hyvin palvelu vastaa heidän tarpeisiinsa ja toiveisiinsa. Palvelun toimivuuden kokemisen arvioinnin tekee vaikeaksi se, että asiakkaat kokevat palvelun laadun yleensä laaja-alaisesti. Lisäksi asiakkailla on omat laatukäsityksensä, jotka vaihtelevat eri aikoina.

4.1 Sosiaalisen leiritoiminnan laadun tutkiminen

Kysymys palvelunlaatuajattelun soveltamisesta sosiaalisen sektorin tuottamaan palveluun lienee yleisesti hyväksytty toimintatapa. Palveluteorioita sovellettaessa ongelmana voivat kuitenkin olla kulluttajan ja vastaanottajan roolit. Asiakkaat saatetaan siis pakottaa ahtaaseen muottiin toiminnan objekteiksi. Tällöin sosiaalisessa työssä syntyy eräänlainen kauppiasmentaliteetti, jossa palvelumalli loisi passiivisen katsojan tai kuulijan osan. Passiivinen vastaanottaja voisi ainoastaan hyväksyä tai hylätä tarjouksia. Tällaisesta kehityksestä on olemassa merkkejä, eikä ole lainkaan tavatonta etsiä syytä autettavista, mikäli toiminta ei kanna hedelmää (ks. Riikonen 1992, 19).

Laatua ryhdyttiin käsittelemään palvelukeskeisestä näkökulmasta ennen kaikkea koetun palvelun laadun käsitteen sekä palvelun kokonaislaadun mallin myötä. Lähestymistapa perustuu tutkimukseen odotusten vaikutuksesta kulutuksen jälkeisiin arvioihin. Keskeiseksi on noussut kysymys siitä, missä määrin tarjottu palvelu vastaa käyttäjäkunnan odotuksia ja tarpeita. Koetun laadun määrä riippuu asiakkaiden odotusten sekä kokemuksen välisestä poikkeavuudesta. Palvelu määritetään laadukkaaksi, kun se pystyy täyttämään tai ylittämään sille asetetut odotukset. Jos asiakkaiden odotukset ovat epärealistisia, koettu kokonaislaatu muodostuu matalaksi, vaikka laatu olisikin jollakin objektiiviseksi katsotulla tavalla mitaten arvioitu hyväksi. (Grönroos mt., 65; Zeithaml & Bitner 1996, 37–38.) Koetun laadun näkökulmasta tarkasteltuna Voitto kotiin -projektilla voidaan sanoa olevan laatua silloin, kun se täyttää projektiin osallistuvien odotukset.

Valittu lähestymistapa on ongelmallinen sikäli, että laatu on luonteeltaan abstrakti ominaisuus, joka heijastaa tuotteen ominaisuuksia subjektiivisesti. Koettu palvelun laatu ei siis ole tuotteen konkreettinen ominaispiirre, vaan se täsmentyy vain kuluttajien mielipiteiden avulla. Koska ihmiset arvioivat tuotteen laatua ensisijaisesti hyödyn näkökulmasta, arvioinnin perusta muodostuu tuotteen omistamiseen ja käyttöön liitetyistä toiveista. Laatu on asiakkaalle arvokasta vain siinä määrin kuin se auttaa saavuttamaan itselle tärkeitä asioita tai arvoja (Laaksonen & Laaksonen 2001, 83–84).

Odotettu laatu riippuu useista tekijöistä, kuten asiakkaiden tarpeista, viestinnästä ja imagosta. Asiakkaiden tarpeet ovat perustekijä, joka ohjaa odotukset tietynlaisiksi. Suusanallinen viestintä, se, mitä esimerkiksi ystävät kertovat, on usein merkittävä odotusten muovaaja. Markkinaviestintä (mainonta) puolestaan tarjoaa palveluntarjoajalle mahdollisuuden muokata asiakkaiden palveluun liittämiä odotuksia. Myöskään palveluntarjoajan imagon merkitystä ei pidä väheksyä. Imagoa voi pitää laadun suodattimena: jos asiakkaalla on myönteinen mielikuva palveluntarjoajasta, nähdään palvelu yleensä myönteisemmin kuin mielikuvan ollessa kielteinen. Kielteinen imago ruokkii itseään, sillä pienikin virhe vaikuttaa merkittävästi (ks. Grönroos 1998, 64; 67–68; 225–228).

Asiakkaiden kokemasta palvelun laadusta on erotettavissa kaksi ulottuvuutta. Teknisenä laaduna pidetään sitä, mitä asiakkaalle jää, kun vuorovaikutussuhde palvelun käyttäjän ja tuottajan välillä on ohitse. Toiminnallisena laaduna pidetään sitä, miten asiakas saa palvelun ja miten hän kokee samanaikaisen tuotanto- ja kulutusprosessin. Vuorovaikutustilanteet, joissa asiakas kohtaa palveluntarjoajan toimintatavat, ovat ratkaisevan tärkeitä ja niistä muodostuu toiminnallisen laadun taso. Näitä vuorovaikutustilanteita kutsutaan totuuden hetkiksi, sillä niissä palveluntarjoajan toiminta asettuu arvioitavaksi ”tässä ja nyt”. Teknisen laadun lopputuloksen ulottuvuutta on mahdollista arvioida objektiivisesti, toisin kuin toiminnallisen laadun prosessiulottuvuutta (mt., 63–65).

Koettu palvelun laatu riippuu useista tekijöistä, kuten pätevyyydestä, kohteliaisuudesta, saavutettavuudesta, luotettavuudesta ja turvallisuudesta. Usein mainitaan myös esimerkiksi empatia, reagoimiskyky, viestintä ja uskottavuus. Christian Grönroos on yhdistänyt laadukkaaksi koetun palvelun kriteerit kuuden kohdan luetteloksi, 1) Ammattitaito: asiakkaiden tulee ymmärtää, että palveluntarjoajalla on työssään tarvittavat tiedot ja taidot. 2) Asenne: asiakkaiden tulee voida tuntea, että heihin kiinnitetään huomiota ja heidän ongelmiaan yritetään ratkaista ystävällisesti ja spontaanisti. 3) Lähestyttävyyys: asiakkaiden tulee voida tuntea, että palvelu on helppo saada ja että palveluntarjoaja on valmis sopeutumaan asiakkaan vaatimuksiin ja toiveisiin joustavasti. 4) Luotettavuus ja uskottavuus: asiakkaiden tulee voida luottaa palveluntarjoajan lupauksiin ja asiakkaan etujen mukaiseen toimintaan. 5) Normalisointi: asiakkaiden tulee tietää, että aina kun jokin menee vikaan tai tapahtuu jotakin odottamatonta, palveluntarjoaja ryhtyy toimenpiteisiin löytääkseen uuden ratkaisun. 6) Mainne: asiakkaiden tulee voida tuntea, että palveluntarjoajan toimiin voi luottaa. (Mt., 73–74.)

Viime kädessä asiakas päättää, onko laatu ”hyväksyttävää”. Asiakkaat arvioivat laatua odotetun ja koetun laadun pohjalta, ja arvioinnin lopputulosta nimitetään koetuksi kokonaislaaduksi. Koettu kokonaislaatu ei siis muodostu ainoastaan laadun teknisestä ja toiminnallisesta ulottuvuudesta vaan odotetun ja koetun laadun välisestä suhteesta. Teoriassa mahdollisia tuloksia on neljä: huono laatu, hyväksyttävä laatu, hyvä laatu sekä liian hyvä laatu. Jotta laatu nousisi hyväksi, tulee kokemusten olla vähintään odotusten tasolla. Jos laatu koetaan liian hyväksi, ovat palvelun tuotantokustannukset luultavasti tarpeettoman korkeita (mt., 67; 98–99).

Mikäli odotettu ja koettu laatu eivät kohtaa, niiden välille muodostuu kuilu. Kuilu syntyy, mikäli palveluntarjoaja esimerkiksi lupaa enemmän kuin voi toteuttaa. Tällöin palvelun koettu kokonaislaatu voi heikentyä, vaikka objektiivisesti mitattuna palvelun toiminnot olisivat yhtä laadukkaita kuin ennenkin. Palvelun laadun parantamisen apuvälineeksi on kehitetty kuiluanalyysimalli (*the gaps model of service quality*), jonka mukaan kuilu voi syntyä viiden eri perusrakenteen välisestä poikkeamasta (Zeithaml & Bitner 1996, 38–49). Ensinnäkin johdon näkemyksen kuilu⁴ syntyy, kun johtaminen tapahtuu asiakaskuntaa tuntematta. Toiseksi johdolla voi olla laatuodotuksia,

joita ei pystytä toteuttamaan. Tätä kutsun laatueroiksi (*provider gap 2*). Syynä voi olla se, ettei organisaatiossa ole selkeää tavoitteiden asettelua. Kolmas on palvelun toimituksen kuilu (*provider gap 3*), joka voi syntyä heikosti toteutetussa palvelun tuottamisprosessissa. Tällöin palvelua ei tuoteta tai toimiteta kuten laatumääräyksissä on sovittu. Neljäs kuilu koskee markkinaviestintää (*provider gap 4*). Tällöin ennalta annetut lupaukset palvelun tasosta eivät vastaa toimitetun palvelun tasoa. Zeithaml ja Bitner esittävät lisäksi kuilun, jonka voi ymmärtää lopulliseksi kuiluksi (*closing the gaps*). Kyseessä on koetun palvelun laadun kuilu (*consumer gap*), joka on seurausta yhdestä tai useammasta palvelun tuottajaan liittyvästä kuilusta (*provider gaps 1–4*). Tämä palvelun tuottajalle kaikkein merkityksellisin kuilu syntyy, kun asiakkaan kokeman palvelun laatu ei vastaa odotetun palvelun laatua.

Luultavasti jokaisessa lomatoimintaa järjestävässä järjestössä on kehitetty tai kehitteillä pa-laute- ja seurantajärjestelmiä, lomapaikkojen kilpailuttamiskäytäntöjä ja henkilöstökoulutusta tai ammattitaitoisten lomaohjaajien rekrytointikäytäntöjä. Lomatoiminnan laatua seurataan ja laatu-järjestelmiä kehitetään. (Rissanen, Karjalainen & Salmela 2001, 63.) Minna Pietilän (1998) selvityk-sessä tarkasteltiin, missä määrin tuetut virkistyslomat vastaavat erityisryhmiin kuuluvien lomalais-ten tarpeisiin ja millaisia vaikutuksia toiminnalla mahdollisesti on. Selvityksen mukaan tärkeimmät laatuodotukset liittyivät lomapaikan ympäristöön. Muita tekijöitä (tärkeysjärjestyksessä) olivat ruo-ka, paikan ilmapiiri, ohjaajat, paikan henkilökunta sekä majoitus, kohteen palvelut ja harrastusmah-dollisuudet.

Pietilän mukaan lomatytyväisyyttä paransivat kohteiden palvelujen lisäksi mahdollisuus le-poon ja yhteiseen aikaan perheenjäsenten kesken (mt.). Eniten puutteita suhteessa odotuksiinsa vas-taajat kokivat ilmaisessa lomaviikossa sellaisenaan. Lomalaiset kaipaavat ohjelmaa, erinomaista ruokaa sekä esteettömiä ja siistejä tiloja. Erityisesti ruoasta ja siisteydestä tulee moitteita aika ajoin. Laadun puutteista huolimatta valtaosa vastanneista oli tyytyväisiä. Yli 90 prosenttia vastanneista arvioi lomapaikkojen sopivuuden ja lomaviihtomahdollisuutensa niissä hyväksi (mt.). Tämä osoit-taa, että asiakkaat voivat olla tyytyväisiä toimintaan, vaikkei sen laatu olisikaan odotetun kaltainen. Järjestöt eivät myöskään enää järjestä niin sanottuja peruslomia, eli lomaa ilman suunniteltua ohjel-maa (Rissanen ym. 2001, 53).

4.2 Asenteet, asenteenmuutos ja vaikuttavuuden tutkiminen

Asenteista on olemassa useita määritelmiä näkökulmasta riippuen. Matti Puohiniemi (1996, 30–31) määrittelee asenteet puhtaasti subjektiivisiksi käsityksiksi siitä, miten ympäröivään maailmaan tu-lee suhtautua. Asenteet ovat hänen mukaansa myönteisiä, kielteisiä tai neutraaleja toimintavalmiuk-sia, jotka helpottavat päätöksentekoa eri tilanteissa. Asenteet ovat määritettävissä ajattelu- ja toi-mintatapumuksiksi, jotka yksilö on kehittänyt suhteessa tiettyyn asiaan. Tässä työssä tarkoitan asen-teilla yksinkertaisesti arvioita kohteesta, josta yksilöllä on jokin käsitys: asenne tarkoittaa ”pitämis-tä” tai ”ei-pitämistä” jostakin tietystä asiasta (Lahikainen & Pirttilä-Backman 2000, 90–92).

Asenteella on yhtymäkohtansa ajankuvalle, mielipiteelle, ennakkoluulolle ja arvolle. Ajanku-va tarkoittaa sitä, miltä maailma näyttää. Se välittyy ihmisille arkipäivän kokemusten, median ja mainonnan kautta, ja on käytännössä sitä, miten puukeudumme, sisustamme, lomaillemme ja käytäm-me aikaamme. Vaikka ajankuva muuttuu yksilöstä riippumatta, sillä on monimutkainen vaikutuk-sensa ihmisen asenteiden muodostumiseen. Se, miten ihminen suhtautuu ympäröivässä maailmassa tapahtuviin muutoksiin, riippuu hänen asenteistaan. Toisaalta henkilökohtaisen tiedon karttuessa ihminen muodostaa omat subjektiiviset asenteensa (Puohiniemi 1996, 31–32). Lyhyesti voisi tode-ta, että asenteet syntyvät vuorovaikutuksessa, itse koetun ja toisten kertoman pohjalta.

Mielipide puolestaan on asenteen ilmaus, joka voi olla täysin yksilöllinen tai yhteisössä vallitseva käsitys. Rajan vetäminen asenteen ja mielipiteen välille on vaikeaa, tässä työssä mielipide tarkoittaa julkilausuttua arviota tietystä aiheesta. Asenteisiin liittyvät myös ennakkoluulot, ja myös näiden kahden tekijän rajaaminen on hankalaa. Tässä työssä ennakkoluulo tarkoittaa kielteistä tai epäluuloista asennetta tiettyyn asiaan, kuten rotuun tai sukupuoleen. Ennakkoluulo ilmenee julkilausuttuna erotte-luna, ja se voi rakentua sekä omille kokemuksille että toisten välittämille asenteille (ks. Vilkkö-Riihelä 1999, 690).

Arvoja käytetään arkikielessä usein asenteiden synonyyminä. Arvojen merkitys on kuitenkin syvällisempi ja tietoisempi, sillä ne ovat ihmisen toimintaa ohjaavia periaatteita, yksittäiset tilanteet ylittäviä motiiveja. Arvoista puhuttaessa pidetään erittäin tärkeänä sitä, että niiden juuret ovat syvä-lä siinä kulttuurissa, jossa eletään. Tämä pätee siitäkin huolimatta, että arvot perustuvat inhimillisen olemisen perusedellytyksiin, jotka ovat samoja kaikissa kulttuureissa. Schwartzin mukaan inhimil-lisen olemisen perusedellytyksiä on kolme. Ensinnäkin olemme biologisia olentoja, ja tarvitsemme tietyn määrän vaihtelua pysyäksemme vireinä. Toiseksi meillä on tarve vuorovaikutukseen, eli meidän on tultava toimeen muiden ihmisten kanssa. Kolmanneksi meillä on halu säilyä lajina, joten meidän on pystyttävä asettamaan toisten tarpeet omien edelle (Schwartz 1992 Puohiniemen 1996, 32 mukaan; ks. Helkama ym. 1998, 182–185).

Julkisessa keskustelussa arvoista puhutaan paljon. Luultavasti tämä johtuu siitä, että päivittäinen toiminta edellyttää nykyisin jatkuvaa arvopohdintaa. Valitsenko esimerkiksi keinoitekoisuuden (ks. Heiskala 1996) vai luonnollisuuden? Tässä työssä tarkoitan arvoilla päämääriä, joiden perus-teella suhtaudumme asioihin ja teemme valintoja. Arvot kytkeytyvät asenteisiin siten, että asenteet toimivat välittävänä linkkinä hitaasti muuttuvien arvojen ja nopeasti muuttuvan ajankuvan välillä: ihminen ilmaisee arvojaan asenteillaan (Puohiniemi 1996, 32–33; Vilkkö-Riihelä 1999, 690–694).

Asenteet voivat muuttua tietoisien toiminnan seurauksena, mutta myös spontaanisti, itsestään. Tietoiselle asennemuokkaukselle on kehitetty valtavat mainonnan markkinat, joiden tavoitteena on saada kohde mukautumaan esitettyihin ajatuksiin. Keskeistä asennemuutoksessa on uuden ja entisen asenteen välisen eron suuruus. Leon Festinger (1957) on kehittänyt kognitiivisen dissonanssin teorian, jonka mukaan ihminen pyrkii välttämään ristiriitaisia asenteita. Mitä pienemmin askelin asennetta lähdetään muuttamaan, sitä vähäisempää on muutosvastarinta.

Dissonanssi tarkoittaa ristiriitaa, joka syntyy, kun uusi tieto poikkeaa omasta näkemyksestä. Tästä syystä ihminen pyrkii etsimään sellaista tietoa, joka on sopusoinnussa hänen aiemman tieton-sa kanssa. Tavallista on myös vähätellä tietoa, joka ei ole sopusoinnussa entisen tiedon kanssa. Mahdollisessa ristiriitaisessa tilanteessa ihminen pyrkii poistamaan dissonanssin. Kognitiivisen dissonanssin teorian mukaan tämä tapahtuu joko asennetta muuttamalla tai torjumalla uusi tieto. Mikä-li dissonanssin poistaminen epäonnistuu, on vaarana psyykkisen tasapainottomuuden tunne (Festinger 1957 Helkama ym. 1998, 198–200 mukaan; ks. Vilkkö-Riihelä 1999, 696).

Pysyväksi kutsutut asennemuutokset eivät tapahdu helposti. Usein asennemuutos on näennäisen, jotta yksilö saisi tiettyjä etuja. Näennäisen asennemuutoksen taustalla voi olla myös halu miel-lyttää vaikuttajaa. Asennemuutoksen vaikutus säilyy näissä tapauksissa niin kauan kuin tyydyttävä suhde kestää. Pysyvämstä asennemuutoksesta on kysymys silloin, kun asenne on sisäistynyt. Tällöin asenne kytkeytyy osaksi yksilön arvomaailmaa, ja yksilö toimii sen mukaisesti, vaikka toi-minnasta ei seuraisi palkintoa tai rangaistusta. Tällainen sisäistynyt asenne muuttuu hitaasti, mutta pysyvä ei sekään ole (Vilkkö-Riihelä 1999, 702).

Luotettavasti asennemuutoksia voidaan tutkia ainoastaan kokeellisissa tutkimuksissa, joissa olosuhteet ovat mahdollisimman kontrolloidut ja yksinkertaistetut. Esimerkiksi survey-tyyppisessä tutkimuksessa kysymys siitä, aiheuttaako juuri tekijä x muutokset tekijä y:ssä, jää aina jossakin määrin avoimeksi. Tekijään y vaikuttavat samanaikaisesti monet muut tekijät, joiden vaikutusta ei pystytä sulkemaan pois (ks. Rostila & Mäntysaari 1997). Lisäksi tekijät x ja y ovat sosiaalisen lomatoiminnan yhteydessä mahdottomia vakioitavia. Ensinnäkin toimintamuoto perustuu vuorovai-

kutukseen, jolloin toimintatilanne on jopa samojen ihmisten välillä aina erilainen. Toisekseen projektin ikäjakauma on laaja (3–54 vuotta). Biologisen ja sosiaalisen kypsymisen eri asteet huomioiva vastausluokka muodostuisi todella pieneksi. Asiaa vaikeuttaa lisäksi se, että perhetapaamisiin osallistuu kehityshäiriöisiä lapsia. Nämä luotettavuuden rajoitteet eivät kuitenkaan johda siihen, etteikö arviointitutkimusta voisi tehdä. Tekijöiden x ja y välisen suhteen osoittamisen sijasta pyrin projektien sujumisen, kohdattujen esteiden ja onnistumisten tarkkaan kuvailuun (ks. Lähteenmaa 1999, 119).

4.3 Voitto kotiin -projektin laadun tutkiminen

Voitto kotiin -projektin laadun tarkastelussa hyödynnän Grönroosin-Gummersonin palvelun laatumallin pohjalta muokattuja ajatuksia (ks. Grönroos 1998, 108–113). Voitto kotiin -projektin koetun kokonaislaadun lähtökohtana ovat projektin odotettu laatu ja koettu laatu. Odotetulla laadulla tarkoitan sitä, millaisia odotuksia projektiin liitetään, millainen sen oletetaan olevan. Keskeisenä laatuodotustekijänä on projektiin liitetty mielikuva, imago. Toimintaan liitetty imago toimii suodattimena, joka vaikuttaa siihen, miten tuotettu palvelu nähdään. Myönteinen imago auttaa asiakasta tulkitsemaan kokemukset myönteisen viitekehyksen läpi. Pienet virheet saatetaan antaa anteeksi. Jos imago on kielteinen, saavat huonot kokemukset negatiivisemmän sävyn kuin ulkopuolisesta tarkkailijasta saati palveluntarjoajasta tuntuu oikeutetulta.

Odotettu projektin laatu riippuu projektiin liittyvistä henkilökohtaisista tarpeista, aiemmista projektikokemuksista ja lähiympäristön viestinnästä. Henkilökohtaiset tarpeet ovat keskeinen odotetun laadun tekijä. Tarpeet vaihtelevat paitsi isien ja äitien kesken, myös vanhempien ja lasten kesken. Tarpeita voivat olla esimerkiksi uusien ystävien saaminen, hauska puuhailu, perheyhteisyyden lujittaminen tai väsymisen ehkäisy. Valtaosalla Voitto kotiin -projektiin osallistuneista on aikaisempia henkilökohtaisia kokemuksia perheleireistä. Perheiden vanhemmilla on aiempaa kokemusta vähintäänkin perheen hyvinvointia parantamaan pyrkivästä sosiaalisesta tukitoiminnasta. Näille aikaisemmille kokemuksille perheiden vanhemmat rakentavat vertailuasetelmia, etenkin silloin kun projektin toimintamuotoon ei olla tyytyväisiä.

Aikaisemmat kokemukset toimivat siis laadun arvioinnin resurssina. Lähiympäristön viestintä puolestaan on jaettava kahteen ulottuvuuteen. Yhtäältä se on osoittautunut erittäin merkittäväksi projektiin liittyvien odotusten ja imagon muokkaajaksi, mikäli lähiympäristönä pidetään perhettä. Toisaalta ystävien, työyhteisön, naapuruston tai sukulaisten muodostama lähiympäristö on vanhempien kertomusten valossa osoittautunut marginaaliseksi projektiin liittyvien odotusten muokkaajaksi. Toki perheleiritoimintaan liittyvät kuulopuheet luovat odotuksia siitä, millainen Voitto kotiin -projekti mahdollisesti on.

Projektin ohjaajien henkilökohtaisissa tarpeissa korostuu mukava vapaa-ajan tekeminen vähemmän kuin asiakaskunnalla, vaikka tietty työstä nauttimisen eetos korostuu. Olennainen ero liittyy niihin ohjaajien tarpeisiin, jotka korostavat ammatillista kehittymistä sekä sosiaalista auttamistyötä. Omat leirikokemukset ovat myös ohjaajille voimakkaita odotusten luoja. Lisäksi lähiympäristön viestinnällä on suuri merkitys odotusten muokkaajana, sekä perhe että työyhteisöulottuvuuksilla tarkasteltuna.

Voitto kotiin -projektin koettu laatu muodostuu kahdesta tekijästä, jotka projektiin osallistuva kokee projektin aikana. Tekniset laatutekijät ovat sisällöllisiä, erilaisia projektin ”antiin” liittyviä tekijöitä. Tekninen laatu muodostuu ”mitä”-tekijöistä, jolloin keskeistä on, mitä osallistujalle jää, kun projekti tai sen tietty osa-alue on ohi. Näitä asioita voivat olla muun muassa uudet ystävyysuhteet, uusien asioiden oppiminen tai perheen sisäisen dynamiikan muuttuminen.

Toinen koetun laadun tekijä muodostuu toiminnallisista laatutekijöistä. Toiminnallinen laatu muo-

dostuu erilaisista ”miten”-tekijöistä, jolloin keskeistä on se, miten jokin asia tehdään. Olennaisia ovat erilaisten vuorovaikutustilanteiden tarkastelut: ovatko osallistujat kokeneet vuorovaikutustilanteen mielekkäänä. Miten-kysymykset liittävät toiminnallisen laadun myös projektin ulkoisiin laatutekijöihin, joita ovat leirikeskusten laatu, tarjottu ruoka sekä vapaa-ajanviettomahdollisuudet. Nämä seikat ovat projektin määräysvallan ulkopuolella, mutta vain osittain. Heikkotasoiseen leiripaikkaan ei tehdä uutta varausta, tarjotun ruoan määrästä tai laadusta voi esittää kriittistä laadunvalvontaa, vapaa-ajanviettoon voi kuljettaa linja-autolla kauemmaksikin. Rissanen, Karjalainen ja Salmela (2001, 63) mainitsevat tutkimuksessaan hyvänä käytäntönä erään järjestön luoman laatustandardin, jolla asetetaan vaatimuksia majoitus- ja ravitsemuspalveluille sekä vapaa-ajan ohjelmille. Vain standardiin yltyvät kohteet saavat jatkossa oikeuden järjestää perhelomia kyseisen järjestön lomatukiasiakkaille.

Voitto kotiin -projektin laatua on tarpeen tarkastella osallistujien arvioiden, odotusten ja kokemusten vastaavuuden ohella myös siitä näkökulmasta, miten leiritoiminnalle asetetut viralliset tavoitteet toteutuvat. Tällöin keskeisenä laatukriteerinä pidetään sitä, miten Voitto kotiin -projekti onnistuu siinä tehtävässä, jonka Raha-automaattiyhdistyksen ohjeet (ks. Rissanen ym. 2001, 3–19, 34–35) sille määrittelevät. RAY pyrkii ohjaamaan lomatoiminnan kohdistamista eniten apua tarvitsemiin väestöryhmiin ja ongelmien ehkäisyyn kansalaisten itsenäistä selviytymistä tukemalla (mt., 3). Valtioneuvosto määrää (Valtioneuvoston päätös n:o 929/1998) muun muassa tiedottamismenetelyn avoimuudesta sekä sosiaalisen, terveydellisen ja taloudellisen tilanteen huomioimisesta asiakkaiden valinnassa. Tämän lisäksi RAY on asettanut omia kriteerejä (RAY:n ohjeita ja tulkintoja -muistio, Rissanen ym. 2001, 8 mukaan).

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimustehtävä

Tutkin perheen perhetapaamisten yhteisyyttä vahvistamaan pyrkivää toimintaa palvelun laadun näkökulmasta. Tutkimustehtävä on kaksiosainen. Hyödynnän laatuajattelua tarkastelemalla projektiin osallistumisen syitä, toimintaan kohdistuneita odotuksia sekä tyytyväisyyttä. Lisäksi tutkimustehtäväksi muodostuu toiminnan systemaattinen kuvaaminen. Paneudun tutkimuksessa onnistumisprosenttiasteen määrittelyn sijasta projektin sujumisen, kohdattujen esteiden sekä onnistumisten tarkaan kuvailuun. Pyrin vastaamaan kysymykseen: mitä tästä voidaan oppia?

Tutkimuksessa eräs tärkeä kysymys liittyy siihen, miten projektin sujumista kuvaavasta tarinasta tulee uskottava. Kuka kertoo ja miksi, kuka kuuntelee ja miten tulkitsee? Tarinat kerrotaan ja kuullaan eri tavoin, ja erityisesti vanhempien tutkijalle kertomissa perhetapaamiseen liittyvissä tarinoissa olennainen elementti on kriittisyys. Perhetapaamisten ohjaajille sekä erityisesti palautelomakkeissa annettu ääni on ymmärtävämpi, projektin positiivisia asioita painottava.

Minua kiinnostavat haastatteluteemojen lisäksi erityisesti ne teot ja tarinat, joissa viitataan kulttuurisiin oletuksiin hyvästä vanhemmuudesta ja lapsen parhaasta. Olen siis jo havainnoidessa valinnut niitä tekoja ja tarinoita, joihin keskityn. Valinnassa olen pitänyt tärkeänä huomioida millaisille ihanteille ja arvostuksille teot ja tarinat rakentuvat. Myös sosiaaliset erot, etnisyys ja elämäntapa kietoutuvat toisiinsa ja näkyvät kertomisessa ja kuulemisessa. Esimerkiksi perhetapaamisiin valitut kaksi maahanmuuttajaperheen äitiä eivät mielestään osanneet riittävästi kieltä tehdäkseen asiansa ymmärrettäväksi, suurperheen äiti puolestaan tunsi, että hänet valittiin kuulluksi b-luokan kansalaisena, avuntarpeensa vuoksi.

5.2 Tutkimusaineistot

Tein etnografista tutkimusta huhtikuusta 2003 kesäkuuhun 2004 kolmessa perheryhmässä, jotka oli koottu alueellisesti. Etnografinen viittaa tässä yhteydessä lähestymistapaan, joka antaa tutkijalle suuntaviittoa, mutta ei poissulje mitään tiukasti. Tutkijalle jää vapaus liikkua sekä makro- että mikrotason kysymyksissä ja soveltaa eri analyysimenetelmiä. Etnografia on siis osallistuvaa havainnointia laajassa mielessä (ks. Hammarsley & Atkinson 1996, 1–2), jolloin tutkimustieto muodostuu osana kenttätöprosessia. Olen havainnoinut, keskustellut, tehnyt haastatteluita ja osallistunut. Yhdestä perhetapaamisesta minulla on viisi rullaa pääasiassa lasten ottamia valokuvia. Lisäksi olen puhelimitse haastatellut projektin yhteistyötahojen edustajiksi nimetyt henkilöt, useimmat kahdesti. Olen osallistunut kahdeksaan perhetapaamiseen, kuuteen projektin ohjausryhmän kokoukseen sekä yhteen ohjaajatapaamiseen. Lisäksi tutkimuksen ohjausta varten on järjestetty kaksi tutkijayhteisön ohjausryhmän kokousta.

Tutkimuksen keskiössä on ollut Kymen ryhmä, joka koostui Kotkassa, Karhulassa ja Imatralla asuvista viidestä perheestä. Kymen ryhmä muodostettiin ensimmäisenä ja neljän perhetapaamisen

opetuksista luotiin malli perheryhmien toiminnalle. Pohjois-Karjalan ryhmä koostui ensin Lieksassa ja Joensuussa asuvista seitsemästä perheestä. Ensimmäisen perhetapaamisen jälkeen osallistuvien perheiden määrä väheni: toisessa perhetapaamisessa oli kolme ja kolmannessa enää kaksi perhettä. Neljänteen tapaamiseen poisjääneiden tilalle oli valittu uudet perheet. Ryhmää täydennettiin projektin kuluessa vielä kertaalleen yhdellä perheellä. Kolmas perheryhmä oli Varsinais-Suomesta. Ryhmä koostui Turussa ja Raisiossa asuvista kuudesta perheestä.

Olen haastatellut projektiin osallistuneita vanhempia (n = 25) pääasiassa perhetapaamisissa. Haastattelujen teemat käsittelivät projektiin osallistumisen syitä, projektiin kohdistuneita odotuksia sekä tyytyväisyyttä projektiin. Lisäksi haastatteluissa sivuttiin perheiden arkeen liittyviä teemoja, esimerkiksi työtä ja koulunkäyntiä, vapaa-aikaa ja ystäviä, lapsia ja kasvatusta sekä tulevaisuuden suunnitelmia. Osaa vanhemmista haastattelin myös puhelimitse (n = 12). Puhelinhaastattelut kestivät yhtä poikkeusta lukuun ottamatta hieman alle 15 minuuttia ja keskityin niissä vanhempien näkemykseen eräästä perhetapaamisesta tapahtuneesta ristiriitatilanteesta (ks. liite 3). Yhtä projektiin valittua äitiä haastattelin ainoastaan puhelimitse, sillä hänen perheensä ei osallistunut perhetapaamisiin.

Projektiin osallistuvien lasten haastattelut eivät oikein onnistuneet, vaan jäivät lähinnä keskustelujen tasolle. Eräs syy tähän on luultavasti se, että jäin lapsille vieraaksi vaikka vietinkin useita päiviä perhetapaamisissa. Minun olisi pitänyt järjestää systemaattisemmin aikaa lasten haastatteluun, ja keskittyä myös vastaamisen motivoimiseen (ks. Kirmanen 1999). Toisaalta keskustelussa käsiteltiin pääasiallisia teemoja, joskin pintapuolisesti. Nämä keskustelut olivat hyvin lyhyitä, 5–10 minuutin mittaisia.

Tehtävää hankaloitti lasten suuri ikäjakama, nuorimmilta vastaajilta en saanut leikkien lomassakaan juuri muuta tietoa kuin tyytyväisyyden arviointia asteikolla tosi ihanaa – täydellistä. Poikkeuksena olivat toiveet, joita lapset osasivat verbalisoida mieliruoosta lempileikkeihin. Kouluikäiset osasivat esittää mielipiteitään myös abstraktimmalla tasolla, murrosikäiset puolestaan olivat erittäin niukkasanaisia. Jälkimmäiset osasivat myös suojella itseään ylimääräisiltä kuulijoilta ”liukenemalla” paikalta. Varsin nopeasti valikoitui kustakin perheryhmästä yksi tai kaksi lapsi-informanttia, jotka kommentoivat minulle tapahtumia.

Ohjaajien haastattelut (n = 9) ovat haastatteluista systemaattisimpia, sillä tila ja aika olivat helposti järjestettävissä. Ohjaajat olivat myös sanavalmiita ja itse koin, että he olivat myös motivoituneita vastaamaan. Nämä haastattelut kestivät tunnista puoleentoista, ollen siis selkeästi pidempiä kuin vanhempien tai lasten haastattelut. Haastattelut olivat antoisia, sillä ohjaajilla oli korkean itse-reflektion lisäksi paljon kokemuspohjaista tietoa sekä projektista että perheistä. Odotin melkoisesti myös projektin ohjausryhmän vaatimilta leiripäiväkirjoilta, jotka sisälsivätkin teräviä havaintoja. Kaikissa perhetapahtumissa ei kuitenkaan pidetty leiripäiväkirjaa. Neljä ohjaajaa ei kirjoittanut leiripäiväkirjoja lainkaan.

Olen kirjannut ylös omia ajatuksiani, mutta huomaan, että koska käsittelemme asioita melko syvällisesti työnohjauksissa, niin päiväkirja jää vähemmälle. (H7, ohjaajan leiripäiväkirja.)

Projektin loppuvaiheessa toteutin kyselyn, joka pohjautui Heinin, Bergin ja Hurtigin (2000) laatiin perhetyön järjestämistä käsitteleviin kyselylomakkeisiin. Kyselyssä kartoitin ohjaajien, vastuuhjaajien sekä projektin ohjausryhmän yleisiä tuntemuksia projektista (ks. liite 4).

Projektin johtotason haastattelut (n = 4) olivat toiminnan hahmottamisen kannalta kaikkein hedelmällisimpiä: monet tahattomilta näyttävät asiat paljastuivat tietoisiksi valinnoiksi. Haastattelut kestivät hieman yli tunnin. Projektin johto muodostuu projektipäälliköstä, projektin ohjausryhmästä, yhdistyksen hallituksesta sekä kahdesta vastuuhjaajasta. Yhdessä he raamittivat toimintaa. Ohjausryhmän jäseniä en haastatellut lainkaan, vaan tyydyin sekä kyselylomakkeen tietoihin että ohjausryhmän palaverissa ilmaistuihin mielipiteisiin.

Perheiden valinnan hoitivat projektin yhteistyötahot, joiden edustajia haastattelin ainoastaan puhelimitse tutkimusekonomisista syistä. Yhteistyötahoja edustivat mainituilla alueilla sosiaaliviranomaiset, Ensi- ja turvakotiyhdistys sekä Nuoret Kotkat. Puhelinhaastattelujen (n = 9) teemoja olivat osallistumisen syyt, odotukset sekä tyytyväisyys.

Projektin avustavia tahoja en varsinaisesti haastatellut lainkaan, kyse oli pikemminkin keskusteluista. Avustavaksi tahoksi luin vierailevat luennoitsijat sekä perhetapaamisten ulkoisista puitteista vastaavat majoitusyrittäjät.

Perhetapaamisiin osallistumisen tuottama havainnointi ja tutkimuspäiväkirjan pitäminen ovat keskeinen osa tämän tutkimuksen aineistoa. Pysin välittämään projektin johtotasolle tunnelmia ja kehittämisehdotuksia viikon kuluessa nopean reagoinnin mahdollistamiseksi. Tämä toimintatapa korostaa ohjausryhmän kokouksissa käytettyjen puheenvuorojen merkitystä. Vaikka pitäydyn lähinnä itse keräämässäni aineistossa, haastatteluissa ja tutkimuspäiväkirjoissa, viittaa toisinaan myös ohjausryhmän pöytäkirjoihin.

Jokaisen perhetapaamisen jälkeen perheiltä kerättiin kaksipuolinen lomake (ks. liite 5), jossa pyydettiin palautetta. Lomakkeissa annetut numeeriset pisteet ovat ajoittain ristiriidassa minulle kerrotun kanssa, mikä antaa aihetta miettiä tutkijan rooliin kytkeytyviä odotuksia: vanhemmat odottivat minun välittävän parannusehdotuksia projektin johtotasolle, joten suuri osa minulle kerrotuista esimerkeistä oli luonteeltaan kriittisiä. Toisaalta he kertoivat minulle olevansa majoituspaikkoihin ja ulkoisiin puitteisiin tyytyväisiä, eikä monikaan vaikutusta käsittelevä kysymys ole helposti kuvattavissa yhdellä numerolla. Numeerisia kriteereitä kuvaavampia ovat avovastaukset, jotka noudattivat myös minulle kerrotun kaavaa: pääasiassa kiitoksia ohjaajille ja toiveita runsaammasta ohjelmasta.

Käytössäni on ollut myös projektipäällikön tuottamia aineistoja, esimerkiksi väliraportti rahoittajalle. Projektin henkilöstö laati lisäksi perheryhmien vanhemmille kyselylomakkeen, joka on tuloksineen ollut käytettävissäni. Kyselylomakkeissa teemoina ovat motivaation, sitoutumisen ja osallisuuden toteutuminen projektissa sekä subjektiivinen arvio projektin merkityksestä (ks. liite 6).

Aineiston voi tiivistää käyttötarkoituksensa mukaisesti seuraavalla tavalla. Alla esitetty hierarkia kuvaa käyttötarkoitusten välistä suhdetta.

I Haastatteluaineisto eli tukisanojen pohjalta litteroidut haastattelut.

II Havainnointiaineisto eli tutkimuspäiväkirja ja leirikertomus.

III Dokumentti- ja kyselyaineisto (täydentävä, näkökulmaa laajentava, apuna kohteen kuvailussa ja taustoituksessa).

5.3 Tutkimusote

Heimoyhteisöjen tutkimisperinteestä syntynyttä etnografiaa on pidetty sosiaalisten ympäristöjen systemaattisena havainnointina ja erittäin tarkkana kuvailuna. Naturalistisen etnografian perinteessä mentiin lähelle tutkittavan kulttuurin (tutkimuskohteen) jäseniä. Heiltä kyseltiin, heitä katseltiin ja heitä kuunneltiin. Tällä tavoin oletettiin saatavan selville, miten asiat tutkittavassa kohteessa ”oikeastikin” olivat (ks. Gubrium & Holstein 1994, 352; Hammersley & Atkinson 1996, 3–10). Leena Eräsaari (1994, 364) kuvaa vanhan etnografian problematiikkaa kahdella ehdolla: ”Ensimmäinen on tutkijan läsnäolo ja omakohtainen oleskelu, osallistuva havainnointi kentällä. Toinen ehto on, että tutkijan läsnäolo tulee häivyttää lopputuloksesta”.

Niin sanottu uusi etnografia perustuu puolestaan ajatukseen, jossa kullakin tutkittavan kulttuurin jäsenellä voi olla oma näkökulmansa ja oma kertomuksensa kentästä. Jäsenet pikemminkin tuottavat kuin heijastavat tai selostavat kulttuuriaan. Myös tutkija osallistuu tähän tuottamiseen. Yhtäältä hän tuottaa tutkimaansa kohdetta omilla tulkinnoillaan ja toisaalta omasta sosiohistoriallisesta

lähtökohdastaan käsin (Gubrium & Holstein 1994, 352). Tämä tutkimus edustaa uuden etnografian narratiivista ulottuvuutta (Baszanger & Dodier 2004). Keskeistä on tutkimusraportointi, jossa kirjoittajan tavoitteena ei ole tutkittavan kulttuurin kokonaiskuvaus vaan sen sisäisten dialogien paljastaminen.

Etnografissa kuvauksissa on tavallista kertoa, kuinka tutkija saapui tai pääsi kentälle. Ennen tätä tarinaa on syytä muistuttaa, että tutkimuskenttä ei ole olemassa oleva tietty yksikkö, vaan se muotoutuu tutkijan toimien, kirjallisuuden ja muistiinpanojen kokonaisuuden kautta (ks. Törrönen 2000, 146; Atkinson 1992, 5–9). Tässä tutkimuksessa fyysisen kentän muodostavat Voitto kotiin -projektin toimisto ja ohjausryhmän kokoustilat, perhetapaamisten majoituspaikat, linja-autot sekä erilaiset vierailukohteet. Kyseessä ei siis ole mikään institutionaalinen tai yksiselitteinen paikka.

Merkittävänä tutkimuskentän määrittäjänä toimii sosiaalinen kenttä. Tutkimuksen sosiaalinen kenttä muodostuu projektin johtotasosta yhteistyötahoineen sekä erityisesti kolmesta perheryhmästä, joista eniten seurasin pitkäaikaisinta, Kymen perheryhmää. Myös aikaisemmat tietoni, käsitykseni ja kokemukseni vaikuttavat kentällä tapahtuviin valintoihini ja toimintaani.

Haluan välttää oman osuuteni pikkutarkkaa erittelyä, joka voi johtaa siihen, että tutkimuksen keskiöön asettuu ilmiön sijaan tutkijan persoona ja toiminta (ks. Hurtig 2003, 54). Tiedostan kuitenkin olevani mukana tutkimuskenttäni tapahtumissa, joten tuon esille omia interventioitani, niiden arvioituja vaikutuksia ja kentällä olemisen tuntemuksia. Tätä kautta pyrin ymmärtämään vaikutustani tutkimuskenttään sekä mahdollisia virhetulkintojani (ks. Hammarsley & Atkinson 1996, 17).

Ensimmäiset kontaktini Voitto kotiin -projektiin sain keväällä 2003. Tutkimuksen rahoittajatahon edustaja otti minuun yhteyttä ja kertoi tehtävään valitun tutkijan peruneen osallistumisensa.⁵ Otin yhteyttä projektipäällikköön, ensin puhelimitse, sitten työhakemuksen muodossa. Pidimme lyhyen palaverin tutkimuksen rahoittajatahon tiloissa ja muutama tunti palaverin jälkeen osallistuin ensimmäiseen projektin ohjausryhmän kokoukseen. Tutkimuksen tavoitteeksi muotoiltiin väljästi sen seuraaminen, miten projekti onnistuu kehittämään perhetyöhön uuden laadukkaan toimintamallin. Toiveita oli myös jonkinlaisen niksikirjan tai oppaan tuottamisesta (ks. Törrönen 2001). Näin muodollinen pääsyni kentälle oli suoritettu.

Muodollinen pääsy kentälle mahdollistaa vasta paikalla olemisen, jolla tarkoitan sivustakatsoamista. Etnografisen tarinan uskottavuus liitetään puolestaan pitkään läsnäoloon kentällä, jonka tulkitseen vastavuoroisuudeksi. Uskottavuuden lisäksi etnografiselta menetelmältä on lupa odottaa uudenlaista, sisältä käsin tapahtuvaa kulttuurin tai elämäntavan ymmärrystä ja näkyväksi tekemistä. Tällöin puhutaan tutkijan sisälläolosta. ”Tutkijan pitkä läsnäolo kentällä ei siis välttämättä ole sama asia kuin sisälläolo” (Tolonen 2001, 44–45, kurssiivit poistettu MR). Realistista lienee todeta, että olen ollut pikemminkin sivustakatsojan, kuuntelijan ja opiskelijan kuin sisälle päässeen päteväen toimijan asemassa.

Pääsyäni tutkimuksen sosiaaliselle kentälle ei voi kuvata yhtä mutkattomasti kuin muodollista pääsyä. Saapumiseni oli vaiheittaista ja katkonaista, pikemminkin läsnäoloa erilaisissa hetkissä. Usein havaitsin tutkivani suurella vaivalla järjestettyä perhetyön muotoa, jossa toiminnan tavoitteen konkretisointi tuotti päänvaivaa sekä vanhemmille että ohjaajille. Perheryhmät vaikuttivat hierarkisilta, auttajien ja autettavien asemat oli vahvasti muotoiltu toimintatapoihin ja työnjakoon. Tutkijan läsnäolo saattoi häiritä tätä sosiaalista tasapainoa, sillä läsnäolooni viitattiin eri tavoin.

Tässä on nyt se vaara, että perheet rupeavat katsomaan toimintaa korjattavaa etsien. Kyllähän kaikesta parannettavaa löytyy, jos oikein etsimään rupeaa. Mutta sellaisilla linsseillä kun tuijottaa, niin kuvasta tulee liian yksipuolinen. (JT/M, keskustelu 3.8.2003.)

Sitten pohdimme, että miksi et tullut paikalle ja vastuuhjaaja sanoi, että olet ottanut tämän toiminnan liian henkilökohtaisesti. En oikein ymmärtänyt mitä [tämä] tarkoittaa, mutta ilmeisesti siellä Pohjois-Karjalan leirillä oli jotain ikävää sattunut? Vastuuhjaajan mukaan ulkopuolisen on vaikea nähdä toimintaa tai kokea sen luonnetta, jolloin toinen äiti totesi, että ei Marko ole kovin ulkopuoliselta tuntunut. Uimahallissakin, tai siellä kylpylässä, missä minä

en ollut, niin jos sinua ei olisi ollut, niin kuulemma olisi varmaan ainakin yksi lapsi hukkunut. Kun ohjaajat unohtivat olevansa töissä ja keskittyivät itse pitämään hauskaa. (KY/N, puhelinhaastattelu 1.4.2004.)

Nyt kun tietty äiti ei tule, niin kaikki sujuu paljon helpommin, matkustaminen ja kaikki – olet varmaan huomannut? (KY/N, keskustelu 31.5.2004.)

Läsnäoloni näkyi sosiaalisten suhteiden kautta jopa silloin, kun en ollut fyysisesti edes paikalla. Usein vanhemmat myös hakivat voimaa kritiikilleen tutkijalta. Joskus tunsin, että läsnäoloni ohjasi vanhempia tarkastelemaan toimintaa negatiivisten linssien läpi: tämäkin voisi sujua paremmin, myös täällä on korjattavaa ja parannettavaa. Pyrin rauhoittamaan tilannetta ja olemaan mahdollisimman avoin ja hienovarainen. Tulkitsen onnistuneeni tässä vähintäänkin kohtalaisesti, sillä minulta ei kertaakaan estetty pääsyä kiinnostukseni kohteena olevaan toimintaan.

Toisaalta tutkimustyyliini kuului se, etten kysynyt lupaa läsnäolooni ohjaajilta tai vanhemmilta. Perheterapeuteilta kysyin ja sain luvan olla yhteistilaisuuksissa. Yksilöterapian seuraaminen ei minua tosin kiinnostanutkaan, sillä tutkimuskysymykseni kohdistui muualle. Myös lapsilta kysyin lupaa olla paikalla tai osallistua peliin tai leikkiin. Tämä luvan pyytäminen oli osittain näennäistä, sillä pyyntöni myönnyttiin aina. Olisin toki kunnioittanut kieltävää vastausta, mutta myönnän muutoilleeni kysymykseni siten, että osallistumiseni oli itsestään selvää: voinko istua tähän tuoliin pelaamaan? Minua myös pyydettiin pelaamaan, joten ainakaan jatkuvasti minua ei pidetty sietämättömänä riesana.

Halusin pitää kiinni tutkijan asemastani. Se auttoi näkemään ulkopuolisuuden kentän monista ryhmistä: tunsin ohjaajia ja vanhempia, mutta en kuulunut mihinkään ryhmään. Havainnoijan roolissa on olennaista, ettei se ole tutkimuskohteeseen institutionalisoitunut, vaan ylimääräinen (Laitinen 1998, 47). Ulkopuolisuuden tunne aiheutti ajoittain epätietoisuutta, jonka ratkaisin kahdella tavalla. Ensinnäkin osallistuin toimintaan. Toisinaan osallistuin ohjaajana, toisinaan vanhempana, joskus olin poissa olevampi. Ohjaajana toimimisella tarkoitan tässä yhteydessä toiminnan järjestämiseen osallistumista ja lasten vahtimista, jotka onnistuivat saamani palautteen mukaan hyvin. Minulta ei kertaakaan edellytetty ohjaajana toimimista vaan otin kyseisen roolin lähes aina oma-aloitteisesti ja aina vapaaehtoisesti.

Vanhempana toimimisella tarkoitan tässä yhteydessä tietynlaista asiakkuutta, näkyvää vapautta työvelvoitteista. Tämä rooli oli yllättävän vaikea: minulta saatettiin esimerkiksi kysyä, onko työt tehty, mikäli makailin ruokailun jälkeen vanhempien lailla auringonpaisteessa.

Poissa olemisella tarkoitan tässä yhteydessä muista poikkeavaa osallistumisen tapaa. Poissa oleminen koostuu kahdesta asiasta: ensinnäkin se on vapautta saapua ja poistua perhetapaamisista oman aikatauluni mukaisesti, toiseksi se on vetäytymistä erilleen. Vetäytyminen on edelleen jaettavissa kahteen tapaan. Yhtäältä saatoin sijoittua muista hieman erilleen, esimerkiksi muiden hylkäämän hiilloksen ääreen. Tällöin tavoitteenani oli mahdollistaa keskustelu yksittäisen henkilön kanssa. Toisaalta saatoin vetäytyä lukitun oven taakse kirjoittamaan muistiinpanoja tai lepäämään. Tutkijan irrallisuus aikatauluista sekä mahdollisuus kulkea eri paikoissa merkitsi mahdollisuutta nähdä tapahtumia eri näkökulmista.

Toinen keino ratkaista ulkopuolisuuden ongelma oli viitata taustaorganisaatiooni, Nuorisotutkimusverkostoon. Toisinaan ohjaajat kokivat, että olin vanhempien puolella, metsästävässä negatiivisia asioita, toisinaan vanhemmat kokivat minun olevan projektin johdon puolella kritisoituja toimintakäytäntöjä oikeuttaen ja säilyttäen. Ulkopuoliseen organisaatioon vetoaminen tarjosi mahdollisuuden irtautua näistä paineista: minulla ei ole ratkaisuvalltaa, olen vain kirjaamassa tapahtumia. Koin merkittäväksi myös Nuorisotutkimusverkoston järjestämän ohjausryhmän, jonka kautta sain paitsi konkreettisia neuvoja myös emotionaalista ja analyttistä tukea.

Tarja Tolonen kirjoittaa välitilassa olemisesta kenttätutkimukselle oleellisena metodina: ”Sosiaalisesti välitilassa oleminen mahdollisti ja miltei pakotti havaitsemaan erilaisten sosiaalisten rajojen olemassaolon ja rekisteröimään hämmennyksen tiloja” (mt., 46). Tutkiessaan koulua sekä siellä muo-

dostuvia sukupuolisia järjestyksiä Tolonen tunnisti yhden välitilan muodostuvan tuttuuden ja vierauden väliin: omat koulumuistot ja koulun arkisuus vaikeuttivat asioiden näkemistä uudesta näkökulmasta. Erilaisilla etäännyttämisen tekniikoilla, kuten nuorten sosiaalisen aseman ylösalaisin kääntämisellä, voi kuitenkin mahdollistaa näennäisesti tutun asian analysoimisen. Käytin ideaa sosiaalisen aseman kääntämisestä hyväkseni, eli tutkimukseni lähtökohdaksi tuli perheiden asiantuntijuus toiminnan kohteina olemisen sijaan.

Minulle tuttuuden ja vierauden tunne tuli lasten kasvatuksesta. Perheeseeni syntyi toinen lapsi projektin aikana ja perheenisän rooli lähensi minua muihin vanhempiin. Muutamat äidit muistivat useaan kertaan mainita, että ohjaajista vain yhdellä oli omia lapsia ja hekin jo aikuisia. Tieto siitä, että minulla on lapsia, lähensi minua myös muutamiin projektiryhmien lapsiin. Luultavasti omat lapset tarjosivat projektiin valittujen perheiden eri-ikäisille jäsenille luonnollisen keskusteluväylän ottaa selville, millainen tyyppi tutkija oikeastaan on. Samalla he kysymyksillään kertoivat itsestään arkipäiväisiä asioita.

Kauan sinä olet ollut naimisissa sitten?

Marko: Kolme vuotta.

Niin kauan! Teillä menee sitten hyvin. (PK/P, keskustelu 7.8.2003.)

Kouluuyhteisöt olivat Tolosen mukaan virittyneitä jakamaan naisten ja miesten maailman erilleen: ”Luokkahuonetilat jakaantuivat tyttöjen ja poikien puoliskoiksi muutaman rikkoessa rajaa” (mt., 47). Yllätyksekseni samanlaista jakautumista naisten ja miesten, samoin kuin tyttöjen ja poikien välillä tapahtui myös perhetapaamisissa. Toiminta oli organisoitu usein siten, että vanhemmat muodostivat oman ryhmänsä ja lapset omansa. Vanhemmille tarjottiin esimerkiksi perheterapeutin vetämiä keskusteluja, jolloin lapsille järjestettiin omaa ohjelmaa toisaalla. Sekä ohjatuissa tapahtumissa että omalla ajalla oli kuitenkin varsin yleistä, että miehet tai pojat muodostivat oman ryhmänsä.

Tolonen mainitsee, että naistutkijan oli helpointa istua tyttöjen puolella ja jutella tyttöjen kanssa, mutta ilmeisesti miestutkijalla on tässä suhteessa helpompaa. Itse nimittäin koin sukupuoleni rajoitukset vain yhdessä suhteessa: pääsin hyödyntämään saunan rentoa ilmapiiriä vain miesten kesken.

Tutkimuspaikkoina perhetapaamiset olivat sikäli ongelmallisia, että valmiiksi suunnitellut ohjelmat menivät jatkuvasti tutkimuksen edelle. Hyväksyin asian kahden sähköpostitse esittämäni pyynnön jälkeen. Koin myös, että tämä toimintatapa mahdollisti asemani epävirallisena tutkijana. Mikäli asia oli arkaluontoisempi, pystyimme siirtymään syrjemmälle tai perheelle varattuun majoi-tukseen. Toisaalta menetin mahdollisuuden systemaattisiin yksilöhaastatteluihin. Haastattelut oli tehtävä sopivan ajankohdan löytyessä, ei etukäteen suunnitellen, kuten projektin perheterapeutit toimivat. Pystyin kuitenkin paikkaamaan asian sillä, että perhetapaamisia oli useita. Tein myös tarkentavia puhelinhaastatteluja.

Vietin perheryhmistä eniten aikaa Kymen perheryhmän parissa, mutta pyrin osallistumaan tutkimukseni kannalta riittävästi myös muiden ryhmien perhetapaamisiin. Tutustuin toisiin perheenjäseniin ja ohjaajiin paremmin kuin toisiin, ja siten olisi ollut helppo noudattaa heitä tietolähteenä painottavaa näkökulmaa. Tästä aiheesta ilmaisi toinen vastuuohjaajista huolensa muutamaan kertaan. Tiettyjen henkilöiden tai ryhmien tutkimus ei olisi tuottanut samanlaista tietoa kuin tarinoiden kuuntelu mahdollisimman monista näkökulmista käsin. Haastatteluja kertyikin runsaasti, minkä kääntöpuolena ne jäivät melko pintapuolisiksi. Halusin kuitenkin välttää asetelmaa, jossa ainoastaan kuuluvimmat tai näkyvimmat olisivat edustaneet ”lapsia”, ”vanhempia” tai ”ohjaajia”.

Saman ryhmän tai perheen eri jäsenten kuunteleminen muodosti moniäänisen kentän ja toi työhöni analyttistä etäisyyttä. Tarkastelemalla sitä, miten eri ihmiset puhuivat eri näkökulmista ja eri tilanteissa, joskus myös ristiriitaisesti, pyrin mahdollisimman lähelle tasapuolisuutta. Tasapuolisuus on sikäli illuusiota, että tutkimussuhteissa heijastuvat monet sosiaaliset erot. Esimerkiksi perhetapaamisten tutkimiseen ei kysytty lupaa vanhemmilta saati lapsilta.

Tutkijan asemassa yhdistyvät läsnäolo ja etäisyys, mitä on harvoin helppo toteuttaa. Kenttätyöntekijän tulisi olla lähellä tutkittaviaan, mutta silti tarpeeksi kaukana. Kotona olemisen tunnetta ei saisi syntyä, koska silloin tapahtumien analyttiset mahdollisuudet voivat jäädä käyttämättä (Hammersley & Atkinson 1996, 114–117). Vetosin useissa keskusteluissa eräänlaiseen kirjurin rooliini, joka esittää havainnot ja mielipiteet projektin johdolle, mutta ei vastaa toiminnan järjestämisestä. Muutamat vanhemmat asettivat kyseenalaiseksi tutkimukseni mielekkyyden, sillä toiminnan ei koettu kehittyneen. Toisaalta ulkopuolisen välittämänä kehitysehdotusten arveltiin tulevan paremmin huomioiduksi kuin suoralla yhteydenotolla. Tämä kertonee jo jotakin siitä, mitä tietyt vanhemmat arvioivat projektin asenne- ja arvomaailmasta.

Tutkimukseen suhtauduttiin eri tavoin, joista yleisin oli lievä varuillaanolo. Varuillaanolo ilmeni monin tavoin, lapsia kiinnosti erityisesti se, mitä piirrän tai kirjoitan vihkooni. Kyseleminen toi heille myös mieleen toimittajan työn.

Mitä teet siihen vihkoon?

Marko: Kirjoitan tähän miltä tämä minusta näyttää. Haluatko, että kirjoitan jotain mitä sinä sanot?

En halua nyt sanoa mitään. Tuletko mukaan tuonne?

Marko: Katselen vielä tässä vähän, tulen ihan kohta. (KY/T, keskustelu 26.4.2003.)

Näytä minulle sitä vihkoasi.

Marko: En näytä, tämä on minun juttuni.

Ai siinä on jotain salaista. (KY/T, keskustelu 5.6.2003.)

Tuleeko nämä jutut lehteen? Koska ne voi lukea? (VS/T, keskustelu 15.2.2004.)

Myös vanhemmat kiinnittivät huomiota vihkooni. Sain usein vihjeitä siitä, mitä minun kannattaa kirjata vihkooni. Joskus minulta kysyttiin myös kiusoitellen, onko vihko mukana. Ahkerasti kynää käyttävä tutkija saattaa luoda ympäristöönsä tiettyä varautuneisuutta (ks. Hurtig 2003, 45). En ole kuitenkaan kirjannut ainoatakaan tapausta, jossa ohjaajat olisivat suoranaisesti kommentoineet vihkoani, vaikka se luultavasti kontrollin välineeksi miellettiinkin. Ainoiksi viittauksiksi vihkooni voi tulkita ne muutamat kerrat koko havainnointiaikana, jolloin minua pyydettiin olemaan kirjoittamatta siitä, mitä seuraavaksi sanotaan.

Tutkimustehtäväni keskittyy palvelun laatuun sekä siihen, mitä toiminnasta voidaan oppia, joten haastatteluteemat eivät ole erityisen intiimejä. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että vaikka projektin yhdeksi tavoitteeksi on asetettu ennalta ehkäisevä päihdetyö, en kertaakaan kysynyt vanhempien tai nuorten alkoholinkäytöstä. Minua kiinnosti enemmän se, miten he järjestävät arkipäivänsä sekä se, mitä asioita he arvostavat. Käyttäytymiseni aiheutti välillä hämmennystä.

Niin mitä sinä oikeastaan haluat saada meistä selville?

Marko: No en minä teistä silleen, oikeastaan minua kiinnostaa vain projektin toiminta.

Suoraan kysymykseen suora vastaus. (KY/N, keskustelu 3.8.2003.)

Keskustelut ja haastattelut olivat tärkeä osa kenttätyötä, eivät ainoastaan aineiston keräämistä. Etnografisen tutkimuksen yhtenä helmasyntinä pidetään sitä, että tutkittavien vaiteliaisuutta ei kunnioiteta, vaan tutkija pakottaa heidät keskusteluun (esim. Strandell 1995). Jatkuva vaiteliaisuus on kuitenkin ongelma, joka merkitsee tutkijan ulossulkemista. Tutkittavat tulisi houkutella osallistumaan, ei pakottaa. Tämän tulisi tapahtua mielellään pian, mutta kuitenkin kiirehtimättä. Tässä asiassa en antaisi itselleni korkeaa arvosanaa, vaikka minulla ei mitään sanktiomahdollisuuksia ollutkaan. Esitin haastattelupyynnöni yleensä siten, että haastateltavalle jäi valinnanvaraa ainoastaan ajankohdan suhteen: nyt vai kohta.

Mielenkiintoista, miten sitä miettii olevansa oma itsensä ja kuitenkin toimivansa täysin toisella tavalla kuin arjessa. Ensin tuntee itsensä ihan idiootiksi tuppautuessaan jonkun läheisyyteen seisoskelemaan ja helpotusta suo ainoastaan ajatus, että toisella on tukalat oltavat myös. Tilanne purkautuu yleensä keskusteluksi, näin tämä toimii. (Ote tutkimuspäiväkirjasta 28.2.2004.)

Ikäjakauksesta (3–54 vuotta), toimenkuvasta (asiakas, ohjaaja, johtotaso), ongelmien laadusta (yksillä ajoittaista väsymystä, toisilla huostaanottouhka, kolmansilla mielenterveyden häiriöitä) ja verbalisointikyvystä (kahdessa perheessä äiti osasi huonosti suomea) johtuen haastattelut vaihtelivat paljon. Myös haastattelun paikka vaikutti varmasti, useimmat haastattelut tein puolijulkisissa tiloissa. Tällöin saattoi olla pelkoa ulkopuolisista korvista. En nauhoittanut haastatteluja, vaan kirjasin tukisanoja sekä muutamia kuvaavina pitämiäni lauseita. Kirjoitin mahdollisimman pian haastattelun ”puhtaaksi” sekä kommentteja tunnelmasta. Esittelemäni aineistokatkelmat eivät siten ole autenttisia, joskin pyrin erityisen tarkasti kirjaamaan ylös haastateltavan käyttämät verbit, kuvailevat adjektiivit sekä henkilöiden nimien muodon: käyttäkö haastateltava toisista sukunimeä, etunimeä, lempinimeä, vai puhuuko hän henkilöstä monikossa, tämän perheen kautta. Erityisesti jälkimmäinen seikka oli yleisyydessään mielenkiintoinen, sillä tietyistä henkilöistä kerrottaessa tehtiin jatkuvasti yleistyksiä koko perheeseen.

Ikäjakauksella tuo mukanaan kysymyksen, millä menetelmillä lasten omat kokemukset järjestetystä toiminnasta saadaan selville (ks. Ruoppila ym.1999). Lasten omiin kokemuksiin liittyvän tutkimuksen haasteisiin voi lähteä vastaamaan kahdella tavalla. Ensimmäinen kysymys liittyy lapsilta saatavan tiedon luotettavuuteen sekä kykyyn tuottaa tietoa. Toinen kysymys koskee tutkijan taitoa.

Yksi hyvin keskeinen epäily koskee sitä, pystyvätkö lapset erottamaan, mikä on totta ja mikä mielikuvitusmaailman tuotetta, vai vastailevatko lapset sattumanvaraisesti sen mukaan, mitä mieleen juolahtaa. Kehityspsykologisen tutkimuksen mukaan 8–9-vuotiaiden lasten kielellinen kehitysvaihe mahdollistaa tavallisen haastattelukäytännön. Usein tiedon varmistamiseen käytetään silti jotakin lapseen nähden objektiivisena pidettyä lähdettä, yleensä vanhempia. Nämä asiat on hyvä tietää, mutta kertomusten totuudellisuutta voi katsoa myös toisesta suunnasta. Kun kiinnostus kohdistuu siihen, mitä lapset sanovat – eikä tietynikäisten kykyihin – niin kysymys aikuisille näyttäytyvästä asioiden ”oikeasta laidasta” lakkaa olemasta merkityksellinen.

Askarteluhetken päätyttyä siirrymme lasten kanssa pööräkennukseen odottamaan kahvihetkeä. Lapsia näyttää yhdistävän loru, jota leikitään pareittain. Yksi lapsista on opettanut lorun uudelle kaverilleen, ja todistan kansanperinteen leviämistä:

annabella /mustasella /tiiun taa/
annabella musta sella /tiiun taa
sä /sä /tiki tiki /sää sää /pum.

Leikkiin kuuluu käsin taputtelua, pyörimistä ja lopuksi pamautetaan pylyt yhteen. Lorun opettanut tulee vahtimaan, että minulle esitettävä leikki menee oikein: parin yrityksen jälkeen hän päättää sanoa sanat itse ja kommentaa leikkijöitä leikkimään sanojensa mukaisesti. Selitykseksi tälle järjestelylle hän mainitsee, että toinen esittäjästä ei osaa sanoa s-kirjainta. (VS, ote tutkimuspäiväkirjasta 14.2.2004.)

Tutkijalta edellytetään usein erityisiä lapsitaitoja. Mitä pienemmistä lapsista on kyse, sitä enemmän näitä taitoja esitetään tarvittavan. Haastateltavien motivointi, luottamuksellisen suhteen luominen, haastattelutaidot ja tutkimuseettisten kysymysten huomiointi vaativat herkimistä, uudenlaista totuudellisuuden ymmärtämistä. Erityisten lapsitaitojen vaatimuksesta huolimatta ovat esimerkiksi yksinkertaiset eriasteisesti hymyilevät kasvokuvat osoittautuneet tehokkaaksi tavaksi kerätä palautetta järjestetyn toiminnan osa-alueista.

Keskeisimmäksi menetelmäksi lasten omien kokemusten selvittämisessä on osoittautunut päivittäinen kuuntelu. Tämä tarkoittaa, että tutkija on osa toimintaa arvioivasta työyhteisöstä, eikä ainoastaan esitä lapsille kysymyksiä. Päivittäinen kuunteleminen turvaa sen, että lapsille tärkeät

asiat tulevat esille silloin, kun ne ovat ajankohtaisia. Osaltani tämä kuunteleminen jäi kuitenkin sattumanvaraiseksi ja lasten näkemyksiä edustavat pääasiassa informanteiksi tarjoutuneet lapset.

Mitään yllätykseksi kutsuttavia ilmiöitä ei esiintynyt, haastateltavat toivat itsensä esiin hyvin samanlaisilla tavoilla kuin perhetapaamisessa yleensäkin. Isät olivat lyhytsanaisempia kuin äidit, vähemmän kanssani keskustelleet olivat vaiteliaampia myös haastattelussa, vilkkailla pojilla oli vaikeuksia pysyä aloillaan. Tästä johtuen myös haastattelujen kesto vaihteli suuresti viidestä minuutista puoleentoista tuntiin. Keskimäärin haastattelun pituus oli vajaa puoli tuntia. Haastatteluissa ”pump-pasin” vastauksia eli halusin esimerkkejä tai kertomuksia. ”Pumppaamisesta” huolimatta osa haastateltavista oli varsin niukkasanaisia, jolloin haastattelukin jäi lyhyeksi. Erityisesti näin tapahtui muutamaa isää sekä murrosikäisiä lapsia haastatellessani. Pisimmät haastattelut ovat yhtä poikkeusta lukuun ottamatta projektin johdon tai ohjaajien haastatteluja.

5.4 Aineiston analyysi

Aineiston analyysin sanotaan usein alkavan jo kenttätöyövaiheessa, jolloin tarkoitetaan tutkijan etukäteisolettamuksia tai esiyymmärrystä. Ensimmäinen analyysikohteeni oli projektipäällikön tuottama väliraportti, josta sain kuvan projektin toiminnasta. Tein alustavat havaintoni ja lähetin ne projektin ohjausryhmälle tiedoksi (ks. luku 3.4). Nämä havainnot muodostivat esiyymmärrykseni, joka ohjasi aineiston analyysiani jatkossa. Tutkimusteemani säilyi samana alusta loppuun, mikä herätti toisinaan väristyksiä selkäpiissä: ovatko ajatukseni luutuneita, enkö huomaa vielä keskeisempää tutkimuskohdetta? Erityisesti haastatteluteemojen syntyminen oli ensimmäisen ohjausryhmän tapaamisen jälkeen pelottavan mutkaton prosessi. Lähdin suoraviivaisesti selvittämään, miten projektista voisi tuottaa kuntia kiinnostavan perhetyön mallin.

Aloitin tutkimuksen kirjoittamisen kenttätöyön aikana. Tämä onnistui luultavasti siksi, että olin toimittanut ajatuksiani perhetapaamisista projektin ohjausryhmälle pitkin tutkimuskautta. Haastatteluni olin kirjannut tukisanojen ja kuvaavina pitämieni lauseiden avulla vihkoon, samoin kenttätöyön havaintomuistiinpanot. Vihkoja kertyi viisi, jotka koukeroisesta käsialasta ymmärrettävään muotoon muutettuina tuottivat yli kaksisataa liuskaa tekstiä. Järjestin myös sekalaisia pinoja oheismateriaalia, erityisesti vierailukohteiden oppaita sekä kasvatusvinkkejä ja projektikuvauksia Internetistä.

Työstin aineistoa pääasiassa luokittelemalla ja teemoittelemalla. Luokitteluperusteita on useita. Aineistoa voi luokitella esimerkiksi aseman perusteella (johtotaso, ohjaajat, perheet). Se voidaan tehdä myös perheiden sisäisen dynamiikan mukaan (äidit, isät, lapset). Myös lasten kronologisuuteen perustuva hierarkia on eräs luokitteluvaihtoehto (pienimmät, kouluikäiset, murrosikäiset). Eri-tyisen hyödyllinen luokittelu rakentuu haastattelujen ja havainnoinnin keskeisiksi piirteiksi muodostuvien aiheiden varaan. Tällöin kyseessä ovat perhetapaamisiin kohdistuneet odotukset sekä perhetapaamisissa tapahtuva osallistuminen (ks. luku 8.4). Luokittelu tuntui oitis toimivalta ja lisävahvistusta sain Kati Niemelän (2002) rippikoulun laatua käsittelevästä tilastollisesta tutkimuksesta. Niemelän tutkimuksesta sain esikuvan myös tutkimuksen rakenteeseen.

Teemoittelulla tarkoitan prosessia, jossa olen poiminut aineistosta tutkimusongelman kannalta keskeiset aiheet. Esimerkiksi tyytyväisyysteeman alle merkitsin ohjelman, ulkoiset puitteet sekä osallistujat. Ohjelmien alateemat olivat ohjelmien sisältö ja toteutus, vapaa-ajan määrä ja mahdollisuudet, leirien ajallinen kesto sekä leirien ajallinen etäisyys toisistaan.

Monia mahdollisia teemoja on jäänyt tarkastelun ulkopuolelle. Pysin huomioimaan projektin johtotason odotukset esittämällä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tutkimuksen synopsiksen, joka ohjasi aineiston keräämistä ja tutkimuksen kirjoittamista. Etsin myös tutkimusasetelman ulkopuolisia teemoja kirjaamalla muistiin asioita, jotka vaikuttivat haastateltavasta erityisen tärkeiltä.

Pyrin kuitenkin pitämään päähuomion palvelun laadussa, joten ketunlenkkejä ja sivupolkujen tallaamista harrastin tavoistani poiketen vähänlaisesti.

Hyvin menee. Projektipäällikkö ei huomauttanut heidän olevan kiinnostunut muusta. Nyt vain tähtäin loppuun saakka kohteessa. (Ote tutkimuspäiväkirjasta 21.7.2003.)

Havainnointi auttoi minua haastattelujen selontekojen ymmärtämisessä ja toisinpäin. Samalla kirjoitettu ja koettu herätti ajatuksia, joita en ollut kirjannut tutkimustilanteessa. Käsialaani tulkitessani mieleeni nousi muussa yhteydessä sanottua sekä vastaavia tai ristiriitaisia tapahtumia. Tämä oli fyysisen läsnäolon etu. Fyysisen läsnäolon haittana oli puolestaan liian lähellä oleminen, osallistumisen kautta olennaisen kadottaminen. Kuten tutkimuksen ohjausryhmässä asia muotoiltiin: tutkijan ei tule olla valitsemassa, onko kahvin kanssa pullaa ja onko pullassa rusinoita, vaan hänen on seurattava, mitä tapahtuu ja nostettava esitetyt mielipiteet tiedoksi.

Perhetapaamisten seuraaminen oli vaativaa ja hauskaa. Muutamana hienona iltana istuin Pun-kaharjun maisemissa hiipuvan nuotion ääressä ja katselin tyynestä vedestä peilautuvia tähtiä: toiset maksavat tällaisista hetkistä, minä ansaitsen tälläkin hetkellä. Välillä en tiennyt, mitä seuraisin, kun ruokailun jälkeen kaikki olivat hetkeksi kadonneet mökkeihinsä tai huoneisiinsa. Toisinaan tuntui siltä, että joka puolella tapahtuu juuri sellaista, josta pitäisi muodostaa oma näkemys. Muistiinpanojen kirjoittaminen tuntui toisinaan haastavalta tehtävältä.

Vanhemmat olivat helpohkoja seurattavia, joskin kiinnostavimmat keskustelut käytiin uutta ohjattua ajankohtaa odottaessa, välitilassa. Lapset puolestaan olivat enemmän liikkeessä. Paras tapa havainnoida oli ulkopuolinen seuraaminen, paikalla oleminen. Ainoastaan informanteiksi kutsumani lapset tulivat avoimesti juttelemaan ja pyytämään seuraksi. Läsnäolo luontui hetkittäin, ei kuitenkaan murrosikäisten kanssa.

Ohjaajat olivat työteliäitä aamusta iltaan, ohjelman sisältöä toteuttaen tai suunnitellen. Lisäksi minä kulutin heidän mahdollista vapaa-aikaansa haastatteluillani. Ohjaajien haastattelujen järjestäminen ja toiminnan seuraaminen oli kuitenkin varsin helppoa.

Kenttätyövaiheessa tuntui siltä, että luokittelun lisäksi tarvitsen hajanaisten kommenttien ja esitysten sisällyttämistä analyysiin. Valitsin luokittelun rinnalle analyysivälineiksi tarinat. Tarinoilla tarkoitan teemoja pidempiä analyysiyksiköitä, joiden kautta erityisesti vanhemmat tuovat äänensä kuuluviin ja itsensä näkyviin. Tarinoissa otettiin usein myös kantaa perhetapaamisten sosiaalisiin aseisiin sekä ”kerrottiin” omista arvostuksista ja asenteista. Olen valinnut tähän tutkimukseen mukaan esimerkinomaisesti otteita muutamista tarinoista, joiden tarkoitus on valaista sekä perheen yhteisyyteen että perhetapaamisten sosiaaliseen dynamiikkaan liittyviä ilmiöitä.

Keskusteluissa kerrottiin kokonaisia tarinoita esimerkiksi ystävättären häistä ja siitä, miten niissä suhtauduttiin alkoholiin sekä siitä, millaisia odotuksia omaan siviilisäättyyn kohdistuu. Myös haastatteluissa kerrottiin tarinoita, erityisesti itsestä, osana haastattelua. Haastattelujen tarinoista oli helpompi tehdä muistiinpanoja kuin julkisesti kerrotuista tarinoista, sillä vihkoon raapustaminen ”kipsasi” tilanteen nopeasti.

Heti kun kertoja pääsi hyvään vauhtiin, menetin luottamukseni muistiini. Paljon nasevia sanontoja ja avointa, toisten reaktioita kuvaavaa puhetta. Vihkoon kirjoittaminen ei kuitenkaan toiminut. Kun kertoja huomasi minun kirjoittavan, lopetti hän puheensa lähes välittömästi – no niin. Kuulijakunta aikoi liueta paikalta, joten minä poistuin. Olisi ollut kiinnostava kokeilu sanoa, että minua kiinnostaa tarinasi sekä erityisesti se, kuka puhuu päälle tai väittää vastaan. Puhukaa rennosti vaan... (KY, ote tutkimuspäiväkirjasta 18.10.2003.)

6 PERHETAPAAMISTEN KUVAUS

Voitto kotiin -projekti on esitettävissä yleiskuvauksena, jossa toiminta jaetaan neljään jaksoon. Jaksoja ei ole ilmaistu projektin toimintasuunnitelmissa, vaan jako perustuu ulkopuolisen tutkijan havaintoihin.

1. Aloitusjakson tavoitteena on, että perheen jäsenet tuntevat kuuluvansa ryhmään ja suuntautuvat yhteiseen työskentelyyn sekä sitoutuvat projektin ajaksi.

2. Perusjakson tavoitteen voi jakaa kahteen osaan. Ensimmäinen tavoitteena on nähtävissä, että perheenjäsenet etsivät vastauksia oman elämänsä ja yhteiselämänsä tärkeisiin kysymyksiin ja saavat tukea vanhempana ja perheenjäsenenä olemisessaan. Toiseksi perusjakson tavoitteena on, että perheen yhteinen aika auttaisi arjessa jaksamisessa.

3. Päätösjakson tavoitteena on, että projektiin osallistuvat – niin ohjaajat kuin perheenjäsenet – arvioivat oppimaansa ja löytävät sille merkityksen elämässään. Samalla valmistaudutaan myös projektin päättymiseen.

4. Projektin jälkeinen jakso on jaettavissa kahteen ulottuvuuteen. Ensimmäinen liittyy perheiden keskinäiseen yhteyteen: tavoitteena on, että perheet muodostavat ystävyyspiirejä myös projektin loputtua. Näiden ystävyyspiirien tulisi projektin perustavoitteen mukaisesti sekä lisätä perheiden sosiaalista yhtenäisyyttä että ehkäistä päihdeongelmia. Toiseksi ulottuvuudeksi voi nähdä sen, että Nuorten Puolesta ry pystyy kehittämään laadukkaan toimintamallin perhetyön kentälle. Projektin kaltaista toimintaa tai edes osia siitä tulisi käyttää myös jatkossa.

Projektin jälkeinen jakso on erittäin tärkeä, mutta aikataulusyistä se jää tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

6.1 Kymen perheryhmä

Aloitusjakso koostuu kolmesta perhetapaamisesta (ks. luvut 3.1–3.3). Perheitä on viisi ja ohjaajat ovat yllättyneitä, kuinka erilaiset odotukset vanhemmilla on perhetapaamisesta. Vanhemmat haluavat aikaa itselleen ja lapsille hoitajan. Ohjaajat haluavat vanhempien viettävän aikaa lastensa kanssa. Odotukset eivät kohtaa kovinkaan hyvin ja toisinaan ilmenee ristiriitoja, joita ohjaajat kutsuvat konflikteiksi. Vastuuhjaaja kertoo, että ryhmädynamiikan periaatteiden mukaan konfliktit kuuluvat toimintamallin luonteeseen.

Perheryhmälle kerrotaan, että ryhmän muodostuu prosessissa, jossa ensimmäisenä on tarkkailuvaihe. Tällöin ollaan kohteliaita ja esitetään itsestä paras puoli. Tyypillistä on kohteliaisuus ja muiden seuranta. Seuraavassa vaiheessa paikan etsintä päättyy ja toiminta käynnistyy. Tämä auvoisen vaihe kestää usein melko pitkään. Sitten toiminta muuttuu rutiiniksi, jolloin prosessin kolmas vaihe ilmenee kriittisyytenä. Jokin asia ärsyttää, ja asia voi olla pienikin. Tullaan prosessin kulminaatiopisteeseen eli riitaan. Tällöin käytetään kovaakin kieltä ja pahoitetaan toisten mieli. Riidan jälkeen prosessissa seuraa anteeksipyytely. Mikäli prosessi hoidetaan hyvin, voi ryhmässä vallita hetken harmonia. Lopulta päädytään ryhmän vakiintumiseen, jossa ymmärretään, etteivät kaikki tykkää kaikista. Tämä prosessin viimeinen vaihe määritellään termillä sietäminen.

Aloituskaksossa päästään ryhmän vakiintumiseen asti. Ohjaajat saavat aikaisempaa parempaa palautetta toimistaan ja toiminnan ajankäytöllisiä epäkohtia yritetään ymmärtää ja sietää puolin ja toisin. Vanhemmat huomaavat, että toiminnan onnistuminen edellyttää omaa panosta. Ohjaajat puolestaan tarjoavat mahdollisuutta sopia lyhytkestoisesta lastenhoidosta. Perheryhmän jäsenet tunnetaan vähintäänkin nimeltä. Sitoutuminen mainitaan selvästi palkkioon liittyväksi: vanhemmat suhtautuvat ideaan projektin päättävästä Lapin matkasta lupauksena loppuun asti jaksaneille.

Perusjakso muodostuu kahdeksasta perhetapaamisesta, joista kaksi on päiväretkiä. Muut kuusi perhetapaamista ovat keskimäärin neljän päivän mittaisia. Perusjakson aloittavalla päiväretkellä olen ensimmäistä kertaa kentällä (ks. liite 7). Useat äidit suhtautuvat kriittisesti toiminnan järjestämiseen sekä ohjaajien ammattitaitoon. Ohjelmat mainitaan sinänsä hyväksi, mutta suunnitelmallisuus koetaan heikoksi. Ohjaajat koetaan mukaviksi mutta vetäytyviksi. Käsitykset kulminoituvat loman käsitteen ympärille. Muutama äiti kokee toiminnan olevan lomien sijaan raskaita leirejä, joiden jälkeen hän on aivan poikki. Isät ovat pääosin tyytyväisiä, samoin lapset. Toisaalta myös äidit kokevat vaihtelun virkistäväksi ja perhetapaamisista kerrotaan aina odotettavan.

Perusjakson alussa vanhemmat vaikuttavat hämmentyneiltä, eivätkä tunnu oikein tietävän, mitä heiltä odotetaan. Kun ohjaajat esimerkiksi laittavat nuotion ja keittävät kahvia, vanhemmat kiertelevät ympäriinsä. Kun yksi lapsista putoaa jäihin, vanhempien keskuudessa ilmenee epä tietoisuutta, kenen valvonnassa lapset ovat. Yksikään vanhemmista ei oma-aloitteisesti aloita leikkiä tai peliä, vaan aikaa tapetaan pienissä ryhmissä keskustellen. Samalla vanhemmille jää aikaa seurata ja kommentoida toimintaa sivusta, joka puolestaan hieman ärsyttää ohjaajia.

Toinen perusjakson perhetapaaminen (3.–7.6.2003) pidetään aikaisemmista perhetapaamisista poiketen Kustavissa (ks. liite 8). Usealla ohjaajalla on paikasta ja ajankohdasta johtuen korkeat odotukset. Saaristo koetaan miellyttäväksi vaihteluksi ja ensimmäistä kertaa perhetapaaminen järjestetään kesällä. Majoitus arvioidaan pääosin hyväksi, joskin ruokaa on perheiden mielestä tarjolla liian vähän. Ympäristöön tehtyihin retkiin ollaan pääsääntöisesti hyvin tyytyväisiä. Retket suuntautuvat Ahvenanmaan saaristoon, kylpylään, presidentin kesäasunnon puutarhaan ja Muumimaailmaan.

Palautteessa vanhemmat kiittävät erityisesti perheterapeuttia. Ohjaajat eivät näe asiaa aivan samoin: perheterapeutin aikatauluista poikkeava toiminta harmittaa heitä. Yksittäisistä tapahtumista vanhemmat muistelevat lämmöllä myös lasten olympialaisia. Majapaikan pihapiirissä järjestetty, kaikki perheenjäsenet mukaan ottava leikkimielinen kisailu saa kiittävää palautetta. Perhetapaamisessa saadaan myös ohjeistetuksi ensimmäinen tapaamisten välillä suoritettava kotitehtävä: perheiden tulee keskuudessaan miettiä ennen seuraavaa tapaamista, mikä perheessä toimii ja missä on kehittämisen varaa. Lisäksi perhetapaamisen teemaksi nostetaan riippuvuus eri muodoissaan. Valtaosa osallistujista kokee perhetapaamisen olevan tähänastisista paras.

Kolmas perusjakson perhetapaaminen (2.–5.8.2003) järjestetään jälleen Punkaharjulla. Perhetapaaminen alkaa osallistujien yhteisellä istunnolla, jossa pohditaan joukolla, mitä perhetapaamisessa halutaan tehdä. Ohjaajien mukaan ideoita ei juurikaan tule. Pikemminkin toimintaa kuvataan siten, että hiljaisuuden jälkeen ohjaajat ehdottavat jotakin, jonka vanhemmat sitten hyväksyvät. Vanhemmat puolestaan pitävät tilaisuutta liian kiireisenä ja lyhyenä. Toiminnan tuloksena syntyy kuitenkin lasten diskoilta, joka tosin on täysin ohjaajien järjestämä. Lisäksi vastuuohjaaja ideoi venejunan, jossa soutuveneitä kiinnitetään toisiinsa lyhyillä naruilla. Vanhemmat esittävät tämän matkustustavan hyvänä esimerkkinä siitä, mitä perhetapaamisissa voi tehdä.

Kaiken kaikkiaan kolmanteen perusjakson perhetapaamiseen ovat erittäin tyytyväisiä niin vanhemmat kuin ohjaajatkin. Vanhempien tyytyväisyys johtuu ennen kaikkea siitä, että ulkoiset puitteet kuten ruokailu ja majoitus toimivat todella hyvin. Muita syitä ovat toisten osallistujien tunteminen sekä aurinkoinen sää. Kahden perheen vanhemmat pelkäävät projektin loppuvan, kun leirit rupeavat sujumaan hyvin. Ohjaajien tyytyväisyys puolestaan perustuu perheiden entistä parempaan viihtymiseen sekä perheiden omatoimisuuden kasvuun. Toisaalta he miettivät, lähestytäänkö toiminnassa

asetettuja tavoitteita. Prosessimaisen jatkuvuuden sijasta leirejä pidetään lähinnä arjen katkaisijoina. Perheterapeutti jakaa taas mielipiteet vanhaan malliin, samoista syistä kuin ennenkin.

Osalla lapsista oli myös asenne, että ”minähän en siivoa”, te ohjaajat olette meitä täällä palvelemissa. Mistähän lienee asenne peräisin? (OT/N, leiripäiväkirja.)

Koko porukka tuli ainakin päällisin puolin tutuksi, suurin osa jopa paljon paremmin kuin osasin odottaakaan. Palautte oli niin hyvää, että ihan korvia punotti kotimatalla. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Perusjakson neljäs perhetapaaminen (17.–20.10.2003) toteutetaan jälleen Punkaharjulla. Osa perheryhmän ohjaajista on uusia, ja heihin suhtaudutaan lämpimästi. Yli puolet vanhemmista, erityisesti kaikki isät, mainitsevat ohjaajien olevan nyt sellaisia kuin alusta asti olisi pitänyt olla. Myös lapset kehuvat heitä. Vastuuohjaaja esittää ajatuksen, että ohjaajien vaihtaminen on myös mahdollisuus: Saattaa olla, että vanhemmat saavat mahdollisuuden vapautua rooleistaan. Perheterapeutti on kytkeyty tiiviimmin osaksi ohjaajaryhmää. Hän kertoo mihin – omista istunnoissaan käsiteltyihin asioihin – projektin ulkoisilla puitteilla voisi pyrkiä vaikuttamaan. Hänen mukaansa luottamuksellisen ryhmän muodostamisessa on vielä keskeneräisyyttä ja siksi tarvitaan ideariihä, jossa pohditaan vanhempien roolia. Perheterapeutti on myös ryhtynyt ohjaajien työnohjaajaksi. Asia saa ohjaajilta runsaasti positiivista palautetta.

Ihanaa oli mielestäni se, kun kysyin haluaako joku esittää jotain ja pari pikku tonttua tulikin rohkeasti esiintymään. Kuulimme ihania runoja sekä laulun. Onneksi lapsissa on luovuutta vielä jäljellä! (OT/N, leiripäiväkirja.)

Itselle jäi leiristä tietysti huono fiilis hirveän riidan ja syyttelyn vuoksi, vaikkakin ammatillisessa mielessä leiri ja konfliktitilanne on tietysti erittäin kasvattava ja opettava. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Perusjakson viides perhetapaaminen (28.–30.11.2003) sujuu hyvin, joskin toiminta on edelleen täysin ohjaajavetoista. Perusjakson kuudennessa perhetapaamisessa (21.–24.2.2004) pitkään kytenyt suurperheen tyytymättömyys leimahtaa ilmieliekkiiin. Kahden lapsen keskinäisestä kinasta kasvaa tapahtuma, jossa epäoikeudenmukaisuuden tunteet, luottamuspula ja kasvatukselliset näkemyserot lyövät läpi. Vanhemmilla on päällimmäisenä käsitys, että he ovat tulleet viettämään lomaa: Siten heitä tulee pikemminkin viihdyttää ja palvella, sen sijaan että heidän tulisi opetella yhdessä olemista ja tekemistä.

Tiedon kulku osoittautuu heikoksi, ohjaajat eivät tiedä, mihin tilanne jää ja vanhemmat eivät tiedä, mitä asialle aiotaan tehdä. Projekti käy melko kriittisessä pisteessä laatukriteereillä tarkasteltuna: useat vanhemmat epäilevät ammattitaitoa, asennetta, lähestyttävyyttä, luotettavuutta ja uskottavuutta. Lisäksi normalisointi eli palveluntarjoajan ryhtyminen uuden ratkaisun etsimiseen ei vakuuta. Palveluntarjoajan maine on vaakalaudalla ja kaksi perhettä viidestä uhkaa lopettaa projektin tapahtuneen johdosta (ks. liite 3).

Perusjakson seitsemäs perhetapaaminen (16.5.2004) kestää yhden päivän ja perheryhmän toiveita huomioiden se järjestetään huvipuistossa. Yksi perheistä ei osallistu työesteiden vuoksi. Perhetapaaminen sujuu ilman välikohtauksia.

Ratkaisuksi on näköjään hyväksytty se, että osa perheistä jää pois. Jos se yksi perhe tulee, niin kaksi muuta perhettä eivät tule. (KY/M, keskustelu 31.5.2004.)

Perusjakson viimeinen perhetapaaminen järjestetään Pohjois-Karjalassa (30.5.–2.6.2004). Paikan erinomaisuudesta huolimatta perhetapaamiseen osallistuu vain kolme perhettä. Osalla vanhemmista on käsitys, että erimielisyydet ovat jääneet sopimatta.

Lapset ovat tyytyväisiä perhetapaamisiin. Etenkin kouluikäiset lapset määrittelevät toiminnan usein täydelliseksi, murrosikäiset ovat kriittisempiä. Lasten tyytyväisyys perustuu runsaaseen tekemiseen, vanhempien kanssa olemiseen sekä tuttuihin lapsiin. Kaverit on useimmiten mainittu tyyty-

väisyyden syy, selvänä kakkosena on kesällä uiminen, talvella moottorikelkkailu. Parannusideat koskevat lähinnä lempiruokaa. Vanhimmat lapset kaipaavat myös ”oikeaa tekemistä”, tietynlaista fyysisyyttä: kädentöitä, urheilua ja vauhtia.

Päätösjakson avaa jo perheryhmän alkuvaiheissa mainittu Lapin matka (7.–12.8.2004). Matkalle osallistuu vain kolme perhettä ja siksi vastuuhjaaja ei pidä matkaa onnistuneena. Seuraavaan Kymen perheryhmän perhetapaamiseen (28.–31.10.2004) saapuvat kaikki viisi perhettä. Koska yhdeksänhenkisestä suurperheestä osallistuu vain kolme perheenjäsentä, avautuu mahdollisuus tuottaa projektin perhekäsitykseen uusi ulottuvuus: nuorimman tyttären paras kaveri pääsee mukaan perhetapaamiseen.

Vanhempien mielestä on ollut erittäin tärkeää tavata samassa elämäntilanteessa olevia ihmisiä. Muutamien vanhempien välille on syntynyt ystävyys-suhteita. Tapaamisten voi tätä kautta sanoa edistäneen pienten lasten vanhempien sosiaalisten verkostojen muotoutumista.

Nähtäväksi jää, kuinka paljon vanhemmat ovat kokeneet saaneensa hyvää tietoa ja kaipaamaansa tukea uuden verkoston kautta. Viimeisen kerran perheryhmä kokoontuu, kun tutkimusraportti on jo kirjoitettu (10.–12.12.2004). Mahdollisuutta järjestää jokin tapaaminen on väläytelty projektin johtotason keskusteluissa. Systemaattista suunnitelmaa seurannan järjestämisestä ei ole tehty, mutta vanhempien myönteinen arvio vertaisryhmän jakamasta tiedosta vahvistaa aietta. Vaikka vanhemmat kokevatkin asiantuntijoiden antaman tiedon hyödylliseksi, myös toisilta vanhemmilta saatu tieto helpottaa käytännön tilanteiden ratkaisemista.

6.2 Pohjois-Karjalan perheryhmä

Pohjois-Karjalan perheryhmän ongelmana on ollut perheiden heikko sitoutuminen projektiin. Aloitusjakso koostuu neljästä perhetapaamisesta. Ennen ensimmäistä perhetapaamista järjestetään tiedotustilaisuus (18.5.2003). Ohjaajat odottavat aiempaa heterogeenisempää ja motivoituneempaa joukkoa.

Ihan sama mulle, tähän astikin homma ollut ihan döö-döö-döö-döö (PK/N, keskustelu 2.6.2003).

Tällä leirillä tuli myös sellainen olo, että koko ajan olisi oltava liikkeessä (juostava vähintään pää kolmantena jalkana) tai muuten on laiskottelija ja työtehtävästään pinnaaja. Tähän en kuitenkaan suostu! Leirillä koin aivan ihania hetkiä istuessani aivan rauhassa muutaman tai vain yhden lapsen kanssa. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Projektiin valittuja perheitä on seitsemän, joista yksi ei saavu ensimmäiseen perhetapaamiseen (31.5.–3.6.2003) sairastapauksen vuoksi. Ohjaajista kaksi osallistuu ensimmäistä kertaa perhetapaasiin, eikä paikka ole riittävän tuttu kenellekään. Ulkoiset puitteet osoittautuvat heikoiksi. Ohjaajat kokevat ruokailussa ja lämmityksessä ilmenneiden vaikeuksien johtuvan ulkopuolisista syistä. Tämä on täysin päinvastainen näkemys kuin perheillä, jotka tarkastelevat projektia ja leiripaikkaa kokonaisuutena.

Myöskään ohjaajien toimintatapa ei miellytä perheiden äitejä. Vanhempien kesken vallitsee yksimielisyys siitä, etteivät ohjaajat tutustu lapsiin saati ole heidän kanssaan. Kielteisesti suhtaudutaan muun muassa siihen, että ohjelmaa järjestetään lapsille kellon, ei tarpeen mukaan. Vanhemmat haluavat yhteistä toimintaa lastensa kanssa, eivät yhteistä aikaa. Lomapaikassa ei ole käytännöllisesti katsoen lainkaan pelivälineitä. Muutama äiti on ollut useilla vastaavilla leireillä ja heillä on runsaasti toimintaideoita. Heidän mukaansa ehdotuksia ei kuitenkaan kuunnella, joten ”ei kuulu minulle” -henki valtaa alaa. Lisäksi vanhemmat haluavat tarkempia tietoja toiminnan sisällöstä sekä sääntöjä. Säännöt palvelevat keskustelujen perusteella kahta tarkoitusta. Ensinnäkin voidaan ennakoida mitä saa tehdä ja milloin. Toisekseen voidaan vedota ”ulkopuoliseen” auktoriteettiin lapsille annettavissa ohjeissa.

Vastuuohjaajan mukaan ryhmädynamiikan periaatteissa ei luultavasti koskaan ole näin nopeasti edetty riitavaiheeseen. Ensimmäinen aloitusjakson perhetapaaminen arvioidaan projektin heikoimmaksi. Vain kolmen perheen vanhemmat vastaavat myönteisesti palautelomakkeen kysymykseen ”osallistumme varmasti myös seuraavaan tapaamiseen elokuussa 2003”. Epävarmuuteen on monta syytä. Keskusteluissa toistuviksi teemoiksi nousevat luottamus, avoimuus, turvallisuus, hyödyllisyys, viihtyminen sekä ohjaajien asenne. Kaikista näistä löytyy myös hyvää sanottavaa, mutta perusvire on vahvan epäilevä.

Marko: Vanhempien mielestä vaikutatte kyllästyneiltä, mitä itse mietitte heidän tulkinnastaan?

En ole kyllästynyt, väsynyt olen.

Suoraan tänne, on aika rankkaa.

Kai se sitten näyttäytyy kyllästymisenä. (OT/N, keskustelu 8.8.2003.)

Aloitusjakson toiseen perhetapaamiseen (5.–8.8.2003) saapuu vain kolme perhettä seitsemästä. Vanhemmat ovat tällä kertaa tyytyväisiä ulkoisiin puitteisiin, mutta eivät perhetapaamisen sisältöön. Erityisesti ohjaajien panos mietityttää, sillä vanhemmat eivät oikein tiedä, mikä on heidän toimenkuvansa. Lisäksi vanhemmat epäilevät, että projekti loppuu, kun perhetapaamisiin ei tule väkeä. Lasten tyytyväisyys vaihtelee hetkittäin: ohjatut leikkituokiot ja saunominen miellyttävät. Ohjaajat puolestaan ovat tyytyväisiä projektipäällikön toimintaan ja tiedotuskäytäntöön, sen sijaan ohjelman sisältöä kohtaan esitetään kritiikkiä: lähestytäänkö toiminnassa asetettuja tavoitteita, prosessimaisen jatkuvuuden sijasta leirejä pidetään lähinnä arjen katkaisijoina. Perhetapaaminen päätetään päivää sovittua aikaisemmin, huono sää lienee yksi päätöksen vauhdittaja.

Tapaaminen oli siis melkoinen kokemus siitä huolimatta, että ihmisiä oli vähän. (JT/N, leiripäiväkirja.)

Perheterapeutin antama työnohjaus on mielestäni erittäin hyvä juttu! Tuntuu, että olemme nyt yhtenäisempi kokonaisuus ja puhallamme yhteen hiileen. (OT/N, leiripäiväkirja.)

Aloitusjakson kolmannessa perhetapaamisessa (13.–16.10.2003) aloittaa uusi vastuuohjaaja. Hänen ensimmäiseen perhetapaamiseensa tulee vain kaksi perhettä, äidit lastensa kanssa. Toinen äideistä kertoo olevansa masentunut ja uupunut, sillä edellisellä viikolla on päätetty lasten huostaanotosta. Toisen äidin yksi lapsi on sijoitettu perhekotiin. Vastuuohjaaja huomaa, ettei kumpikaan äiti reagoi, jos lapsi lyö heitä. On vaikea opettaa lapsille, ettei saa lyödä, jos oma äiti ei tee samoin.

Perhetapaamisen loppuvaiheessa toinen äideistä ei uskalla nukkua. Olo kuitenkin kohenee sen verran, että hänen toivomuksestaan terveyskeskukseen mennään vasta perhetapaamisen päättyessä. Terveyskeskuksen kautta hän saakin lähetteen avoyksikön vuodeosastolle. Toinen äideistä on kaikesta huolimatta tyytyväinen ja tiedustelee, voisiko tapaamisia järjestää useammin. Erityiseksi toimintaa kehittäväksi ideaksi nousee vanhempien tukeminen: jos lasten oma vanhempi on jo puuttunut lapsen käytökseen, niin ohjaajat voivat tukea vanhempaa muun muassa muistuttamalla lapselle, mitä äiti sanoi.

Aivan eri meininki kuin ensimmäisellä leirillä. Istuimme muutamia kertoja yhdessä ja juttelimme niitä näitä, siitä tuli hyvä fiilis ja tuntuu, että vanhemmatkin nauttivat (OT/N, leiripäiväkirja).

Aloitusjakson neljännessä perhetapaamisessa (12.–14.12.2004) perheryhmä on koottu osittain uusista perheistä. Ne perheet, jotka ovat olleet poissa edellisestä perhetapaamisesta saavat valita, ovatko mukana projektissa vai eivät. Neljä perhettä lopettaa, kolme jatkaa. Puuttuvien perheiden tilalle valitaan kolme uutta perhettä, joille vastuuohjaaja vastaa valinnan taustoista sekä projektista yleensä. Myös vastuukysymykset nostetaan selkeästi esille: lapset ovat aina vanhempien vastuulla, ellei ohjaajien kanssa erikseen muuta sovita. Ja vaikka vastuu on vanhemmilla, kaikki voivat puuttua asiaan, jos käyttäytyään huonosti tai tehdään typeryyksiä. Toiminta käynnistyy niin hyvin, että vastuuohjaaja epäilee, tarvitseeko osa perheistä tämäntyyppistä projektia lainkaan.

Yleistunnelma oli koko leirin ajan todella hyvä ja ensimmäistä kertaa tuntui, että leiri loppui liian pian (OT/N, leiripäiväkirja).

Perusjakson ensimmäisen perhetapaamisen (27.2.–1.3.2004) palautteissa painottuu usein vanhempien oma vapaa-aika ja toive siitä, että ohjaajat viettäisivät enemmän aikaa lasten kanssa. Ohjaajat muistuttavat, että yksi Voitto kotiin -projektin tavoitteista on tarjota vanhemmille mahdollisuus viettää aikaa lasten kanssa ilman ruuanlaiton ja siivouksen kaltaisia arjen askareita.

Olen paljon miettinyt omaa jaksamistani ja osaamiseni riittävyttä (JT/N, leiripäiväkirja).

Sunnuntaina pojissa oli entistä enemmän virtaa ja heikot jäät kiinnosti enemmän kuin mikään muu. Jossain vaiheessa tuntui, että enää ei yksinkertaisesti jaksa enää sanoa. Onneksi ei mitään sattunut (OT/N, leiripäiväkirja).

Perusjakson toinen perhetapaaminen (23.–25.4.2004) sujuu pääasiassa hyvin. Perheryhmän ensimmäisestä kokoonpanosta jää viides perhe pois äidin ongelmien vuoksi. Tilalla aloittaa uusi perhe. Vanhemmat antavat positiivista palautetta vapaa-ajan lisäämisestä. Osan mielestä ohjelma on erittäin hyvä, osa kaipaa itselleen lisää lepoa ja lapsille lisää toimintaa. Myös kasvatusvinkkejä, neuvoja ja teemakeskusteluita kaivataan. Useat lapset koettelevat ohjaajien hermoja kokeilemalla heikkoja jäitä, piiloutumalla katolle ja kieltäytymällä yhteistyöstä. Joidenkin ohjaajien näkemys toiminnan päämäärättömyydestä vahvistuu, jolloin tehtäväksi jää perheiden viihtyvyydestä huolehtiminen.

Ruusuja ja hyvää Aurinkoista kesän aikaa (PK, palautelomake).

Perusjakson kolmas perhetapaaminen (18.–20.6.2004) järjestetään Pohjois-Karjalassa lomakeskuksessa, joka saa vanhempien täyttämässä palautelomakkeissa täydet pisteet (ks. liite 4). Paikalla on viisi perhettä, jotka ovat tyytyväisiä myös ohjelmaan. Teemana ovat päihteet ja vanhemmat arvostavat sekä vierailevan ammattilaisen antia että vertaistukea.

Nyt kun pojille oli taas omaa toimintaa, kaikki meni todella hyvin. Se huomion saaminen on niin älyttömän iso juttu, ja se, että on omia poikien juttuja (JT/N, leiripäiväkirja).

Perusjakson neljäs (5.–8.8.2004) ja viides perhetapaaminen (8.–10.10.2004) ovat jälleen tutussa paikassa Punkaharjulla. Jälkimmäisessä perhetapaamisessa keskitytään järjestämään pojille ohjelmaa kahden miespuolisen ohjaajan voimin.

Vanhemmat halusivat myös kuulla meidän mielipidettämme ja tunnelmiamme. Rehillisesti vastasin, että olimme joka kerta lähteneet kotiin hyvillä mielin ja olimme iloisia voidessamme työskennellä näiden perheiden kanssa (JT/N, leiripäiväkirja).

Päätösjakso muodostuu yhdestä perhetapaamisesta (26.–28.11.2004). Perhetapaamiseen osallistuu viisi perhettä, jotka arvioivat projektin onnistumista päätöskeskustelussa. Keskeisin osallistumisen syy on lapsilähtöinen: lapsille halutaan tarjota virikkeellistä toimintaa, tutustumista toisiin lapsiin sekä apua heidän ongelmiinsa. Tärkeänä pidetään myös sitä, että tapaaminen antaa vanhemmille mahdollisuuden päästä kodin arkisista ympyröistä. Vanhempien odotukset kytkeytyvät jaksamiseen, vertaistukeen sekä kasvatusvinkkien saamiseen.

Projektin parhaaksi asiaksi arvioidaan perheterapeutin kanssa käydyt keskustelut, joiden koetaan auttaneen ja vahvistaneen vanhempia. Vanhemmat tuntevat saaneensa neuvoja kasvatukseen. Perhesuhteisiin projektilla arvioidaan olleen positiivinen vaikutus: vanhemmat arvelevat kuuntelevansa lapsiaan ja keskustelelevansa enemmän kuin ennen.

Vanhemmat olisivat kaivanneet enemmän irtautumista leirikohteesta, retkiä lähelle ja kauemmas. Lapsille olisi kaivattu enemmän ohjattua toimintaa sekä parempia television katselumahdollisuuksia. Toisaalta lapset ovat olleet todella tyytyväisiä, perhetapaamisia on muisteltu kauan ja uusia

tapaamisia odotetaan malttamattomina. Mahdollisuutta järjestää jokin tapaaminen myös seuraavan vuoden puolella on väläytelty projektin johtotason keskusteluissa ja myös vanhemmat toivovat sitä.

6.3 Varsinais-Suomen perheryhmä

Varsinais-Suomen perheryhmä kokoontuu ensimmäisen kerran, kun projektin aloituksesta on kulu-
nut puolitoista vuotta. Opetukset aikaisempien perhetapaamisten sekä hyvistä että heikommista käy-
tännöistä antavat olettaa toiminnan joutuisaa käynnistymistä.

Vanhemmat olivat ehtineet jo pääosin pakata, josko olivat paljon edes purkaneet, ja osa porukasta oli kuulemma
ollut koputtelemassa kartanon ovia jo ennen aamiaisaikaa (OT/N, leiripäiväkirja).

Aloituskakson ensimmäinen perhetapaaminen (13.–14.12.2003) pidetään Kustavissa. Vastuuohjaa-
jan lisäksi ohjaajia on kolme. Projektiin on valittu kuusi perhettä, mutta ensimmäiseen perhetapaa-
miseen osallistuu vain kolme perhettä. Majoituksen ja lounaan jälkeen pidetään esittelytilaisuus,
jossa vastuuohjaaja kertoo myös hieman projektista. Illalla järjestetään pieni joulujuhla. Seuraava-
na aamuna pakataan tavaroita ja matkataan takaisin kotiin. Vanhemmat arvelevat, että ensimmäinen
perhetapaaminen olisi saanut olla pidempi. Osa ohjaajista puolestaan hämmästelee, kuinka hetero-
geeninen joukko on tullut valituksi projektiin.

Suurta iloa lapsissa herätti erityisesti aikuisten kahlailu lastenaltaassa, sekä meidän kanssamme vesiliukumäkien
laskeminen (OT/N, leiripäiväkirja).

Aloituskakson toinen perhetapaaminen (11.1.2004) järjestetään yhden päivän mittaisena kylpylälo-
mana. Viidelle osallistuvalla perheelle pidetään aluksi kokoustilassa palaveri, joskin ohjaajien mie-
lestä kaikkien ajatukset ovat jo kylpylässä. Uintiosuus onnistuu hienosti, yhteisvastuu lapsista
toimii ja kokonaisuudessaan päivää pidetään erittäin onnistuneena. Ohjaajat arvelevat ryhmäytymi-
sen alkaneen hyvin ja odottavat seuraavalta perhetapaamiselta sisällöllistä antia.

Lapset ja jopa äiditkin osallistuivat yhteislauluun ja leikkiin varauksesta. Se oli hieno hetki! (OT/N, leiripäiväkirja)

Aloituskakson kolmas perhetapaaminen (13.–16.2.2004) pidetään jälleen Kustavissa. Vastuuohjaaja
ei pääse paikalle kahtena ensimmäisenä päivänä, mutta kolme ohjaajaa paikkaavat tilanteen hyvin.
Muutama perhe ei ole halukas osallistumaan yhteiseen vapaamuotoiseen illanviettoon, vaan viettä-
vät aikaa keskenään oman huoneistonsa rauhassa. Ryhmäytymistä näkyy kolmen äidin kesken, jotka
viettävät kaiken aikansa yhdessä. Ohjaajat arvioivat, että ilmapiiri on toisia hyvin huomioiva, joskin
odotteleva: toisiin tutustumiseen ei ryhdytä kovin herkästi.

Osalle vanhemmista perheterapeutin osuus on yllätys, samoin kaikille tapaamisen tutkimuk-
sellinen puoli. Asia ei silti tunnu haittaavan ketään, mutta tiedottamisessa koetaan olevan paranta-
misen varaa. Vanhemmat tutustuvat perheterapeutin istunnossa projektin mahdollisuuksiin ja toi-
siinsa, lapset ulkoilevat ja askartelevat ohjaajien opastuksessa. Osallistumiseen rohkaiseminen on
systemaattista ja onnistuu hyvin: lapset ovat mukana laatimassa leirin sääntöjä, heidän kanssaan
tehdään iltapalaa ja kitaran säestyksellä lauljetaan lähes koko porukkaa. Yksi perheistä haluaa
viettää vapaa-ajan omissa oloissaan. Myös maahanmuuttajaäiti vetäytyy, sillä hän ei osaa suomea.
Kun hän kesken perhetapaamisen kertoo lapsensa olevan sairas ja haluavansa pois, osa ohjaajista
mieltii, johtuuko poislähtö pikemminkin yksinäisyydestä. Ohjaajien kesken syntyy näkemyseroja
toiminnasta, eikä erimielisyyksiä ehditä sopia. Perheterapeutti puolestaan kertoo tullessaan rekrytoi-
duksi vasta leirin kynnyksellä, joten hänellä ei vielä ole selkeää näkemystä siitä, miten toiminnan
sisällöllinen puoli järjestetään. Kaiken kaikkiaan perhetapaamista pidetään kuitenkin onnistuneena,
sillä kokonaisilmapiiri on hyvä.

Odotin että saan jutella toisten aikuisten kanssa ja sainkin (VS, palautelomake).

Perusjakson ensimmäiseen perhetapaamiseen (23.–25.4.2004) osallistuu vain kolme perhettä. Leiripaikkana kokeillaan uutta vaihtoehtoa, joka saakin hyvän arvostuksen palautelomakkeissa. Ruokaan ja erityisesti sen riittävyteen ollaan erittäin tyytyväisiä. Projektiin rekrytoitu perheterapeutti ei vastaa kaikkien vanhempien odotuksia. Yksilökeskustelut eivät ole olleet äitien mukaan tarpeellisia. Sen sijaan vertaisryhmän keskusteluita arvostetaan enemmän kuin muissa perheryhmissä.

Kahvitusta enemmän!! Muuten tyytyväinen! (VS, palautelomake)

Perusjakson toiseen perhetapaamiseen (4.–6.6.2004) osallistuu viisi perhettä. Yksi äideistä on mukana ilman lapsiaan, jotka ovat juuri otettu huostaan. Leiripaikkana kokeillaan uutta vaihtoehtoa, joka saa palautelomakkeissa keskinkertaisen arvostuksen. Jälleen ruoka nousee keskeiselle sijalle arvioinnissa: tällä kertaa ruokailu ei useiden vanhempien mielestä oikein onnistu. Ohjelmaan ollaan hyvin tyytyväisiä, joskin ratsastusta kaivataan enemmän. Sisällöllisenä antina vakuuttavin osa vaihtaa jälleen olevan vertaisryhmän keskusteluseura.

Perusjakson kolmas perhetapaaminen (20.–22.8.2004) järjestetään jälleen uudessa kohteessa, sillä useat vanhemmat ovat ilmoittaneet vaihtoehtoina kokeiltujen paikkojen olevan Kustavia parempia. Perhetapaamiseen osallistuu neljä perhettä, kuten myös perusjakson neljänteen perhetapaamiseen (15.–18.10.2004).

Päätösjakso muodostuu viikonlopun mittaisesta perhetapaamisesta (3.–5.12.2004), jolloin tutkimusraportin aineiston kerääminen on jo lopetettu. Mahdollisuutta järjestää jokin tapaaminen myös seuraavan vuoden puolella on väläytelty projektin johtotason keskusteluissa, etenkin kun perheryhmä on kokoontunut muita lyhyemmän aikaa.

7 VOITTO KOTIIN -PROJEKTIIN OSALLISTUMISEN SYYT

Heino, Berg ja Hurtig (2000) esittelevät tutkimuksessaan 18 raportoitua ja 48 käynnissä olevaa perhetyöhanketta eri puolilta Suomea. Heidän mukaansa perhetyöntekijöillä on yhdenmukainen kokemus: perheeseen kohdistuva työ onnistuu ainoastaan silloin, kun perhe on motivoitunut työskentelyyn. Perhe on yleensä motivoitunut yhteistyöhön ennalta ehkäisevässä toiminnassa, jossa toisaalta ollaan – pyrkimyksistä huolimatta – liikkeellä varsin myöhään. Niinpä motivointityötä joudutaan tekemään sekä ennen perhetyötä että sen aikana. Olennaista on havaita, että kaikki perheenjäsenevät eivät välttämättä ole yhtä motivoituneita, joku saattaa jopa aktiivisesti vastustaa perhetyötä. (mt., 32.)

Perhetyöntekijät kuvaavat motivointia reaaliterapiana (mt., 33), jossa asiat otetaan puheeksi ja pidetään esillä. Tämän katsotaan vaativan aikaa, sillä motivoinnin tavoitteena on saada asiakas oivaltamaan tilanteensa: Halutaan synnyttää sisäinen pakko muuttaa asennetta, elämäntyyliä ja vakiintunutta toimintarakennetta. Perhetyön onnistuminen riippuu siis siitä, miten motivoinnissa onnistutaan.

Motivointi ei liity ainoastaan perheisiin, vaan myös työntekijöihin ja yhteistyötahoihin. Voitto kotiin -projektiin mukaan lähtemisen syiden tulisi olla tiedostettuja, ja sitoutumisen vuoksi niiden tulisi liittyä omakohtaiseen hyötyyn. Työntekijöiden syyt voivat liittyä kentällä yleiseen konkreettisen toiminnan arvostamiseen, toimintamuotoon sinänsä, palkkaan, ammatilliseen kehittymiseen ja jopa ystävien hankkimiseen. Syyt kietoutuvat toisiinsa, ja tuskin koskaan syitä on vain yksi. Myös yhteistyötahojen osallistumisen syyt voivat olla moninaisia, mutta keskeisimmäksi tulisi nousta käyttökelpoisuus. Uusi palvelu tulisi nähdä omaa toimintaa tukevana, olemassa olevaan palveluketjuun linkittyvänä toimintana. Tämä asettaa projektille haasteita, sillä käyttökelpoisuutta arvioitaessa joudutaan välttämättä arvioimaan toimintaa sekä taloudellisin perustein että laatuodotuksin.

7.1 Perheiden syyt osallistua

Suunnittelun ensimmäinen kysymys on, mitä projektiin osallistuville yksilöille ja perheille halutaan tapahtuvan. Kysymykseen lähdetään vastaamaan selvittämällä, mitä ajateltu kohderyhmä haluaa. Miksi olette tulleet, mikä on saanut teidät lähtemään? Joillekin tärkeää on saada vaihtelua arkeen, toiselle yhdessäolon mahdollisuus, kolmas arvostaa uusia ajatuksia, neljäs tarvitsee tukea jaksamisessaan, viides haluaa ystäviä. Näiden halujen yhteensovittaminen on vaikeaa, etenkin kun perheryhmä koostuu eri-ikäisistä.

Tärkeää on ensimmäinen kontakti projektiin. Ensivaikutelmasta muodostuvat mielikuvat projektin sisällöstä, sen imago. Voitto kotiin -projektin asiakasperheet on etsitty ensisijaisesti kuntien sosiaalitoimen sekä järjestöjen perhetyön kautta. Projektin henkilöstön puuttuminen valintatilanteesta on korostanut projektipäällikön jakamassa hakulomakkeessa annettavien tietojen merkitystä (liite 9). Hakulomaketta täyttävän henkilön on vaikea tulkita haun kohdetta muuna kuin perinteisenä perheleirin muotona eli lomana, sillä hakemuksen ainoa viittaus tavoitteelliseen toimintaan liittyy

ilmaisuun ”perheen oma toimintasuunnitelma”. Lähtökohdiltaan perhetapaaminen merkitsee kohde-ryhmälle arkirutiineista vapautumista, mikä poikkeaa projektin tavoitteesta.

Periaatteessa jokaisen perheen pitäisi tiedostaa, miksi ovat mukana toiminnassa. Kuitenkaan näin ei palautteiden ja keskustelujen mukaan aina ole, vaikka perheet ovat jo valmiiksi erilaisten tukitoimenpiteiden piirissä elämänhallintaan liittyvien ongelmiansa vuoksi. (Projektin ohjausryhmän muistio 17.6.2003.)

Yhteistyötahot tekevät esivalinnan ja antavat projektin hakulomakkeen vain vanhemmille, joiden perheen he arvelevat hyötyvän projektista. Hakulomakkeessa on seuraava kohta: Perustelut (Miksi juuri minun ja perheeni tulisi päästä ilmaisiin perhetapaamisiin ja toimintajaksoihin?)

Vastausten luokittelu on vaikeaa. Useissa vastauksissa mainitaan monia asioita, jotka ovat osittain päällekkäisiä. Joissakin perusteluissa ongelmien ”löytäminen” jätetään lukijalle, eli ei esimerkiksi suoraan mainita uupumusta: ”Olemme maatalousyrittäjäpariskunta. Perheessämme on kolme lasta, joista vanhimmalla on Dg. Synd. Down. Meneillään on monivuotinen talonrakennusprojekti hartiapankkiperiaatteella.”

Perusteluissa moniongelmaisuus on yleisempää kuin yksittäinen ongelma, joskaan perustelujen informaatioarvo ei aina ole kovin suuri. Esimerkiksi ”kamppailee, kuivilla pysymisen suhten” on perhetyöntekijän ehdottama muotoilu perusteluksi, ja projektin aikana paljastuvaksi jätetään akuutti lasten huostaanoton uhka sekä mielenterveyteen liittyvät ongelmat.

Perusteluissa yleisimmin mainittu syy liittyy lasten kasvattamiseen tai vanhemmuuden tukemiseen yleisesti (11 kpl): ”Vanhemman lapsen kanssa huonot välit, jos tämä auttaisi meitä saamaan hyvä välit taas.”

Toinen usein mainittu syy on yksinhuoltajuus, jolloin viitataan jaksamiseen (8 kpl): ”Yksinhuoltajan arki ei aina helppoa”.

Yleistä on myös vedota taloudellisiin resursseihin (6 kpl): ”Meidän perheellä ei ole ollut taloudellisesti ollut mahdollisuutta lomiin.”

Ajatus lomasta tai vaihtelusta arkielämään mainitaan hakeutumisen syyksi usein ja jopa sellaisenaan (6 kpl): ”Olemme ansainneet pienen loman onnistumisestamme”.

Myös puolisoon liittyviä ongelmia mainitaan perusteluissa (5 kpl): ”Entinen mies häiritsee (ja sen vuoksi monesti ei lapset pääse edes pihalle leikkimään), häiriö käyttäytyy kodin lähetyvilla.”

<p>Aina täällä on kivempaa kuin kotona. Jo se on hyvä, kun pääsee valmiiseen pöytään. (KY/N, haastattelu 4.8.2003.)</p> <p>Minulle on ollut tärkeää päästä välillä kotoa pois valmiiseen pöytään. Minusta on tullut täällä rennompempi ja iloisempi, kun asiat alkavat helpottaa. Vaikuttaisiko ihan tietoisuus siitä, että pian tulee taas tauko eikä vain sitä puuduttavaa raatamista? (KY/N, haastattelu 4.8.2003.)</p> <p>Haluan vaihtelua arkeen ja nukkua pois väsymystä. Haluan ihan vaan olla hetken rauhassa. Näitä retkiä ei ole ihan helppo järjestää, oma vaiva tässäkin on. Mutta lapset sanovat kaikille, että haluavat leirille ja poika ehti jo kännykälläkin soittamaan vastuuhjaajalle. (KY/N, haastattelu 4.8.2003.)</p>	<p>Tulkinta Syyt osallistua projektiin liittyvät lomatoimintaan: halutaan vaihtelua arkeen, lepoa ja omaa aikaa.</p>
---	--

Alkoholi ja päihteet mainitaan muutamaa otteeseen (4 kpl). Seuraavassa otteessa vastausten luokittelun vaikeus tiivistyy: ”Isällä on vaikea alkoholiongelma, joten yhteinen loma yhdessä olisi meille hyvä ajatus”.

Osallistumisen syyt näyttävät hieman eri tavalla painottuneina sekä keskusteluissa että haastatteluissa. Etenkin äidit korostavat arkirutiineista vapautumisen merkitystä. Ruoanlaitto ja siivous halutaan jättää muiden tehtäväksi.

Isät korostavat yhteisyyttä. Kymen perheryhmän neljä isää kertovat lähes yhdenmukaisen tarinan projektiin osallistumisesta. Aloite on tullut perheen äidiltä, odotuksia ei juuri ole ja tärkeintä on saada viettää lasten kanssa aikaa lomatuunnelmissa. Vastaukset ovat lyhyitä, eikä niissä koeta olevan enemmän selittelyn tarvetta. Sama toistuu myös projektin lopussa täytetyssä kyselylomakkeessa.

<p>Minulle tuli tieto avovaimolta, se tästä puhui. Se syttyi toimintaan heti, minä olin varauksellisempi. Kyllä minäkin tänne halusin, ei siinä. Muksujen kanssa irtioto arjesta, onhan se hyvä homma ilman muuta. (KY/M, haastattelu 18.10.2003.)</p> <p>Ex-avopuoliso haki tähän Kotkatuvan kautta. Minulla ei siinä vaiheessa ollut tietoa. Mutta halusin olla lasten kanssa eri ympäristössä mukana. Siinä se syy lyhyesti on. Lasten kanssa porukalla ja nyt tämä toimii kun on oppinut tuntemaan kaikki. (KY/M, haastattelu 18.10.2003, nimet poistettu MR.)</p> <p>Meillä kävi Alvarin työntekijä ja se vaimolle tätä ehdotti. Minä lähdin, kun pojat halusivat minut mukaan. Ja kyllä minäkin halusin. En muista, kun siitä on jo niin pitkä aika, mutta silloin oli tulehtuneet nämä meidän välit ja on tämä parantanut välejä. (KY/M, haastattelu 18.10.2003.)</p> <p>Onhan tämä arvokasta, pääsee katsomaan muita paikkoja ja saa yhteistä aikaa. En ole kaikille leireille tullut, kun työ on pitänyt kiireisenä. Muuten olisin kyllä tullut. (KY/M, keskustelu 3.8.2003.)</p>	<p>Tulkinta Tukihenkilöt eivät lähesty isiä perhetapaamisen kaltaisissa asioissa, eivätkä isät ole aktiivisia toimijoita hakuhetkellä.</p>
--	--

Myös Varsinais-Suomen perheryhmässä äidit ovat olleet yhteydessä projektiin. Yhteydenpito tapahtuu heidän kauttaan ja heidän tehtäväkseen jää kertoa asiasta muille perheenjäsenille. Yksi perheistä on maahanmuuttajaperhe, jonka äiti ei osaa suomen kieltä edes auttavasti. Syyt osallistua projektiin nousevat perhetyöntekijän toiveista saada äiti neljän seinän ulkopuolelle, oppimaan kieltä ja ystävystymään. Perheen isä on hoitanut perheen asioita, mutta hänen saamisensa perhetapaamiseen ei ole ohjaajien mukaan helppoa.

Toinen Varsinais-Suomen perheryhmään kuuluva isä puolestaan yllättyy kuullessaan perheen hakeutuneen projektiin ja projektin olevan loman sijasta tavoitteellista toimintaa. Mahdollisia perheen sisäisiä ongelmia ei nähdä, tai ainakaan niistä ei haluta puhua.

<p>Minä en tiennyt hakemuskaavakkeesta. Ei meillä mielestäni ole mitään ongelmaa. Haluamme vain yhteistä aikaa, lomaa arkipäivästä. (VS/M, haastattelu 15.2.2004.) Tuntuu, että esimerkiksi terapia salattiin. Vasta täällä kuulin terapiasta, ja silloinkin ensin sanottiin, että toivotaan osallistumista. Eli on vapaaehtoista. Kuitenkin täällä edellytetään että jokainen osallistuu, eli tämä on pakollista. (VS/M, keskustelu 14.2.2004.)</p>	<p>Tulkinta Perheen sisällä ei joko puhuta tai kuunnella, ainakaan ei olla yhtä mieltä vallitsevasta tilanteesta. Projektista saatava informaatio on puutteellista tai sitä ei jaeta perheen sisällä.</p>
--	---

Aina eivät hakulomakkeen täyttäneet äiditkään ole kovin tavoitteellisesti liikkeellä.⁶ Tavoitteellisuudella viitataan pyrkimyksen tärkeyteen, siihen, minkä aseman tavoite saa yksilön elämässä. Tärkeyteen kytkeytyy sitoumus, se, kuinka määrätietoisesti projektiin aiotaan panostaa. Onko tavoitetta pohdittu ja ollaanko valmiita toimimaan konkreettisesti sen eteen, ollaanko valmiita yrittämään? Jotta asialle tulisi tehtyä jotain, henkilökohtainen motivaatio on tärkeä. Mikäli varsin vähäisillä tiedoilla voi osallistua toimintaan, voidaan pyrkimyksen tärkeyttä ja sitoutumisen astetta epäillä matalahkoksi.

<p>No, itse asiassa en tiennyt projektista mitään, kun lähdin mukaan. Ei minulla muita syitä oikeastaan ole osallistumiseen kuin se, että turvakodista ehdottivat. Eikä nekään tiennyt tästä, luulin esimerkiksi että tässä on vain kaksi leiriä vuoden aikana. Lomana otin ihan ja sellaisena sitä mainostettiin. Tulee muita perheitä lasten kanssa ja sellaista lomatoimintaa. Mutta ei minulla ole muita syitä. (VS/N, puhelinhaastattelu 18.2.2004.)</p> <p>No se perhetyöntekijä kertoi tästä minulle. Kysyi olenko kiinnostunut. Ja minä olin heti, että kaikki uusi kiinnostaa. Saa vaihtelua. Ja hakulomakkeeseen kirjoitin, että vanhimman tytön kanssa on ollut ongelmia. Mutta se on nyt järjestynyt. Ei ole enää niin paljon ongelmia. (VS/N, puhelinhaastattelu 24.2.2004.)</p>	<p>Tulkinta Tukihenkilön kannustus on erittäin tärkeää. Toisaalta projektia esitellään vanhemmille lomatoimintana, mikä vaikeuttaa ohjaajien toimintaa.</p>
---	---

Sekä tärkeyteen että sitoutumiseen vaikuttaa se, onko pyrkimys lähtöisin vanhemman omasta aloitteesta. Tukihenkilöiden asenne projektia kohtaan ei ole hakulomaketta täyttävälle vanhemmalle yhdenkään. Lähes kaikki vanhemmat arvioivat, että toimintaa on markkinoitu heille lomana, jolloin kehoitus hakea on vaikuttanut paljon osallistumis päätökseen. Kertaakaan vanhemmat eivät kertoneet kokeneensa tukihenkilöiden pakottaneen heitä osallistumaan.⁷

Pohjois-Karjalan perheryhmässä on kaksi perhettä, joiden äidit eivät ole perhetapaamisissa mukana lainkaan. Ensimmäisen perheen isä käy perhetapaamisissa entisen vaimonsa luona asuvan tyttärensä kanssa. Syy osallistua liittyy tyttären tapaamiseen, eikä muita syitä hänen mukaansa ole. Hakulomakkeeseen perusteluksi hän on kirjoittanut: ”Vaihtelun vuoksi”. Toisen perheen isä puolestaan asuu lastensa kanssa ja syyt osallistua projektiin eivät juuri poikkea äitien kertomista. Hakulomakkeen tuo täytettäväksi tukihenkilö, ja isä kertoo osallistumisensa syyksi uupumuksen arkiaskareiden vuoksi.

<p>Hakulapun toi kotihoidontuki, sanoi että täytöpäs tuo leirihakemus. Meni viikko tai pari ja kuulin päässeeni mukaan. Aluksi hieman jännitti olenko ainoa mies, mietin myös miten järjestyvät vapaat näiden leirien ajankohdaksi. Innostuin, kun kuulin perheterapeutin olevan mukana. Olin erittäin mielissäni, hän on tuttu avioerohommien kautta. Lasten kanssa on yksin raskasta, ruokaa ja pyykkiä töiden jälkeen. Meillä on vielä kaksi koira ja iso talo. Halusin vähän hengähtää, päästä muihin ympyröihin. Jos varmuutta saisi, välillä olen ihan poikki. (PK/M, haastattelu 29.2.2004.)</p>	<p>Tulkinta Syyksi osallistua riittää tukihenkilön kannustus, mutta varsinainen innostuminen liittyy mahdollisuuteen saada ammattitaitoista apua.</p>
---	---

Arjesta irtautumisen ja lasten kanssa olemisen lisäksi keskeinen osallistumisen syy liittyy sekä haastattelussa että keskusteluissa perhetapaamisten edullisuuteen. Taloudelliset resurssit mainitaan usein ratkaisevana tekijänä osallistumiselle.

<p>Minulla on ollut kaksi syytä lähteä mukaan. Ensimmäinen on se, että toiminta on edullista. Meilläkin nuo rahavarat on vähäiset, itse olen työtön ja mies on työkyvyttömyyseläkkeellä. Ei meillä olisi varaa retkiin ja leireihin. Toinen syy on se, että on hienoa päästä eri paikkoihin ja tutustua uusiin ihmisiin. Tiedän kyllä, että tässä on pyrkimys tukea perheyhteisön ongelmassa. Ja kyllä se oikeastaan on tärkeä syy osallistua kanssa. Olen ymmärtänyt, että täältä saa neuvoja miten toimia. (VS/N, puhelinhaastattelu 18.2.2004.)</p>	<p>Tulkinta Perhetapaamisen edullisuus mahdollistaa osallistumisen sosiaaliseen lomatoimintaan. Myös perheen ongelmiin odotetaan apua, joskaan asia ei nouse ensimmäisenä mieleen kenelläkään.</p>
--	--

Haastatteluaineiston teemoittelulla on löydettävissä viisi erilaista motivaatio-orientaatiota. Lasten kasvatukseen keskittyvät motiivit ovat hakulomakkeen perusteluissa useimmiten mainittuja syitä. Monilla on huostaanoton uhka, joskin vanhempana olemisen epävarmuus välittyy yleisemminkin. Suhde lapsiin, oma pärjääminen lastenkasvatuksessa ja lasten kanssa vietettävän ajan määrä ovat asioita, joihin halutaan ammatti-ihmisiltä sekä neuvoja että itsetuntoa vahvistavaa tukea. Tämä teema koskettaa erityisesti äitejä.

Toiseksi ovat sosiaaliseen lomatoimintaan liittyvät motiivit, joissa korostuu yhteinen aika, irtotto arjesta, uusien paikkojen näkeminen ja uusien ihmisten tapaaminen. Yhteinen aika ei vanhempien puheissa kuitenkaan tarkoita vapaa-aikaa, jossa heillä olisi vastuu toiminnan järjestämisestä. Kyse on yhteisestä toiminnasta, jolle ominaista on ohjaajien järjestämis-, tai vähintäänkin tukemistä vastuu. Tähän yhteyteen kytketään myös voimakkaasti näkemys lasten parhaasta. Vanhempien mukaan ensisijaisen tärkeää on se, että lapsilla on hauskaa. Vasta tämän jälkeen tulee vanhemman oma viihtyminen, joka tosin mainitaan myös erittäin tärkeäksi.

Kolmanneksi motiiviksi nousee oma aika, joka viittaa puheessa edellistä selvemmin vanhemman itsensä arvostamaan toimintatapaan. Ominaista tälle toimintatavalle on yksin oleminen. Yksi haluaa nukkua väsymystään pois, toinen katsoa lempiohjelmansa televisiosta ilman lasten tuottamaa häiriötä, kolmas kuljeskella luonnossa vaikkapa marjoja poimien. Tämä sivuun jääminen osoittaa rajojen hallintaa, joka on olennainen osa elämänhallintaa. Kuitenkin perhetapaamisissa omasta tahdosta johtuva sivuun jääminen tulkitaan usein yksilön resurssien puutteesta johtuvaksi vetäytymiseksi.

Neljänneksi ovat yksittäisten ongelmien ratkomiseen liittyvät motiivit, jotka liittyvät alkoholisiin, avio- tai asumuseroon, huostaanottouhkaan tai väsymyksen eri asteisiin. Nämä motiivit mainitaan varsin usein, mutta vanhempien kertoman mukaan ne eivät ole erityisen tärkeitä syitä osallistumiseen.

Viides motiivi on ulkoinen paine, joka vaikuttaa koskettavan lähes kaikkia isiä sekä suurta osaa lapsista.⁸ Osallistumisen perhetapaamisiin on järjestänyt perheen äiti kahta poikkeusta lukuun ottamatta: näissä perheissä äiti ei osallistu perhetapaamisiin lainkaan.

Neljä ensimmäistä motivaatiota kuvaavat sisäistä motivaatio-orientaatiota ja viimeinen ulkoisista tekijöistä lähtevää motivoitumista. Vanhempien motivoituminen Voitto kotiin -projektiin lähtee keskeisesti liikkeelle sosiaaliseen lomatoimintaan keskittyvistä motiiveista. Tällöin keskeinen kysymys toiminnan suunnittelussa liittyy siihen, kuinka merkittävästi painotetaan lepoa ja ohjelmoimatonta vapaa-aikaa.

Syyt osallistua, niitä on paljon. Yhdessäolo miehen ja lapsen kanssa, hauskaa aikaa, arjen rikkomista, pojalle seuraa ja puuhaa. Me olemme tulleet arjessa jaksamista tukevalle lomalle (VS/N, keskustelu 14.2.2004).

7.2 Projektin henkilöstön syyt osallistua

Sekä yhteistyötahojen että vanhempien kuvauksissa Voitto kotiin -projekti henkilöityy vahvasti projektipäällikköön. Perheleirin johtaminen on suuritöistä, sillä monien käytännön asioiden huolehtimisen lisäksi tulee noudattaa budjettikuria. Projektin osa-alueiden painotukset muotoutuvat pitkälti projektipäällikön harkinnan mukaan: projektipäällikkö on suunnitellut ohjelman rungon, valinnut perhetapaamisten paikat ja yhdessä perheterapeutin kanssa suunnitellut perhetapaamisten teemat. Vastuuohjaajat suunnittelevat oman perhetapaamisensa ohjelman ja ohjaajat kirjoittavat itse yksityiskohtaiset ohjelmat. Ei ole yhdentekevää, mistä syystä projektin toiminnasta vastaava henkilö on hakeutunut vaatimaan työhönsä.

<p>Tämän projektin aihepiiri on kiehtova. Ehkäisevä työ pienen puolella on äärettömän tärkeää työtä. Korjaava työ on myös paljon kalliimpaa. Lisäksi tässä projektissa on oma työrooli selkeä. Olen enemmän hallintomiehiä kuin ohjaaja. Voitto kotiin -projektissa molemmat asiat, sekä aihepiiri että työrooli loksahaa. (JT/M, haastattelu 3.10.2003.)</p>	<p>Tulkinta Tärkeää on hyvä tarkoitus ja toimenkuvan rajoittuminen omaan osaamisalaan.</p>
---	--

Nuorten puolesta ry on projektipäällikölle usean vuoden hallitustyöskentelyn kautta tuttu yhdistys. Yhdistyksen ydinosaamisalueeksi on muodostunut perheyhteisön tukeminen. Vuonna 2001, projektihakemuksen jättämisen aikoihin, yhdistyksen hallitus pyysi häntä vetämään yhdistyksen uutta, Voitto kotiin -projektiä. Myöhemmin projektin aikana hänellä on ollut myös muita tehtäviä, joiden vuoksi työaika on jaettu osa-aikaisuuksiin.

Osallistumisen syyt ovat vaikuttaneet siihen, että projektipäällikkö pysyttelee perhetapaamisista sivussa ja keskittyy projektin hallintaan. Varsinainen vetovastuu perhetapaamisista on vastuuohjaajilla.

Jokaisella Voitto kotiin -projektin perheryhmällä on vastuuohjaajansa. Projektin alkuvaiheista saakka mukana ollut henkilö toimii vastuuohjaajana Kymen ja Varsinais-Suomen perheryhmissä, sekä aluksi myös Pohjois-Karjalan perheryhmässä. Kun Varsinais-Suomen perheryhmä aloitti perhe-

tapaamiset, palkattiin Pohjois-Karjalan perheryhmään uusi vastuuhjaaja. Hän toimi muutaman kuukauden myös projektisihteerinä. Hänen siirryttyään kokopäivätyöhön toimi osa-aikaisena projektipäällikkönä muutaman kuukauden myös yksi ohjaajista.

Vastuuhjaajaksi hakeutuminen on ollut yhtäältä pitkäkestoisen uran, toisaalta sattuman sanelemaa. Vastuuhjaajat ovat osoittaneet kykynsä aikaisemmissa yhteyksissä ja heidät kutsutaan toimeensa. Osallistumiseen vaikuttavat aikaisemmat kokemukset, nykyinen elämäntilanne ja tulevaisuuden odotukset.

<p>Tähän hankkeeseen tulin NP:n [Nuorten puolesta ry:n] toiminnanjohtajan kutumana. Hän soitti ja kertoi, että hänellä on lista nimiä, joista ensimmäisenä olen minä. Itse en listaa nähnyt enkä tiedä ketä muita listalla oli. Epäilen, ettei kukaan ainakaan yliopistokoulutuksen saanut olisi tätä pestiä ottanut vastaan. (JT/M, haastattelu 4.8.2003.)</p> <p>Projektipäällikkö pyysi mukaan. Ja tunnen myös yhdistyksen hallituksen puheenjohtajan. En ollut perhetyötä tehnyt ja se vähän pelotti. Minulla tosin on nuorisotyön koulutus ja se kenttä on viiden vuoden ajalta tuttu. Joka tapauksessa tärkeää oli, että ihmiset tuntee ja luottaa, otin homman positiivisena haasteena. (JT/N, haastattelu 29.2.2004.)</p>	<p>Tulkinta Vastuuhjaajien suhtautuminen projektiin on alussa varsin varauksellinen.</p>
---	--

Voitto kotiin -projektin ohjaajia on kaksi tai kolme perheryhmää kohden. Koska osa ohjaajista jää pois kesken projektin ja uusia palkataan tilalle, tässä tutkimuksessa on keskusteltu kaikkiaan yhdeksän ohjaajan kanssa. Kaikkiaan ohjaajina on toiminut projektin kuluessa yksitoista henkilöä, joista yksi työskenteli vain ensimmäisessä perhetapaamisessa.

Ohjaajaksi hakeutumisen taustalla on tavallisesti melko päämäärätietoinen valinta: halu kehittyä valitsemallaan ammattialalla. Vain kerran sivuttiin mahdollisuutta, että projektiin on hakeuduttu, kun ei ole muuta työtä tarjolla. Toisaalta palkka nousi keskusteluissa esiin useaan otteeseen. Työstä saatava rahallinen korvaus on merkittävä osallistumisen syy, eikä projektia koettu kovin houkuttelevana vapaaehtoistyönä.

<p>Tällaiseen työhön sitoutuminen vaarantaa oman työn. Pitää pystyä irrottautumaan moneksi päiväksi omasta työstä. Tämä ei ole meidän leipätyö, ja vaikka on alan ammatillista koulutusta, niin ollaan vaan ihmisiä. Omakin elämä voi olla välillä aika raskasta. Tällainen saa aina miettimään haluanko olla jatkossa mukana. (OT/N, haastattelu 3.8.2003.)</p> <p>Aikoja on kyllä hirveän hankala järjestää. Tämä toiminta antaa paljon mutta olen näiden viikonloppujen jälkeen tosi väsynyt (OT/N, haastattelu 14.2.2004).</p>	<p>Tulkinta Sitoutuminen projektiin vaatii ajankäytöllisiä uhrauksia, joten rahallisiin uhrauksiin ei koeta olevan varaa.</p>
--	---

Usein auttamista väheksytään ja väitetään, että auttamisen motiivina on itsekkyyks: auttaa saisi siis vain silloin, kun auttajalla on puhtaat motiivit. Tämä kuitenkin asettaa liian kovat vaatimukset auttamistyölle (Ojanen 2001, 102–105). Voitto kotiin -projektin ohjaajilla on tavallisesti myönteisiä kokemuksia leirimuotoisesta toiminnasta. Nämä hyvät kokemukset halutaan tavalla tai toisella kokea uudelleen, tai välittää edelleen. Lähes kaikille ohjaajille se, että omat kokemukset leiritoiminnasta ovat olleet myönteisiä, on vaikuttanut merkittävästi projektiin osallistumiseen. Muita tärkeitä tekijöitä ohjaajaksi hakeutumiseen olivat myönteiset arviot omasta sopivuudesta (kutsuttiin mukaan), halu tutustua uusiin ihmisiin sekä halu tutustua projektiin käytännössä.

<p>Minulla on 10-vuotinen kokemus. Lastenleirejä lähinnä, mutta juuri tätä kasvatusjuttua (OT/N, haastattelu 7.8.2003).</p> <p>No, koko ikäni olen tällaisilla leireillä ollut. Tai en ihan tällaisilla, mutta leiritoiminta on erittäin tuttua kuitenkin (OT/N, haastattelu 3.8.2003).</p> <p>Leireillä tarvitaan toisenlaista näkökulmaa kuin töissä. Molemmissa pitää olla koulutus ja kykyä moneen. Silti täällä on sellaista rennompaa, mukana toimimista (OT/N, haastattelu 3.8.2003).</p> <p>Olen ollut aina tällaisessa mukana. Äitinikin oli, ja tavallaan olen kasvanut tällaiseen toimintaan (OT/N, haastattelu 14.2.2004).</p>	<p>Tulkinta Ohjaajat ovat erilaisissa ammattiura-asemissa, mutta yhteistä näyttää olevan pitkä omakohtainen kokemus leiritoiminnasta. Oletettavaa on, että pitkä historia viittaa kokemusten olleen hyviä, etenkin kun he hakeutuvat töihin samantyyliiseen toimintamuotoon.</p>
--	--

Sosiaaliseen auttamiseen liittyvät motiivit olivat tärkeitä kaikille ohjaajille. Keskusteluissa jokainen ohjaaja mainitsi halun toimia lasten edun, perheen hyvinvoinnin tai arjessa jaksamisen parissa. Nämä motiivit ovat vaikuttaneet ohjaajien mukaan koko ammattialan valintaan, ja projekti on eräänlainen testauskenttä ammatinvalinnalle.

<p>Opiskelen nuorisotyötä ja tarvitsen harjoittelupaikan. Ensimmäinen paikka ei toiminut, tai se ei järjestynyt kun olisi ollut ulkomailla ja tuli SARS-epidemia juuri silloin. No sitten tulin tähän. Tämä on lähellä omaa alaa ja Nuorten Puolesta kiinnostaa järjestäjänä. Paljon tässä toiminnassa on tuttua, jonkin verran ehkä on uutta ja vierasta. Mutta aina mulla on auttaminen mielessä näissä hommissa. (OT/N, haastattelu 7.8.2003.)</p> <p>Eikä näitä opintoihin soveltuvia projekteja ole hirveän paljon (OT/N, haastattelu 7.8.2003).</p>	<p>Tulkinta Projekti saattaa tarjota opintoihin tarvittavan käytännön harjoittelupaikan.</p>
---	--

Toisaalta osa ohjaajista oli jo päättänyt, mihin suuntautuu, ja testauskentän sijasta projekti antoi työkokemusta. Myös taloudelliset syyt mainitaan tässä yhteydessä usein.

<p>Jos tämä homma ei olisi tavoitteellista, niin en varmasti lähtisi mukaan. Nyt opin ja saan vankkaa kokemusta, miten käytännössä toiminta pidetään yllä ja miten uusia toimintamalleja voi soveltaa (OT/N, haastattelu 14.2.2004).</p> <p>Minua kiinnostaa ammatillisesti myös aikuisten kanssa työskentely. Nyt lähestyn lasten kautta vanhempia, ja olen palkattu lasten ohjaajaksi. Olisi vaikea itse muuttaa toimenkuvaa, mutta erittäin paljon kiinnostaisi laajentaa kohderyhmää (OT/N, haastattelu 15.2.2004).</p> <p>Opiskelijan on pakko tehdä töitä selvittääkseen taloudellisesti ja parhaita ovat tietysti ne työt, joissa pääsee hyödyntämään koulutustaan (OT/M, puhelinhaastattelu 17.2.2004).</p>	<p>Tulkinta Projekti tarjoaa mielekästä työkokemusta, mutta erityisesti siinä nähdään mahdollisuuksia sovittuja työtehtäviä laaja-alaisempaan itsensä kehittämiseen.</p>
---	--

Kokonaisuudessa erilaiset omakohtaiset hyötymotiivit, kuten palkka ja ammatillinen kehittyminen, kietoutuvat sosiaalisiin motiiveihin, kuten haluun tutustua toisiin ihmisiin sekä haluun auttaa. Vaikka mitään yksittäistä osallistumisen motiivia ei voi nostaa yli muiden, etenkin projektin alkuvaiheessa mukana olleilla ohjaajilla korostui kutsutuksi tulemisen luoma henkilökohtainen tunne omasta pätevyydestä.

<p>Vastuuohjaaja mua kysyi mukaan. Tiesin silloin vain, että perheleiri-idea. Ei ollut tietoa kestosta eikä muista käytännön jutuista. Sopukan kirjan [Matkalla muutokseen, 2001, MR] olin lukenut ekaan kokoukseen, joten tiesin, mitä haettiin. Että kyllä mulla oli uuden kokeilemisen halu. Ja kun pyydetään, niin tietysti olen otettu. Ajattelin, että vastuuohjaaja on mua ehdottanut, se on tuntenut mut kaksivuotiaasta saakka ja nyt olen aikuinen. Niin on se hyvä, kun tulee että tiedetään sut hyväksi tyypiksi, tule mukaan. (OT/N, haastattelu 3.8.2003.)</p> <p>Projektipäällikkö otti yhteyttä. Pohdin asiaa ja lähdin mukaan, sillä kuvio kuulosti mielenkiintoiselta. Siis ammatillisesti jatkoa ajatellen. Ei se vielä siinä vaiheessa ollut selvä se kuvio esimerkiksi perheiden toiminnasta ja yhteistyötahoista. (OT/M, haastattelu 28.2.2004.)</p>	<p>Tulkinta Tutun henkilön mukana olo tai sitoutuminen hankkeeseen koetaan tärkeäksi, se on eräänlainen laadun tae. Tutun henkilön kannustus on tärkeää.</p>
--	--

Voitto kotiin -projektin ohjaajat on alkuvaiheen jälkeen hankittu perinteisemmin hakuilmoitusta käyttäen. Tällöin tärkeimmät syyt hakeutua mukaan projektiin ovat kiinnostus toimintamuotoa kohtaan, mahdollisuus ammatilliseen kehittämiseen, halu auttaa sekä rahallinen korvaus. Tärkeysjärjestys ei välttämättä ole tämä. Osa ohjaajista kohdisti lievää kritiikkiä käytäntöön maksaa palkka kymmeneltä tunnilta vuorokaudessa, mutta sen ei silti katsota olevan niin suuri ongelma, että projektin tulevien ohjelmien sijasta katsottaisiin muita työmahdollisuuksia.

Yhdessä nämä neljä syytä muodostavat ytimen, jonka ympärille liittyy muita – henkilöittäin vaihtelevia – syitä, kuten halu päästä leirille irti arjesta ja halu kokeilla jotain uutta.

Ohjaajien sukupuolijakauma noudattaa perhetyön sukupuolijakaumaa: miehet ovat perhetyön alalla vähemmistö. Yhdestätoista ohjaajasta kolme on miehiä. Tutkimuksen otos on kuitenkin niin pieni, ettei ohjaajaksi hakeutumisen sukupuolisidonnaisista ulottuvuuksista voi todeta mitään merkittävää.

<p>En lähtenyt ainakaan ekalle leirille hauska-ajatuksella. Nyt tämä ei ole enää niin työtä, tai on niin erilaista kuin leipätyö. Kevätväsymyksen jälkeen on ihanaa lähteä rannikolle. Välillä tuntui, että tää on mulle lomaa. Mutta palautelaput kun nähdään, niin aina vaan kaikki on huonosti. En enää oletakaan, että kiitettäisiin, mutta palaute on ollut aika rankkaa. (OT/N, haastattelu 3.8.2003)</p>	<p>Tulkinta Projektilta odotetaan vaihtelua ja uutta sekä myös ohjaajille omaa aikaa.</p>
---	---

7.3 Yhteistyötahojen syyt osallistua

Meillä on turvakodissa vuoden aikana sellaiset 250 perhettä, joten tällaiselle toiminnalle on kyllä kysyntää. Erityisesti tässä miellyttää sellainen perheet yhdistävä toiminta sekä se, että projekti on mukana perheen verkostoissa. (YT/N, puhelinhaastattelu 22.6.2004.)

Voitto kotiin -projektin pääasialliset yhteistyötahot ovat sosiaaliviraston yksiköt sekä perhekeskus. Yhteyshenkilöiden on ollut helppo miettiä projektiin sopivia asiakkaita, sillä toimintaa pidetään jo avun kohteina oleville perheille useista syistä hyödyllisenä. Yhteyshenkilöt siis olettavat, että vaikeuksissa olevat perheet voivat osallistua projektiin, ja että irrottautuminen sosiaalitoimen järjestämisestä tilaisuuksista antaa mahdollisuuden toimia vapaammassa ilmapiirissä.

<p>Toimintatavalla on nähty olevan hyötyä esimerkiksi keskittymishäiriöistä kärsivien lasten kanssa. Tavalliselle perheleirille lähtemisellä on isompi kynnys (YT/N, puhelinhaastattelu 11.11.2003).</p> <p>Kriteereinä on ollut pieni lapsi, heikko taloudellinen tilanne ja sitten sellainen voimattomuus ja väsymys. Olen ajatellut, että tämä tuottaa heille ideoita, mitä lasten kanssa voisi tehdä. Ja mielestäni perheet ovat olleet innoissaan. Ovat kokeneet, että tähän on kuin lottovoitto. Sellainen voitto kotiin. (YT/N, puhelinhaastattelu 22.6.2004.)</p>	<p>Tulkinta Projektia pidetään myös vaikeammat lapset huomioivana.</p>
---	--

Projektin alkuvaiheessa toimintamuotoa esitetään hakulomakkeen avulla perheille, jotka voidaan yleensä määritellä ydinperheiksi. Esimerkiksi Kymen perheryhmässä erillään asuvista puolisoista mukaan yritetään saada molemmat. Myöhemmin painotus siirtyy yksinhuoltajien suuntaan. Molemmissa malleissa perhettä edustaa äidin ääni, eikä hakulomakkeen jakamisen valinnoissa eritellä kenen tai keiden

mielipiteillä ja suostumuksella on oleellisin tai ratkaiseva merkitys. Perheen suostumus on kuitenkin erittäin tärkeää ja kyse on perheen ehdoilla tehtävästä työstä.

Ihmissuhdetyössä painotetaan usein, että onnistuminen lepää suhteen varassa. Tärkeää on miettiä, kuinka monta suhdetta ihminen tai perhe jaksaa: miten paljon vanhemmat jaksavat vaikeassa tilanteessa vastaanottaa apua tai kuinka monta muutosta on realistista odottaa tapahtuvan. (Heino ym. 2000, 40.) Osa hoitosuhteista saattaa jäädä tyhjäkäynnille tai suoranaisten vastustuksen kohteeksi. Myös perhettä koskevien tietojen vaihtamiseen liittyy omat jännitteensä. Perheeseen luodun luottamuksellisen suhteen ylläpitämiseksi tietoa saatetaan ”pantata” perhetyön ja viranomaisten kesken. Toisaalta uusi taho saattaa avartaa perheen maailmankuvaa luomalla uusia verkostoja: Voitto kotiin -projektiin osallistumisen syynä tämä mahdollisuus on vaakakupissa painavampi.

Yhteistyötahot kokevat, että projekti helpottaa auttamistyötä kahdesta suunnasta. Ensinnäkin haastateltavat näkevät, että ”eri maaperä” antaa onnistumisen kokemuksia jo siksi, että asiakkaat huomaavat tulevansa hyväksytyksi ammatillista sosiaalityötä epävirallisemmassa järjestötoiminnassa. Lisäksi auttamistyötä helpottaa myös uuden auttajatahon ilmestyminen kuvioihin.

<p>Joissakin tilanteissa on hyvä saada järjestelmän ulkopuolista apua, sillä se paitsi laajentaa asiakasperheen sosiaalisia verkostoja myös tarjoaa eri maaperän toimia. Lisäksi pitää mainita arkirealismi, eli toiminta on edullista kunnalle. (YT/N, puhelinhaastattelu 11.11.2003.)</p> <p>Meille tarjottiin tätä projektia. Olimme siis sikäli onnellisessa asemassa, että tämä tuli meille ja tämä tuntui sopivan meillä jälkihuoltoon, jossa tuki on tyypillisesti pienen aikaa ja kriisivaiheessa. Eli tämä on sellaista raskaan ja kevyen tuen välimaastossa ja toimintaamme hienosti täydentävää. (YT/N, puhelinhaastattelu 22.6.2004.)</p>	<p>Tulkinta Arkirealismia ei peitellä, ilmainen tai edullinen toiminta kiinnostaa.</p>
---	--

Tärkeänä pidettiin myös palvelun saatavuutta. Nimellinen ilmoittautumismaksu, 20 euroa perheeltä, ei karsisi ketään projektin tarpeessa olevaa ulkopuolelle. Myöskään kuljetuksia ei tarvitse järjestää ja mukaan tarvitaan vain vaatteet ja henkilökohtaiset tavarat.

Kokonaisuutena syy osallistua on selvä: Voitto kotiin -projekti tuottaa uuden voimavaran perhetyön kentälle vähäisin lisäkustannuksin ja -panoksin.⁹

<p>Tähän toimintaan oli helppo kuvitella löytyvän halukkaita, sillä usein lähteminen on rahasta kiinni. Tässä projektissa on edullisuuden lisäksi myös kuljetukset järjestetty, ammattitaitoinen henkilökunta sekä aikuisille järjestetty mahdollisuus keskusteluun. (YT/N, puhelinhaastattelu 11.11.2003.)</p> <p>Kaiken kaikkiaan kuulosti hyvältä se projektin rakenne ryhmätapaamisineen ja viikonloppuleireineen. Lisäksi työntekijämitoitus vaikutti hyvältä (YT/N, puhelinhaastattelu 22.6.2004).</p>	<p>Tulkinta Aikuisille järjestetty mahdollisuus keskusteluun tulkitaan projektin keskeiseksi vaikutuksia tuottavaksi ulottuvuudeksi.</p>
--	--

Kyllä tähän on selkeät syyt. Tämmöistä toimintaa tarvitaan. Se ollaan nähty ihan selvästi, että tämmöistä varhaisessa vaiheessa puuttumista tarvitaan. Niin paljon ollaan nähty rikkinäisiä perheitä ja sitä, mitä se tarkoittaa (YT/N, puhelinhaastattelu 3.3.2004).	Tulkinta Syyt osallistua projektin toimintaan ovat suorastaan itsestään selvät.
---	--

7.4 Osallistumattomuuden syitä

Voitto kotiin -projektin alkuperäisen suunnitelman mukaisen ajanjakson aikana (2002–2004) järjestetään 32 perhetapaamista. Projektiin on valittu 22 perhettä, joista kaksi ei osallistu perhetapaamisiin lainkaan ja neljä keskeyttää projektin. Kaikkiaan perheille suunnattuja kutsuja lähetetään 188 kappaletta. Perhetapaamisiin on keskimäärin osallistunut noin 80 prosenttia kutsun saaneista perheistä.

Poissaolot kasautuvat tietyille henkilöille ja perheille. Lisäksi Pohjois-Karjalan perheryhmä erotuu muista perheryhmistä lukuisten peruuntumisten vuoksi. Ensimmäiseen tiedotustilaisuuteen (18.5.2003) tulevat kaikki projektiin valituksi tulleet seitsemän perhettä. Ensimmäiseen perhetapaamiseen (31.5.–3.6.2003) saapuu kuusi perhettä. Toiseen perhetapaamiseen (5.–8.8.2003) tulee kolme perhettä ja kolmanteen perhetapaamiseen (13.–16.10.2003) vain kaksi perhettä. Projektin johdossa päätetään ilmoittaa useaan kertaan poissa olleille perheille, että jos he eivät aio tulla jatkossakaan perhetapaamisiin, heidän tilalleen valitaan uudet perheet.

Osallistumattomuuden syyt voidaan jakaa neljään kategoriaan.

1) *Sairaudet*. Lapsiperheissä yhden sairastuminen johtaa helposti epidemiaan, mutta jo yhden perheenjäsenen sairaana olo hankaloittaa muun perheen osallistumista perhetapaamiseen. Lapsen sairastuminen on yleisin ilmoitettu poisjäämisen syy.

2) *Työesteet*. Perhetapaamiseen mukaan tuleva vanhempi tai vanhemmat eivät saa järjestettyä työvuorojaan siten, että pystyisivät osallistumaan monipäiväiseen perhetapaamiseen. Lisäksi vanhimmat lapset saattavat olla kesätoissa. Erityisesti tämä osallistumattomuuden syy koskettaa yksinhuoltajia.

3) *Tavoitettavuusongelmat*. Valittuihin perheisiin ei saada yhteyttä tai he eivät saavu sovittuun tapaamispaikkaan. Yleisimmin syyksi arvellaan alkoholiongelmia. Lasten kohdalla tämä osallistumattomuuden syy ilmenee lähinnä tukiperheessä asumisena. Tavoitettavuusongelma ei ole kovin yleinen, sillä projektipäällikkö tai hänen osa-aikaiset sijaisensa näkevät paljon vaivaa vanhempien tavoittamisessa. Ongelma ilmenee lähinnä projektin alkuvaiheessa, joskin muutama vanhemmista jättää tietoisesti päivittämättä muuttuneen matkapuhelinnumeron.

4) *Tyytymättömyys*. Projektin toiminta ei miellytä syystä tai toisesta, jolloin osallistumista ei koeta järkeväksi (ks. luku 9.1). Erityisesti murrosikäiset lapset voivat suhtautua niin kielteisesti projektiin, etteivät suostu lähtemään perhetapaamiseen. Myös äidinkielenään muuta kuin suomen kieltä puhuvat ovat kokeneet projektin rakenteen perheterapeutteineen ja vertaiskeskusteluineen hyvin vaikeaksi.

Siksi en sopeutunutkaan sitten siihen ryhmätoimintaan. En ole ylpeä, enkä aliarvioi muita perheitä, mulla ei ole vain mitään sanottavaa (annettavaa) eikä intoa tutustua (KY, kyselylomake 18.6.2004).

Toista kertaa en saanut sitten porukkaa lähtemään. Tai ensin oltiin siinä mahataudissa, mutta kolmas kerta ei sitten enää kiinnostanut kuin minua ja nuorinta tyttöä. Penskat katsoivat kyllä sitä ohjelmaa, mutta totesivat, ettei tuonne kannata lähteä. Ja mietin siinä, että onko meillä mitään järkeä pysytellä tässä hommassa mukana. Ja kun sitten soitettiin, niin oli ihan helppo jäädä pois. (PK/N, puhelinhaastattelu 24.11.2003.)

Mikäli lapset ovat kykeneviä huolehtimaan itsestään ja vastustavat ehdottomasti perhetapaamiseen osallistumista, ovat vanhemmat vaikean paikan edessä. Tällöin voidaan tulkita, että lapsilla on liian suuri määräysvalta perheen asioista. Ohjaajien mukaan osallistumispäätökset kuuluvat vanhemmille. Toisaalta erityisesti äidit kokevat, että vastentahtoisesti mukaan otetut lapset syyttävät heitä, mikäli perhetapaamisessa ei ole hauskaa. Murrosikäisten mukaan saaminen on vanhempien mukaan hankalaa ja usein koetaan, ettei heitä oteta perhetapaamisten ohjelmassa riittävästi huomioon. Ratkaisuna ei kuitenkaan voi olla murrosikäisen kotiin jättäminen. Se paitsi sotii projektin toimintaidea vastaan myös osoittautuu vanhempien mielestä uhkaksi kodin pysymiselle ehjänä.

Viimeksi lomailtaessamme poikamme jäi kotiin kauhean taistelun jälkeen. Lomalta palatessa oli poikamme pitänyt bileet kotona ja minä sain kirjallisen huomautuksen metelöinnistä (KY/N, ote sähköpostiviestistä 17.2.2004).

Ei se millään onnistu, että poika jäisi yksin kotiin. Muut nuoret ovat nykyään niin röyhkeitä, että tunkisivat pitämään kotibileet (PK/N, keskustelu 28.2.2004).

Kaksi valituksi tullutta perhettä ei osallistu perhetapaamisiin kertaakaan. Tuolla hetkellä molemmat perheet muodostuvat yksinhuoltajaäidistä kahden lapsen kanssa.

<p>Olin tuolloin yksinhuoltaja. Minulla on kaksi pientä lasta. Eikä näitä tämmöisiä juttuja ole usein tarjolla kaltaiselleni. Siis hirmu harvoin pääsee mihinkään lomalle lasten kanssa. Ja perhetyön kautta kun tästä saatiin kuulla, niin kyllä odotin myös toisten ihmisten tapaamista. Sellaisia ihmisiä, jotka ovat samankaltaisessa tilanteessa. (PK/N, puhelinhaastattelu 24.11.2003.)</p>	<p>Tulkinta Projektiin osallistumista tarjottiin perhekeskuksen kautta, ja perheen äiti oli lähdössä lomalle.</p>
---	---

Miksi perheet eivät osallistuneet yhdellekään perheleirille? Tämä on kiinnostava kysymys. Alla on jaettu kolmelle palstalle tilanteesta vallitsevat tulkinnat, joista oikeanpuoleisin palsta on oma tulkintani. Perheenäidin ja vastuuohjaajan kertomukset poikkeavat toisistaan merkittävästi, ja tulkintaehdotukseni perustuu perhetapaamisten yhteydessä ilmenneeseen äitien ja isien kertomusten olennaiseen eroon: äidit kaipaavat irrottautumista arjen rutiineista ja ovat valmiita myös avun vastaanottamiseen, isät kaipaavat yhdessäoloa, eivätkä ole halukkaita näkemään saati käsittelemään mahdollisia perheen ongelmatilanteita.

<p>H45 Ensimmäisen leirin aikana oltiin kipeinä. Ja kolmannen leirin aikana oltiin jo muutettu [toiselle paikkakunnalle]. Ja se olisi hirveä rumba päästä paikalle. Tai se nainen kertoi kyllä miten mentäisiin ensin junalla [kaupunkiin] ja silleen, mutta minusta se oli hirveä rumba. Kaksi lasta, tavarat ja junan vaihtoja. Harmittaa, sillä ei täällä varmasti ole tuollaista toimintaa. Miksei osallistuttu toisella kerralla, en muista, sori.</p>	<p>H71 Soitin perheelle ja puhelimeen vastasi mies, joka kertoi, ettei heillä ole mitään ongelmia. Eivät kuulemma tarvitse tällaista toimintaa.</p>	<p>Tulkinta Suoranaiset syyt osallistua ovat muuttuneet yksinhuoltajakauden päätyttyä. Päätöksen olla osallistumatta tekee mies, joka ei luultavasti halua lähteä setvimään rauennutta kriisitilannetta. Äidille on kuitenkin jäänyt halu päästä lomalle lasten kanssa, sillä häntä "harmittaa". Projektin hän kokee "henkireiäksi", erittäin tarpeelliseksi toiminnaksi ainakin yksinhuoltaja-äideille, jotka tarvitsevat omaa aikaa, irti lapsista.</p>
---	---	---

8 PROJEKTIODOTUKSET

8.1 Perheiden projektiodotukset

Sanopa minulle, miksi tulisin tänne järjestämään koko ryhmälle kaikenlaista tekemistä, kun en kotonakaan jaksa koko ajan keksiä uutta tekemistä?! (PK/N, haastattelu 2.6.2003)

Mitä vanhemmat odottavat perhetapaamisilta? Vastaavatko kokemukset perhetapaamisista näitä odotuksia? Saavatko vanhemmat perhetapaamisista sitä, mitä lähtivät hakemaan? Tiedustelin vanhempien perhetapaamisiin liittyviä sisällöllisiä odotuksia projektin kuluessa.¹⁰ Lisäksi tarkastelin projektin lopussa henkilöstön laatimaa kyselyä, johon vanhemmat olivat vastanneet. Missä määrin vanhemmat kokivat odotusten toteutuneen? Systemaattisen alku- ja loppuvaiheen mittauksen puuttumisesta huolimatta aineistosta voi tarkastella, vastaako perhetapaamisten odotettu laatu koettua laatua.

Perhetapaamisten annin odotetaan olevan monenlaista. Vanhempien omat kokemukset vastaavaksi arvioidusta sosiaalisesta lomatoiminnasta sekä tukihenkilöiden asenteiden pohjalta muodostuneet mielikuvat perhetapaamisista luovat vanhemmille erilaisia odotuksia siitä, millaista perhetapaamisessa voisi olla ja mitä annettavaa sillä voisi olla. Sen sijaan vanhemmat eivät sanoneet rakensansa ennako-odotuksia erilaisten kuulopuheiden ja esimerkiksi ystävien kokemusten pohjalta.

<p>En minä mitään erityistä odota, tai vähäisin odotuksin sillä lailla. Saa rentoutua, näkee uusia paikkoja ja ihmisiä. Mutta on tässä tämä yhdessäolo, kyllä se vaikuttaa. Ja perheterapeutin palaverit on auttanut paljon. Meillähän on tämä perheen yhdistäminen ja alkoholista irtipääseminen, irtipysyminen. (KY/N, haastattelu 4.6.2003.)</p> <p>Olen odottanut leiriä, erityisesti tyttöjen tapaamista. Pitkän eron jälkeen on samantekevää, minkälaista ohjelmaa on tarjolla, kunhan tyttöjen kanssa saan olla. Marko: No mites tota... ... Olen odottanut myös perheterapeutin istuntoa sekä erään toisen äidin seuraa. (PK/N, haastattelu 7.8.2003, nimet poistettu.)</p>	<p>Tulkinta Osa vanhemmista on varsin valmiita vastaamaan hyväksyttäväksi koetulla tavalla.</p>
---	---

Tiedustelin yksinkertaisella kysymyksellä vanhempien Voitto kotiin -projektin perhetapaamisiin liittyviä odotuksia: ”Mitä odostat tältä projektilta, mikä tämän jälkeen on toisin?” Esitin lisäksi syventäviä kysymyksiä ja halusin esimerkkejä, joiden avulla vanhempien arvioinnit odotuksistaan muodostuivat tarkemmiksi.

Vanhemmat odottavat perhetapaamisilta ensi sijassa hauskaa tekemistä, erityisesti lapsille. Tämä nousee lähes kaikissa vastauksissa tärkeimmäksi tekijäksi. Lasten asioiden on oltava hyvin ja heidän tulee saada nauttia. Olennaista on, että järjestämisvastuun koetaan kuuluvan ohjaajille. Omia-kin ideoita on – ja usein niitä pidetään ohjaajien kehittelemää ohjelmaa parempina – mutta toteutuk-

sen nähdään kuuluvan palkatulle henkilöstölle. Seuraava keskustelu käydään Pohjois-Karjalan perheryhmän ensimmäisessä perhetapaamisessa, tupakkapaikalla, lämpömittarin näyttäessä kahdeksaa astetta.

- Odotin toimintaa.
 - Aikaisemmilla leireillä on ollut esimerkiksi helminauhojen tekoa, ja siihen osallistui koko perhe. Pojat teki intiaani-aiheisia ja kaikki teki. Täällä on niin, että yhtäkkiä ei olekaan mitään tekemistä.
 - Esimerkiksi nyt ei ole mitään tekemistä.
 - Homman pitäisi mennä siten, että milloin vaan pystyisi järjestämään jonkun homman, vaikka viestikilpailun. Jalat yhteen narulla.
 - Pihakisoja. Täällä voisivat järjestää, kun ei niitä jaksata kotona pitää.
 - Eikä tarvitse olla mitään palkintoja...
 - ...ilmapiiri lähenee, kun tekee...
 - ...kiiltokuvia, itse tehtyjä kunniakirjoja tai muuta sellaista.
 - Ohjattua toimintaa.
- Marko: No mikä estää teitä, varmaan olisivat hyvillään jos...
- ...no niin varmaan...
 - ...minä en ole töissä täällä, tuo on heidän hommansa, nyt on heidän vuoronsa. (PK/N, ote keskustelusta 2.6.2003.)

Äitien vaikeus irtautua ennakkokäsityksestään lastenohjaajien toiminnasta näyttäytyy hämmentävänä. Äidit haluavat lasten parasta ajatuksin ja sanoin, mutta voimakkaat odotukset perhetapaamisen luonteesta estävät heitä järjestämästä itse jotakin monista ehdotuksistaan.

Odotus ohjaajien toiminnasta on voimakas myös projektin viimeisiä kertoja kokoontuvassa Kymen perheryhmissä. Seuraava pitkä katkelma tutkimuspäiväkirjasta kuvaa mielestäni odotusten voimakkuutta ja sitkeähenkisyttä. Joudun jälleen pakenemaan tutkijan roolini suojaan ja hämmästelämään sieltä käsin, miksi odotetun ja koetun laadun välinen kuilu ei purkautu vanhempien toiminnaksi.

Toinen äideistä ihmettelee, pitäisikö näillä leireillä itse ryhtyä järjestämään ohjelmaa. Esimerkiksi pesäpalloa varten olisi hänen mukaansa hyvä kenttä tuossa vieressä. Sanon, että itse järjestetty ohjelma olisi hienoa, miksi he eivät tee niin. Äidit kertovat, että he ovat tulleet lomalle ja ohjaajien tehtävä on järjestää ohjelmaa. Olemme käyneet saman keskustelun monta kertaa aikaisemminkin, mutta silti totean, että käsittääkseni ohjaajat ovat tukemassa perheiden yhteistä toimintaa ja ohjaamassa lapsia, mikäli vanhemmilla on jokin oma meno, esimerkiksi perheterapeutin tuokio. Äidit eivät ota huomautukseeni kantaa vaan toteavat, että ohjelmat ovat siten suunniteltuja, että niihin ei ulkopuolisen ideoita mahdu. Totean, että minä olen paikalla kirjaamassa havaintojani sekä osapuolten mielipiteitä, en suunnittelemaan toimintaa. Mainitsen silti, että en usko ohjaajien pahastuvan, vaikka järjestäisivät yhteistä tekemistä. Korostan, että järjestämisellä ja ehdottamisella on ero. Minun on vaikea saada suunvuoroa ja lausetta lopetuksi. Äidit kertovat, että oman ohjelman järjestäminen ei saa kannatusta, ensimmäisillä tapaamiskerroilla se jo huomattiin. Pyytäessäni esimerkkiä toinen äideistä kertoo vastuuohjaajan todenneen, että kaikki eivät ole yhtä urheilullisia kuin pojat. Totean, että vähällä luovuttivat, jolloin keskustelu siirtyi jälleen toissakertaisen perhetapaamisen erimielisyyksiin: ”kauhea meteli syntyy, jos nostaa kissan pöydälle”.

Mainitsen seuranneeni vuoden verran, hänen toimintaehdotuksiaan, jotka ovat laadultaan varsin konkreettisia ja ulkopuolisen silmin toteuttamiskelpoisia. Ehdotan, että he pitäisivät palaverin, jonka tuloksena itse järjestäisivät haluamaansa toimintaa. Äidit toteavat, että projektin taholta vedotaan aina rahaan, vaikka parhaat jutut ovat olleet ilmaisia, kuten olympialaiset (Kustavissa). Ehdotan, että harkitsisivat jotakin samantyylistä, jotain mikä ei maksa. Äitien mukaan sitten saa huomata ohjaajien taholta: ”mikä tuokin kuvittelee olevansa.”

Pyydän esimerkkiä. Toinen äideistä kertoo soittaneensa Muumimaailmasta projektipäällikölle ja kysyneensä, ovatko he huomanneet, ettei paikka aukea kuin vasta myöhemmin. Häneltä kysyttiin, onko aivan varma, johon vastasi, että ”osaan minä sentään lukea”. Kertojan mukaan projektipäällikkö lupasi selvittää asian, mutta mitään ei kuulunut, joten hän ajatteli, että ”onkohan tämäkin unohtunut”. Soittaessaan uudestaan hänelle kerrottiin, että asia on hoidettu eikä siitä kannata huolehtia. ”Saa aina kokea olevansa varsinainen maanvaiva, vaikka yrittää vain auttaa”, tai ainakin selvittää miten asia on järjestetty. (KY/N, ote tutkimuspäiväkirjasta 31.5.2004.)

Olennaista katkelmassa on tietynlainen vetäytyminen. Liian aktiivista roolia ei haluta ottaa, jottei leimautuisi ”yli-innokkaaksi touhottajaksi”. Oma-aloitteisuus ohjelmien toteuttamisessa on niin heikkoa, että muutama poikkipuolinen sana – sanottu tai jopa ennakoitu – riittää niittämään sen

maahan. Järjestettyyn toimintaan osallistuminen tulkitaan aktiivisuudeksi, ja sen tulisi vanhempien mielestä riittää. Oma-aloitteisuuden ja itse järjestämisen vaikeudet liittyvät odotukseen projektin sisällöstä: päämäärä tuntuu hankalalta ja epämääräiseltä, kun ei pysty oikein jäsentämään sitä, eikä ainakaan keksi konkreettisia keinoja edistyä asian suhteen. Tähän keinottomuuteen yhdistyy kontrollin ulottuvuus, eli kokemus siitä, että ei voi, pysty tai uskalla itse vaikuttaa pyrkimyksen edistymiseen.

Mielenkiintoinen on myös vanhempien usein esittämä näkemys siitä, että ”parhaat jutut ovat aina olleet ilmaisia”. Miten tämä näkemys suhteutuu siihen, että perhetapaamisen aikana suorite-tilta päiväretkiltä odotetaan paljon? Retkien tulisi vanhempien mukaan suuntautua kiinnostaviin kohteisiin ja järjestelyjen tulisi toimia moitteetta. Vaikuttaakin siltä, että vanhemmat pitävät päiväretkiä ainoastaan välineinä, joilla tulisi saavuttaa sosiaaliseen lomatoimintaan liittyviä keskeisiä odotuksia: hauskaa tekemistä, hyvää ryhmähenkeä, uusia ystäviä. Tältä osin äitien ja isien perhetapaamisodotukset muistuttavat toisiaan.

Toisaalta äidit odottavat perhetapaamisilta selvästi isiä enemmän. He korostavat yhdessäolon lisäksi arkirutiineista vapautumisen merkitystä sekä jonkin verran kasvatuksellista sisältöä. Isät puolestaan kertovat odottavansa pääasiassa yhdessäoloa. Kovin hanakasti he eivät leikkeihin kuitenkaan osallistu, vaan yhdessäolo on luonteeltaan paikallaoloa. Vähäinen osallistuminen kohdistuu pääsääntöisesti poikien leikkeihin ja peleihin (ks. Kotanen 1998, 59). Muita odotuksia isillä ei oikeastaan ole lukuun ottamatta erästä yhteishuoltajaisää, jonka odotukset lähenevät äitien odotuksia.

Odotus ohjaajien toiminnasta tuottaa myös vanhempien toisen keskeisen odotuksen, joka koskee omaa aikaa. Oma aika tarkoittaa vapaa-aikaa ilman lapsia, eivätkä äidit pidä itseään huonoina vanhempina sellaista halutessaan. Useat heistä kuitenkin kokevat, että perheen yhteisyyttä korostavissa tapaamisissa heitä pyritään syyllistämään tällaisesta halusta. Tämä ristiriita projektin hyvää tarkoittavan tavoitteen ja tarkoittamattomien seurausten välillä on rasittanut toimintaa alusta alkaen: ohjaajien halutaan huolehtivan lapsista myös silloin kun vanhemmilla on ohjelmassa vapaa-aikaa.

Minua epäilyttää tämä ohjelma. Syödään ja mennään huoneeseen, välillä lapset askartelevat. Haluaisin tähän jotain muutosta. Olisi esimerkiksi hyvä jos lapset voisivat olla pitempään kuin kolme varttia kerrallaan ohjaajien huostassa. (VS/M, keskustelu 14.2.2004.)

Ohjaajien odotetaan joko vastaavan kokonaan yhteisen toiminnan järjestämisestä tai vähintäänkin auttavan perhettä siinä. Mikäli vanhemmat eivät kotonaan järjestä koko perheelle yhteistä toimintaa, niin perheryhmässä kynnys on tavallistakin korkeampi. Muiden vanhempien mielipide merkitsee paljon, eikä omaa toimintaa haluta nostaa esille, tehdä näkyväksi. Toisaalta, jos vanhemmat järjestävät koko perheelle yhteistä toimintaa kotonaan, niin perhetapaamiselta odotetaan vaihtelua, vähintäänkin uusia ideoita. Mikäli toimintaa kuvataan lauseella ”syödään ja mennään huoneeseen”, on oletettavaa, että toiminta ei vastaa odotusta perheen yhteisen ajan järjestämisestä.

Myös ohjelman sisältöön kohdistuu odotuksia. Ulkoiset puitteet ovat eräänlaisia itsestäänselvyyksiä ja varsinaisen perhetapaamisen ytimen koetaan muodostuvan ”asiasta”, lähinnä luennoitsijan sanomasta tai perheterapeutin istunnosta. Vanhempien keskusteluissa ja haastatteluissa kerrotaan, että tätä asiaa odotetaan. Siitä halutaan kuulla ja keskustella ja sitä halutaan käsitellä. Seuraavassa katkelmassa tähän asiaan päästään, hetkiseksi.

Kun vihdoinkin päästiin asiaan, niin vastuuhajaajalle tuli kiire, ettei puitteet mene sekaisin. Piti lopettaa, ettei ruokailu myöhästy. Kun hänhän vastaa vain puitteista, hah-haa (PK/N, haastattelu 2.6.2003).

Keskusteluista ja haastatteluista on paikannettavissa kolme sosiaaliseen tukeen liittyvää teemaa, joista ensimmäinen käsittelee vanhemmuutta ja omaa itseä: mitä äitiys tai isyys minulta vaatii. Eriytisesti äidit pitävät tärkeänä, että he voivat vaihtaa ajatuksia ja kokemuksia vanhempana olemisesta

ja jaksamisesta. Tavoite voi olla tiedostettu, jolloin pyrkimyksenä voi olla itsetuntemuksen ja itseluottamuksen lisääminen. Erityisesti jälkimmäiseen seikkaan useat äidit vetoavat kuvatessaan perheterapeutin istuntojen antia. Toisaalta tavoite voi olla tiedostamaton, jolloin pyrkimyksenä voivat olla perhetapaamisissa käydyt keskustelut sellaisenaan. Useat äidit kertovat perhetapaamisissa olevan tärkeää se, että he saavat olla tilaisuuksissa, joissa joku on kiinnostunut, mitä juuri hänelle kuuluu, kuinka hän voi. Vertaistukeen yhdistyy tunnetuki: voi ja saa puhua kaikista vanhemmuuteen liittyvistä tunteista. Olennaista tämän ulottuvuuden kuvauksissa on juuri luvan saaminen: vanhemmuuden vaikeitakin puolia saa pohtia.

Toinen sosiaaliseen tukeen liittyvä teema käsittelee suhdetta muihin perheenjäseniin: kuinka hoidan ja kehitän suhdettani puolisoon ja miten hoidan lapseeni liittyviä kiintymyssuhteita. Osa äideistä kuvailee suhdetta puolisoon ironisesti mutta tosissaan riitelemisen avulla: kuinka riidellään rakentavasti ja kuinka riidat sovitaan? Toimivaa ja joustavaa työnjakoa pohditaan varsin vähän, pikemminkin puolisoon liittyviksi asioiksi nousevat alkoholiin liittyvät ongelmat ja luottamus. Pohdittaessa suhdetta lapsiin halutaan tietotukea, ohjeita siitä, kuinka ratkaista arkipäivän kasvatuskysymyksiä. Erityisesti äidit odottavat mahdollisimman arkisella kielellä, selkeästi ja yksityiskohtaisesti annettua tietoa lasten ohjaamisesta.

Kolmas sosiaaliseen tukeen liittyvä teema on sosiaalinen vuorovaikutus ilman erityistä sisältöä. Vanhempien mukaan tärkeää on, että voi puhua kaikenlaista arkista asiaa: ”porista”, ”juoruta” ja ”jauhaa”. Tämä teema osoittautuu tärkeäksi kokonaisilmapiiriin luomisessa ja sitä kautta perhetapaamisen onnistumisessa. Sen sijaan kukaan ei odota projektin henkilökunnalta suoranaista konkreettista käytännön apua perhetapaamisten väliseen arkeensa. Konkreettiseksi avuksi ymmärretään eräänlainen kädestä pitäen auttaminen perhetapaamisten aikana, esimerkkeinä sänkyjen petaus ja lasten vahtiminen. Käytännön avuksi ei siten tulkita esimerkiksi projektiin rakennettua tietoista pyrkimystä tutustuttaa lapsiperheitä toisiinsa.

8.2 Toteuttavan tahon projektiodotukset

Projektin johtotason odotukset liittyvät perheen syrjäytymiskehityksen ehkäisyyn, ohjaajien ammattitaitoon sekä vanhempien motivaatioon. Tärkeänä pidetään sitä, että vanhemmilla olisi mahdollisuus pohtia kasvatukseen, päihteisiin ja jaksamiseensa liittyviä kysymyksiä ja keskustella niistä sekä ammattilaisten kanssa että vertaisryhmässä. Oletetaan, että vanhempien vastuu lastensa hyvinvoinnista ja kasvattamisesta on heikentynyt, ja sitä halutaan perhetapaamisilla vahvistaa.

Projektin johtotason odotukset rakentuvat projektisuunnitelman varaan eli ehkäisevään päihdetoimintaan sekä perheen yhteisyyden tukemiseen. Odotukset ovat yleisellä tasolla, eikä kumuloituvia tai systemaattisesti asetettuja välitavoitteita ole. Johtotaso luottaa vastuunohjaajan, perheterapeutin ja ohjaajien kykyihin järjestää projektisuunnitelman yleisiin tavoitteisiin tähtäävää ohjelmaa. Perhetapaamisissa vastuun kantaa vastuunohjaaja, eivätkä projektin toiminnasta rahoittajalle vastaava yhteyshenkilö saati projektipäällikkö käy perhetapaamisissa. Näin osoitetaan paitsi luottamus muuhun henkilöstöön myös raamitetaan projektiin kohdistuvia odotuksia rakenteen tasolle. Tärkeää on projektin kytkeytyminen olemassa olevaan perhetyön kenttään, toimivan mallin luominen. Näiden odotusten toteuttamista jatkossa pidetään hankalampana, sillä rahoittajan näkemyksen mukaan toimintamalli on liian kallis.

Avustusvalmistelija on kolmas Rahiksen yhteyshenkilö projektin aikana. Valmistelijoiden vaihtuminen on tuottanut hieman ristiriitaista palautetta. Välillä korostuu laatu, välillä määrä. Kyllä tämä on toimintaa jonkin verran häirinyt. Tai häirinyt ja häirinyt. Projektitoiminnan vuorokausihinta on kova, riippuen tietysti laskutavasta. (JT/M, haastattelu 3.10.2003.)

Projektille on rahoittajan taholta esitetty perheryhmien koon kasvattamista tai perheryhmien määrän lisäämistä, mikä koetaan toimintatapojen vielä hakiessa muotoaan uhkaksi toiminnan laadulle. Perhetapaamisen käytäntöjä ei kannata monistaa ennen kuin tiedetään, mitä toimintatapoja vanhemmat hyväksyvät ja mitkä aiheuttavat muutosvastarintaa. Projektin tavoitteet eivät ole täysin realisoituneet perhetapaamisissa, ja osa vanhemmista haluaa selvemmin tietää, mitä on erittäin edullisesti tarjotun sosiaalisen lomatoiminnan taustalla.

Yhdistyksen hallituksen puheenjohtaja tiedustelee, onko mukana olevien ryhmien tietoisuus kirkastunut. Olen aikaisemmissa raporteissa korostanut, että perheiden vanhemmat ovat olleet epätietoisia siitä, mihin leireillä pyritään. Projektipäällikkö kommentoi, että aihe on varmasti suurin ongelma mihin ollaan törmätty: ”ihmettelen, miksi he ihmettelevät, olivat lähteneet lomalle, mutta kyllä pitäisi nyt olla selvä.” (JT/M, keskustelu 7.11.2003.)

Ohjaajat odottavat perhetapaamisilta, vanhempien tavoin, monenlaista antia. Keskeiseksi nousevat odotukset vahvasta sosiaalisesta ja toiminnallisesta annista. Lähes kaikki odottavat, että perhetapaamisissa on hauskaa tekemistä, hyvä ryhmähenki ja mukavaa vapaa-ajan tekemistä. Yksikään ei erityisesti mainitse odottavansa muista ohjaajista uusia ystäviä, mutta perhetapaamisten kuvaamisen yhteydessä mainitaan, että ohjaajia on hauska nähdä. Erityisesti ohjaajien ryhmähenkeä kiitellään, mikä auttaa jaksamaan sekä perhetapaamiseen saapumisen että perhetapaamisessa työskentelyn. Toisaalta taustalla elää työtappoihin sekä ”henkilökemiaan” liittyviä lieviä erimielisyyksiä.¹¹

Ohjaajilla on toiminnalle selkeitä ammatilliseen kehittymiseen liittyviä odotuksia. Kaikki toivovat hyvää työkokemusta ja sitä, että he oppisivat ohjaamaan perheryhmiä myös jatkossa. Ohjaajien odotuksista useimmin toteutuvat juuri odotukset ammatillisen itsevarmuuden lisääntymisestä, joskaan kaikkia ohjaajana toimimiseen liittyviä kokemuksia ei katsota ammatillista kehittymistä rakentaviksi. Esimerkiksi vanhempien negatiivinen palaute ja perhetapaamisten suunnittelukäytäntö herättävät asioiden korjaamiseen pyrkivän toiminnan lisäksi mietteitä toiminnasta irtautumisesta.

Jokaisella ohjaajalla on ollut oman kehittymisen lisäksi toiminnastaan sisällöllisiä, perheen yhteisyyttä tukevia odotuksia. Nämä odotukset perheiden auttamisesta ovat toteutuneet kuitenkin heikosti: noin puolet ohjaajista ilmoittaa epäilevänsä välillä vahvasti, että perheet eivät hyödy projektista siinä määrin kuin on odotettu. Ohjaajien odotukset toimintansa sisällöllisestä annista ovatkin huomattavasti suuremmat kuin vanhempien odotukset.

8.3 Yhteistyötahojen projektiodotukset

Projektin yhteistyötahojen edustajiksi nimetyistä henkilöistä valtaosa muodostaa Voitto kotiin -projektiin kohdistuvat odotuksensa perheiden kautta. Perusodotus on, että asiakasperheet sitoutuvat toimintaan ja sekä aikuisille että lapsille järjestetään ohjelmaa. Vaikka tietynlainen lomakonsepti vaikuttaa vahvasti taustalla, projektin odotetaan tuottavan arkipäivässä selviämisen eväitä. Mitään erityisiä tiedollisia tai taidollisia odotuksia ei mainita, vaan odotukset liittyvät pikemminkin asenteen muuttamiseen.

En odota mitään ihmeitä vaan sitä, miten vietetään normaalia kotielämää. Kuinka vanhempina ollaan, sen osoittaminen on odotuksena. Ja jos nyt edes neljä perhettä pystyisi, tai sanotaan että jos edes yksi perhe pystyisi tämän jälkeen elämään itsekseen ilman minkäänlaisia tukisysteemejä, niin odotukset olisi lunastettu. (YT/N, puhelinhaastattelu 3.3.2004.)

Odotukset liittyvät pääosin siihen, että kun järjestetään virikkeitä ja lapsille seuraa, niin siitä seuraa hyvää. Nämä kun ovat syrjäytyneitä, tai siis ne perheet, joita nyt ajattelen (YT/N, puhelinhaastattelu 4.3.2004.)

Toisaalta projektiin sopivaksi katsotut perheet ovat usein sellaisia, joiden kanssa oma auttaminen ei ole edennyt. Tämä aiheuttaa tietyn ristiriidan. Mikä tahansa koko perhettä koskeva virikkeellinen

toiminta ei ole riittävää. Ratkaisuehdotuksena on sitoutuminen: toiminnan tulee jollakin tavalla ankkuroitua perheenjäsenten tärkeinä pitämiin asioihin. Projektiodotuksena voisi tulkita olevan sellaisen perheistä nousevan toiminnan toteuttamisen, joka tuottaa sitoutumista ja jonka tavoitteena on ”normaali” tai ”itsellinen” elämä.

Meillä oli ilmeisen kohtuuttomat odotukset, sillä projektiin valittiin haastavia perheitä. Haimme ratkaisukeskeisellä termillä ilmaistuna ”ihmettä”. Odotus oli, että projekti tuottaisi jonkin avaimen, meillä auttaminen ei ollut liikahtanut. Asiakasperheet eivät kuitenkaan olleet siinä jamassa, että esimerkiksi huostaanotto olisi pohdinnassa. Odotus oli myös, että mukaan saadaan toimintaa, johon asiakkaat haluavat itse sitoutua. Me edustamme tahoa, johon sitoutuminen ei ole aina vapaaehtoista. (YT/N, puhelinhaastattelu 11.11.2003.)

Meiltä on yksi perhe, äiti ja kaksi lasta. Ja minä olen seitsemän, eikä kun kymmenen vuotta seurannut tätä. Enkä ole pystynyt auttamaan. Nyt odotan, että autettaisiin perheen yhtenäistymisessä ja normaalin elämän luomisessa. (YT/N, puhelinhaastattelu 3.3.2004.)

Keskeisin odotus on saada perheet kiinni pitkäaikaiseen toimintaan. Iso asia on myös tukea pärjäämistä, itsellisen elämän luomista, muuta kuin meidän jutuissa. Projekti on eräänlainen välivaihe kohti itsellistä elämää (YT/N, puhelinhaastattelu 11.11.2003).

Projektiin kohdistuvat odotukset rakentuvat ajatukselle välivaiheista tai portaista kohti itsenäistä tai normaalia elämää. Projekti sijoitetaan useimmiten tiiviimmän auttamisjakson ja sosiaalipalveluista luopumisen välimaastoon. Normaaliksi elämäksi määritetään projektin tavoitteiden kautta päihdetömyys. Tätä projektiodotusta ei tule ymmärtää täysraittiuden tavoitteluksi, vaan lapsille turvallisen ympäristön tuottamisena.

Ja päihdeongelmat, ne jos häviäisi, niin loisi jo sillä tavalla yhteistä aikaa. Pystyisi lähtemään ihan vaikka kävelyille tai pulkkamäkeen. Kun ei sinnekään aina pöhnässä viitsi. Kyllä odotuksena on, että lasten kasvu paranee. (YT/N, puhelinhaastattelu 3.3.2004.)

Yksi yhteistyötahojen edustajiksi nimetyistä henkilöistä korostaa Voitto kotiin -projektiin osallistumisessa yhteistyötä viranomaisverkoston kanssa. Odotukset projektista liittyvät sellaisen lisätiedon saantiin, joka voisi edistää omaa auttamistyötä. Muilla vastaajilla yhteydenpidon määrä ja laatu vaikuttavat projektiodotusten sijasta tyytyväisyyteen (ks. luku 9.3).

Pääasiassa odotan tämän tarjoavan irtiotta arjesta ja omien voimavarojen löytämistä. Ja nämä toteutuvat uuden tekemisen kautta. Lisäksi odotan yhteistyötä viranomaisverkostoon. Olisi tärkeää saada perheistä laajempi kuva kuin vain viranomaiskontakteista. (YT/N, puhelinhaastattelu 22.6.2004.)

8.4 Orientaatiotyypit

Vanhemmat ovat perhetapaamisiin liittyvien odotusten perusteella kirjava joukko. Odotusten perusteella vanhemmista voi löytää pelkistettyjä tyyppejä, joilla on erilainen perhetapaamisiin kohdistuva orientaatio. Vanhempien ryhmittely neljään eri tyyppiin perustuu sekä haastatteluaineistoon että havainnointiin: mitä Voitto kotiin -projektissa pidetään tärkeänä odotuksena ja miten aktiivisia perhetapaamisissa ollaan.

Ensimmäinen orientaatiotyyppi muodostuu aktiivisesti orientoituneista (noin 1/5). Heille tyyppillistä on erittäin aktiivinen orientoituminen perhetapaamisiin. Poisjäämisiä ei ole, eikä keskeyttämistä ole missään vaiheessa harkittu. Perhetapaamisten odotukset painottuvat sosiaalisen ja toiminnallisen ulottuvuuden lisäksi kasvatukselliseen ja vanhemmuutta tukevaan puoleen. He suhtautuvat perheleirin kaltaiseen toimintaan myönteisesti ja osallistuvat perhetapaamisiin innokkaasti. Perhetapaaminen on tavallisesti heille erittäin positiivinen kokemus, siitäkin huolimatta, että heidän kor-

kealla olleet odotuksensa jäävät varsin usein toteutumatta.

Toisena tyyppinä ovat sosiaalisesti orientoituneet (vajaa 1/3). Heille tyyppillistä on odottaa ennen kaikkea hauskaa tekemistä, hyvää ryhmähenkeä ja uusia ystäviä. Erityisesti päihdekasvatukseen liittyvät odotukset ovat selvästi toisarvoisia. Heidän kokemuksensa projektin toiminnasta vastaavat yleensä heidän odotuksiaan.

Kolmas tyyppi muodostuu sisällöllisesti orientoituneista. Heistä kaksi ei ole osallistunut yhteenkään perhetapaamiseen ja kolmaskin vain kerran. Odotukset kohdistuivat keskimääräistä enemmän neuvontaan, avun ja tuen tarve tunnustetaan avoimesti. Sosiaaliset ja toiminnalliset odotukset ovat hieman kahta muuta tyyppiryhmää alhaisemmat. Osallistumattomuuden pääasialliseksi syyksi muodostuu muutto toiselle paikkakunnalle ja siten hankalat liikenneyhteydet perhetapaamisiin.

Neljäntenä orientaatiotyyppinä ovat passiivisesti orientoituneet (runsas 1/3). Tyyppillisesti heidän odotuksensa ovat vähäisiä. He eivät odota perhetapaamisilta juuri mitään, eivät ole erityisen innoissaan perhetapaamisiin osallistumisesta ja ovat saattaneet harkita projektin keskeyttämistä. Tämä orientaatiotyyppi jakautuu kahtia siten, että perhetapaamisten myötä yli puolet muuttaa asennettaan myönteiseen suuntaan, ja he ovat toimintaan tyytyväisiä. Pääasiassa tähän orientaatiotyyppiin kuuluvat ovat miehiä.

Ohjaajat ja vastuuhjaajat olen luokitellut samaan tapaan kuin vanhemmat. Orientaation perusteella ohjaajakunnan voi jakaa kolmeen tasasuuruiseen tyyppiin. Ensimmäinen ryhmä muodostuu aktiivisesti orientoituneista, joilla on perhetapaamisiin liittyvää toimintaa kohtaan korkeat sosiaaliset ja toiminnalliset odotukset sekä kokemuksia perheiden sisäisestä ja omasta ammatillisesta kehittymisestä. He ovat tyytyväisiä omaan toimintaansa, ja heillä on ideoita toiminnan jatkokehittämisestä. Tähän tyyppiin kuuluvat haluavat todennäköisesti toimia vastaavissa hankkeissa uudelleen.

Toinen orientaatiotyyppi muodostuu sosiaalisesti orientoituneista, jotka odottavat perhetapaamisilta ennen kaikkea hauskaa toimintaa yhdessä muiden kanssa. Erityisesti päihteiden ehkäisyyn he suhtautuvat kaikkein välinpitämättömimmin. He ovat todennäköisesti ensimmäistä kertaa perheleirillä ja yhtenä keskeisenä syynä osallistumiselle on palkatun työkokemuksen hankkiminen. Tähän orientaatiotyyppiin kuuluvilla on joskus passiivisia hetkiä, joihin erityisesti vanhemmat kiinnittävät huomiota.

Kolmantena tyyppinä ovat sisällöllisesti orientoituneet, joille tyyppillistä on odotusten painottuminen omaan ammatilliseen kehittymiseen sekä perheen yhteisyyden tukemiseen. Heillä saattaa olla halua testata projektin myötä uravalintaansa, pelkkä sosiaalisen toiminnan järjestäminen ei heille riitä. Perhetapaamisista saadut kokemukset eivät usein vastaa korkealle asetettuja odotuksia ja muut kiireet tai työt vievät heitä kauemmaksi projektista.

Taulukko 4. Vanhempien orientaatiotyypit (ks. Niemelä 2002, 103–105).

	Korkeat perheyhteyden tukemiseen liittyvät odotukset	Matalat perheyhteyden tukemiseen liittyvät odotukset
Oma-aloitteinen osallistuminen	Aktiiviset	Sosiaalisesti orientoituneet
Valmiin odottaminen	Sisällöllisesti orientoituneet	Passiiviset

9 TYYTYVÄISYYS VOITTO KOTIIN -PROJEKTIIN

Koettu palvelun laatu muokkaa palvelun laateorioiden mukaan palveluntarjoajan imagoa. Mikäli palvelun laatu koetaan hyväksi, imago muokkautuu myönteiseksi. Mikäli koettu palvelun laatu on heikko, imago muokkautuu kielteisemmäksi. Palveluntarjoajasta muodostuva mielikuva on merkityksellinen voimavara, jonka merkitys korostuu tässä tutkimuksessa kahdella tavalla. Ensinnäkin imago vaikuttaa perhetapaamisten odotuksiin. Lisäksi se toimii suodattimena, jonka kautta palvelu nähdään ja tulkitaan tutkijalle.

Jos imago on myönteinen, siitä tulee suoja. Pienet virheet annetaan helposti anteeksi ja toimintaan saatetaan osallistua intensiivisestikin. Suojakerroin ei kuitenkaan ole kovin korkea, vaan toistuvat huonot kokemukset palvelun laadusta riittävät muuttamaan imagon kielteisemmäksi. Mielikuva vaikuttaa myös sitoutumiseen: omaa persoonaa ei yhtä todennäköisesti laiteta alttiiksi, mikäli imago on kielteinen. Pahimmassa tapauksessa kielteinen mielikuva romuttaa vanhempien tyytyväisyyden ja saa heidät tyytymättömämmiksi kuin mitä he muuten olisivat.

9.1 Perheiden tyytyväisyys Voitto kotiin -projektiin

Vanhemmat ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä Voitto kotiin -projektiin. Kielteiset arviot ovat yleisiä, mutta ne liittyvät yleensä johonkin yksittäiseen tapahtumaan. Osa vanhemmista tosin kritisoi avoimesti henkilöstön kyvyttömyyttä kuunnella ja arvostaa heidän mielipiteitään ja toivomuksiaan. Muutama äiti on kokenut vahvasti, että projektissa ei onnistuta tukemaan vanhempia henkisesti: keskeisiltä ohjaajilta koetaan puuttuvan kykyä myötäelämiseen ja rohkaisuun.

Myös perhetapaamisista tiedottamiseen ollaan melko yleisesti tyytymättömiä. Muutamat vanhemmat saattavat muistella vuoden takaisia yksittäisiä lauseita, joista on tullut paha mieli, tai retki-kohteita, joissa on ollut kylmä, nälkä tai tylsää. Etenkin lasten turvallisuuteen kohdistuvat pohdinnat elävät sitkeästi kasvattaen merkitystään jokaisen mainintakerran jälkeen.

<p>Jos minä olisin ollut siellä Valkealan reissulla mukana, niin siihen olisin sanonut, että nyt riittää, tähän stoppi. Pitää käyttää vähän järkeä mihin lapsia vie, ei riippusilta ole niille. Kuvista olen nähnyt ja hurjalta näyttää. (KY/M, puhelinhaastattelu 5.4.2004.)</p> <p>No näithän sinä itsekin. Ihan kuilun reunalle menivät lapset kurkkimaan. Ja minun piti tulla perässä, kun ei samaan aikaan voinut riippusiltaa kulkea. Vaikka ihan mainoskuivissa kulkee kolme ihmistä peräkkäin. Kenen olisi ollut vastuu, jos lapsi olisi pudonnut? Huusin sieltä ja sitten ohjaaja heräsi. (KY/N, keskustelu 30.5.2004.)</p>	<p>Tulkinta Aikaisemmilla perhetapaamisen tapahtumilla vedottiin myös muissa ympäristöissä tapahtuvan toiminnan turvattomuuteen.</p>
--	--

Myönteisimmän arvion vanhemmilta saa kahden perheryhmän kanssa toiminut perheterapeutti, johon lähes jokainen vanhemmista on erittäin tyytyväinen. Muutamat vanhemmat ovat sitä mieltä, että hän on pelastanut koko perhetapaamisen ja jo hänen saapumisensa mainitaan piristäneen mielialaa.

Kukaan vanhemmista ei ilmaissut tyytymättömyyttään perheterapeuttiin, ainoastaan muutamista yksittäisistä tapauksista mainitaan kielteiseen sävyyn. Erityisesti aikatauluja ei pidetä kovin onnistuneina: osan ajasta vanhemmat ovat olleet epätietoisia siitä, kenen vuoro on seuraavaksi ja mihin aikaan. Lisäksi osa on jäänyt ilman luvattua hoitoa. Tällöinkin tyytymättömyyttä on lievennetty välittömästi ja oma-aloitteisesti.

<p>No, en mä tiedä kuka siellä nyt on. Ehkä seuraavaksi on meidän vuoro. Tai ehkä ei. Tässä nyt odotetaan mitä tapahtuu, mutta ei tässä mitään. (KY/M, keskustelu 5.6.2003.)</p> <p>Olisi se ollut mukavaa, jos aikataulut olisivat pitäneet. Nyt odottelin valveilla pitkään ja lopulta jäin ilman perheterapeutin hoitoa. Tätä on ollut aiemminkin, että ei osaa arvioida työmääräänsä. Mutta ei minua olisi enää saanut ylös kirveelläkään. (KY/M, keskustelu 4.8.2003.)</p>	<p>Tulkinta Perheterapeuttiin suhtauduttiin erittäin myönteisesti, mikä kertoo paitsi kyseisestä henkilöstä myös vanhempien kyvystä arvostaa saamaansa apua.</p>
---	--

Mielenkiintoista kyllä, perheterapeutin laatimiin tehtäviin, joita perhetapaamisten väliajoilla tuli perheen voimin toteuttaa, ei olla lainkaan tyytyväisiä. Ne on otettu perhetapaamisessa vastaan lämpimästi, mutta niitä ei ole juurikaan tehty. Tehtäviä pidetään vaikeina ja aikaa vievinä.

Myös ohjaajiin ollaan hyvin tyytyväisiä, etenkin projektin jälkimmäisellä puoliskolla. Projektin alkuvaiheessa tyytymättömyys on varsin yleistä, ja erityisesti Pohjois-Karjalan perheryhmän ensimmäinen perhetapaaminen kirvoittaa varsin kovaa kritiikkiä.

Lapsille on järjestetty talutusratsastusta. Niin, edes se ei toimi. Jos hevosilla on taluttajat, niin miten ihmeessä he eivät osaa järjestää vaikka jotain jonoleikkiä?! (PK/N, keskustelu 1.6.2003)

Mitään ihmeitä ei ohjaajien toimilta odoteta eikä vaadita. Ristiriidan aiheuttajana ovat odotukset perhetapaamisen sisällöstä: perheen yhteisen tekemisen sijasta vanhemmat haluavat sekä omaa aikaa että ennen kaikkea mukavaa tekemistä lapsille.

Kaksi äideistä lähti osoittamaan minulle toimivana pitämänsä hetkeä: ohjaaja satoi voikukista seppelettä hiekkalaukkulla. Äidit kertoivat, että nyt ohjaaja vahtii kehityshäiriöistä poikaa mutta samalla hän on läsnä tekemässä sellaista mikä lapsiakin kiinnostaa, jolloin he pysyttelevät lähistöllä ja osallistuvat kykyjensä mukaan. Vanhemmat ovat valppaina seuraamassa mitä lasten kanssa tehdään mutta he eivät halua olla järjestämässä toimintaa kuten kotona ”minä en ole töissä täällä, tuo on heidän hommansa, nyt on heidän vuoronsa”. (PK, ote tutkimuspäiväkirjasta 1.6.2003.)

Projektin jälkimmäisellä puoliskolla tyytyväisyys ohjaajiin kasvaa huomattavasti. Vanhempien täytämässä palautelomakkeissa mainitaan useita positiivisia asioita, joista merkittävin ero liittyy kokemukseen ohjaajien toiminnasta.

Ohjaajat olivat aivan mahtavia 10+ arvoisia. He huolehtivat lapista erinomaisesti. [Ohjaajan nimi] voisi jäädä pysyvästi/ Lapset tykkää ohjaajista tosi paljon. Kiitos kaikille!/ Kiitokset ohjaajille, Markolle, vastuuhajaajalle/ Ruusuja ohjaajille, jotka toimivat varmasti ja keskittyivät lapsiin ja pitivät lapsia sylissä ja olivat tasa-arvoisia jokaista kohtaan. (17.–20.10.2003)

Ohjaajien toiminta ollut erittäin kiitettävää lapsille kuten myös aikuisia kohtaan/ ohjaajat iloisia, luotettavia, rehtejä. (13.–16.2.2004)

Ohjaajat ihania, aina paranee. (20.–23.2.2004)

Kiitos vastuohjaajalle ja muille vetäjille. (27.2.–1.3.2004)

Paljon ruusuja ohjaajille/ [ohjaajan nimi] työpanos kiitettävää poikien kanssa!! -> Pojat tarvitsevat oman ”kaverin” omiin juttuihin, jolla on kanttia sanoa mikä menee liian pitkälle poikien touhuissa. (23.–25.4.2004)

Ohjaajat olivat hyvin tehnyt työnsä/ Ohjaajat paneutuivat lastenhoitoon todella hyvin. 10+ [piirretty aurinko]/ Ohjaajilta on tapahtunut suuri muutos. Parempaan suuntaan kehittynyt! ERITYISESTI: [ohjaajan nimi] TEKI HIE-NOA TYÖTÄ! (HYVÄ [ohjaajan nimi] [piirretty hymiö]!) (30.5–2.6.2004)

Paljon positiivisia terveisiä ohjaajille ja henkilökunnalle. (4.–6.6.2004)

Keskusteluissa ja haastatteluissa vanhemmat antavat muutamalle ohjaajalle huomattavan osan ruusuista ja risut osoitetaan pääsääntöiselle yhdelle ohjaajalle. Kehuttuja ohjaajia pidetään iloisina, aktiivisina ja välittöminä. Muutamaan otteeseen kriittistä palautetta saanut ohjaaja koetaan poissa olevaksi. Erityisesti äitien puheissa paikalla oleminen ja läsnäolo tarkoittavat eri asioita.

Risuja antaneet muutamat äidit osaavat kertoa esimerkkejä, milloin ovat huomanneet ohjaajan olevan poissa. Se, onko juuri tuolloin tarvittu nimenomaan kyseistä ohjaajaa, on sivuseikka. Kiinnostavaa on, että ohjaajien tulisi olla yleisen mielipiteen mukaan aina saatavilla. Ajatukset ohjaajien lepotaouista eivät ole vanhempien keskuudessa kovinkaan hyväksytyjä. Mikäli ohjaajat suunnittelevat perheen omalle toiminnalle varattuna aikana esimerkiksi illan ohjelmaa, herää aika ajoin keskustelu, jossa kritisoidaan ”virka-ajan päättymistä”.

<p>Nyt päättyi virka-aika. Kaikki ohjaajat ovat häpyneet, ei näy ketään. Marko: He ovat suunnittelemassa ohjelmaa. Mitä ne sitä nyt suunnittelevat? Olisiko ollut hyvä tehdä aiemmin? Nyt täällä tarvittaisiin jotain ohjelmaa. (KY/N, keskustelu 5.6.2003.)</p> <p>Pitää päättää puheenvuoro kertomalla myös jotain positiivista: ohjaajat ovat mukavia ja luotettavia. Heille uskaltaa jättää lapsensa hoitoon ilman, että tarvitsee pelätä turvallisuuden puolesta. Ohjaajat ovat läsnä, koko ajan. (VS/M, VS/N keskustelu 14.2.2004.)</p>	<p>Tulkinta Ohjaajien tulisi olla vähintäänkin nähtävillä. Paikalla oleminen ei kuitenkaan riitä täyttämään odotuksia, vaan ohjaajien tulee olla läsnä.</p>
---	---

Toisaalta ohjaajat voivat joutua henkilöinä arvostelun kohteeksi, vaikka kielteinen kokemus aiheutuu perhetapaamisen ohjelman sisällöstä. Vertailukohteeksi voidaan nostaa esimerkiksi kaupungin omakustannushintaan järjestämä viikon laskettelureissu Lapissa. Mikäli odotukset projektia kohtaan ovat erittäin korkeat, on ohjaajan vaikea saada esimerkiksi pulkkamäen avulla odotuksia ja kokemuksia vastaamaan toisiaan.

<p>Kyllä mä näen, että ohjelmassa ei huomioida tarpeeksi 13-14-vuotiaita poikia. Toinen kuvio kokonaan on, esimerkiksi kaupungin järjestämä laskettelureissu. Viikko Vuokatissa ja sellaista toimintaa, eikä vain palaverieissa istumissa. (PK/N, puhelinhaastattelu 24.11.2003.)</p>	<p>Tulkinta Osa vanhemmista ei ole tyytyväisiä toimintatapaan, vaan kokevat sen palaverieiksi: istutaan kuuntelemissa mitä seuraavaksi tehdään.</p>
---	---

Ohjaajista kertova puhe on jaettavissa kolmeen erilaiseen tapaan, joilla kullakin on oma tarkoituksensa (ks. Leino 2002). Ihanteellisuuspuheelle on ominaista, että siinä tuodaan esille työhön liittyviä arvoja ja tavoitteita. Tässä puhettavassa ohjaaja on odotusten ja vaatimusten kohde. Ihanteellisuuspuheessa esitetyt väitteet on yksinkertaisesti hyväksyttävä ja niiden mukaisesti on toimittava. Puhetapa ylläpitää ajatusta projektin tavoitteellisuudesta ja eräänlaisista perhetyön perusarvoista. Yksi keskeisistä odotuksista kohdistuu rajojen asettamiseen, toinen miehen malliin.

<p>Olisi hienoa jos ohjaajan lisäksi olisi toinenkin miesohjaaja, sillä leirillä on paljon poikia, joille miehen malli olisi tärkeä (PK/N, haastattelu 28.2.2004).</p> <p>Tällaisen toiminnan tarkoituksena on asettaa rajoja lapsille. Tai siis lapset kokeilevat rajoja ja täällä ohjaajien tulee tukea aikuisia näiden rajojen luomisessa (PK/N, haastattelu 29.2.2004).</p>	<p>Tulkinta Ohjaajat edustavat toiminnallaan hyväksi arvioitua elämäntapaa.</p>
---	---

Toinen puhetapa eli erinomaisuuspuhe kertoo puolestaan siitä, kuinka taitavia, osaavia ja ammattitaitoisia ohjaajat ovat. Kuvauksissa puhutaan mitä ohjaajat osaavat ja mitä he saavat toiminnallaan aikaan. Ero ihanteellisuuspuheeseen on siinä, että erinomaisuuspuheessa puhutaan oikeasti tapahtuneista asioista eikä pelkästään tavoitteista tai ihanteista. Erinomaisuuspuheen funktiona on me-hengen luomisen kautta palvelun imagon kohottaminen. Vanhemmat tulkitsevat olevansa osa ryhmää, jossa osaamisen taso on korkea.

<p>Olen kiitollinen, että olen saanut osallistua tällaiseen toimintaan. Marko: Niinkö? Tällaisille muutaman päivän leireille pystyy järjestämään töistä vapaata. Ja ohjaajat ovat hyvin läsnä ja mukavia. Jos esimerkiksi vertaan muihin paikkoihin missä olen tytön kanssa käynyt ja niiden ohjaajiin, niin olen kyllä tyytyväinen täällä kaikkiin. Olen itsekkin nuorisovaltuutuksen saanut ja vetänyt tyttökerhoa. Minulle on itsestään selvää auttaa ohjaajia, vastapalvelukseksi. Marko: Sehän kuulostaa hyvältä. Auttaminen voi olla esimerkiksi sitä, että kun pienemmät lapset eivät enää jaksaa ja ohjaajat lähtevät viemään sisätiloihin, niin minä voin vielä jäädä isompien lasten kanssa hetkeksi ulos. (PK/N, keskustelu 28.2.2004.)</p> <p>Kotoa ei jaksaa omin voimin lähteä ja tapaamisissa on paitsi hyvät paikat ja ruuat, myös osaavat ohjaajat. Marko: Mikä tekee ohjaajista osaavia? Mitä? No se on vaikea muotoilla. Marko: No mistä tää tunne tulee? Kenties tää tunne tulee siitä, että uskaltavat sanoa lapsille, että nyt hiljaa ja kuunnelkaa. (PK/M, haastattelu 29.2.2004.)</p>	<p>Tulkinta Osalla vanhemmista ovat odotukset ohjaajien toimia kohtaan arkisia. Keskeistä on läsnäolo: lapsen kyvyt, taidot ja jaksaminen tulee huomioida. Ammattitaitoa on tämän huomioimisen toteuttaminen tietyllä auktoriteettisuhteella.</p>
---	---

Vanhempien esittämiä yksityiskohtaisimpia kertomuksia luonnehtii kolmas puhetapa, ongelmallisuuspuhe. Se eroaa muista puhetavoista siten, että ohjaajia kohtaan esitetään myös kritiikkiä. Negatiivisuus voi kohdistua myös projektin ohjelmiin ja tavoitteisiin, mutta myös niiden takaa löydetään ihminen, jota kritisoidaan. Ongelmat henkilöidään. Ongelmallisuuspuheen tyyli on arvioivan ja pohtivan sijaan avoimen syyttävä, usein ääri-ilmauksia voimakkaasti viljelevä. Puhettavan tavoitteena on tuoda esiin projektiin liittyvän toiminnan ongelmakohtia.

<p>Tulemme varmaan Kustaviin myös omalla autolla, jotta saamme mopon mukaan. Pitää itse järjestää, kun järjestäjät eivät osaa. Asioita luvataan, mutta mitään ei tapahdu. Esimerkiksi nyt piti mennä kylpylään. Yhtäkkiä vaan ilmoitettiin, että kylpylä on vaihtunut ulkoilualueeseen. Olivat unohtaneet varata näin isolle ryhmälle ajoissa. Se projektipäällikkö on joku maanmittari tai sellainen, eli ihan toisen alan koulutuksella ja opiskelee vasta tätä alaa. Maanmittarista suoraan johtajan pallille. Luvattu on kaikkea lapsille, puoliakaan ei tule eikä loputkaan onnistu. (KY/N, keskustelu 26.4.2003.)</p>	<p>Tulkinta Osa vanhemmista arvelee, että henkilöstö ei toimi kuten ammattitaitoisten ohjaajien tulisi toimia. Puheen tavoitteena lienee herätellä henkilöstöä kertomalla toiminnan arvioijalle projektin ongelmakohtia.</p>
---	--

Osa vanhemmista sekoittaa kuvaukseensa ohjaajan hyvistä puolista käsityksensä ihanteellisesta ohjaajasta. Tällöin syntyy tilanne, jossa vanhemmat ovat ohjaajiin tyytyväisiä, mutta parantamisen varaa nähdään vielä olevan. Tilanne saattaa johtaa hetkelliseen tyytymättömyyteen, sillä kokemukset nuorista ohjaajista eivät aina vastaa odotuksia ihanneammattilaisista. Pääasiassa vanhemmat olivat kuitenkin projektin jälkimmäisellä puoliskolla hyvin tyytyväisiä ohjaajiin. Kenties puhuvat yhdessä muodostavat eräänlaisen realistisen ajattelutavan, jossa pohditaan ja tunnustetaan ohjaajien toimintamahdollisuuksien rajallisuus? Tähän viittaisi myös muutamien vanhempien tyytymättömyys projektipäällikköön, jonka tulkitaan rajaavan resursseja. Kaikkiaan erilaiset puhuvat osoittavat, että vaikka työ ei aina sujukaan ilman ongelmia, voidaan tuloksia tulkita onnistuneiksi: ainakin jotakin tärkeää voidaan saada aikaan.

Karkeasti arvioiden neljä vanhempaa viidestä on tyytyväisiä leirikeskuksiin. Osa vanhemmista on tyytymättömiä majoitustiloihin, niiden äänieristykseen tai kokoon. Yhdessä leirikeskuksessa valtaosa perheistä on tyytymättömiä majoitusjärjestelyjen kaikkiin osa-alueisiin; kokoon, äänieristykseen, lämmitykseen ja siisteyteen. Yhdessä leirikeskuksessa tyytymättömin on leirikeskuksen isäntä, joka tietää suurten remonttien olevan välttämättömiä lähivuosien kuluessa. Perheet ovat tähän leirikeskukseen tyytyväisiä, erityisesti isännän palvelualltiuden vuoksi. Osa vanhemmista kokee isännän jopa ylivalvelevan. Hän saattaa esimerkiksi tuoda päivän lehden muutaman kilometrin päähän retkipaikalle, jossa valmistamme kenttälounasta.

Lähes aina muutamat ovat ruoan laatuun tyytymättömiä, samoin määrään. Erityisesti yhteen perheryhmään jää elämään näkemys erään leiripaikan pihistä emännästä, kun perunat saaristoseikkailun jälkeen hetkellisesti loppuvat kesken.

Pysähdymme ennen majapaikkaan saapumista Kustavin keskustassa pankki- ja kauppa-asioille, vaikka ihmisillä on jo kova nälkä. Linja-auto ei starttaa kaupan parkkipaikalta ja vastuuhjaaja kehottaa kaikkia työntämään. Eräs isä vastustaa kovaäänisesti. Muut työntävät auton käyntiin ja mieliala nousee jälleen. Myöhemmin vastuuhjaaja tunnustaa minulle, että kyseessä oli ryhmäyttämistemppu, autossa ei ollut mitään vikaa. Ryhmäyttäminen tulee tarpeeseen, sillä kahden perheen äitien mukaan aikataulujen jatkuva muuttuminen tekee turvattoman olon. Erityisen selkeästi jäljet on ulkopuolisenkin silmin nähtävissä tilanteessa, jossa seitsemän tuntia saaristoretellä kylmän hampurilaisen voimin olleet leiriläiset saapuvat syömään ja perunat ovat hetkellisesti loppu. Lähes paniikki: VITTU, missä on lisää perunaa! (KY, ote tutkimuspäiväkirjasta 4.6.2003.)

Leirikeskusten ja ruoan arvioinnissa vanhemmat eivät ilmeisesti ole kovin objektiivisia. Eri perheryhmillä samankin leirikeskuksen arvoinnit vaihtelevat. Aikaisempaan kokemukseen pohjautuva mielikuva, imago, vaikuttaa voimakkaasti odotusten ja kokemusten välisen kuilun syvyyteen. Ulkoisten puitteiden kuten muiden yksittäisten tekijöiden arviointiin vaikuttaa perhetapaamisen kokonaistyytyväisyys. Myönteisen ilmapiirin vallitessa kokemuksia tulkitaan myönteisessä viitekehyksessä: pienet virheet eivät juuri haittaa muuten myönteisten kokemusten keskellä. Jos mielikuva perhetapaamisesta on kielteinen, heijastuu se kaikkien yksittäisosien arvioinnissa.

Vapaa-ajan järjestämiseen vanhemmat ovat pääosin tyytymättömiä. Erityisesti iltaohjelmaan on ladattu odotuksia vanhempien omana ja keskinäisenä aikana. Vapaa-ajan määrää sinänsä pidetään usein sopivana, mutta sen sisältöä ei. Koska projektin tavoitteena on perheen yhteisen toiminnan edistäminen, on ohjelmaan jätetty tilaa perheen omalle ajalle. Näitä parin tunnin mittaisia vapaa-ajan jaksoja vanhemmat pitävät tylsinä ja haluavat ohjaajan järjestävän lapsille tekemistä.

<p>Pitääkö ohjelmasta katsoa, milloin lapset pääsevät tekemään jotain? Nytkin on luppoaikaa, niin pelaisivat vaikka pottista. Onko täällä tällainen tyyli, että annetaan ensin tutustua eli riehua ihan villinä? (PK/N, keskustelu 31.5.2003.)</p>	<p>Tulkinta Kellonaikojen mukaan järjestetty ohjelma ei usean äidin mielestä ole toimiva tapa järjestää lapsille puuhaa.</p>
--	--

Jos vanhemmat olisivat saaneet itse valita, he olisivat toivoneet enemmän sellaista vapaa-aikaa, jolloin ohjaaja pitää huolen lapsista. Tämä toive esiintyy projektin alkuvaiheista loppuun saakka. Osa vanhemmista on sitä mieltä, että heiltä ei ole lainkaan kysytty, kuinka he viettävät arkipäivänsä ja kuinka monta tuntia he ovat lastensa kanssa joka päivä. Kun perhetapaamisessa ei koeta jäävän riittävästi aikaa olla omissa oloissaan tai muodostaa kaipaamiaan aikuiskontakteja, projektin tavoitteeksi tulkitaan yhdessä olemisen lisääminen. Tämä sopii mainiosti niille vanhemmille, joiden lapset asuvat sijaiskodeissa, laitoksissa tai jotka ovat olleet esimerkiksi kesäleirillä tai siirtolassa. Valtaosa muista vanhemmista tulkitsee tulleen määrätellyksi vanhemmaksi, joka ei osaa kasvatustehdänsä.

<p>Ensi- ja turvakodissa ilmoittivat hakemusta täytettäessä, että voittajat arvotaan. Kun projektipäällikkö soitti, kiljuin riemusta. Sitten paljastui, ettei hakijoita ollut edes riittävästi. Voitto kotiin, todellakin. Me tultiin mukaan tavallaan takaoven kautta. Pojan kummi on Imatralla projektityössä ja hän tiesi tästä toiminnasta. Vähän epäilen valinnan olleen sattumanvaraista. Olisi varmaan paljon tulijoita, mutta haluavat sellaisia, jotka sitoutuvat loppuun asti. Se varmasti rajoittaa hakijamäärää, että eroperheen ex-puoliso pitää saada mukaan. Tuntuu, että meidät on luokiteltu huonoiksi vanhemmiksi. (KY/N, keskustelu 26.4.2003.)</p> <p>Olen ollut tämänkertaiseen leiriin tyytyväinen, ohjelmaa on ollut sopivasti. Tosin jos olisin viettänyt kesän tyttöjen kanssa, niin olisin halunnut enemmän vapaata aikaa itselle (PK/N, haastattelu 7.8.2003).</p> <p>Ei minulla muuta kuin neljän lapsen yksinhuoltajana olen. Onhan tietysti siinäkin mutta silti ajattelin heti, että hittolainen, tämmöisessä seurassa (PK/N, puhelinhaastattelu 24.11.2003).</p>	<p>Tulkinta Kaikkien hakeneiden hyväksyminen projektiin vei toiminnalta statusta: mielikuva voitosta muuttui arveluksi, että toiminnassa on jotain vikaa. Samalla perheiden hankkimisen perusteet muodostuivat lievän epäluulon kohteeksi.</p>
--	--

Erityistä huomiota herättää monien vanhempien tyytymättömyys tapaan, jolla perhetapaamisesta informoidaan. Jokaisessa perheryhmässä useat vanhemmat kritisoivat viime hetkellä lähetettyjä perhetapaamisten ohjelmia. Useat vanhemmat ovat sitä mieltä, että he ovat saaneet tiedon vähintään yhdestä perhetapaamisesta vain muutamaa päivää ennen lähtöpäivää. Tämän tulkitaan ilmentävän eräänlaista ylimielisyyttä projektin johdon taholta.¹²

Vanhemmat ovat kokoontuneet päärakennuksen alakertaan perheterapeutin johdolla. He ovat juuri aloittelemassa, lapset puolestaan ovat pihalla, lähdössä ohjaajien johdolla pulkkamäkeen. Päätän aloittaa esittäytymällä vanhempien ryhmälle. Kerron olevani tutkija, työskenteleväni Jyväskylän yliopistossa ja kirjaavani ylös leiriläisten näkemyksiä tarkoitukseni kirjoittaa tutkimus, jossa osoitetaan mitä toiminnasta voi oppia. Eräs äiti sanoo antavansa heti risuja: hänen miehensä on pyörätuolipotilas ja tästä on ilmoitettu jo leirille haettaessa. Tämä olisi hänen mukaansa pitänyt huomioida leiripaikkaa valittaessa. Mökkiin menee luiska, mutta päärakennukseen, jossa ovat ruokailu- ja saunatilat, ei pääse kuin jyrkkiä portaita. Myös nuoripari antaa risuja ilmoittamalla, että informaatio projektin taholta on ollut huonoa. Kaikki ovat samaa mieltä. Perjantaina alkavasta leiristä tiedotettiin kirjeitse tiistaina. Tämä aiheutti kuulemma kaikenlaista käytännön sählinkiä, mm. kuka vahtii leirin ajan koiraa, tai kuka saa menonsa järjestymään siten, että leirille saapuminen on mahdollista. Asennetta pidetään leirille tulevia väheksyvänä. (VS, ote tutkimuspäiväkirjasta 14.2.2004.)

Toisinaan useat vanhemmat vaikuttavat olevan tietämättömiä siitä, kuinka monta perhetapaamista kyseisenä vuonna on ja milloin ne suunnilleen järjestetään. Muutamat vanhemmat ovat sitä mieltä, että ohjelmaan on tullut perhetapaamisen aikana muutoksia, jolloin viime hetkeen saakka hiotun ohjelman etuja ei ole täysin ymmärretty. Ainoastaan Pohjois-Karjalan perheryhmässä tiedottamiseen ollaan tyytyväisiä, eikä kukaan mainitse ohjelmien viimehetkisestä postituksesta tai perhetapaamisten epäselvistä kestoista.

Vaikka yleisin syy osallistua projektiin liittyy sosiaaliseen lomatoimintaan, toiminnan varsinaiseksi sisällöksi koetaan ammattilaisten antama apu. Tähän osuuteen perheryhmissä on varsin paljon huomautettavaa, erityisesti keskusteluissa ja haastatteluissa. Myös perhetapaamisen jälkeen palautetuissa palautelomakkeissa esitetään selvä tilaus avulle.

Ohjelma oli mukavaa, mutta ehkä olisi voinut olla hieman intensiivisempää juuri esim. perheterapeutti kohdalla. Eli aikuisille enemmän tätä ”rakentavaa” toimintaa. Aikuista keskustelua ym.

Jatkossa juuri sitä, että voi aikuisten kesken keskustella ja käsitellä kaikenlaisia asioita ja aikaa oman puolison kanssa. (VS, otteita palautelomakkeista 13.–16.2.2004.)

Ehkä vinkkejä lasten kanssa toimimiseen ongelmatilanteissa.

Neuvoja miten voisin auttaa tai voisin olla auttamatta todella rikkonaista entistä puolisoani.

Teemakeskusteluita ei tällä kerralla ollut, joten niitä kyllä kaipasin. (PK, otteita palautelomakkeista 23.–25.4.2004.)

Kun ulkopuolisia asiantuntijoita käy perhetapaamisessa, vastaanotto on yhtä poikkeusta lukuun ottamatta myönteinen. Kyseinen luennoitsija on perheryhmissä kertaalleen esiintynyt eläketiedottaja, ja eräs myönteisimmistä vanhempien esittämistä arvioista on: ”onneksi se ei kestänyt kauan.” Monikaan vanhemmista ei koe eläketiedottajan – sinänsä osaavaksi koetun ammattilaisen – asiaa kiinnostavaksi saati itseään koskeväksi. Useimmat epäilevät, että luennoitsija on paikalla taloudellisista syistä, ei niinkään projektin tavoitteisiin liittyen. Muutama vanhemmista pitää tapausta esimerkkinä siitä, että projektin johto ei tiedä, mitä perhetapaamisissa tarvitaan ja halutaan.

Juuri näitä eri ammattialojen ihmisten luentoja, laidasta laitaan. Tämä huumeluento oli mielestäni hyvä, ei mikään jäykkä...

Ohjelman sisältö oli mielestäni hyvin onnistunut esim. päihheet ja niiden käyttö oli mielenkiintoista kuunneltavaa. (PK, otteita palautelomakkeista 18.–20.6.2004.)

Lapset ovat tyytyväisiä perhetapaamisten osa-alueisiin. Ohjaajat koetaan hyväksi, leirikeskukset samoin. Muutamat retkikohteet nousevat ylitse muiden, osa vastoin vanhempien arveluita. Jokaisessa perheryhmässä kouluikäiset lapset ovat hyvin tyytyväisiä lomatoimintaan. Vanhimpien lasten asenne on kriittisempi: he ovat kaivanneet leikkimistä konkreettisempaa tekemistä.

Mielipiteiden kerääminen lapsilta perustuu vähemmän vakavalle yhdessä tekemiselle ja hauskanpidolle. Meidän leiri -kuvaushankkeessa jaetaan jokaisen perheen lapsille yhteinen kertakäyttökamera. Alkuperäisenä ajatuksena on analysoida kuvien kautta sitä, mitä lapset pitävät perhetapaamisissa kuvaamisen arvoisina asioina. Hanke muotoutuu ensin perheen sisäisen dynamiikan tarkas-

teluksi: mitä kuvia vanhemmat ja sisarukset antavat ottaa. Lopulta kuvien tärkeimmäksi tehtäväksi jää haastattelun etenemisen helpottaminen.

Kuvaushankkeen¹³ myötä varmistuu, että lapset eivät odota tapaavansa toisia perhetapaamisten väliaikoina. Muutama lapsi luettelee kaiken varalta liudan kavereidensa nimiä osoituksena, ettei lisää tarvita. Vastausten yksimielisyys panee miettimään, haluavatko lapset vain päästä nopeasti eroon selkeästi erikoisena pitämästään tilanteesta. Toki leirillä on aurinkoisena päivänä kivaa ja lomakuvat Kustavista tuntuvat hyviltä, mutta monien mielestä kaikki on ”täydellistä”. Lähes jokaisella lapsella on kiire päästä takaisin uimaan. Myös myöhemmin viritetyt keskustelut noudattavat samaa kaavaa: lapset ovat perhetapaamisiin hyvin tyytyväisiä ja haastattelutilannetta tai haastattelijaa vierastetaan. Parhaiten keskustelut onnistuvat leikkien lomassa, jolloin kuvataan myös ristiriitaitilanteita sisarusten tai muiden lasten kanssa.

<p>Minä tulen leirille ihan mielellään, kunhan oikeita töitä järjestetään. Marko: Oikeita töitä niin kuin...? No sellaisia kädentöitä. Nikkarointia ja korjaushommia, haravointia. Yleensäkin pihatöitä. Ja kalastusta. Lisäksi voisin toimia apuohjaajana. (KY/P, haastattelu 19.10.2003)</p>	<p>Tulkinta Vanhimmat lapset kaipasivat mielekkääksi kokemaansa tekemistä, muutoin haluavat olla rauhassa.</p>
--	--

9.2 Toteuttavan tahon tyytyväisyys Voitto kotiin -projektiin

Mielestäni se, mikä tässä on ollut heikkoa alusta saakka, on tiedonkulku. Tällä tarkoitan erityisesti kutsukirjettä. Nyt ihmiset ovat tulossa lomalle eivätkä tiukkaan prosessiin. Myös omaa osaamista voi katsoa kriittisestä näkökulmasta. Olimme tavallisia kerho-ohjaajia, sen me osamme. Tämä on erilaista. (JT/M, haastattelu 4.8.2003.)

Projektin johtotaso on pääsääntöisesti melko tyytyväinen järjestettyyn toimintaan. Kysyttäessä mielipiteitä Voitto kotiin -projektista vastausvaihtoehdot jakautuvat taulukon 5 mukaisesti. Arvioinnissa käytettiin ääripäitä erityisesti toiminnan vapaaehtoisuutta ja asiakaslähtöisyyttä korostaen. Tyytyväisyyttä selkeimmin mittaava kouluarvosanan keskiarvo on 2,75, joka vastaa koulutodistuksen arvosanaa 7 ½.

Kouluarvosanan lisäksi johtotason tyytyväisyyttä voi tarkastella myös lisäkysymyksen kautta: Selkiytyikö käsityksesi toiminnan tavoitteista projektin aikana? Johtotaso arvioi käsityksensä asteikolla 1–5 ennen projektia ja vastaushetkellä. Taulukosta 6 näkee, että erityisesti sisällöllinen anti koetaan huomattavasti selkeämmäksi kuin projektia aloittaessa.

Johtotason tyytyväisyyttä projektin eri osa-alueisiin voi tulkita avovastausten kautta. Toiminnan käynnistymisen hitaus ja perheiden vähäinen määrä mainitaan useimmiten sekä projektin tuottamia yllätyksiä että opetuksia kuvatessa. Myös perheiden erilaiset, yksilökohtaiset ongelmat mainitaan näissä yhteyksissä, eli asiakkaiden valintaa ei ole pidetty kaikilta osin erityisen onnistuneena. Konkreettisia muutoksia projekti ole tuonut omaan perhetyön malliin: vain yksi vastaaja mainitsee, että vastaisuudessa tarvitaan avoimuutta entistä enemmän, erityisesti asiakasvalinnassa.

Projektin uskotaan antaneen vanhemmille jämäkkyyttä kasvatustapoihinsa sekä yhdessäolon malleja. Osa johtotasosta kertoo ”toisen käden tietona”, että perheissä on menty niin paljon parempaan suuntaan, että perhetyö on voitu jättää pois. Osa puolestaan epäilee, että tavoitteet oma-aloitteisuudesta, itsetunnon kohotuksesta ja uusista ystävistä ovat jääneet toiveeksi. Muutama vastaaja muistuttaa, että vaikutuksia on vaikea osoittaa projektin ansioksi tai syyksi.

Taulukko 5. Voitto kotiin -projektia kuvaavin vaihtoehto asteikolla 1–5, johtotaso. N = 8.

Voitto kotiin -projektia kuvaa... (1-5)	Alin	Ylin	Keskiarvo
Tarkat ennakkotiedot - ei mitään, "tabula rasa"	2	4	2,875
Sitoumukset allekirjoitetaan - mitään ei allekirjoiteta	1	4	2,875
Kaikilla osallisilla selkeät näkemykset - mitään ei eritellä tarkkaan	3	4	3,5
Prosessin dokumentointi - prosessin eläminen	1	4	(yksi tyhjä)
Tietty metodi, "ohjelma" - joustava, tilannesidonnainen	2	4	3,375
Ohjelma on selkeä ja avoin - ohjelma on jäykkä ja rajoittava	2	3	2,375
Herkästi tarpeisiin vastaava - kaaosmainen	2	3	2,75
Perheen vapaaehtoisuus - voimakas suostuttelu	1	3	1,875
Asiakaslähtöinen - viranomaislähtöinen	1	4	2,125
Kouluarvosanalla 10 - kouluarvosanalla 4	2	4	2,75

Taulukko 6. Käsitys Voitto kotiin -projektin tavoitteista asteikolla 1–5, johtotaso. N = 8.

Käsitykset toiminnan tavoitteista (1-5)	Ennen	Jälkeen
Toteuttamistapa oli aivan epäselvä - toteuttamistapa oli aivan selkeä	3,375	4,125
Sisällöllinen anti oli aivan epäselvä - sisällöllinen anti oli aivan selkeä	2,875	4,0

Koska johtotaso koostuu pääosin ohjausryhmästä, korostuu vastauksissa vahva varauksellisuus kyselylomaketta kohtaan. Valtaosa vastaajista ei ole käynyt ainoassakaan perhetapaamisessa ja kaikki käsitykset perustuvat toisen käden lähteisiin. Ajatus kehittää toimintaa tällä menetelmällä kertoo luotamuksesta ohjaajia ja kenties myös tutkijaa kohtaan.

Ohjaajat taasen ovat haastatteluissa vahvan myönteisellä kannalla projektin suhteen. Tyytyväisyyttä herättää kokemus perheille annettavasta avusta sekä työkokemuksen karttuminen. Toisaalta vanhempien negatiivinen palaute ja perhetapaamisten suunnittelukäytäntö ovat herättäneet asioiden korjaamiseen pyrkivän toiminnan lisäksi mietteitä myös toiminnasta irtautumisesta. Myös tavoitteiden asetteluun osa ohjaajista on tyytymättömiä: tavoitteita pidetään turhan abstrakteina konkreettisen toiminnan suunnittelun ohjenuoraksi.

Ihan jo tämä lähtökohta on vaikea. Tulisi miettiä miten markkinoidaan. Eli tätähän on markkinoitu lomalomana, sen perheiden asenne kertoo selvästi. Mutta ei siitä voi perheitä syyttää. (OT/N, haastattelu 15.2.2004.)

Projektin ongelma on, että tavoitteita ei ole kirjattu lainkaan ylös. Kaikille tuntuu olevan hieman eri näkemys, mitä se perheen yhteisyys tarkoittaa. Väitän, ettei kertaakaan ole istuttu alas ja kirjattu, mitä se tarkoittaa ja miten se saavutetaan. Toimintakäytännöt ovat ihan pikkaisen niin kuin levällään. (OT/N, puhelinhaastattelu 30.3.2004.)

Voitto kotiin -projektiin tyytyväistä ohjaajaa kuvaa innostuneisuus toimintaan jo alusta alkaen. Toiminnalle on osoitettavissa niin sosiaalisia ja toiminnallisia kuin oman ammatilliseen kehittymiseen liittyviä odotuksia. Yksittäisistä tyytyväisyystekijöistä ohjaajat ovat tyytyväisiä erityisesti työtovereihinsa, muihin ohjaajiin, vastuuohjaajiin sekä projektipäällikköön. Yhteistyö heidän kanssaan on koettu yleensä hyvin toimivaksi, joskaan yhteenotoilta ei ole täysin välttytty. Ohjaajat ovat pääosin erittäin tyytyväisiä projektin jälkipuoliskolla uudistettuun työohjaukseen.

Minulle on projektin kesto ihan epäselvä. Ei ole työsopimusta, eikä ole puhuttu työehdoista. Puhelimitse haastatteli ja tulin suoraan työvuorosta suoraan työvuoroon (OT/N, haastattelu 7.8.2003).

Tässä projektissa tieto kulkee, ensin tulee tekstiviesti sitten kirjeet. Projektipäällikkö laittaa tiedot hyvin ja perusteellisesti. Ei ole tunne, että jotain jäisi pimentoon (OT/N, haastattelu 7.8.2003).

Ohjaajien haastatteluissa korostui eräänlainen ”sisäänajon” vaihe, jolloin omaa paikkaa ei vielä tiennyt. Sekä perheiden vanhemmat, avustavat tahot että yhteistyötahot antoivat ymmärtää, että projektin toimintaa leimaa tietty kiire, asioiden hoitaminen viime tipassa. Myös ohjaajat kritisoivat suunnitteluun käytettävän ajan vähyyttä. Projektissa ilmeni pitkään epäselvyyttä siitä, sisältyykö perhetapaamisen sisällön suunnittelu maksettavaan korvaukseen vai maksetaanko suunnittelusta erikseen.

Kyllä pitäisi olla tarkemmin tiedossa mitä tehdään kuin nyt on. Mitä käytännössä tarkoittaa, kun ohjelmassa lukee askartelua? (OT/N keskustelu 31.5.2003)

Minulle on vieläkin epäselvää, että voimmeko käyttää suunnitteluun palkallista aikaa. Kyllähän projektipäällikkö on myöntynyt, mutta en silti ole varma. Se on mielestäni tässä hommassa todella syvältä, että ollaan niin vastahakoisia myöntämään suunnitteluun aikaa. Hyvää suunnitelmaa voi aina muokata, mutta ei asiat silleen toimi, että mennään paikan päälle ja mietitään mitä tehdään. Tai saadaan tällä tavoin aikaa vietettyä. (OT/N, puhelinhaastattelu 30.3.2004.)

Leiripaikkoihin, ruoan laatuun, leirien kestoihin ja matkustamiseen liittyvät tyytymättömyydet perustuvat perheiden kertomaan ja vain yksittäisissä tapauksissa omiin kokemuksiin.

Ruokailuista tuli myös keskustelua. Lapset eivät saa ottaa tiettyjä ruokalajeja kuin esim. 3 kpl ja se ei aina riitä. Muissa paikoissa on saanut ottaa niin paljon kuin haluaa ruokaa! Erityisen suurta arvostelu oli erään toisen leirin aikana, sillä siellä oli lapsille paljon aktiviteettia ja ruoka mitä maistavin! (OT/N, ote sähköpostiviestistä 19.8.2004.)

Kysyttäessä mielipiteitä Voitto kotiin -projektista vastausvaihtoehdot jakautuvat taulukon 7 mukaisesti. Arvioinnissa on käytetty ääripäitä toiminnan joustavuutta ja vapaamuotoisuutta korostaen. Tyytyväisyyttä selkeimmin mittaava kouluarvosanan keskiarvon laskemista vaikeuttaa yksi tyhjä vastaus. Kuuden vastaajan antama keskiarvo on 2,66, joka vastaa koulutodistuksen arvosanaa 7 ½.

Taulukko 7. Voitto kotiin -projektia kuvaavin vaihtoehto asteikolla 1–5, ohjaajat. N = 7.

Voitto kotiin -projektia kuvaa... (1-5)	Alin	Ylin	Keskiarvo
Tarkat ennakkotiedot - ei mitään, "tabularasa"	3	4	3,43
Sitoumukset allekirjoitetaan - mitään ei allekirjoiteta	4	5	4,43
Kaikilla osallisilla selkeät näkemykset - mitään ei eritellä tarkkaan	3	5	3,71
Prosessin dokumentointi - prosessin eläminen	3	4	3,57
Tietty metodi, "ohjelma" - joustava, tilannesidonnainen	3	5	4,15
Ohjelma on selkeä ja avoin - ohjelma on jäykkä ja rajoittava	1	2	1,86
Herkästi tarpeisiin vastaava - kaaosmainen	1	3	2,15
Perheen vapaaehtoisuus - voimakas suostuttelu	2	4	2,43
Asiakaslähtöinen - viranomaislähtöinen	1	2	1,57
Kouluarvosanalla 10 - kouluarvosanalla 4	2	3	(yksi tyhjä)

Kouluarvosanan lisäksi ohjaajien tyytyväisyyttä voi tarkastella myös lisäkysymyksen kautta: Selkiytykö käsityksesi toiminnan tavoitteista projektin aikana? Ohjaajat arvioivat käsityksensä asteikolla 1–5 ennen projektia ja vastaushetkellä. Taulukosta 8 (ks. seuraava sivu) näkee, että sekä toteuttamista vasta että sisällöllisestä annista on projektia aloittaessa ollut vaikea sanoa mitään. Molemmat tavoitteisiin liittyvät kohdat ovat selkiytyneet projektin kuluessa, joskin voimakkaasti ohjaajien vastuulla oleva toteuttamistapa on jäänyt sisällöllisiä tavoitteita hämäämmäksi.

Taulukko 8. Käsitys Voitto kotiin -projektin tavoitteista asteikolla 1–5, ohjaajat. N = 6.

Käsitykset toiminnan tavoitteista (1-5)	Ennen	Jälkeen
Toteuttamistapa oli aivan epäselvä - toteuttamistapa oli aivan selkeä	2,50	3,50
Sisällöllinen anti oli aivan epäselvä - sisällöllinen anti oli aivan selkeä	2,66	4,0

Ohjaajien tyytyväisyyttä projektin eri osa-alueisiin voi tulkita avovastausten kautta. Sekä projektin tuottamista yllätyksistä että opetuksesta kysyttäessä esitetään usein arvio, ettei yllätyksiä tai opetuksia oikeastaan tullut. Yksi vastaaja tosin pitää tätä yllättävänä. Loput vastaukset hajautuvat: yksi on yllätynyt helposta kontaktista perheisiin, toinen ohjausryhmän passiivisuudesta ja kolmas vanhempien lastenhoidosta esittämiin odotuksiin. Konkreettisia muutoksia projekti on tuonut omaan perhetyön malliin, lähinnä omia käsityksiä voimakkaasti vahvistaen: tärkeintä on koko perheen yhteisen toiminnan tukeminen. Yksi vastaajista korostaa valmiiden ratkaisumallien tarjoamisen sijasta kuuntelun ja rohkaisun merkitystä. Toinen vastaaja mainitsee, että muutoksia on vaikea arvioida, koska projekti on ensimmäinen askel perhetyön kentällä.

Projektin uskotaan antaneen vanhemmille jämäkkyyttä ja lisänneen elämänhallintaa. Osa uskoo vanhempien oppineen kuuntelemaan lapsiaan, ottamaan vastuuta tulevaisuudestaan sekä oppineen pohtimaan entistä enemmän, mitä he todella haluavat tehdä. Muutama vastaaja muistuttaa, että vaikutuksia on vaikea osoittaa projektin ansioksi tai syyksi. Yksi vastaaja ei halua vielä sanoa kantansa, sillä projekti ei ole kyselylomaketta täyttäessä ohitse. Päihdetyöhön viitataan yhdessä vastauksessa ”terveiden toimintamallien” muodossa, muilla ohjaajilla korostuu vastauksissa perheyhteyden lujittuminen.

9.3 Yhteistyötahojen tyytyväisyys Voitto kotiin -projektiin

Yhteistyötahojen edustajat ovat pääsääntöisesti erittäin tyytyväisiä Voitto kotiin -projektiin. Tyytyväisyys jakautuu kolmeen teemaan. Ensinnäkin valtaosa arvioinnista tapahtui perheiden tyytyväisyyden kautta, ja vain murto-osa tyytyväisyydestä liittyi oman työn näkökulmaan. Toiseksi valtaosa vastaajista on tyytyväisiä siihen, että projektin toiminta tapahtui virkatyön ulkopuolella ja että se toimii omillaan. Vain yksi yhteistyötahon edustaja kaipasi tiiviimpää yhteistyötä myös perheiden valintatilanteen jälkeen. Kolmanneksi tyytyväisyys vaihtelee voimakkaasti projektin alkua- ja loppuvaiheissa: projektiin osallistuttaessa monien suhtautuminen oli varsin varauksellista. Vastoinkäymiset ja keskeyttämiset korostuivat jopa siinä määrin, että projektiin odotettiin laajoja muutoksia.

Eivät olleet helppoja perheitä, mutta toisaalta projektilla on ammattitaitoinen henkilökunta. Projekti ei ole epäonnistunut mutta muokkaamisen varaa on. En halua kommentoida tarkemmin, sillä en ollut paikalla. (YT/N, puhelinhaastattelu 11.11.2003.)

Harmittaa, että projektista ei löytynyt viisasten kiveä. Ongelmana on luultavasti se, ettei pysähdetty pohtimaan, minkälaisia perheitä projekti voisi auttaa. Nyt mieleen tuli perheitä, jotka olivat meidän keinoilla pattitilanteessa. Sitoutumista vaikeutti myös se, ettei osaa asiakkaista projekti kiinnostanut, osalla taas on vaikeita tilanteita kotitahuvilla. (YT/N, puhelinhaastattelu 11.11.2003.)

Alkukankeus oli aivan mieletöntä (YT/N, puhelinhaastattelu 18.10.2004).

Projektin päätösvaiheessa odotusten on koettu toteutuneen vähintäänkin hyvin. Tyytymättömyys kohdistuu vain muutamiin yksittäisiin asioihin, joista useasti toistuu perheiden valintatilanteen järjestäminen. Yhteistyötahojen edustajat ovat kaivanneet yksityiskohtaisempaa pohdintaa yhdessä projektin työntekijän kanssa siitä, minkä tyyppisiä haasteita mukaan valittavalla perheellä saisi olla. Muut tyytymättömyyden kohteet nousevat yksittäisistä esimerkeistä, joita on jäänyt perheiden kanssa keskustellessa mieleen. Yksi vastaajista pitää valittua toimintamuotoa parempana mallia, jossa perhettä ei jaettaisi erillisiin lasten ja aikuisten toimintoihin. Muilla vastaajilla mainintoja saavat yhteydenpito perheisiin, tiedottaminen perhetapaamisten aikatauluista ja sisällöistä sekä suunnitelmallisuus. Muutaman vastaajan mukaan aistittavissa on ollut kiire, jolla on puolusteltu mahdollisia ongelmatilanteita perhetapaamisissa. Varsinaisena pääasiana pidetään kuitenkin perheen saamaa apua, jonka koetaan toteutuneen odotusten mukaisesti.

<p>Varsinainen kritiikki, tai miksi tätä sanoisi, tulee yhden isän kertomuksesta, jossa hän koki, että pitää ruveta kertomaan ventovieraille lapsuuden kurinpitokokemuksista. Kun aihe ei ole kaikkein helpoin ja on tehnyt kovasti työtä päästäkseen väkivallasta. Niin jotenkin hänelle ei selvinnyt, miksi pitää kertoa. Mutta tuo on ainoa kritiikki, yleisesti ottaen perheet ovat olleet valtavan tyytyväisiä. (YT/N, puhelinhaastattelu 28.10.2004.)</p>	<p>Tulkinta Perheiden ehdoilla ja perheistä nousevaa omaa ohjelmaa pidettiin tärkeänä, mutta erilaisia "väkisin keskusteluttamisia" ei pidetty hyvänä.</p>
---	--

Projektissa toimivat ohjaajat saavat kiitosta, mutta erityistä kiitosta osoitetaan projektin toimiston suuntaan. Vastaajat ovat kokeneet, että ”Helsingistä” on toimittu aktiivisesti ja tehty suuri työ perheiden motivoimiseksi.

Omat vaikeutensa projektilla alussa oli, ja se oli ennakoitavissakin. Mutta kyllä projekti on paikkansa täyttänyt. Kävin itsekin yhden kerran paikalla ja katsoin, että kyllä se toimii. Lasten ja lasten vanhempien sekä ohjaajien välit ovat nyt hyvät. Kun alussa oli sellaista epätietoisuutta omasta asemasta. (YT/N, puhelinhaastattelu 28.10.2004.)

Tämä projekti on tarjonnut ihanan tavan päästä irti arjesta, jossa on paljon kaikenlaisia huolia. Että vaikka ovat tyytyväisiä ja haluavat etäisyyttä arkeen, niin lähteminen on aina vaatinut hirveästi motivointia. Projektin puolelta ovat olleet valtavan aktiivisia, mutta Helsingistä käsin motivointi on ollut vaikeaa ja varmasti välillä turhauttavaa. Itse olemme hyvin tyytyväisiä, sillä me etsimme väyliä tarjota tulevaisuuden toivoa. Ja tätä projektia on pidetty tässä suhteessa valtavan hyvänä. (YT/N, puhelinhaastattelu 28.10.2004.)

Tarve perheiden motivointiin koetaan projektin sisällöstä riippumattomaksi. Perheiden elämäntilanne tunnustetaan siinä määrin vaikeaksi, että keskeyttämisiä osattiin odottaa. Lopettamispäätöksiä ei tulkita osoitukseksi vanhempien tyytymättömyydestä, vaan taustalla nähdään elämäntilanteiden muutokset, lähinnä asuinpaikan muutot.

Lopettaneiden osalta se lopettaminen ei ollut yllätys. Eikä se lopettaminen siihen projektiin liity. Tai yhden perheen kohdalla tiedän, että siellä ei sellaista yhteisymmärrystä löytynyt. Mutta muuten lopettamisen liittyvät kyllä elämäntilanteiden muutoksiin. Kaikkiaan me ollaan oltu projektiin tyytyväisiä, tämä on tukenut meidän työtä ja tukenut perheitä. (YT/N, puhelinhaastattelu 28.10.2004.)

Tyytyväisyyttä eivät syö myöskään projektin aikana tapahtuneet huostaanotot. Projektin toiminta koetaan päinvastoin onnistuneeksi, mikäli se saavuttaa perheiden mielestä tärkeän aseman huostaanoton lieventämisessä.

Yksi huostaanotto on ollut, ja se oli hyvä ja tarpeellinen. Sanoisin, että projekti oli avustamassa, että saatiin se tehtyä. Ja sillä on myös suuri merkitys, että äiti käy edelleen leireillä ja lapset myös. (YT/N, puhelinhaastattelu 28.10.2004.)

Jokaisen perheryhmän aloittaessa yhteistyötahon edustajat olivat varauksellisia. Luottamusta herättää riittäväksi tulkittu henkilöstön määrä ja hanketta pidetään ”upeana”. Toisaalta he ovat kuulleet valituiksi tulneiden perheiden vanhemmilta ristiriitaiseksi koettua palautetta, eli vanhempien kokemukset eivät ole vastanneet odotuksia. Toinen varauksellisen suhtautumisen lähde pulppuaa yhteistyön jatkumattomuudesta: useat vastaajat korostivat, etteivät he tiedä, mitä perhetapaamisissa oikeastaan tapahtuu.

Vaikuttaa siltä, että hiljaisuus on laskeutunut projektin ylle, kun perheet on valittu. Tiedän että projekti toimii, mutta tässä tarvittaisiin yhteistä työtä, jotta luodut käytännöt jäisivät elämään. Sanoisin, että projekti on loistavaa palvelua, josta tosin ei tällä yhteydenpidolla kenties synny pysyvää jälkeä kanssatoimijoille. Jos ollaan perheitä lähetetty, niin haluttaisiin tietää myös mitä heille kuuluu ja miten projekti on vaikuttanut. (YT/N, puhelinhaastattelu 22.6.2004.)

Vain yksi vastaaja pitää projektia rakenteellisella tasolla mahdollisuutena luoda uutta käytäntöä perhetyön olemassa olevien palvelujen kanssa. Muille vastaajille projekti edustaa enemmänkin kertaluontoista kokeilua, jossa oma panos on rajoittunut perheiden valintaan.

Tässä projektissa on ehkä vaarallista se, että perhevalintojen jälkeen projektissa ryhdytään toimimaan täysin itsenäisesti. Siinä on hyvät puolensa, mutta sellainen yhteydenpito, että voidaan suunnitella yhdessä ja ennen kaikkea se, että voidaan hyödyntää projektissa perheen kanssa saatuja asioita, olisi todella tärkeää. (YT/N, puhelinhaastattelu 22.6.2004.)

Tämä toimii nyt hyvin, eikä erityisesti toivota, että meihin enemmän otettaisiin yhteyttä ja yhdessä suunniteltaisiin. Minäpä kysyn vielä työkaverilta tuossa: joo, hän on samaa mieltä. (YT/N, puhelinhaastattelu 3.3.2004.)

Erityisen tyytyväinen olen, että tämä on virkatyömme ulkopuolelta. Kun on ulkopuolinen taho, niin perheet kokevat vapauttavana tällaisen toiminnan (YT/N, puhelinhaastattelu 28.10.2004.)

Keskeisin syy tyytyväisyyteen on projektin pitkäkestoisuus, joka mainitaan jokaisessa puhelinhaastattelussa. Pitkäkestoisuuden tulkitaan edellyttävän sitoutumista, jota puolestaan pidetään kaiken muutostyön perustana.

Asiakkaitteni kautta mitä olen kuullut, niin hirveän tyytyväisiä ollaan. Ja mielestäni tämä projekti on ollut aivan erinomainen sosiaalisen kuntoutuksen projekti. Eivät nämä perheet monesti näin hyvää kohtelua saa. Sellainen asia tässä toimi heikommin, että tuli kauhea kiire saada perheitä kasaan. Valinta olisi alussa pitänyt tehdä paremmin, kun oli kerrankin mahdollisuus pitkäkestoiseen toimintaan. (YT/N, puhelinhaastattelu 28.10.2004.)

Sellaiset positiiviset kokemukset, niiden saanti on ollut tärkeää. Eihän tällaista toimintaa muut järjestä ja tämä on ollut hirmu hyvä. Meillä on tietysti omat kesäleirit, jotka ovat vähän vastaavia, mutta ei niissä ole tätä pitkäkestoista jatkuvuutta. Perheiden osalta on muuta vaikea sanoa, kun osa ei ole enää asiakkaitamme ja projekti jatkuu. (YT/N, puhelinhaastattelu 28.10.2004.)

Sellainen asia on kaikesta huolimatta sanottava, että mainitsemallani perheellä on prosessi lähtenyt käyntiin. Tuloksia on siis tullut (YT/N, puhelinhaastattelu 29.10.2004.)

9.4 Perhetapaamisen onnistumista selittävät tekijät

Ihmiset eivät itse usko että jotain pitää tehdä, ennen kuin he itse huomaavat. Toisaalta tämän toimintaperiaatteen kääntöpuolena on pelko, että ihmiset reagoivat, ettei mitään ole hoidettu (JT/M, haastattelu 4.8.2003).

Perhetapaamisten lähtökohta on vaikea, sillä useimpien vanhempien odotukset kohdistuvat mukaan yhdessä oloon sekä lomailuun. Perhetapaamisten tavoitteena on kuitenkin ennalta ehkäisevän päihdekasvatuksen toteuttaminen perhekeskeisen toimintamallin avulla. Tällöin motivaatio toimintaan voidaan synnyttää vasta perhetapaamisissa.

Perhetapaamisen onnistuneisuuden kannalta keskeisimmäksi tekijäksi nousee ilmapiiri. Vanhempien kokemus perhetapaamisen onnistumisesta kietoutuu vahvasti perhetapaamisen kokonaisilmapiiriin. Perheryhmän toimiva vuorovaikutus ja turvallinen ilmapiiri selittävät eron onnistuneeksi ja heikommaksi koetun perhetapaamisen välillä. Tästä syystä tutustumiseen on varattava riittävästi aikaa. Aika sinänsä ei tosin takaa tutustumisen onnistumista, vaan tuona aikana tulee toteuttaa ennalta suunniteltuja ryhmäyttämisen keinoja.

Aivan ilmeinen perusasia on tervehtiminen. ”Tästä syystä on hyvä muistuttaa itseään yksinkertaisesta perusasiasta: jonkun on tervehdittävä henkilökohtaisesti jokaisen perheen jokaista jäsentä ja toivotettava heidät tervetulleiksi” (Tuovinen ym. 1988, 27).

Hannele Törrönen (2001) kuvaa Ensi- ja turvakotien liiton perhekuntoutuskursseja käsittelevässä artikkelissaan, mitä kurssien ohjelman rakentamisesta on opittu. Hän korostaa, että päivien aloitusten ja lopetusten tulee olla selkeitä. ”Päivä aloitetaan aina yhteisellä isolla piirillä, jossa kaikki ovat läsnä, sekä henkilökunta että kurssilaiset. Yhteisen puolituntisen nimi on ’Yhdessä uuteen päivään’. Tässä käydään läpi päivän tapahtumat ja kuulumiset. Aamunavauksena luetaan ehkä runo tai leikitään leikki” (Törrönen 2001, 40–41).

Tervehtiminen ja yhteinen kuulumisten vaihto ovat esimerkkejä siitä, kuinka perheenjäsenten odotukset huomioonottamisesta tuodaan mukaan toimintaan. Perheterapeutin suosiota vanhempien keskuudessa voi lähteä avaamaan juuri tästä näkökulmasta.

Se on niin ihanaa, kun perheterapeutti tulee ja kysyy heti, että mitä kuuluu (KY/N, keskustelu 5.6.2003).

Tulee ihan ylimääräinen energialataus, kun perheterapeutti tulee pirteänä juttelemaan (KY/M, haastattelu 18.10.2003).

Se perheterapeutti luo uskoa ihan heti jo tervehtiessään (KY/N, keskustelu 31.5.2004).

Vastaavasti muutamaan kertaan esiintynyt kokemus, että kukaan ei ole kiinnostunut, on varsin kaukana perhetapaamiseen ladatuista odotuksista.

<p>Mikseivät ohjaajat tutustu lapsiin, kysy edes ikää ja nimeä? (PK/N, keskustelu 31.5.2003)</p> <p>Se ohjaaja ei edes tullut tervehtimään. Se on mielestäni huonoa käytöstä, joka ei kuulu tänne (KY/N, keskustelu 5.6.2003).</p> <p>Miksei kukaan ole kiinnostunut, mitä minulle kuuluu? (PK, palautelomake 5.-8.8.2003)</p> <p>Meidän poika kysyi minulta, että mitä sinä äiti olet mennyt tekemään, kun kukaan ei hänellekään enää puhu (KY/N, puhelinhaastattelu 1.4.2004).</p>	<p>Tulkinta</p> <p>Tervehtiminen ja kiinnostuksen osoittaminen kohdistetaan ohjaajien tehtäväksi. Myös perheiden välillä voi olla eripuraa.</p>
--	---

Oma kysymyksensä on se, mistä hyvä ilmapiiri muodostuu. Millainen on perhetapaaminen, jossa perheenjäsenet kokevat ilmapiiriin hyväksi? Kouluikäisten lasten vastaus on lähes yksiselitteisesti se, että ilmapiiri on hyvä, kun on hauskaa tekemistä kavereiden kanssa. Murrosikäiset viihtyvät hieman paremmin, mikäli he voivat toteuttaa itseään oikeissa töissä, mopon selässä tai punttisalilla. Vanhempien puheissa olennaisimmaksi tekijäksi osoittautuu perheryhmän avoin ja toimiva vuorovaikutus. Avoimen vuorovaikutuksen merkitys ryhmätoiminnan onnistumisessa korostuu yleisesti kaikenlaisissa ryhmissä (Jauhiainen & Eskola 1994). Koska avoimen vuorovaikutuksen syntyminen edellyttää toisiin tutustumista, luottamuksen syntymistä ja ryhmähengen vaalimista, siihen ovat läheisessä yhteydessä muut perheryhmän jäsenet, perheiden yhteinen ohjelma, vapaa-ajanviettomahdollisuudet ja ohjaajat.

Ilmapiiriin ohella kokonaistyytyväisyyttä rakentavasti merkittävästi perhetapaamisten terapia- tai luento-osuuden sisältö ja toteutus sekä perhetapaamisen ulkoiset puitteet kuten leirikeskus ja majoitustilat. Kokonaistyytyväisyyden kannalta selvästi vähemmän merkityksellistä on esimerkiksi se, millaista ruokaa tarjotaan tai onko retkikohde kiinnostava. Kun kaikkia on vaikea miellyttää, mahtuu esimerkiksi palautelomakkeen terveisiin toiminnan järjestäjille risuja päiväkahvien vähäisyydestä tai roskaruoan syöttämisestä lapsille. Näistä palautteiden yksittäisistä kohdista huolimatta kokonaistyytyväisyys perhetapaamisiin on korkeahko, ja palautelomakkeiden keskiarvo on lähempänä hyvää kuin kohtalaista.

Miten onnistuneiksi ja heikommiksi arvioidut perhetapaamiset sitten eroavat toisistaan vanhempien kertomana? Suurimmat erot löytyvät edellä mainituista tekijöistä. Parhaiksi arvioidut perhetapaamiset eroavat heikommiksi arvioiduista eniten siinä, miten tyytyväisiä vanhemmat ovat kokonaisilmapiiriin sekä perheiden yhteiseen ohjelmaan. Keskeiseksi tyytyväisyyttä erottelevaksi tekijäksi nousee perheiden yhteinen toiminta, jonka olisi hyvä olla vähäisiä taitoja vaativaa leikkimielistä liikuntaa. Olympialaiset ja jalkapallo-ottelu muodostivat onnistuneesta perhetoiminnasta mainittujen esimerkkien rungon. Myös odotusten ja kokemusten vastaavuus illan ohjelman osalta muodostuu tyytyväisyyttä erottelevaksi tekijäksi. Vanhemmat halusivat keskinäistä vapaa-aikaa. Vapaamuotoinen iltaohjelma onkin omiaan heijastelemaan perhetapaamisen kokonaistilaa. Päiväohjelma koetaan ohjaajavetoiseksi ja ennalta päätetyksi. Iltaohjelmien sen sijaan odotetaan olevan vapaamuotoisempia, spontaaneja tapahtumia. Yhteistä ohjelmissa on odotus hauskuudesta ja viihtyvyydestä. Ilmapiiriltään heikoissa perhetapaamisissa sellaisten onnistuminen on vaikeaa, jolloin ilta muodostuu iltapalan nauttimisesta television ääressä ja nukkumaan menosta.

Parhaimmiksi arvioiduissa perhetapaamisissa myös tyytyväisyys muihin perheisiin eroaa selvästi heikommin arvioiduista. Samoin ollaan tyytyväisempiä henkilöstöön. Ulkoisten tekijöiden ja käytäntöjen osalta parhaiksi arvioidut perhetapaamiset eroavat varsin vähän heikommiksi arvioiduista. Retket kylpylään ja Muumimaailmaan tuottavat runsaasti positiivisia kokemuksia, mutta silti suurempi tyytyväisyys voi vallita venejunalla¹⁴ tehdyn uimarantaretken jälkeen. Esimerkiksi täysin henkilöstön päätävävallan ulottumattomissa olevaan säätilaan voidaan olla niin tyytymättömiä, että tyytymättömyys vaikuttaa koko perhetapaamisen arviointiin kielteisesti. Ja silti jostakin avointa vuorovaikutusta korostavasta tapahtumasta kumpuaa vanhempien tarinoihin innostus, joka tuottaa kokemuksen myönteisestä kokonaisilmapiiristä.

Tyytyväisyys tiedottamiseen, ruoan laatuun ja määrään tai vaikkapa kioskin aukioloaikoihin ei yksittäistä tapahtumaa lukuun ottamatta eroa eritasoisiksi arvioiduissa perhetapaamisissa. Tämä osoittaa, että ihmiset tekevät perhetapaamisen. Ulkoiset puitteet ja käytännöt ovat ainoastaan väline ihmistenvälisen vuorovaikutuksen ja luottamuksen synnyttämisessä.

Lähden isistä ja pojista koostuvan, ryhmän mukana pilkkiretkelle. Ohjaaja ajaa leirikeskukseen isännän matkailuautoa. Pilkkipaikalle johtava tie on matkailuautolle vaikea, lunta ei ole aurattu vähään aikaan. Tie on kapea ja poikia naurattaa ajatus, jos joku tulisi vastaan: kumpi peruuttaisi. Lähellä määränpäättä ohjaaja soittaa kännykällä varmistuksen, että tien päädyssä löytyy kääntöpaikka. Isäntä kuulemma lohduttaa, että jos jäämme jumiin, meidät vedetään traktorilla takaisin. Autossa on hyvä tunnelma, jännitys piristää poikia. Saavuttuamme perille porukka jakaa tavarat

tasen. Toimintamalli on täysin erilainen kuin Kymen perheryhmän kanssa. Oman avun tarjoamista ei nolostella vaan itsestään selvänä pidetään sitä, että jokainen kantaa jotakin. Hengestä kertonee jotain se, että minulle ei riitä kannettavaa. Tunnen jääväni ulkopuoliseksi. Myös ohjaajan kehoitus pienelle kirveenkantajalle kaikuu kuuroille korville: ”haluan kantaa tätä koko matkan”. (PK, ote tutkimuspäiväkirjasta 29.2.2004.)

Perhetapaamisten lähtötilanteella on suuri vaikutus perhetapaamisen onnistumiseen. Onnistuneimmiksi arvioituissa perhetapaamisissa perheenjäsenet asennoituvat jo tapaamisen alussa myönteisemmin kuin heikommiksi arvioituissa perhetapaamisissa. Heikoimmin sujuneisiin perhetapaamiin on valikoitunut muita enemmän ihmisiä, jotka eivät ole erityisen innoissaan koko projektista ja ovat saattaneet vakavasti harkita perhetapaamisen jättämistä väliin. Tällaisen perheryhmän vetäjänä toimiminen on alusta alkaen haasteellisempää ja työläämpää kuin perheryhmän, jossa ilmapiiri on alusta alkaen myönteinen. Myönteisessä ilmapiirissä pienet takaiskut ymmärretään tai ainakin kuitataan huumorilla.

Hieman kello 15 jälkeen vanhemmat saapuvat paikalle ja ryhdymme ystävänpäivän kakkukahveille. Vanhemmat huomaavat lasten olleen maalauspuuhissa – monilla on paita maalissa, pieni poika on onnistunut maalaamaan poskeensakin, eikä väri lähde kunnolla pois pelkällä pikapesulla. Ohjaaja ilmoittaa toimivansa kakkupoliisina, jotta kaikille riittää: kakkua olisi mennyt enemmän kuin sitä oli. Välillä myös tarjolla olleet pullat loppuvat: pöytään tulee pieni tyttö, joka kertoo syövänsä jo kolmatta pullaa. Ohjaaja kertoo hänelle, että minä en ole saanut yhtään pullaa. Tyttö nauraa hämillään ja poistuu pöydästä. Pian hän tulee takaisin – on käynyt puolittamassa pullan ja tarjoaa minulle toista puolikasta. Kiitän ja ilmoitan, että en ole oikeastaan pullan syöjä lainkaan. Pullan puolikkaalle ilmestyy nopeasti toinen ottaja. Tyttö miettii hetken, onko tyytyväinen tapahtumien kulkuun mutta arvelee sitten ”saaneensa riittävästi pullaa jo ilman puolikastakin”. (VS, ote tutkimuspäiväkirjasta 14.2.2004.)

Entä millainen on perhetapaamisen tyytyväinen vanhempi? Hän on tyypillisesti nainen, joka on jo alusta alkaen suhtautunut myönteisesti projektiin. Hän haluaa perhetapaamisen myötä uusia ystäviä, hyvää ryhmähenkeä ja hauskaa tekemistä. Hän myös suhtautuu myönteisesti projektin tavoitteeseen, joka tosin on muotoutunut vanhemmuuden ja arjessa jaksamisen tukemiseksi. Hän kaipaa ammattilaisen apua, lähinnä uusien ajatusten muodossa, ja on tyytyväinen päästessään mukaan toimintaan. Ne perhetapaamiset, jonne jo lähtökohtaisesti on valikoitu muita enemmän hänen kaltaisiaan vanhempia, onnistuvat todennäköisemmin kuin ne perhetapaamiset, joissa on suuri joukko vähintään varauksellisesti asennoituvia vanhempia.

Tyytyväisyys projektiin liittyy perhetapaamisiin kohdistettujen odotusten ja kokemusten vastaavuuteen. Mikäli vanhemman odotukset perhetapaamista kohtaan ovat toteutuneet tai ylittyneet, hän on todennäköisemmin tyytyväinen kuin silloin, jos odotukset ovat jääneet toteutumatta. Selkein yhteys tyytyväisyydellä vanhempien kertomuksissa ja haastatteluissa on sosiaalisten ja toiminnallisten odotusten toteutumiseen. Tämä ei kuitenkaan riitä, vaan myös kasvatuksellisten ja perheyhteyttä tukevien odotusten toteutumisella on suuri merkitys.

Sosiaalisten ja toiminnallisten odotusten toteutumisen korostuminen osoittaa perhetapaamisten sosiaalisen annin olevan vanhempien mielessä keskeinen tekijä perhetapaamisen onnistumisen kannalta. Onnistunut perhetapaaminen lähenee vanhemmilla lasten näkemystä: pääasia, että on kiivaa muiden kanssa – uuden oppimisen merkitys on vähäisempi.

10 TULOSTEN YHTEENVETO JA POHDINTA

10.1 Tutkimuksen lähtökohta ja tehtävät

Tutkimuksessa on havainnointu Voitto kotiin -projektin kolmea perheryhmää, keskittyen pisimpään kokoontuneeseen Kymen perheryhmään. Tarkastelun kohteena ovat olleet projektin laatu ja vaikuttavuus. Erityisesti tutkimuksessa on pyritty vastaamaan kysymykseen ”mitä tästä voisi oppia”. Tutkimuksessa on selvitetty projektiin liitettyjä odotuksia ja niiden toteutumista, perheiden, projektin henkilöstön ja yhteistyötahojen tyytyväisyyttä. Lisäksi tutkimuksessa on tarkasteltu projektiin osallistumisen syitä.

Millainen on hyvä perhetyön projekti? Tätä on tarkasteltu tutkimuksessa kahdesta näkökulmasta: Voitto kotiin -projektiin liittyvistä tyytyväisyyskokemuksista sekä odotusten ja kokemusten vastaavuudesta käsin.

Tutkimus sai alkunsa Nuorten Puolesta ry:n tarpeesta saada Voitto kotiin -projektinsa kehittämisen tueksi sitä koskevaa tutkimusta. Tutkimustarve liittyi alkuvuodesta 2002 alkaneeseen RAY-rahoitukseen, jossa kolmivuotisen projektin turvin pyrittiin löytämään uusia keinoja päihdeongelmien ehkäisyyn perhekeskeisen toimintamallin avulla.

Tutkimuksen aineisto kerättiin maaliskuun lopusta 2003 lokakuuhun 2004 kolmesta perheryhmästä pääasiassa perhetapaamisissa havainnoiden, keskustellen ja haastatellen. Lisäksi aineistona ovat olleet projektin henkilöstön ja yhteistyötahojen haastattelut, projektin ohjausryhmän muistiot, ohjaajien leiripäiväkirjat, ohjaajille laatimani kysely, sähköpostikeskustelut sekä henkilöstön järjestämät kyselyt, jotka suunnattiin projektiin valittujen perheiden vanhemmille. Henkilöstön järjestämiä kyselyitä on kahdenlaisia. Jokaisen perhetapaamisen jälkeen kerättiin vanhemmilta palautelomakkeet ja projektin päättyessä Kymen ja Pohjois-Karjalan perheryhmät vastasivat kyselylomakkeeseen projektin vaikuttavuuden subjektiivista arviota varten.

10.2 Miksi Voitto kotiin -projektiin osallistutaan?

Perheleirillä on vahva asema perhetyön kentässä. Voitto kotiin -projekti tulkittiin perheleiriksi, ja osallistumista pidettiin sosiaalisen lomatoiminnan luonteen vuoksi lähes itsestään selvänä. On ”normaalina” haluta vaihtelua arkeen ja virkistymistä levon kautta. Lomailu on yleisesti ottaen varsin kallista, joten mahdollisuus lähes ilmaiseen täysihoitoon on houkutteleva. Projektiin osallistumiseen oli selkeä sisäinen halu: osallistutaan, kun päästään ”valmiiseen pöytään”. Pieni osa vanhemmista ei maininnut lainkaan muita syitä, perhetyön piirissä olemisesta huolimatta. Tämä osallistumisen syihin liittyvä sameus hämmensi projektista vastaavia henkilöitä, ja tulkittiin tietynlaisena kyvyttömyytenä nähdä ongelmia tai haluttomuutena pyrkiä niiden ratkaisemiseen.

Valtaosa vanhemmista korosti projektiin osallistumisen syiksi, taloudellisten ja sosiaaliseen lomatoimintaan liittyvien syiden ohella, sen tarjoamaa mahdollisuutta vanhemmuuden tukemiseen. Projektiin osallistumisen syiksi koettiin tarve paitsi hauskaan yhdessäoloon ja mukavaan tekemi-

seen, myös konkreettiseen hyötyyn: vanhemmat kokivat tarvitsevansa neuvoja ja kannustusta siihen, kuinka jaksaa arjessa. Lähes kaikki vanhemmat pitivät näitä syitä tärkeinä perustellessaan osallistumistaan. Muutama äiti sekä osa niistä isistä, jotka osallistuivat ulkoisesta paineesta – vaimon, lasten tai perhetyöntekijän pyynnöstä – ei kokenut tarvitsevansa apua. Heidän mielestään osallistumisen taustalla ei ollut mitään perheen sisäistä ongelmaa, ainoastaan tarve saada vaihtelua tai lomailua yhdessä.

Se, että perhetapaamisia pidetään edullisena lomatoimintana, ei riitä takaamaan suosion säilymistä. Voittoa kotiin -projektiin valituista perheistä (n = 22) kaksi ei osallistunut perhetapaamisiin lainkaan ja neljä perhettä lopetti projektin kesken. Valtaosa näistä peruutuksista tapahtui Pohjois-Karjalan perheryhmässä, mutta myös muissa perheryhmissä osa vanhemmista arveli projektin jäävän heidän osaltaan kesken.

Keskeytysten lisäksi perhetapaamisista puuttui usein perhe tai useampi, vähintään osa perheenjäsenistä. Valtaosa peruuntumisista johtui sairastapauksista tai työvuorojen järjestämiseen liittyvistä ongelmista. Toisaalta keskeyttäneiden osuus on suuri, mikä viittaa odotusten ja kokemusten vastaamattomuuteen. Se, että perhetapaamisia pidetään hakuhetkellä sosiaalisena lomatoimintana, on keskeinen syy myöhemmin esitettyyn kritiikkiin.

Voittoa kotiin -projektin henkilöstö on hakeutunut toimeensa kahdella tavalla. Projektin suunnittelusta ja toiminnasta vastaavat henkilöt on kutsuttu toimeensa. Osallistumisen syyt liittyvät toiminnan päämäärään sekä henkilökohtaiseen elämäntilanteeseen sopivaan ajankohtaan.

Ohjaajaksi hakeutumisen taustalla oli tavallisesti halu ammatilliseen kehittymiseen. Tässä mielessä haastaviksi koetut perheet ovat kiinnostavia, joskin oman työn ja opiskelun yhteyteen sovitettujen perhetapaamiset muodostuivat raskaiksi. Halu hankkia osaamista ja työkokemusta olivat ohjaajiksi hakeutuneilla merkityksellisempiä kuin erilaiset sosiaaliset tai auttamisen motiivit. Lähes jokaisella ohjaajalla oli työhön hakeutumisessaan kuitenkin selkeitä vanhemmuuden tukemiseen liittyviä motiiveja.

Yhteistyötahojen edustajat tarttuivat tarjoukseen ja osallistuivat projektiin pääasiassa omaan toimintaan kohdistuvan paineen purkamiseksi. Kysyntää projektin kaltaiselle toiminnalle koettiin olevan runsaasti ja yritykseen tuottaa uusi elementti perhetyön kentälle suhtauduttiin innostuneesti. Projektin ideaa ja resursseja pidettiin hyvinä, joskin valittujen perheiden suhteen haluttiin projektin tavoitteiden sijasta vahvistaa sitoutumista tai liikauttaa jumissa olevaa auttamisen tilannetta.

10.3 Voittoa kotiin -projektiin kohdistuvat odotukset ja niiden toteutuminen

Vanhemmat odottivat toiminnalta ennen kaikkea sosiaalista ja toiminnallista antia. He odottivat, että perhetapaamisessa olisi hauskaa tekemistä yhdessä samantyylisten ihmisten kanssa. Ehkäisevään päihdetyöhön liittyvät odotukset eivät saavuttaneet samaa arvoa. Lähes kaikki vanhemmat odottivat perhetapaamiselta paljon erilaisia sosiaalisuuteen ja toiminnallisuuteen liittyviä tekijöitä. Selkeitä vanhemmuuden tukemiseen tai kasvatukseen liittyviä odotuksia oli kolmella vanhemmalla viidestä.

Tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että Voittoa kotiin -projekti on alusta loppuun saakka ollut vanhempien mielissä pikemminkin hauskaa yhdessäoloa uusien tuttavuuksien parissa kuin päihdetyön ennalta ehkäisevä muoto. Projektia ei pidetä tukiverkoston ketjuun linkittyvänä, kumuloituvaa hyötyä tarjoavana päihdeneuvolana, vaan Leirinä isolla alkukirjaimella. Vanhemmat odottivat perhetapaamiselta hauskaa tekemistä, hyvää ryhmähenkeä, uusia ystäviä, uusia paikkoja ja mukavaa vapaa-ajan tekemistä sekä samanaikaisesti vinkkejä ja neuvoja siitä, kuinka toimia ja jaksaa arkipäivässä.

Perhetapaamisen lomauttuvuuden korostumista ei tule välttämättä pitää huonona kehityssuuntana. Se on todennäköisesti myös osallistumisen tae vastaaviin toimintamuotoihin jatkossa. Mikäli ystäville ja tuttaville kerrotaan ennen kaikkea se, että tapaamisissa oli hauskaa yhdessä ja sieltä sai uusia ystäviä, niin toiminnan yksi tärkeä osa-alue on saavutettu. Lisäksi tämä synnyttää ja vahvistaa vastaavan toiminnan sosiaaliseen ja toiminnalliseen puoleen liittyviä odotuksia ja mielikuvia. Tällaiset mielikuvat helpottavat vastaavaan toimintaan osallistumista. Erityistä huomiota on kuitenkin kiinnitettävä levon ja ohjelmoimattoman vapaa-ajan määrään ja laatuun, jotta vältytään odotusten ja kokemusten kohtaamattomuudelta. Tämä onnistuu yleensä sitä paremmin mitä enemmän perhetapaamiseen osallistuvat ovat mukana jo suunnitteluvaiheessa.

Vanhemmat jakoivat perhetapaamisen sisällölliseen toimintaan ja ulkoisiin puitteisiin. Edellisestä vastaavaksi tahoksi tulkittiin perheterapeutit sekä vierailevat ammattilaiset. Jälkimmäinen sisälsi kaiken muun kuljetuksesta, majoituksesta ja ruokailusta lastenohjaamiseen ja retkien järjestämiseen. Yhdessäolo tulkittiin ryhmäytymisen edistäjäksi, jonka puolestaan koettiin lisäävän toiminnan sisällöllisessä puolessa tarvittavaa luottamusta. Vanhemmat pitivät ulkoisia puitteita erittäin tärkeinä ja kokivat, että niistä muodostuu perhetapaamisten perusta. Perheterapeutin istunnoista puolestaan muodostui perhetapaamisten ydin tai huippu, sillä kahdessa perheryhmässä vanhemmat pitivät perhetapaamisten parhaana antina perheterapeutin tarjoamia palveluita. Tämä perhetapaamisen osio sai vanhemmilta ylistävää palautetta. Joskus perheterapeutin antia pidettiin koko perhetapaamisen pelastajana. Kolmannessa perheryhmässä vertaistukea arvostettiin perheterapeutin antia enemmän.

Voitto kotiin -projektin sosiaalista ja toiminnallista antia ei pidä väheksyä, vaikka se ei olekaan projektin ensisijainen tavoite. Monelle vanhemmalle kokemus hauskanpidosta ”terveellä tavalla” oli erittäin arvokas kokemus. Erityisesti kouluikäiset lapset korostivat vanhempien keskinäisen ja välisen yhdessäolon merkitystä. Ei liene liioiteltua väittää, että ennalta ehkäisevän päihdetyön keskeisimpiä saavutuksia projektissa on se, että lapset kokivat vanhempien olevan turvallisesti läsnä.

Huolimatta siitä, että sosiaaliset ja toiminnalliset odotukset menivät kaiken muun ohitse, on projektilla vanhemmuutta tukeva antinsa valtaosalle vanhemmista. Lähes kaikki äidit ja useimmat isät kokivat saaneensa perhetapaamisesta selkeitä ja monipuolisia neuvoja arjessa jaksamiseen ja vanhemmuuteen. Tämän annin koettiin tulleen perheterapeutilta. Voitto kotiin -projektiin liittyvät lasten kasvatukseen ja vanhemmuuden tukemiseen liittyvät odotukset jäivät silti ainakin osin toteutumatta lähes puolella vanhemmista. Projektisuunnitelman mukaan päätavoitteina on perhekeskeisen toiminnan avulla ennalta ehkäistä lasten ja nuorten päihteiden käyttöä ja tukea vanhemmuutta. Päätavoitteisiin käytetyt resurssit painoutuivat jälkimmäiseen: perheryhmissä käytiin vähemmän keskusteluja lasten ja nuorten päihteiden käytön ehkäisystä kuin vanhemmuudesta. Jokaisessa perheryhmässä oli muutama ulkopuolisen asiantuntijan päihteisiin liittyvä tilaisuus, joskaan useat vanhemmat eivät maininneet näitä kertoja kuvaillessaan projektin toimintaa.

Kaikkiaan päihdetyöhön ei liittynyt juurikaan odotuksia hakulomakkeen lisäksi, ja nämäkin odotukset olivat korkeammat kuin mitä he kokivat projektin annin olleen. Muihin yksittäisiin ongelmiin, kuten väsymyksen eri asteisiin tai eron käsittelyyn liitetyt odotukset toteutuivat noin puolella vanhemmista. Viidenneksellä odotukset ylittyivät, tosin odotusten matalasta tai suorastaan olemattomasta lähtötasosta johtuen.

Odotusten toteutuminen on olennaista Voitto kotiin -projektin koetun kokonaislaadun kannalta. Palvelun laatua käsittelevien teorioiden mukaan koettu kokonaislaatu ei muodostu ainoastaan laadun sisällöllisestä eli teknisestä ulottuvuudesta tai toiminnallisesta eli vuorovaikutuksen ulottuvuudesta. Pikemminkin palvelun kokonaislaatu muodostuu odotetun ja koetun laadun välisestä poikkeamasta. Kun vanhemman projektille asetetut odotukset jäivät täyttymättä, hän on todennäköisemmin tyytymättömämpi perhetapaamisten antiin kuin silloin, jos odotukset ylittyvät. Näin käy palvelun laatua käsittelevien teorioiden mukaan myös silloin, kun kokemus on mahdollisimman objektiivisesti tarkasteltuna sama.

Projektin henkilöstö odotti – kuten vanhemmatkin – vahvasti erilaista sosiaalista ja toiminnallista antia. Lähes kaikki odottivat, että perhetapaamisissa on hauskaa tekemistä, hyvä ryhmähenki ja mukavaa vapaa-ajan tekemistä. Kukaan ei maininnut odottavansa muista ohjaajista saati vanhemmista uusia ystäviä, mutta silti erityisesti ohjaajien ryhmähenkeä kiiteltiin. Toisaalta taustalla oli työtapihin sekä ”henkilökemiaan” liittyviä lieviä erimielisyyksiä.

Projektin johtotason odotukset liittyivät projektisuunnitelmaan eli ehkäisevään päihdetoimintaan sekä perheen yhteisyyden tukemiseen. Odotukset olivat yleisellä tasolla ja luottamus sekä perheterapeutin että ohjaajien kykyihin järjestää niihin tähtäävää ohjelmaa on suuri. Perhetapaamisissa vastuun kantoi vastuuhjaaja, eivätkä projektin toiminnasta rahoittajalle vastaava yhteyshenkilö saati projektipäällikkö käyneet perhetapaamisissa. Näin osoitettiin paitsi luottamus muuhun henkilöstöön myös raamitettiin projektiin kohdistuvia odotuksia rakenteen tasolle: Tärkeää on projektin kytkeytyminen olemassa olevaan perhetyön kenttään, toimivan mallin luominen. Nämä odotukset katsottiin jatkossa jäävän toteutumatta pääosin rahoittajan näkemyksen vuoksi: toimintamalli on liian kallis.

Ohjaajilla oli toiminnalle selkeitä ammatilliseen kehittymiseen liittyviä odotuksia. Kaikki toivoivat ohjaajan toimestaan hyvää työkokemusta ja sitä, että he oppisivat ohjaamaan perheryhmiä myös jatkossa. Ohjaajien odotuksista useimmin toteutuivat juuri odotukset ammatillisen itsevarmuuden lisääntymisestä, joskaan kaikkia ohjaajana toimimiseen liittyviä kokemuksia ei katsottu ammatillista kehittymistä rakentaviksi. Esimerkiksi vanhempien negatiivinen palaute ja perhetapaamisten suunnittelukäytäntö herättivät asioiden korjaamiseen pyrkivän toiminnan lisäksi mietteitä toiminnasta irtautumisesta.

Jokaisella ohjaajalla oli oman kehittymisen lisäksi toiminnalleen sisällöllisiä, perheen yhteisyyttä tukevia odotuksia. Toisaalta noin puolet ohjaajista arvioi sisällöllisten odotustensa toteutuvan puutteellisesti. Ohjaajat odottivatkin toiminnallaan olevan selvästi enemmän sisällöllistä antia kuin mitä vanhemmat odottivat.

Voitto kotiin -projektin yhteistyötahojen edustajat odottivat projektilta ennen kaikkea sosiaalista antia. Yhteistyötahojen edustajat toivoivat perheiden oppivan projektin myötä sitoutumista. Selkeästi sisällöllisiä asioita, kuten päihteiden käytön ehkäisyä tai vanhemmuuden tukemista pidettiin tähän verrattuna toissijaisina, joskin itsessään varsin tärkeitä. Kaikki haastattelemani yhteistyötahojen edustajat kuitenkin korostivat pitkäkestoisen toiminnan merkitystä juuri sitoutumisen lujittajana. Toinen keskeinen odotus sitoutumisen lisäksi on ryhmään kuuluminen. Tärkeänä pidettiin sitä, että perheet saisivat kokemuksia myös muista kuin viranomaistahoista.

Projektin kuluessa yhteistyötahojen edustajien odotusten toteutuminen jakautui, pienestä lukumäärästä huolimatta, kaikkiin mahdollisiin vaihtoehtoihin. Yksi oli tyytymätön ja kaipasi tarkennusta tavoitteisiin ja niiden saavuttamiseen, toinen oli tyytyväinen toiminnan lähes kaikkiin osaluiseisiin, kolmas ei halunnut tarkemmin kommentoida. Projektin päättyessä kokemusten ja odotusten koettiin vastaavan paremmin toisiaan ja valtaosa yhteistyötahojen edustajista ilmoitti olevansa erittäin tyytyväisiä projektiin.

Projektin johdon tavoitteet, jotka olivat yhdensuuntaisia projektisuunnitelman tavoitteiden kanssa, olivat jossain määrin ristiriidassa ohjaajien, vanhempien sekä erityisesti yhteistyötahojen edustajien odotusten kanssa. Ohjaajat arvostivat perheiden yhteistä toimintaa, tavallisia arkipäivään liittyviä asioita, joita voi jatkaa myös perhetapaamisen jälkeen. Vanhemmat odottivat perhetapaamisilta sosiaalista yhdessäoloa sekä toimintaa, jolloin erityisesti lasten ja nuorten päihteiden ehkäisyyn liittyvät odotukset olivat niiden rinnalla varsin merkityksettömiä. Yhteistyötahojen edustajat puolestaan odottivat, että projektilla olisi ennen kaikkea sitoutumiskykyä lisäävä ja ryhmään hyväksymisen myötä itsetuntoa kohottava vaikutus.

Vaikein paikka projektissa on sekä vastuuhjaajilla että muilla ohjaajilla. He joutuivat työskentelemään melkoisessa odotusten ristiaallokossa, ja juuri heihin vanhemmat helposti kohdistivatkin toiminnan tavoitteeseen liittyvän epäselvyyden synnyttämää kritiikkiä. Huolimatta eri tahojen

ristiriitaisista odotuksista kaikki olivat rahoittajaa lukuun ottamatta perhetapaamiseen voittopuolisesti tyytyväisiä.

10.4 Voitto kotiin -projektin onnistumisen arviointi

Yhtenä keskeisenä perheleiritoiminnan laadun kriteerinä voi pitää sitä, että asetetut odotukset tavoitetaan. Tällöin tarkastelu nojaa teorioihin palvelun laadusta, ei teorioihin perheestä ja sen tilasta nyky-yhteiskunnassa, kasvatustieteelliseen keskusteluun vanhempien roolista saati ehkäisevän päihdetyön uusimpiin virtauksiin. Teoriat palvelun laadusta esittävät, että koetun palvelun laatu riippuu odotusten ja halujen sekä kokemusten välisestä poikkeavuudesta. Palvelu on laadukasta, mikäli se pystyy vähintäänkin täyttämään, mielellään jopa ylittämään sille asetetut odotukset.

Voitto kotiin -projektin järjestämät perhetapaamiset (n = 32) saivat vanhemmilta kerätyissä palautelomakkeissa varsin hyvän arvosanan. Arvioinnissa ei tosin ollut mahdollisuus antaa kiittävää arvosanaa, vaan arvoasteikko liikkui kolmiportaisena hyvä–kohtalainen–huono.

Tutkimuksen perusteella projektin onnistumisen kannalta keskeinen tekijä on perhetapaamisen ilmapiiri. Vanhempien kokemusta perhetapaamisen onnistumisesta selitti eniten eri tekijöistä kokonaisilmapiiri, jonka luominen tulisi nostaa yhdeksi keskeisistä tavoitteista. Hyvän kokonaisilmapiirin lähtökohtana on perheryhmän avoin ja toimiva vuorovaikutus, ja sen syntyminen edellyttää toisiin tutustumista, luottamuksen syntymistä ja ryhmähengen luomista. Nämä kaikki vievät aikaa.

Ei kuitenkaan pidä tuudittautua ajatukseen, että monivuotinen projekti mahdollistaa tämän kehityksen paremmin kuin lyhyemmät perhetapaamiset. Perhetapaamiset ovat varsin lyhyitä ja niiden välillä voi olla useita kuukausia. Yksi tai kaksi pidempikestoista perhetapaamista voivat olla ryhmäytymisen kannalta jopa tehokkaampia, sillä silloin ei tarvitse jännittää mahdollisesti epämiellyttävän kohtaamisen uudistumista.

Erityisesti sosiaaliseen lomatoimintaan liittyvien odotusten toteutuminen oli yhteydessä vanhempien kokonaistyytyväisyyteen. Yksi tärkeä lomatoiminnan ulottuvuus oli, että lapsille tuli olla ohjelmaa, lasten tuli viihtyä. Omiin ongelmiin liittyvien odotusten toteutuminen oli vähemmän merkityksellistä, joskin kokemus niiden ratkaisemisen eteen tehdystä työstä oli vahvasti yhteyksissä perhetapaamisen onnistuneeksi kokemiseen. Pelkkä hauskanpito ei riitä, myös apua pitää saada.

Avuntarve kohdistui pikemminkin muihin, väsymyksen eri asteiden kaltaisiin ongelmiin, kuin päihdetyöhön. Näin ollen vanhempien näkökulmasta perhetapaaminen on onnistunut, kun sosiaaliseen ja toiminnalliseen puoleen kietoutuu asiantuntijan antamaa henkilökohtaista apua.

Kaikkien osallistujien mielestä parhaimmiksi arvioiduissa perhetapaamisissa oltiin tyytyväisiä ryhmähengen, joka rakentui sisällölliseen antiin ja ulkoisiin puitteisiin kohdistettujen odotusten ja kokemusten vastaavuuden lisäksi monista pienistä asioista, joista korostuneen tärkeäksi nousi sääti-la. Sateinen tai kylmä sää lannisti perheryhmän tehokkaasti, uuvuttaen myös ohjaajia. Aurinkoinen sää riitti sellaisenaan tuottamaan tyytyväisyyden kokemuksia.

Muita keskeisiä tyytyväisyyttä erottelevia osa-alueita olivat tyytyväisyys koko perheryhmälle järjestettyihin ohjelmiin, illanviettoihin sekä perheryhmään valituksi tulleisiin muihin ihmisiin. Vanhemmat toivoivat paljon keskinäistä iltaohjelmaa, jonka järjestäminen osoittautui haastavaksi tehtäväksi lasten nukuttamisen ja tapahtumarikkaan päivän aiheuttaman väsymyksen myötä.

Kaikkeen ei voi perhetapaamisessa täysin vaikuttaa. Lähtötilanteella on merkittävä vaikutus projektin onnistumiseen. Monessa mielessä voidaan sanoa, että perheet tekevät perhetapaamisen. Perhetapaamisten etenemiseen vaikuttaa merkittävästi se, millaisia perheitä perheryhmään valikoituu. Mikäli perheryhmään valikoituu projektiin aktiivisesti suhtautuvia vanhempia, ovat eväät projektin onnistumiseksi huomattavasti paremmat kuin passiivisesti suhtautuvien kanssa.

Perheen yhteisyyteen ja muihin perheisiin tutustumisen ohella osa vanhemmista tai lapsista saattaa suhtautua innottomasti tai kielteisesti päihdevalistukseen, jolloin koko perheryhmä aiheuttaa haasteen ohjaajille. Passiivinen ja kielteinen ilmapiiri leviää nopeasti ja myös muut perheenjäsenet ryhtyvät katsomaan toimintaa tyytymättömyyden näkökulmasta, tai sitten tiettyjen henkilöiden kriittisyys koetaan ahdistavana. Ryhmän sosiaalinen paine ei kuitenkaan kohdistunut passiivisuuden sanktiointiin.

Passiivisesti tai jopa kielteisesti asennoituvan perheryhmän jäsenen kanssa ei pidä menettää toivoaan. Itse asiassa heissä on muita enemmän muutoksen mahdollisuuksia. Perheiden valintaan tulisi kuitenkin kiinnittää nykyistä tarkempaa huomiota. Ennalta ehkäisevässä toiminnassa on kyse vähäisen huolen vyöhykkeestä, jossa tärkeää on, että perhe on motivoitunut saamaan tukea – nimenomaan tukea, ei kontrollia. Mikäli toiminta muuttuu kontrollipainotteiseksi, liikutaan jo keskivaiheella eli kriisityössä tai jopa huostaanotossa. Vaikka työmuotojen sijoittaminen valikkokuvaan on käytännössä hankalaa – perhetyö samankin perheen kanssa sisältää usein osia jatkumon kaikista vaiheista – niin motivoituneiden vanhempien valinnalla on perhetapaamisen tavoitteelliselle sisällölle suuri merkitys.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että perhetapaamiset, joissa osallistuja kokee odotustensa täyttyvän, puitteet hyväksi ja asenteenmuutokset positiivisiksi, ovat myönteisen ja avoimen ilmapiirin merkitsemiä. Jokainen osallistuja otetaan huomioon omana itsenään ja voi kokea olevansa tärkeä ja arvostettu tai ainakin sen, että häntä kuunnellaan. Tällainen arvostaminen luo pohjan avoimelle kohtaamiselle. Sen rinnalla perhetapaamisen ulkoiset puitteet ja erilaiset retket ovat toisarvoisia. Ilmapiiriltään avoimessa perhetapaamisessa osallistujat, erityisesti vanhemmat, voivat turvallisesti kyseenalaistaa omia aiempia asenteitaan ja kokea saavansa tukea ehdotuksilleen. Vähintäänkin vanhempien on saatava tuntea, että heidät otetaan huomioon.

Kokonaisuudessaan tutkimus osoittaa, että perhetapaamisen laatuun on syytä panostaa. Tulokset vahvistavat palvelun laatua käsittelevien teorioiden oletuksia, sillä odotusten ja kokemusten välinen kuilu selittää suuressa määrin tyytyväisyyttä ja tyytymättömyyttä palveluun. Mikäli kuilua odotusten ja kokemusten välillä ei ole tai odotukset ylittyvät, ovat osallistujat todennäköisimmin tyytyväisiä projektiin kokonaisuudessaan. Mikäli koettu laatu ei vastaa odotettua laatua – tukihenkilöiden kertomaa, hakulomakkeen luomaa mielikuvaa tai vertailukohteena pidettyä aikaisempaa perheleirikokemusta – on osallistujien tyytyväisyys todennäköisesti vähäinen. Mahdollisimman objektiivisesti arvioituna palvelun laatu voi olla sama, ja silti tyytyväisyyden aste voi poiketa huomattavasti. Tällöin ei palveluntarjoajan tule antaa periksi, pitää kohderyhmää kiittämättömänä tai erityisen vaikeana, vaan miettiä kokeiluprojektin luonteen mukaisesti, mitä asialle on tehtävissä.

Perhetapaamisessa hankitut kokemukset muokkaavat palveluntarjoajan imagoa. Myönteiset kokemukset perhetapaamisesta muuttavat osallistujien asenteita palvelua kohtaan myönteisemmiksi, jolloin seuraavan perhetapaamisen voi olettaa alkavan luottamusta ja sitoutumista vahvistavan ilmapiirin vallitessa. Myönteiset kokemukset ovat tärkeitä paitsi palvelun vakiinnuttamisen myös myönteisten asennemuutosten mahdollistajina.

10.5 Löytyykö parantamisen varaa?

Voitto kotiin -projektin perhetapaamisissa ohjaajien osuus näyttää olevan projektin päättyessä erittäin hyvässä kunnossa. Projektin alkuvaiheissa mukana oli yksi epäpätevä ohjaaja, ja projektin puolivälissä toiminnasta irtautui kaksi alkuvaiheen epäselvyyksistä johtuen kovaa kritiikkiä saanutta ohjaajaa. Tämän jälkeen vanhemmat olivat erittäin tyytyväisiä ohjaajiin muutamaa yksittäistä tapahtumaa lukuun ottamatta. Ohjaajille on järjestetty myös työnohjausta. Ohjaajat itse olivat innostuneita ja motivoituneita ohjaajan toimeensa, hakeutuminen projektiin oli päämäärätietoista ja toiminta koettiin pääosin mielekkääksi. Myös vastuuhjaajat olivat tyytyväisiä ohjaajiin.

Palautelomakkeissa vanhempien arviointi oli positiivista: valtaosan mielestä perhetapaamisilla oli vähintäänkin myönteinen vaikutus mielialaan, jaksamiseen, mukana olleisiin lapsiin sekä parisuhteeseen. Haastatteluaineistossa odotusten ja kokemusten vastaavuuteen suhtauduttiin kriittisemmin.

Projektin päättyessä Kymen perheryhmän vanhemmat palauttivat projektin henkilöstön laatiman kyselylomakkeen. Palaute oli yhtä vastaajaa lukuun ottamatta positiivista. Erityisesti kiiteltiin mahdollisuutta keskustella perheterapeutin kanssa sekä erilaisia retkiä. Tyytymätön vastaaja koki istuneensa eräänlaisessa ”teoria- ja rippileirin yhdistelmässä”, joskin sanoi tilanteen parantuneen projektin loppua kohden. Kaikki vastanneet (n = 5) kokivat Voitto kotiin -projektin korjanneen alku-peräistä tilannetta.

Vastuuhjaajilta eniten kritiikkiä saivat toiminnan yleisluontoiseksi koetut tavoitteet sekä perheiden heterogeenisyys. Tavoitteellisen toiminnan järjestäminen tuntui näiden lähtökohtien vuoksi haastavalta. Toinen vastuuhjaajista koki perheet liian vaikeiksi perhetapaamisten ohjelmaan, toinen koki itsensä riittämättömäksi yrittäessään innostaa vanhempia mukaan. Perhetapaamisia kehitettäessä olisikin tarpeen pohtia, miten tavoitteista tehdään sekä henkilökohtaisia että portaittaisia, ja miten perheryhmän valintakriteerejä voisi kehittää. Tutkimuksen perusteella näyttää siltä, ettei suuri osa vanhemmista ole erityisen motivoituneita perhetapaamisen väliaikana tehtäviin harjoituksiin. He eivät myöskään ryhtyneet oma-aloitteisesti ratkomaan leiriohjelmassa tyytymättömyyttä aiheuttavia tilanteita, eivätkä kokeneet saaneensa rohkaisua haasteiden esiintuomiseen. Monien ohjaajien käytännön kokemus viittaa samaan.

Ainoastaan Pohjois-Karjalan perheryhmälle järjestettiin tutustumistilaisuus projektiin ennen perhetapaamista. Vanhemmat kokivat tilaisuuden tiedottamiseksi, ja osa oli pettynyt, kun asiat kerrettiin perhetapaamisessa. Vaikuttamismahdollisuutta ei koettu syntyneen. Asioiden kertaaminen on kuitenkin tarpeen, sillä vanhemmat eivät tee muistiinpanoja ja mikäli lapset ovat paikalla, kyky kuunnella on melko heikko. Usein vanhemmat kokivat perhetapaamisen alussa pidetyn ohjelman esittelyn olevan varsin irrallinen osa perhetapaamista, ”oikea” perhetapaaminen eteni monien mielestä ohjaajien ehdoilla.

Erityisesti huomiota herättää monien vanhempien tyytymättömyys tapaan, jolla perhetapaamisesta tiedotettiin. Huolimatta perhetapaamisen aikana annetusta jatkoa koskevasta informaatiosta, useat vanhemmat kritisoivat viime hetkellä lähetettyjä perhetapaamisten ohjelmia. He tulkitsivat tämän eräänlaiseksi projektin johdon ylimielisyydeksi: myös työttömällä voi mennä useita päiviä järjestäessään koiralle hoitajaa ja valmistautuessaan matkaan. Välillä useat vanhemmat vaikuttivat olevan tietämättömiä siitä, kuinka monta perhetapaamista kyseisenä vuonna on ja milloin ne suunnilleen järjestetään. Muutamien vanhempien mukaan ohjelmaan tehtiin perhetapaamisen aikana muutoksia, jolloin viime hetkeen saakka hiotun ohjelman etuja ei täysin ymmärretty. Olisi syytä pohtia, voisiko tiedottamista jotenkin muuttaa.

Yhteistyötahojen edustajista osa oli sitä mieltä, että projektin puolelta ei tiedotettu riittävästi. He tiesivät muutamista perheistä, mitä ja miten on tehty, mutta informaatio perheiden pärjäämisestä on jäänyt toivottua vähäisemmäksi. Myös toimintakäytännöt jäivät osalle hämärän peittoon. Lisäksi toivottiin tiiviimpää yhteistyötä perheiden valintaan, seurantaan ja jälkihoitoon. Ne yhteistyötahojen edustajat, joille toimintakäytännöt olivat omasta työstä tuttuja, olivat erittäin tyytyväisiä. He olivat valinneet perheet ja kokivat, että se riitti heidän panoksekseen: projektin henkilöstöön luotettiin eikä toimintaan haluttu puuttua. Yhteistyöverkoston luomisen kannalta sekä epä tietoisuudessa eläminen että pelkkään alkuvaiheeseen osallistuminen eivät ole toivottuja tuloksia. Kontaktien luomisen lisäksi tulisi ruokkia myös niiden voimistumista ja kaksisuuntaisuutta.

Perheiden yhteisen toiminnan toteuttamiseen on syytä panostaa. Lapsen kannalta oleellista on mahdollisuus osallistua kaikkeen toimintaan omien mahdollisuuksien mukaan. Parhaimmillaan vanhemmat kokivat yhteiset tapahtumat rikkaiksi mahdollisuuksiksi osallistua lastensa kanssa suureen ryhmään. Esimerkiksi ”kaikki pelaa” -jalkapallo-ottelu, koko perheen olympialaiset tai itse järjestetty iltajuhlan ohjelma säilyivät onnistuneen toiminnan esimerkkeinä vanhempien kertomuksissa koko pro-

jektin ajan. Tapahtumat, joissa vanhemmat voivat olla lastensa mukana kaikille tärkeässä ryhmään kuulumisen kokemuksessa, voivat auttaa vanhempia ymmärtämään lastensa läheisyyden tarvetta. Voisi olla tarpeellista pohtia, kuinka lapsen ohjaamisen suunnitelmat kirjataan mahdollisimman arkisella kielellä, selkeästi ja yksityiskohtaisesti, jotta vanhempien olisi helppo poimia esille ideoita ja keinoja suunnitelmasta myös omaan toimintaansa lapsen kanssa.

Projektin laadun näkökulmasta koko ryhmälle järjestetyt, kaikkien aktiivisuutta vaativat tapahtumat, ovat totuuden hetkiä. Teorioilla palvelun laadusta tarkoitetaan vuorovaikutustilanteita, joissa palveluntarjoajalla on mahdollista osoittaa palvelujensa laatu tässä ja nyt. Usein lyhyiden tapahtumien pohjalta sekä vanhemmat että lapset muokkaavat käsitystään perhetapaamisista, ohjaajista ja usein koko perhetyön kentästä. Siksi niihin ei kannata suhtautua puolihuolimattomasti.

Projektia kehitettäessä ei tule sokeasti seurata perheen jäsenten toivomuksia siitä, miten perhetapaamisia voisi kehittää. Jos vanhemmat saisivat muuttaa perhetapaamisia, he lisäisivät vapaa-ajan määrää ja sen viettomahdollisuuksia, ja vähentäisivät lasten kanssa vietettyjä hetkiä, kenties muutamiksi päiväksi kokonaan. Teini-ikäiset haluaisivat mopoilla tai lasketella, kouluikäiset videoita ja pelikoneita, ratsastusta ja eläimiä. Tällaisilla muutoksilla perhetapaamisista voisi tulla ainakin hetkellisesti hauska kokemus, mutta projektin varsinainen tarkoitus jäisi todennäköisesti kaiken hauskanpidon jalkoihin.

Ohjelmaa laadittaessa tulee kuitenkin huomioida perheestä kumpuavat ajatukset. Moni vanhemmista olisi kokenut hyväksi käytännön, jossa ohjelma laaditaan yhdessä ohjaajien kanssa. Vanhempien toiveet ovat kuitenkin melko ristiriitaisia, sillä osa haluaa katsoa kaikessa rauhassa televisiota, osa liikkua luonnossa, jotkut nähdä uusia paikkoja, toiset vauhtia, toiset rauhoittumista. Kuten eräs isä asiaa ihmetteli: eikö hakulomakkeessa olisi voitu kysyä vaikkapa harrastuksia, jotta ryhmä innostuisi edes jotenkin samasta asiasta? Yhdessä laadittuun ohjelmaan olisi luultavasti helpompi sitoutua, eikä toiminnan luonne tuntuisi samalla tavalla ulkopuolisen asettamilta ”terveen elämäntavan” esimerkeiltä.

Ohjaajien ajatukset perhetapaamisten kehittämisestä näyttivät kohdistuvan lähinnä parempaan etukäteissuunnitteluun. Usein koettiin kohtuuttomaksi, että aika valmistelutyöhön joudutaan nipistämään vapaa-ajasta. Tähän asiaan kiinnitettiin projektin kuluessa huomiota ja suunnitteluun osoitettiin lisäresursseja. Muutaman kerran perhetapaamisen alussa perheryhmän jäsenet olivat leväneitä ja henkilöstö uupunutta, sillä ohjaajilla saattoi olla takana juuri päättynyt raskas työ- tai opintoviikko. He olivat myös saattaneet ottaa vapaata työstään tietäen töiden kasautuvan perhetapaamisen aikana. Ohjaajille tulisikin turvata oikeutettuja lepoaikoja, jolloin ei tarvitsisi huonolla omatunolla pysytellä perheiltä piilossa.

Vanhempien ajatukset perhetapaamisissa toteutetusta sisällöllisestä annista olivat pääasiassa erittäin positiivisia. Erityisesti perheterapeuttien osuutta kiiteltiin. Ulkopuolisten ammattilaisten vetämää ohjelmaa toivottiin lisää. Ohjelman ei kuitenkaan toivottu olevan perinteistä oppitunti- maista opetusta saati luentoja, vaan eräänlaista elämyksellistä opetusta. Tällainen hyvän vuorovaikutustilanteen luonnehtima opetus koettiin parhaimmillaan omaehtoiseksi toiminnaksi, jota suurin osa vanhemmista arvostaa enemmän kuin vapaa-aikaa. Myös ohjaajien valmiuksia tällaisen opetuksen antamiseen tulisi kehittää.

Yrityksiä luoda polkuja muuhun perhetyöhön on vahvistettava, jotta perhetapaamiset eivät jäisi irrallisiksi tapahtumiksi perheen elämäntapa-karessa. Projektin kolmantena vuonna tähän pyrittiin linkittämällä perhetapaamiset tiukemmin yhteistyötahojen toimintaan. Projektipäällikkö ja vastuuohjaajat olivat yhteydessä perheiden tukihenkilöihin tai sosiaalityöntekijöihin perhetapaamisten välillä. Toisaalta tulkittiin välttämättömäksi järjestää osalle perheistä perheterapeutin palveluja myös perhetapaamisten. Myös rahoittajan muutosehdotukset etäännyttivät projektia muusta palveluketjusta, sillä rahoittajan mukaan liian suuri osa toimintaan varatuista rahoista meni matkoihin, majoitukseen ja ruokailuun. Kun jatkorahoitushakemuksessa esitetään perheleirien sijasta perhekerhotointa, on helppo kokea yhteistyötahojen sitouttaminen monipäiväisiin perhetapaamisiin turhaksi.

Mikäli jatkorahoitushakemuksessa esitetty toimintaidea hyväksytään, voidaan sen toteuttamisessa soveltaa projektin ensimmäisessä osassa saatuja oppeja. Yhteistyötahojen edustajiin luodaan tiiviimmät kontaktit ja aktiivisia perheitä valitaan yhdessä. Perheryhmistä tehdään homogeenisempia ja toiminnan tavoitteet laaditaan perhekohtaisesti, yhdessä vanhempien kanssa. Mahdolliset leirit ja retket eivät olisi ”palkintoja” osallistumisesta vaan tavoitteelliseen toimintaan kytkeytyviä, osallistumisen mahdollistavia tapahtumia. Ennen tätä ”varsinaista” perhetapaamista olevat kokoon-tumiset tulisikin pystyä sitomaan projektin kokonaisuuteen. Muuten voi käydä siten, että leirijaksoa edeltävät kokoon-tumiset koetaan irralliseksi ja turhauttavaksi osaksi perheen yhteisyyden lisäämises-sä ja päihteiden käytön ehkäisyssä. Kenties voitaisiin miettiä myös päivänvastaisten toimintajärjes-tyksen kertaluonteista toteuttamista: voisivatko perheenjäsenet tarkastella ja kirjata toimintaansa perhetapaamisessa ja käydä näitä havaintojaan läpi lyhytkestoisissa tapaamisissa henkilöstön kans-sa?

10.6 Voitto kotiin -projekti asenteenmuokkaajana

Perhetapaamisiin osallistuneiden perheiden motivaatiot ovat varsin kirjavia. Vanhemmista suurin osa suhtautui projektiin hakiessaan asiaan hyvin myönteisesti. Osa isistä suhtautui projektiin vähin-tään varauksellisesti, muutama jopa kielteisesti. Muutamilla vanhemmilla ei ollut sisällöllisiä odo-tuksia lainkaan, he tulivat omien sanojensa mukaan tukihenkilön kannustamana lähinnä katsomaan, mistä on kyse.

Lähes kaikkien vanhempien suhtautuminen perheen yhteisen ajan lisäämiseen ja yhdessä teke-miseen muuttui perhetapaamisten myötä myönteisemmäksi. Arvio omista kyvyistä järjestää per-heen yhteistä tekemistä voimistui erityisesti niillä äideillä, joiden kokemukset perhetapaamisista eivät vastanneet odotuksia. Perheen sisäisten ongelmien olemassaolon kieltävien tai niitä vähättele-vien vanhempien asenteet voidaan jakaa kahteen toimintatapaan: joko kieltäydytään osallistumasta tai sitten osallistutaan toimintaan suurin varauksin. Varauksellisesti osallistuneiden asenteet muut-tuivat projektin myötä eniten myönteiseen suuntaan. Päihdeongelmien ehkäisyyn liittyvät odotukset olivat valtaosalla vanhemmista alun perin matalalla, ja projektin vaikutusta päihteiden käytön eh-käisyssä pidettiin melko vaatimattomana.

Ohjaajien suhtautuminen projektin alkuperäiseen päätavoitteeseen, päihdeongelmien ehkäi-syyn perhekeskeisen toimintamallin avulla, oli lähtökohtaisesti hyvin myönteinen. Kaikki ohjaajat pitivät tärkeänä, että vanhemmat viettäisivät enemmän aikaa lastensa kanssa. Tämä näkemys per-heen dynamiikasta säilyi suhteellisen vakaana, joskin osa ohjaajista epäili toisinaan sekä omia ky-kyjään että perhetapaamisen ohjelmaa tavoitteen saavuttamisen kannalta. Varsinaisia kielteisiä asen-nemuutoksia ei esiintynyt, vaan esimerkiksi projektista poisjäämisen syinä olivat muuttuneet työ- ja elämäntilanteet.

Entä miten Voitto kotiin -projektin kuluessa tapahtuneet asennemuutokset voisivat jäädä pysy-viksi – ja kuinka edes tiedetään, että asenteet ovat muuttuneet? Voitto kotiin -projektin keskeisinä tavoitteina ovat lasten ja nuorten päihteiden käytön ehkäisy ja vanhemmuuden tukeminen. Tavoit-teisiin pyritään perhekeskeisen toiminnan avulla. Monet vanhemmat kokivat, että perhetapaamisten kiinteässä, tavalliselta arjelta suojatussa ryhmässä on helpompi uskoa muutoksen mahdollisuuteen. Kuitenkin useat viittaukset perhetapaamisen jälkeiseen aikaan, arkiseen elämään palaamiseen, si-sälsivät oletuksen uupumisesta. Kaikki vanhemmat eivät edes kokeneet perhetapaamisia rentoutta-vina tai arjessa jaksamista tukeviksi: matkaan valmistautuminen, matkustaminen, perillä olo ja pa-luu muodostivat työrupeaman, jonka anti liittyi enemmän vaihtelunhaluun kuin projektin tavoittei-siin. Arjen alkaessa monien asenteet palaavat vanhaan.

Asenteenmuutosteorioiden mukaan sisäistyneitä asenteita on vaikea muuttaa. Mikäli perheta-paamisen aikana myönteiseen suuntaan kehittyneet asenteet eivät kestä arjessa, on asenteenmuutos-

teorioita tulkiten kyse siitä, että uudet asenteet eivät ole sisäistyneet. Perhetapaamisen päättyessä täytetyissä palautelomakkeissa annettu myönteinen arvio perhetapaamisen vaikutuksista voi olla sisäistyneiden asenteiden sijasta vain hetkellisiä tuntemuksia. Tähän viittaavat myös palautelomakkeissa olevien kysymysten ylimalkaisuus, jolloin niihin on vaikea vastata täsmällisesti, sekä vastausten sävyero haastatteluihin verrattuna.¹⁵ Lauseet ja tarinat tyytyväisyydestä perhetapaamiseen ja sen vaikutuksesta ovat yksityiskohtaisia, jolloin pohdinnassa käsitellään jossain määrin myös tyytymättömyyttä aiheuttaneita asioita.

Perhetapaamisen aikana tapahtunut asennemuutos ei saisi jäädä vain pinnalliseksi. Tapaamisilla voisi auttaa myönteisten asenteiden sisäistymisessä. Projektin keston vedoten perhetapaamisten uskotaan tuottavan asennemuutoksia, jotka kestävät paremmin ”arjen rasituksia”. Perhetapaamisten väliaikojen lyhentämisen myötä projekti toivottavasti kietoutuu selkeämmin perheiden elämäntilanteeseen, eikä jää irralliseksi osaksi palveluketjussa.

Perhetapaamiset olivat merkittävä kokemus myös ohjaajille. Ohjaajana toimimisella oli usein myönteinen vaikutus ammatilliseen kehittymiseen ja itsevarmuuden lisääntymiseen. Monille ohjaajille projekti tarjosi luontevan väylän osallistua perheleiritoimintaan ja sitoutua siihen. Projektin ohjausryhmässä korostettiin, että perhetapaamiset ovat ohjaajille kasvun paikka ja askel alan ammattilaiseksi pätevytyksen tiellä. Perhetapaamisiin oli alustavasti suunniteltu muutamaa harjoittelupaikkaa opinnäytettä tai työharjoittelua tekeville opiskelijoille. Keskeistä olisikin, että perhetapaamisten tavoite muotoiltaisiin selkeästi ja että ohjaajan toimenkuvaa mietittäisiin arvolähtökohdista käsin. Negatiivisen palautteen saaminen on ohjaajalle karvas kokemus ja saattaa johtaa pettymykseen koko projektia ja perheleiritoimintaa kohtaan. Henkilökohtaisuuksiin menevä palaute saattaa myös vaikuttaa alaa opiskelevan minäkuvaan. Siksi Voitto kotiin -projektissa ei tyydytty ainoastaan vastuuhjaajan ja muiden ohjaajien kannustukseen ja opastukseen, vaan lisäksi järjestettiin työnohjausta.

Perhetapaamiset eivät olleet aina täysin samanlaisia. Osa tapaamisista pidettiin onnistuneina, jolloin kaikki vastuuhjaajasta vanhempiin olivat tyytyväisiä. Osa tapaamisista toteutettiin alkupeleistä suunnitelmaa lyhyempinä versioina. Kerran perhetapaamista päätettiin lyhentää päivällä kesken tapaamisen. Onnistuneiksi koetuissa perhetapaamisissa vanhemmat kokivat mielialansa piristyneen, jaksamisensa parantuneen, lastensa viihtyneen ja perhesuhteensa voimistuneen. Vähemmän onnistuneiksi koetuissa perhetapaamisissakin oli yleensä muutamia tyytyväisiä vanhempia.

Onnistuneeksi koettu perhetapaaminen sai aikaan myönteisiä muutoksia perheen työnjaossa sekä muutti vanhempien kuvaa projektista ja sen työntekijöistä myönteisemmäksi. Myös oma minäkuva, luottamus omiin kykyihin arkipäivän järjestämisessä ja usko siihen, että on tärkeä perheenjäsen, vahvistuivat onnistuneiksi arvioiduissa perhetapaamisissa enemmän kuin vähemmän onnistuneiksi arvioiduissa. Hyvin onnistuneiden perhetapaamisten jälkeen vanhemmat olivat myös innokkaampia osallistumaan seuraavaan tapaamiseen.

Myös vanhempien perhetapaamiseen liittämien odotusten toteutuminen oli yhteydessä myönteisiin asennemuutoksiin. Niillä vanhemmilla, joilla perhetapaamisiin liittyvät ratkaisukeskeiset tai sosiaaliset ja toiminnalliset odotukset ylittyivät, myös perhetyöhön liittyvät asenteet todennäköisimmin muuttuivat projektin myötä myönteisimmiksi.

10.7 Mitä opimme tästä?

Tämän tutkimuksen tulokset korostavat ennakkotiedottamisen merkitystä ja perheiden kuuntelemisen tärkeyttä. Ennakkotiedottaminen muokkaa projektiin osallistuvien odotuksia. Koska tyytyväisyys syntyy odotusten ja kokemusten vastaavuudesta, on odotusten luomisessa oltava varovainen. Projektiin hakeutuville tulee kertoa selkein sanoin projektin tavoitteista ja toteutuksesta, vaikka se vaatisi unohtamaan puheet ”syyllistämisen” välttämisestä. Sanomaa on tuettava projektin kuluessa

niillä toimenpiteillä, jotka ovat mahdollisia yhteistyötahoille.

Onnistuakseen projekti tarvitsee avointa vuorovaikutusta. Projektin toiminnan tulee keskittyä ryhmäprosessiin, jossa kokemuksia jakamalla luodaan uusia näkökulmia. Perheitä kuuntelemalla ryhdytään rakentamaan ohjelmaa yhdessä, mikä tarkoittaa suppeimmillaan vaikuttamiseen rohkaisemista. Projektissa mukana olevalta tulee voida vaatia muutakin kuin paikalle saapumista. Projektitoiminnalle ominaisen kehittämisluonteen mukaisesti toimintatapaa on voitava muuttaa, mikäli alkuperäinen idea osoittautuu liian haasteelliseksi: epäonnistuminenkin on oppimiskokemus.

Projektin tavoitteen on oltava suunnitelmallisesti saavutettavissa. Usein laaditaan yksiselitteisiä suunnitelmia, joita tarkennetaan lähinnä ulkoisten muutosten vuoksi. Avoimen vuorovaikutuksen myötä tulee kuitenkin siirtyä ajattelutapaan, jossa hyväksytään suunnitelman täydentyminen ja laajeneminen. Käytännössä suunnitelmaa on voitava arvioida keskustelujen kautta siten, että arviointikriteeritkin voivat muuttua. Tämä edellyttää oman toiminnan aktiivista havainnointia eli projektin toiminnan henkilökohtaistumista.

Henkilökohtaistumisen kaltaiset asennemuutokset merkitsevät vanhojen toimintatapojen kyseenalaistamista ja uhkaavat ainakin jossain määrin vanhemman itsetuntoa. Itsearviointi ei ole itsensä selvä perustaito vaan vaatii kehittyäkseen harjoittelua, sallivaa ja myönteistä ilmapiiriä sekä kannustavaa palautetta. Siksi henkilökohtaistuminen edellyttää yhteisöllisyyttä. Henkilökohtaistumisesta on hyötyä myös projektin laadulle. Perheiden äänen kuuluminen herkistää prosessin sujumista ja lisää tietoa mahdollisista hankauskohdista.

Ohjaajan kannalta tämä vaihe saattaa olla raskas, koska hän joutuu ottamaan vastaan kritiikkiä ja pettymyksiäkin. Tärkeää on perheenjäsenten kuulemisen lisäksi tuen saaminen tarvittaessa sekä kyky vetää rajat toiminnalle. Henkistä kuormitusta voi vähentää sekä työnohjauksella ja tiimityöskentelyllä että tiedolla siitä, että prosessiin kuuluvat myös pettymykset. Yhdeksi keskustelun teemaksi tulee nostaa se, miksi kaikkia tavoitteita ei ole mahdollista tai mielekästä toteuttaa projektin puitteissa. Lisäksi olisi syytä pohtia, missä määrin perheenjäsenet itse ovat vastuussa tavoitteidensa toteuttamisessa.

Viitteet

1. Kaikki projektiin osallistuneet henkilöt on koodattu. Tunnus JT kuvaa projektin johtotasoa, tunnus OT ohjaajatahoa. Perheryhmiä kuvaavat tunnukset KY (Kymi), PK (Pohjois-Karjala) ja VS (Varsinais-Suomi). Yhteistyötahojen edustajat saavat tunnukset YT. Tutkimuksessa käytetään myös tunnuksia M (mies), N (nainen), T (tyttö) ja P (poika) sukupuolen ja vanhempi-lapsi-aseman tunnistamiseksi. Esimerkiksi tunnuksen (JT/M) saavat henkilöt ovat projektin johtotasoon kuuluvia miehiä. Henkilön sijasta koodauksessa korostuu siis asema projektiin ja yhden koodin alla voivat esiintyä eri ihmiset. Tekstinäytteissä esiintyvät nimet on poistettu.
2. Minulle kerrottiin myöhemmin tarinoita ohjaajan ammatillisuuden puutteesta. Erityisesti kahden äidin kritiikki kohdistui lastenhoitoon: ohjaaja ei osannut käyttää pientä lasta vessassa tai hän vaikutti pelkäävän down-lastaa. Muu kritiikki kohdistui ohjaajan käytöstapoihin, jopa ulkonäköön. Tarinoita ohjaajasta käytettiin tulkintani mukaan samanaikaisesti kahteen asiaan. Yhtäältä ohjaajasta rakennettiin projektin alkuvaiheen hankaluuksien ”muistomerkki”, toisaalta hänen kauttaan korostettiin muiden ohjaajien korkeaa osaamista.
3. Olen välittömästi työsuhteen solmittuani pohtinut tutkijan roolia ja ilmoittanut ohjaajille sähköpostitse mukaan tulostani sekä asemastani. Sähköposti on liitteenä (liite 2).
4. Olen käyttänyt kuiluista sellaisia suomenkielisiä nimiä, jotka kuvaavat kuilun syntyä (ks. Grönroos mt., 102–107). Zeithaml ja Bitner käyttävät termejä *consumer gap* sekä *provider gap*. Edellisiä on yksi, jälkimmäisiä on neljä. *Provider gap 1* on ilmaistu alkuperäisteoksessa ”not knowing what customers expect”. *Provider gap 2* ”not selecting the right service designs standards”. *Provider gap 3* ”not delivering to service standards”. *Provider gap 4* ”not matching performance to promises”.
5. Se, kuinka projektin seuranta on järjestetty, tarjoaa yhden mahdollisuuden tarkastella miten monimutkaista ja hidasta voi toiminnan järjestäminen olla. Aikaa seurannan järjestämiseen kuluu vuosi, kun ensimmäinen idea ei toteudu.
Projektin ohjausryhmän muistio 26.4.2002:
Projektin seurantaan ei ole vielä valittu henkilöä. Uutena ideana ohjausryhmä päätti tutkia mahdollisuutta sitoa joku

filmiryhmä mukaan seuraamaan projektia.. Alustavasti on keskusteltu AMK-opiskelijan, sosiaalipolitiikan opiskelijan tai tutkijan palkkaamisesta projektin seurantaan.

Projektin ohjausryhmän muistio 2.5.2002:

Päätettiin edellisen kokouksen idean pohjalta jalostaa raportointi-idea ja lähteä kehittämään raportointia DVD:n muotoon, jolloin raportti voi sisältää kirjallista ja kuvallista materiaalia yhtä aikaa. – – Huokein tapa on lähteä liikkeelle omalla ohjauksella ja kuvaajalla ja käyttää ammattilaisten apua koontivaiheessa. – – Todettiin, että on mahdollista käyttää myös kahta sosiaalialan opiskelijaa raportoinnissa, jolloin toinen tekisi väliraportin ja toinen loppuraportin.

Projektin ohjausryhmän muistio 2.9.2002:

On käyty keskustelua televisiotuotannon ammattilaisten kanssa päädytty siihen, että hankkeen loppuraportti tuotetaisiin esim. DVD-muodossa. Tällöin kirjallinen ja kuvallinen materiaali olisi samoissa kansissa.

Projektin ohjausryhmän muistio 25.10.2002:

Todettiin, että NP:n hallituksessa nousi esiin yhteistyö nuorisotutkimusverkoston kanssa seurannan ja opaskirjan tekemisen osalta. Projektipäällikkö on neuvotellut nuorisotutkimusverkoston johtajan sijaisen [nimi poistettu] kanssa asiasta. Keskusteluissa on päädytty siihen, että lähdetäisiin hakemaan tutkijaa NT-verkoston kautta.

Projektin ohjausryhmän muistio 17.12.2002:

Filosofian tohtori [nimi poistettu] on hakenut seurantatehtävään. Voitto kotiin -hankkeessa 1.1.2003 lähtien (tai sopimuksen mukaan) vuoden 2004 loppuun. Tutkijan tehtäviä ovat projektin seuranta ja edistäminen sekä opasmateriaalin tuottaminen. – – Tutkijan työn tavoitteena on opaskirja toiminnasta eli toiminnasta saatavat kokemukset ja hyöty on saatava jakoon. [Nimi poistettu] kanssa sovitaan työnkuvasta tarkemmin heti kun asia varmistuu. NT-verkoston aloitteesta perustetaan tutkijan tueksi pari kertaa vuodessa kokoontuva työryhmä, johon tulee edustus myös projektin ohjausryhmästä.

Projektin ohjausryhmän muistio 11.2.2003:

Seurannan osalta tuli lunta tupaan muutama päivä sitten, kun tehtävään jo lupautunut filosofian tohtori saikin täysipäiväistä työtä, jonka oheen ei projektimme seuranta enää ajankäytöllisesti mahdu. Päätettiin, että etsintää jatketaan laajentaen sitä taas myös opiskelijoiden suuntaan. Päätettiin, että projektipäällikkö lähettää ohjausryhmän jäsenille tutkijan löytämiseksi ”työhakemus”-ilmoituksen, jota kaikki voivat levittää eteenpäin.

Projektin ohjausryhmän muistio 31.3.2003:

Nuorisotutkimusverkostomme kautta on löydetty projektimme seurannasta kiinnostunut henkilö. Hän on tutkija Marko Raitanen Jyväskylästä.

6. Kyse voi toki olla siitä, että he eivät halunneet listata itselleen keskeisiä pyrkimyksiä, koska luottamussuhdetta minuun haastattelijana ei ollut rakentunut.
7. Maahanmuuttajaperheen tueksi on tosin perustettu verkosto, joka on kokoontunut perheen kodissa ja oletettavaa on, että isälle kohdistetut pyynnöt osallistua projektiin ovat useimmille äideille osoitettuja kehotuksia voimakkaampia ja voivat täten tulla tulkituksi ulkoiseksi paineeksi.
8. Nuorimmilta lapsilta kysyessäni yleisin reaktio oli tyrmistys: ”No kun äiti ja isä tulee”. Sinne mennään minne vanhemmat vievät, joskaan ulkoinen paine ei vaikuta niin vahvasti kuin innostus lähteä retkelle. Etenkin kouluikäiset mainitsivat useimmiten osallistumisen syiksi kaverit ja kivan tekemisen. Myös vanhempien läsnäolo on tärkeää. Toisaalta teiniikäiset kokevat tullessaan pakotetuksi mukaan ja lähtöä on usein edeltänyt lukuisat neuvottelut.
9. Vain yksi vastaaja oli epävarma ja hämmentynyt, ja sekin saattaa johtua puhelinhaastattelun luonteesta.
10. Varsinaista alkutilanteen mittausta ei tutkimuksessa ole, vaan odotukset ovat muovautuneet perhetapaamisissa. Kymen perheryhmä oli kokoontunut ensimmäisen kerran puoli vuotta ennen ensimmäistä kontaktiani. Pohjois-Karjalan infotilaisuuteen en ehtinyt, ja ensimmäiset haastattelut tein ensimmäisen perhetapaamisen toisena päivänä. Varsinais-Suomen perheryhmä oli vannonut kahdesti ennen ensimmäistä kontaktiani, ja ensimmäiset haastattelut tein perhetapaamisen toisena päivänä. Osaa vanhemmista olen haastatellut vasta usean tapaamiskerran jälkeen.
11. Asia on jätettävä tämän maininnan varaan, sillä kommentteja ei ole tarkoitettu julkaistavaksi. Kommenttien yhteydessä käytettiin mm. ilmaisuja: ”pöytäkirjan ulkopuolelta”, ”onhan tämä luottamuksellista?” ja ”näin meidän kesken”. Vaikka kuvauksista saisi tunnistettavuustiedot peittoon, en rohkene rikkoa luottamusta.
12. Perhetapaamisen lopuksi kerätyissä palautelomakkeissa vanhemmat kuitenkin arvioivat keskusteluissa ja haastattelussa haukkumansa tiedotuskäytännön hyvän ja kohtalaisen välimaastoon.
13. Seuraavassa pitkä katkelma, jossa käyn ohjaajan sekä yhden perheen lasten kanssa lävitse ”Meidän leiri” -kuvaushankkeen kuvia:
 - H4: Mites olette viihtyneet?
 - H18: täällä on kivaa, kun on kavereita
 - H17: Joo, [H37].
 - H18: [H26] on töissä, ihmettelin miksei ole mukana. Mutta se on jo 18 vuotta.
 - H17: Kato, tossa kuvassa on [H37].
 - H4: Mikä tämä on? [Ohjaaja osoittaa kuvaa.]

H17: No siinä on [H15, H19 ja H33].

H18: Kivaa on olla kavereitten kaa. Ja toi äskenen retki oli kiva.

H17: Ja sudenkorento. [Kodan lämmössä jähmettyi sudenkorento kepin päähän liikkumattomaksi: sitä sai silittää ja H17 esitteli sitä yhdessä samanikäisen tytön H39 kanssa kaikille]

H18: Meillä on biljardipöytä kotona.

H17: Oli Kustavissakin kivaa.

H18: Kultaranta oli kiva, turvajutut oli kivaa.

H17: Mutta on täälläkin kaikki hyvin. Ei ole parantamisen varaa.

H4: Oho, sehän on hauska kuulla.

H17: Ollaan leikitty Tarzania.

H4: Olisiko leikkejä, joita pitäisi leikkiä mutta ei ole vielä ehditty?

H18: Kirkonrottaa ja hippaa.

H17: Vaikka tänään! Me ollaan parhaimpia!

H4: Mitä tässä kuvassa on?

H17: Se on isolta sillalta.

H18: Minä otin ton!

H17: Minäpä!

H18: Minä sen otin!

H17: Minäpä!

H4: Joo. Miten semmonen juttu, että jos haluatte tehdä jotain, niin kuunnellaanko teitä täällä leirillä?

[Pojat ovat aivan tyrmistyneitä – usean sekunnin hiljaisuus.]

H18: Hä?

H17: Ei kuunnella, niillä on aina työasioita ja kiire.

H18: Hä?

H4: Jos haluaisitte tehdä jotain erityistä, niin tuntuuko että kannattaa tulla kertomaan?

H17: Ei tule mitään erityistä mieleen.

H18: No tulee makaronilaatikkoo.

H4: Ai haluatko makaronilaatikkoo? Mitä muuta tulee mieleen?

H18: No [vastuuohjaaja] on kiva. Ja [ohjaaja]. Vaikka se on jukuripää.

H17: Mikä?

H18: No kun se aina ottaa kiinni. Repii meitä.

H17: Eikä ota.

H18: Otti mua kerran. Sanoin sille H:lla alkavan sanan.

H17: Ai minkä?

H18: H-O-M-O [lausuu kirjaimen kerrallaan].

H17: Aika paha sana [Nauramme kaikki yhdessä.]

14. ”Venejuna tehdään siten, että vene (tapauksessamme kuusi kappaletta) sidotaan edelliseen noin metrin mittaisella köydellä ja etummaisena veneen perämöotteri vetää letkaa. Painonjakauma veneissä on tärkeä, sillä liian kevyellä keulalla oleva vene mutkittelee. Veneiden täyttäminen edellyttää kontaktia toisiin ja perheiden sekoittamista. Kuten vastuuohjaaja asian hienosti ilmaisee: venejuna on paitsi hauskaa ja erilaista tekemistä myös symbolisella tasolla yhdistävää – olemme samassa veneessä ja riippuvaisia toisistamme.” (JT/M, keskustelu 3.8.2003.)
15. Lomakkeessa pyydetään vastaamaan ympyröimällä oikealta tuntuva vaihtoehto monikkomuotoisiin kysymyksiin, kuten ”perhetapaamisen vaikutus mukana olleisiin lapsiin tai perhesuhteisiin”.

Kirjallisuus

- Atkinson, Paul (1992) *Understanding Ethnographic Texts*. Qualitative Research Methods Series 25. A Sage University Paper. London: Sage.
- Baszanger, Isabelle & Dodier, Nicolas (2004) *Ethnography: Relating the Part to the Whole*. Teoksessa David Silverman (toim.) *Qualitative Research. Theory, Method and Practice*. London: Sage, 9–34. 2 p.
- Eräsaari, Leena (1994) Millainen tekotuote etnografia on? *Janus* 4 (2), 362–373.
- Festinger, Leon (1957) *A Theory of Cognitive Dissonance*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Grönroos, Christian (1989) *Miten palveluja markkinoidaan*. Espoo: Weilin + Göös. 5 p.
- Grönroos, Christian (1998) *Nyt kilpaillaan palveluilla*. Helsinki: WSOY. 4 p.
- Gubrium, Jaber & Holstein, James (1994) Uusi etnografia ja elämän sosiaalinen rakentuminen. *Janus* 2 (4), 352–362.
- Hammarsley, Martyn & Atkinson, Paul (1996) *Ethnography. Principles in Practice*. London: Routledge. 3 p.
- Heino, Tarja & Berg, Kristiina & Hurtig, Johanna (2000) *Perhetyön ilo ja hämmennys: Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyksiä*. Aiheita 14/2000. Helsinki: Stakes.
- Heiskala, Risto (1996) *Kohti keinotekoista yhteiskuntaa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Helkama, Klaus & Myllyniemi, Rauni & Liebkind, Karmela (1998) *Johdatus sosiaalipsykologiaan*. Helsinki: Edita. 2 p.
- Hurtig, Johanna (2003) *Lasta suojelemassa. Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä*. Rovaniemi: Acta Universitatis Lapponiensis 60.
- Jauhiainen, Riitta & Eskola, Marjatta (1994) *Ryhmäilmiö*. Perustietoa ryhmän käytöstä ja ryhmätyöstä sosiaalityöhön sovellettuna. Helsinki: WSOY.
- Karinsalo, Ritva (1996) *Yhteisvastuu lapsistamme*. Tutkimus Yhteisvastuu lapsistamme -projektista vanhemmuuden tukemiseksi kuudessa lastensuojelulaitoksessa ja kymmenessä seurakunnassa. Hämeenlinna: Sosiaalikehitys Oy.
- Kirmanen, Tiina (1999) *Haastattelu lapsen ja aikuisen kohtaamisena – kokemuksia lasten pelkojen tutkimuksesta*. Teoksessa Isto Ruoppila ym., *Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä*. Jyväskylä: Atena Kustannus, 194–217.
- Kittilä, Riitta (2004) *Sosiaali- ja terveysjärjestöjen kilpailuttamiskokemukset -selvitys*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry. Saatavana [www-muodossa: http://www.sosteryty.fi/kilpailuttamisraportti.pdf](http://www.sosteryty.fi/kilpailuttamisraportti.pdf) (viitattu 16.8.2004).
- Kotanen, Tommi (1998) *Kahdenkeskeiset urheilujutut*. Pro gradu -työ. Liikuntakasvatuksen laitos, Jyväskylän yliopisto. Saatavana [www-muodossa: http://selene.lib.jyu.fi:8080/gradu/h/814.pdf](http://selene.lib.jyu.fi:8080/gradu/h/814.pdf) (viitattu 20.10.2004).
- Laaksonen, Pirjo & Laaksonen, Martti (2001) *Onko laadulla väliä? Kuluttajien laadulle antamien merkitysten tarkastelu*. Teoksessa Christian Grönroos & Raija Järvinen (toim.) *Palvelut ja asiakassuhteet*. Helsinki: Kauppakaari, 82–95.
- Laitinen, Hanne (1998) *Havainnointitutkimuksen perinteiset koulukunnat*. Kuopion yliopiston julkaisu E. Yhteiskuntatieteet 56. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Lahikainen, Anja & Pirttilä-Backman, Anna-Maija (2000) *Sosiaalipsykologian perusteet*. Helsinki: Otava.
- Leino, Kirsi (2002) *Nuorisotyön ammattilaiset: diskurssianalyysi nuorisotyöntekijöiden rakentumisesta*. Nuorisotyö-lehdessä. Kasvatustieteiden laitoksen julkaisusarja A. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Londén, Pia & Perälähti, Anne & Selkälä, Arto & Siltaniemi, Aki & Särkelä, Riitta (2004) *Sosiaalibarometri 2004: Hyvinvointipalvelujen tuottajien ajankohtainen tilanne ja näkemys kansalaisten hyvinvoinnista*. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.
- Lähteenmaa, Jaana (1999) *Nuorisoprojektit ja evaluaatiot – noviisinäkökulma*. Teoksessa Kari Paakkunainen (toim.) *Arviointitutkimus ja nuoriso: tulosvastausta dynaamiseen nuorisotutkimukseen*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 112–122.
- Niemelä, Kati (2002) *Hyvä rippikoulu. Rippikoulun laatu ja vaikuttavuus*. Helsinki: Kirkon tutkimuskeskuksen sarja A, nro 79.
- Ojanen, Markku (2001) *Auttajaksi oppiminen. Psykologia muiden tulkkina*. Teoksessa Antti Karisto & Leena Kurki (toim.) *Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena*. Tampere: Vastapaino, 95–109.
- Pietilä, Minna (1998) *Sosiaalisen lomatoiminnan jatkotutkimus. Erityisryhmätoiminta*. Helsinki: Lomajärjestöjen yhteistyöryhmä LYR.
- Puohiniemi, Matti (1996) *Suomalaisten arvot yhteiskunnallisessa muutostilanteessa*. Teoksessa Kirsi Ahlqvist & Anja Ahola (toim.) *Elämän riskit ja valinnat. Hyvinvointia lama-Suomessa*. Helsinki: Edita, 30–54.
- Riikonen, Eero (1992) *Auttamistyön ongelmakäsitykset ja haastattelukäytännöt: ongelmakielestä kompetenssieleen*. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 32. Helsinki: Kuntoutussäätiö.
- Rissanen, Pekka & Karjalainen, Susanna & Salmela, Tuula (2001) *Kenellä on oikeus lomaan? Avustetun lomatoiminnan arvioinnin tuloksia*. Espoo: Raha-automaattiyhdistys.
- Rostila, Ilmari & Mäntysaari, Mikko (1997) *Tapauskohtainen arviointi sosiaalityön välineenä*. Raportteja 212. Helsinki: Stakes.

- Ruoppila, Isto & Hujala, Eeva & Karila, Kirsti & Kinos, Jarmo & Niiranen, Pirkko & Ojala, Mikko (1999) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena Kustannus.
- Schwartz, Shalom (1992) Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. Teoksessa Mark Zanna (toim.) *Advances in Experimental Social Psychology*, vol 25. Orlando, FL: Academic.
- Sirola, Kirsi (2004) Porilaisten yhdeksäsluokkalaisten ja kasvattajien käsityksiä nuorten alkoholinkäytöstä ja alkoholinkäytön ehkäisystä. *Studies in Sport, Physical Education and Health*, Nro 98. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Strandell, Harriet (1995) Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana: tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä. Helsinki: Gaudeamus.
- Tolonen, Tarja (2001) Nuorten kulttuurit koulussa: ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset. Helsinki: Gaudeamus.
- Törrönen, Hannele (2001) Kurssinrakentajan ABC – mitä on opittu kurssien ohjelman rakentamisesta. Teoksessa Hannele Törrönen (toim.) *Matkalla muutokseen – kokemuksia perhekuntoutuskursseista*. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 39–48.
- Törrönen, Maritta (2000) Lapset arjen subjekteina. Teoksessa Synnöve Karvinen & Tarja Pösö & Mirja Satka (toim.) *Sosiaalityön tutkimus*. Jyväskylä: SoPhi, 146–170.
- Vilkko-Riihelä, Anneli (1999) *Psykye*. Psykologian käsikirja. Helsinki: WSOY.
- Zeithaml, Valarie A. & Bitner, Mary Jo (1996) *Services Marketing*. New York: McGraw-Hill.

LIITTEET

LIITE 1. Perhetapaamisten perheet

Kymen ryhmä

Perhe 1.

Projektiin tulohetkellä erillään asuvat vanhemmat ja kolme lasta. Uusperhe, jonka vanhin lapsi on täysi-ikäinen. Hän ei osallistunut perhetapaamisiin. Muut lapset olivat projektiin tulohetkellä 10- ja 8-vuotiaita. Keskimmaisella lapsella on diagnosoitu kehitysviivästymä. Projektin aikana vanhemmat palasivat asettamansa tavoitteen mukaisesti yhteen ja myös äiti sai töitä.

Perheen omat perustelut, miksi juuri heidät pitäisi valita mukaan: ”Meidän perheellä ei ole ollut taloudellisesti ollut mahdollisuutta lomiin”.

Perhe 2.

Erillään asuvat työttömät vanhemmat sekä kolme lasta. Uusperhe, jonka vanhin lapsi oli projektiin tulohetkellä 11-vuotias, muut lapset 7- ja 3-vuotiaita.

Perheen omat perustelut, miksi juuri heidät pitäisi valita mukaan: ”Molempien vanhempien pitkäaikainen työttömyys. Olen aloittanut iltakoulun, jossa luen peruskoulun päästötodistuksen. Isällä on vaikea alkoholiongelma, joten yhteinen loma yhdessä olisi meille hyvä ajatus. – – on isän edellisestä liitosta, ja isä haluaisi hänet mukaan.”

Perhe 3.

Erillään asuvat vanhemmat sekä seitsemän lasta. Vanhin lapsista oli projektiin tulohetkellä 16-vuotias, muut lapset 14-, 13-, 11-, 9,5- ja 3-vuotiaita. Nuorimmalla lapsella on diagnosoitu kehitysviivästymä. Projektin aikana äiti pääsi työvoimakoulutukseen.

Perheen omat perustelut, miksi juuri heidät pitäisi valita mukaan: ”Meillä on suurperhe ja meillä lomailukustannukset ovat liian suuria toteutuakseen. Jokainen perheenjäsen joutuu arkisin osallistumaan kaikkeen kotona niin kaikki ovat loman tarpeessa.”

Perhe 4.

Taloudellisten vaikeuksien kanssa kamppaileva maatalousyrittäjäpariskunta, jolla on kolme lasta (12, 9 ja 8 v.).

Perheen omat perustelut, miksi juuri heidät pitäisi valita mukaan: ”Olemme maatalousyrittäjäpariskunta. Perheessämme on kolme lasta, joista vanhimmalla on Dg. Synd. Down. Meneillään on monivuotinen talonrakennusprojekti hartiapankkiperiaatteella.”

Perhe 5.

Kokopäiväistä vuorotyötä tekevä yksinhuoltajaäiti sekä kaksi lasta, joiden ikä on projektiin tullessa 9 ja 5 vuotta. Nuoremmalla lapsella diagnosoidaan projektin aikana keskittymishäiriö (ADHD).

Perheen omat perustelut, miksi juuri heidät pitäisi valita mukaan: ”Olen ollut koko ajan yksin-

huoltajana ja lasten isät missä lie sekopäisenä pyörii ympäri kaupunkia, aiheuttaen stressiä ja mielipahaa. Itse käyn töissä ja hoidan kaikki juoksevat asiat.”

Pohjois-Karjalan ryhmä

Perhe 6.

Työtön yksinhuoltajaäiti sekä kolme lasta, iältään projektiin tulohetkellä 10, 8 ja 4 vuotta. Keskimäisellä lapsista diagnosoitu mielenterveydellisiä ongelmia, nuorimmalla lapsella on diagnosoitu kehitysviivästymä. Projektin aikana keskimäinen lapsi on otettu huostaan ja sijoitettu toiseen perheeseen. Hän on kuitenkin aina perhetapaamisissa mukana. Projektin aikana äiti on aloittanut laitoshuoltajan koulutuksen ja hänellä on tavoitteena päästä sairaalaan töihin.

Perheen omat perustelut, miksi juuri heidät pitäisi valita mukaan: ”Yksinhuoltajan arki ei aina helppoa. Ei oltu aikaisemmin tällaisissa lomilla. Loma tarpeeseen koko perheelle, nuorimman isä voisi tulla mukaan? Punkaharju kuntana ’vetää puoleensa’. Yhdellä lapsista vaikeita ongelmia, erittäin raskas talvi takana, uusi osastohoitojakso edessä (tulee olemaan pitkä).”

Perhe 7.

Työtön erillään asuva pari, jolla kaksi lasta, iältään projektiin tulohetkellä 6 ja 4 vuotta. Osallistui- vat vain ensimmäiseen kahden tunnin infotilaisuuteen. Oman kertomansa mukaan olivat ensimmäisen leirin aikana sairaina ja kolmannen leirin aikana muuttaneet toiselle paikkakunnalle: ”olisi ollut hirveä rumba päästä paikalle”. Eivät muista, mikseivät osallistuneet toiseen perhetapaamiseen, mutta poisjäänti ”harmittaa, sillä ei täällä varmasti ole tuollaista toimintaa”.

Perheen omat perustelut, miksi juuri heidät pitäisi valita mukaan: ”Emme ole aiemmin olleet vastaavanlaisilla lomilla.

- Alkoholi.
- Päihteet.”

Perhe 8.

Työtön yksinhuoltajaäiti sekä neljä lasta, iältään projektiin tullessa 13, 12, 9 ja 6 vuotta. Vanhim- malla lapsella on diagnosoitu keskittymishäiriö (ADHD). Osallistuivat ensimmäiseen kahden tun- nin infotilaisuuteen sekä yhteen perhetapaamiseen. Oman kertomansa mukaan olivat toisen perheta- paamisen aikana vatsataudissa, eikä kolmas perhetapaaminen enää kiinnostanut kuin äitiä ja nuorin- ta lasta.

Perheen omat perustelut, miksi juuri heidät pitäisi valita mukaan: ”Ollaan oltu perheleireillä ja lapset tykkäävät kun on vaihtelua kotielämään. eikä ole rahaa itse käydä missään.”

Perhe 9.

Työtön yksinhuoltajaäiti sekä kaksoset, iältään projektiin tullessa 5 vuotta. Projektin aikana tytöt on otettu huostaan ja äiti on ollut mielenterveysongelmien vuoksi hoidossa. Lisäksi vastuuhjaajan kertoman mukaan perhetapaamisten välillä on ilmennyt runsasta alkoholin käyttöä. Äiti päätti jättää projektin kesken.

Perheen omat perustelut, miksi juuri heidät pitäisi valita mukaan: ”Kamppailee, kuivilla pysy- misen suhten.”

Perhe 10.

Maahanmuuttajaäiti ja kaksi lasta, iät eivät tiedossa. Ammatti ja työssäkäynti ei tiedossa. Osallistui- vat ensimmäiseen kahden tunnin infotilaisuuteen sekä yhteen perhetapaamiseen. Äidin suomen kie- len taito rajoittui perusasioihin, yleensä tulkkina toimi vanhempi lapsi.

Perheen omat perustelut, miksi juuri heidät pitäisi valita mukaan: Ei tiedossa.

Perhe 11.

Projektin alkaessa asumuserossa asuva yhteishuoltajaisä, sekä projektiin tullessa 8-vuotias lapsensa. Isä on kokopäivätyössä, lapsi asuu äitinsä luona. Isän kertoman mukaan hänellä on myös täysi-ikäinen lapsi, jolla on ollut jo vuosia oma perhe.

Perheen omat perustelut, miksi juuri heidät pitäisi valita mukaan: ”Vaihtelun vuoksi.”

Perhe 12.

Avoliitossa elävä uusperhe, jolla oli projektiin tullessa yksi viisivuotias lapsi. Äiti on opiskelija, isä työtön. Osallistuivat ensimmäiseen kahden tunnin infotilaisuuteen sekä yhteen perhetapaamiseen. Projektin aikana avoero, jonka jälkeen perheyhteisyyttä tukeva projekti ei enää kiinnostanut.

Perheen omat perustelut, miksi juuri heidät pitäisi valita mukaan: ”Olemme reilun 2 v vanha/tuore uusioperhe. Ja olemme olleet aikamoisessa myllerryksessä ja kokeneet kovia. Miehen masennus, vaihtelevat työ- ja opiskelutilanteet, työttömyys, talon osto joka osoittautui kauppojen jälkeen kosteus/homevaurioiseksi, Päihdeongelmat, väkivalta, Perhe/ystävyyssuhteet kärsineet, Lapsen kasvatus pulmia, Arjen hallinta välillä hakoteillä jos lie vapaa-ajankin... Lista on loputon!”

Perhe 13.

Kotipalvelussa, vuorotyössä työskentelevä yksinhuoltajaäiti sekä projektiin tullessa 10-vuotias lapsi.

Perheen omat perustelut, miksi juuri heidät pitäisi valita mukaan: ”Olen yksinhuoltaja ja haluaisin antaa lapselleni muistoja lapsuudesta kuinka yhdessäolo on mukavaa. Meidän rahavarat ovat niukat, joten olen tehnyt reissuja erilaisten järjestöjen kautta esim. MLL ja perheliiton kanssa. En ole koskaan ollut tuetulla lomalla.”

Perhe 14.

Vanhempainvapaalla laitoshuoltajan työstä oleva yksinhuoltajaäiti sekä neljä lasta, ikä projektiin tullessa 14, 11, 8 ja 1 vuotta. Nuorin lapsista ei ole osallistunut perhetapaamisiin lainkaan, vanhin lapsista on osallistunut kerran. Lasten isä pitää yhteyttä ja lapset tapaavat häntä säännöllisesti.

Perheen omat perustelut, miksi juuri heidät pitäisi valita mukaan: ”Olen yksinhuoltaja. Haluaisin viettää lomaa poikien kanssa, koska perheessä on kaksi nuorempaa lasta, ne vievät niin paljon huomiota että sitä väkisin jää vähemmän pojille. Tämä olisi hyvä tapa viettää aikaa yhdessä ja tavata muitakin vanhempia ja lapsia.”

Perhe 15.

Vuorotyössä työskentelevä yksinhuoltajaisä ja kolme lasta, iältään projektiin tullessa 14, 12 ja 5 vuotta. Avioliitto lasten äidin kanssa on päätynyt eroon vaimon pyynnöstä. Äidillä on mielenterveysongelmia, joiden vuoksi nuorin lapsi ei saa tavata äitiään. Isällä on lähestymiskielto entiseen vaimoonsa.

Perheen omat perustelut, miksi juuri heidät pitäisi valita mukaan: ”Että jaksaisi elää ja pitää huolta lapsistaan. Oppisi jotain uutta.”

Perhe 16.

Työtön yksinhuoltajaäiti sekä kolme lasta, iältään projektiin tullessa 9, 7 ja 4 vuotta. Projektin aikana äiti päässyt työharjoitteluun, jonka vuoksi ei voinut osallistua ensimmäiseen tapaamiseen. Tuolloin lasten kanssa oli perhetapaamisessa isoäiti.

Perheen omat perustelut, miksi juuri heidät pitäisi valita mukaan: ”Olen yksinhuoltaja mahdollisuuteni kolmen lapsen kanssa muihin retkiin ei ole taloudellisesti mahdollista Tarvitsen tukea ja vahvistusta heidän kasvattamiseensa.”

Varsinais-Suomen ryhmä

Perhe 17.

Ammatti ja työssäkäynti ei tiedossa. Yksinhuoltajaäiti sekä viisi lasta, iältään projektiin tullessa 9, 7, 6, 4 ja 3 vuotta.

Perheen omat perustelut, miksi juuri heidät pitäisi valita mukaan: ”Yhdessäoloa lasten kanssa muussa kuin kotiympäristössä. Entinen mies häiritsee (ja sen vuoksi monesti ei lapset pääse edes pihalle leikkimään), häiriö käyttäytyy kodin lähetyvillä. Lomaa yhdessä.”

Perhe 18.

Ammatti ja työssäkäynti ei tiedossa. Yksinhuoltajaäiti sekä kaksi lasta, iältään projektiin tullessa 9 ja 1 vuotta. Projektin aikana lapset otettiin huostaan.

Perheen omat perustelut, miksi juuri heidät pitäisi valita mukaan: ”Olen kahden lapsen yksinhuoltajaäiti. vanhemman lapsen kanssa huonot välit, jos tämä auttaisi meitä saamaan hyvä välit taas. Koko aika menee pienemmän kanssa, tarvi päiväunet ym. ym. Ja mun elämässä ei ole muuta kuin lapset. Ja saisi uusia ystäviä.”

Perhe 19.

Ammatti ja työssäkäynti ei tiedossa. Nuori avopari, jolla yksi lapsi iältään projektiin tullessa 2 vuotta.

Perheen omat perustelut, miksi juuri heidät pitäisi valita mukaan: ”Olemme avopuolisoni kanssa alkaneet olla ja muuttaneet yhteen puolivuotta sitten. [Lapsen nimi] on ollut silloin 1,5 -vuotias. Sitä ennen olin yksinhuoltaja. Meillä on ollut todella raskasta oppia tämä ”perhe-elämä” uudestaan, erikseen kaikille ja yhteisesti. Olemme ansainneet pienen loman onnistumisestamme.”

Perhe 20.

Ammatti ja työssäkäynti ei tiedossa. Maahanmuuttajapariskunta sekä neljä lasta, iältään projektiin tullessa 10, 9, 7 ja 1 vuotta. Äidin suomen kielen taito on heikko, isän kielitaito hyvä. Vanhimmat lapset toimivat tulkkina, mikäli isä ei ollut mukana perhetapaamisissa.

Perheen omat perustelut, miksi juuri heidät pitäisi valita mukaan:

- ”- Perhe kaipaa vaihtelua raskaaseen arkeen.
- Äiti luku- ja kirjoitustaidoton.
- Neljän lapsen yksinhuoltaja, tukea vanhemmuuteen ja syrjäytymisen ehkäisyyn.
- Lapset kaipaavat ’maalais-’ ympäristöä ja harrastuksia.
- [Lapsen nimi] vaatii erityishuomiota.”

Perhe 21.

Ammatti ja työssäkäynti ei tiedossa. Projektin alkaessa asumuserossa asuva äiti sekä kaksi lasta, iältään projektiin tullessa 11 ja 8 vuotta.

Perheen omat perustelut, miksi juuri heidät pitäisi valita mukaan: ”Olen asunut kaksi kertaa turvakodissa vähän ajan sisään. Asumuserosta huolimatta yritämme vielä korjata tilannetta. Työttömyydestä ja työkyvyttömyydestä johtuen taloudellinen tilanteemme ei mahdollista loman viettoa muuten. Mies pyörätuolissa, joka myöskin hankaloittaa lomailua.”

Perhe 22.

Ammatti ja työssäkäynti ei tiedossa. Yksinhuoltajaäiti sekä kaksi lasta, iältään projektiin tullessa 7 ja 5 vuotta. Eivät ole osallistuneet perhetapaamisiin lainkaan.

Perheen omat perustelut, miksi juuri heidät pitäisi valita mukaan: ”Tarvitsen tukea vanhemmuuteen. Olen ollut terapiassa 1.6.2003 alkaen ja hän suositteli minulle ko. projektia.”

LIITE 2. TUTKIJAROOI (lähetetty ohjausryhmälle ja ohjaajille 27.3.2003)

Alustavasti on sovittu, että tutkimukseni sisältää osallistuvaa havainnointia ja että työtilani sijaitsee projektin ulkopuolisissa tiloissa.

Näkemykseni mukaan tehtäväni on tehdä projektin ja sen osakkaiden toiminta näkyväksi. Päätehtäväni on projektin toiminnan dokumentointi ja havaintojen raportointi. Tehtäväni ei ole määrittellä projektin tavoitteita tai visioita projektin strategiaa. Nämä tehtävät kuuluvat niille, jotka kantavat projektissa taloudellisen ja poliittisen vastuun. Riippumattomana tutkijana en kannata projektin tulostavastuuta ja siksi tehtäväni on tutkia projektin tavoitteiden toteutumista, ei määrätä niitä. Sen sijaan minun tulee kertoa perusteltu käsitykseni siitä, miten näihin tavoitteisiin voitaisiin parhaiten yltää. Tässä mielessä tutkimukseni lähestyy toimintatutkimusta.

Sekä arviointitutkimuksessa että toimintatutkimuksessa tutkija toimii eräessä mielessä konsulttina, joka pyrkii auttamaan toimijoita näkemään ja ratkaisemaan toimintaan sisältyviä ongelmia ja välittämään heille tieteellistä tietoa. Arviointitutkimuksessa tutkijan tehtävä on selvittää täyttääkö toiminta sille asetetut tavoitteet, kun toimintatutkimuksessa tehtävänä on muuttaa tai kehittää toimintoja. Käytännössä tämä tarkoittaa, että tulen tekemään ns. ”tyhmiä kysymyksiä” eli kysymään itsestäänselvyksiä ja sitä kautta tuoda tiimin pohdittavaksi annettuina pidettyjä käytäntöjä, joita voisi mahdollisesti tehdä totuttua mielekkäämmällä tavalla. Näiden kysymysten lisäksi tulen nostamaan esiin myös ikäviä ja vaikeita kysymyksiä, eli projektin työskentelyyn liittyviä ongelmia tai asioita, joihin on tarpeen kiinnittää enemmän huomiota.

Yksi syy siihen miksi toimijat eivät koe hyötyvänsä tutkijan läsnäolosta liittyy viiveeseen kehittämistarpeen ja tutkimustulosten julkaisemisen välillä. Oma kantani on aina ollut, että ongelmat ja hankalat asiat tulee nostaa keskusteluun mahdollisimman nopeasti, eikä niitä tule pantata loppuraporttiin. Tulen antamaan projektin kaikille osapuolille mahdollisuuden toiminnallaan vastata kritiikkiin, sillä en usko että tutkijan pätevyyttä todistaa se kuinka monta ongelmakohtaa hän pystyy kirjaamaan raporttiinsa vaan se, miten nopeasti ja rakentavasti hän pystyy tunnistamaan ongelmakohtat ja tukemaan projektin osapuolia niiden ratkaisemisessa.

Yhteenvetona toteaisin, että tehtäväni muodostuvat projektin osakkaiden tunnistamisen ja heidän tavoitteidensa, huolenaiheidensa ja näkemystensä esiintuomisen ja konsensuksen luomisen eri osakkaiden ja heidän näkemystensä välille.

LIITE 3. Kymen perheryhmässä sattuneen konfliktitilanteen tiivistelmä.

Tein tilanteesta puhelinhaastatteluja, joissa minulla oli introna seuraava teksti:

Olen Marko Raitanen Jyväskylän yliopistosta. Teen arviointia Raha-automaattiyhdistyksen rahoittamasta Voitto kotiin -projektista. Olemme tavanneet useita kertoja perheleireillä. Minulla olisi kaksi kysymystä, jotka vievät noin kymmenen minuuttia. Olisiko sinulla nyt hetki aikaa?

Ensimmäinen kysymys: Olen kuullut, että viime perheleirillä tapahtui jokin välikohtaus. Sen selvittämisessä oli mukana perheterapeutti. Voisitko omin sanoin kertoa käsityksesi tapahtuman kulusta?

Toinen kysymys: Oletetaan, että sinun tulisi ehdottaa miten tapahtuma ratkaistaan. Mitä sinä ehdotat tilanteen ratkaisuksi?

Olen valinnut sitaatteja vastauksista seuraavalla aukeamalla olevaan taulukkoon. Jokainen rivi edustaa yhtä vastaajaa. (nimet muutettu)

Liitetaulukko 1. Kymen perheryhmässä sattuneen konfliktitilanteen tiivistelmä (jatkuu seuraavalla aukeamalla).

Alku	Tapahtuma	Oletus	Päätös	Oma ratkaisu	Kommentti	Muuta
Eero (4v) oli seissyt television ääressä ja Aapo (6v) oli väänttänyt hänen sormiaan.	Eeron äiti suuttui hirveästi.	Eeron äiti ymmärsi ja kuuli, että jos ei tule selvittämään asiaa niin projekti päättyy heidän kohdaltaan.	Ja sitten se ryöpsähti uudestaan kotiin lähtiessä. Eeron äiti minutkin veti mukaan siihen.	Perheterapeutti yritti parhaansa mukaan, niin mikä olisi minun ratkaisuni. En osaa sanoa.	Minä pidän ihan menetyksenä, jos pohjoisen reissua ei tulekaan loppuun. Mutta eihän meitä voi jättää sillä lailla, sehän on kuin jättäisi heille. Silloin tämä projekti olisi epäonnistunut.	Mieheni kertoikin, että onnistui kerran pelastamaan, ettei tällaista tapahtunut, kun Eero meni huitomaan meidän poikaa.
Riittääköhän se, että sanon että Eeron ja Aapon äideillä oli välikohtaus lasten hoidosta.	Ja vastuuhjaaja puuttui asiaan, eli meni sitten huutamaan Eeron äidin perässä mökkiin.	Eeron äiti itki siinä ja vastuuhjaaja huusi, jos et nyt tule, niin leiri päättyy tähän.	Sitten oli vielä loppuyhteenveto, jossa tämä levisi koko homma.	Mielestäni tämä ratkeaa siten, että vastuuhjaajan pitää käsitellä, ettei ole aina oikeassa.	Nyt niin sanotusti uhri joutui kuuntelemaan syytöksiä vielä ohjaajaltakin.	Lastenohjaajat tekevät mielestäni nyt ison virheen kun kuuntelevat vain vastuuhjaajaa.
Tilanne oli se, että Aapo oli työntänyt Eeron pois ja kääntänyt sormia.	Kyse oli siitä, ettei Eeron äiti sulattanut meitä lainkaan.	Liikaa kuulemma annan Aapon olla omassa oloissaan, muiden kanssa touhuta.	Luulin, että asiasta sovittiin, mutta tämä jatkui seuraavana päivänä.	En meinaa osallistua enää näihin leireihin.	Suoraan sanoen, kyllä jaksavat ihmiset tehdä tikusta asiaa.	Ajattelin, että tarviko täällä vielä pelätäkkin. Sehän on ihan pimeä se isä pilleripäissään, ihmeellisesti sanottu ettei voi vastata teoistaan.

Alku	Tapahtuma	Oletus	Päätös	Oma ratkaisu	Kommentti	Muuta
Tämä oli lasten kesken normaalia menoa. Paperiputkella koputellivat Eeroa päähän ja hänellä oli puinen miekka, jolla huiteli takaisin.	Tää perhe, mikäs sen nimi onkaan. Niin ne ylireagoi.	Kyse oli Eeron kiusaamisesta, jota oli kuulemma tapahtunut koko ajan.	Bussissa oli sitten normaali tilanne minun mielestäni mutta en usko, että Aapo porukoineen enää tulee.	Mutta en tiedä miten tästä voisi ratkaisua löytää, kun asia jo kerran puhuttiin. Ja silloin sovittiin, että asia on nyt käsitelty.	Tämä oli odotettavissa, näin mä ajattelen, koska ei esimerkiksi meidän lapsi ole normaali. Eikä ole myöskään Eero. Oli tämä silti yllätys, että näin perseelleen meni.	Ja vähän pitäisi pystyä kyllä katsomaan myös sellaista, että on se Eero myös aika kova lyömään.
Eero tökki ja tökki kunnes Aapo hermostui ja väänsi tämän kättä.	Sanoisin, että lapset ottivat yhteen, Eeron äiti ylireagoi. Siinä sitten haukuttiin kaikkien pennut.	Eeron äiti oli niin väsynyt, että kyse oli oikeastaan varmaan siitä, että olisi tarvinnut jonkun toisen vahtimaan poikaansa.	Luulin kyllä, että asia oli selvitetty. Ja niin luuli varmasti moni muukin. Mutta siinä se tuli uudelleen eikä asiaa saatu selvitettyä.	Kaikkiaan en mitään ratkaisua osaa esittää mutta kyllä ihmettiin, että eihän tämä juttu voi olla totta.	En tiedä lähdetäänkö me enää lainkaan näille reissuille. Sen verran minua rupesi ärsyttämään.	Vähän pitäisi myös katsoa sellaista omaa touhua, että myös Eeron äiti oli juuri Aapon kuullen vähätellyt tämän älykkyyssosamäärää.
Se oli sellaista miekkailua. Mutta sitten kun vähän menin kauemmaksi niin kuulin kun Eero uikutti, että ai ai sattuu, päästä irti! Aapo väänsi Eeron sormia.	Menin vastuuhjaajalle sanomaan, että eikö tähän voisi puuttua kun jatkunut joka lomalla. Eeroa kiusataan jatkuvasti ja kiusaajan äiti on vain kotona lukemassa, kauneusunilla tai lenkillä.	Aika paljon ärsyttää erityisesti vastuuhjaajan suhtautuminen. Ei ole tasavertainen kaikille ja muille tulee paha mieli.	Sitten asia sovittiin muka. Mutta Aapo on edelleen oma persoonansa. Huutaa haista paska kusipää, jos jotain pyytää tekemään tai kielteä.	Olen funtsinut tätä pitkään. Vastuuhjaaja sanoi, että olisi hyvä jos saataisiin yksi avustaja lisää.- vaikka saataisiin yksi lisää, niin mitä se tekisi, vahtisiko Eeroa vai Aapoa?	Sitä vain mietin, että olenko ihan pimeä kun en tajua minkä tein väärin.	Ei me olla mitään B-luokan kansalaisia, vaikka paljon lapsia onkin.

Alku	Tapahtuma	Oletus	Päätös	Oma ratkaisu	Kommentti	Muuta
Aapo runttasi Eeron silleen, että se tuli itkien äitinsä luokse.	Se on mielestäni tässä ihan pielessä, että eihän tässä lasta voi syyttää, jos vanhempi ei tiedä mitä tekee. Eli sille Aapon äidille pitäisi jotain tehdä. Sen pitäisi parantaa osallistumistaan.	Kaikissa ihmisissä on vikoja, mutta miksi nyt Eeron äidin piti pyytää anteeksi.	Sanoin vastuuhjaajalle että jos me nähdään enää, niin minä tuon terveyttäni käsittelevät paperit mukaan.	Eihän minun tulisi ehdottaa mitään. Kyllä sinun pitää kääntyä niiden puoleen, jotka tätä vetää. Vika on nimittäin ihan muualla kuin meidän pojassa, jos yksi äiti on sellainen, ettei välitä lapsistaan.	En rupea toisten kasvatusmenetelmiä arvostelemaan, mutta meidän lapsissa ei ole ollut ikinä mitään vikaa. Eikä ollut nytkään.	Ja se miksi kuitenkin käyn näillä leireillä, on se, että pitäähän sitä omaa reviriä puolustaa. Kun ei siellä kukaan sitä tee. Tai siitä se tuntuu.
Homman alku ja juuri oli se, että Eeron äiti ja hänen perheensä olivat sitä mieltä, että Aapon äitiä autetaan, paapotaan. Aapon äiti saa erityishuomiota.	Eero oli häirinnyt Aapoa, joka oli sitten hermostunut.	Eeron isän mukaan, tai siis en tiedä mitä silloin on sanottu, mutta vastuuhjaaja olisi sanonut, että heidän takiaan projekti loppuu.	Se isä meni ihan sekavaan tilaan, ajattelin menikö mahdollisesti psykoosiin.	Mielestäni ratkaisu on se, että Eeron isä ei enää tule leirille.	Saattaisin miettiä asiaa [Lapin reissua], jos en tuntisi itseäni uhatuksi. Nyt tunnen vaikka Punkaharju on sellainen, että sinne saa virkavallan tarvittaessa paikalle.	Ohjaajan näkökulmasta Eero on itsekkin mukana läpsimisessä, ihan kummankin puolista toiminta on ollut.
Aapo katseli intensiivisesti ohjelmaa ja meni sitten kaulallemaan Eeroa. Ja sitten vähän tönimään pois tieltä. Ja Eero tönä takaisin.	Tässä ei siis ollut kyse mistään vakavasta mutta Eeron äiti haukkui monisanaisesti Aapon äidin, joka puolestaan haukkui takaisin.	Minusta kyse on siitä, että suurperheessä korostetaan sitä, että heillä on seitsemän lasta, joten he tarvitsevat etuoikeuksia.	Perheterapeutti teki siellä jo sovintoehdotuksen mutta ei se toiminut oikeastaan hetkeäkään.	Kun on riittävästi aikaa, ettei mene hosumiseksi, niin soitan kaikki perheet läpi.	Kuten siellä sanoin, tämä ei ole mikään Robinson, josta äänestetään joku pois.	Äiti valjasti kaikki lapsensa vaihtimaan Eeroa. Isommat tuo ja vie hänet, ettei sitä pääse muut tönimään tai lyömään. Kun sellaisesta ei edes ole pelkoa, ei sellaista tapahdu.

Alku	Tapahtuma	Oletus	Päätös	Oma ratkaisu	Kommentti	Muuta
Lasten kesken oli jotain menossa, joku ärsytti toista joka sitten tönäisi.	Äiti oli kerännyt negatiivisia huomioita koko projektin ajan ja nyt purki ne sitten arvostellen toisen kasvatusmenetelmiä.	Kyseessä on kuulemma suosiminen, eli suositaan yhtä äitiä ja lasta.	Luulin, että asia oli selvä, mutta viimeisenä aamuna selvisi, ettei ollut tapahtumaa oltukaan sovittu.	Kaikessa kokonaisuudessaan ratkaisu lankeaa perheterapeutille ja vastuohjaajalle. Mutta näkisin, että ratkaisua lähdetään tekemään sen pohjalta mitä vanhemmilta odotetaan.	Nyt pitäisi puhalttaa yhteen hiileen ja saada tästä esiin vahvuus, se että opitaan jotain.	Aika sellainen fiilis ohjaajilla on, että mitäs nyt?
Aapo hermostui ja mottasi poikaa.	Asia sitten muuttui sellaiseksi, jossa purettiin patoutuneita tunteja.	Eeron äiti kertoi paljon esimerkkejä pitkästä ajalta, joissa näkyi hänen mukaansa se, ettei hänestä pidetty.	Keskustelu venyi pitkään ja saimme sovituksi. Lopulta minulle tuli kiire lähteä.	Vastuohjaaja ei ole yhtään niin vahvoilla tässä hommassa kuin antaa ymmärtää.	Vastuohjaaja ei ole yhtään niin vahvoilla tässä hommassa kuin antaa ymmärtää.	
Suurperheen pienin lapsi häiritsti Aapon tv:n katsomista, joka hermostui ja ilmeisesti löi.	Aikuiset rupesivat riitelemään.	Konflikti päättyi ok, kaikki ovat käsitykseni mukaan tulossa ensi leirille.	En ollut paikalla kun asia tapahtui, joten en tiedä.	Emme ehtineet perheterapeutin kanssa jutella, sillä hänellä meni konfliktin purkuun kauan, ja sitten hänen oli pakko lähteä ajamaan kotiin.	En ollut paikalla kun asia tapahtui, joten en tiedä.	Emme ehtineet perheterapeutin kanssa jutella, sillä hänellä meni konfliktin purkuun kauan, ja sitten hänen oli pakko lähteä ajamaan kotiin.

LIITE 4. Kyselylomake Voitto kotiin -projektin henkilöstölle

Nuorisotutkimusverkosto, Voitto kotiin -projekti

6.8.2004

Tämä kolmiosainen kyselylomake käsittelee näkemystäsi toimeksiannosta, tavoitteista, motivoinnista, suunnitelmasta, rakenteesta, aikataulusta, tukemisen tavasta, sitouttamisesta, kirjaamisesta, tietojen antamisesta, arvioinnista mutta myös työskentelyn lopettamisesta. VASTAA TÄMÄN HETKISEN KÄSITYKSESI MUKAISESTI.

Vastaaminen tapahtuu kirjoittamalla vastausvaihtoehtojen alle numero tai kirjain. Älä poista tai pyyhi mitään, lisää vastausvaihtoehtojen alle ainoastaan sopivaksi katsomasi numero tai kirjain. Osiossa III on myös avovastauksia.

Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti, joskin toimenkuva mainitaan tutkimuksen rakenteen vuoksi (projektin johtotaso, ohjaajat, avustava taho). Arvioitu vastaamiseen kuluva aika on 20–30 minuuttia.

Palauta vastauksesi sähköpostitse osoitteeseen [poistettu] 6.9. (maanantai) mennessä.

Taustatiedot.

Nimi:

Koulutus/ oppiarvo:

Ammatti:

OSA I

Pyydän sinua palauttamaan mieleesi Voitto kotiin -perhetapaamiseen osallistuneen perheen tai perheitä. Kuvaa perheen kautta käsitystäsi Voitto kotiin -projektin toiminnasta. Valitse vastausvaihtoehtoista vain yksi, mielestäsi toimintaa parhaiten kuvaava vaihtoehto.

Työprosessin kuvaus

Asiakkaaksi tulo.

1. Yhteydenottokeskustelu

Kun lähettävä taho ehdottaa perhettä projektin piiriin, se

- a) on esitellyt projektia ensin perheelle ja pyytänyt perheen suostumuksen
- b) on ehdottanut perhettä nimettömänä projektin piiriin kysymättä ensin perheeltä
- c) on ehdottanut perhettä nimellä projektin piiriin kysymättä ensin perheeltä.

—

2. Alkutiedot

- a) lähettävä taho antaa tarpeelliseksi katsomansa tiedot perheen luvalla
- b) projektin henkilöstö tekee itse selvitystyötä (tiedonhaku viranomaisilta)
- c) ohjaaja hankkii itse tietoja perheestä perhetapaamisissa (havainnointi ja keskustelu).

—

3. Päätöksen perheen ottamisesta projektin piiriin tekee
- Nuorten Puolesta ry:n hallitus/ projektin ohjausryhmä
 - projektipäällikkö / vastuuhjaaja
 - lähettävä taho.
-

4. Miten ensiarviointi kirjataan?
- raporttivihko tai vastaava
 - ohjaajan omat muistiinpanot
 - perheen ensitapaamista ei kirjata.
-

Työskentelyn aloittaminen.

1. Toimeksianto käsitellään
- viranomaisten kanssa
 - perheen kanssa
 - kirjallista tai suullista toimeksiantoa ei ole.
-

2. Tavoitteet laaditaan
- ensitapaamisella
 - ensitapaamisen jälkeen mahdollisimman pian
 - kun perhettä on tavattu jo jonkin aikaa
 - perhekohtaisia tavoitteita ei ole.
-

3. Työskentely aloitetaan
- perheen määrittelemien tavoitteiden pohjalta
 - työntekijöiden ja perheen tavoitteiden kompromissin pohjalta
 - työntekijöiden määrittelemien tavoitteiden pohjalta
 - lähettävän tahon määrittämän tavoitteen pohjalta.
-

4. Perheen motivoiminen on
- lähettävän tahon tehtävä
 - projektin henkilöstön tehtävä
 - perheen itsensä vastuulla.
-

5. Perheen kanssa mietitään työskentelyn tavoitteet, sopimukset, tapaamistiheys ja työskentelyyn osallistuvat viranomaistahot sekä kerrotaan perhetapaamisten tavoista ja säännöistä. Tällainen suunnitelma tehdään

- a) jokaisen perheenjäsenen kanssa erikseen
- b) perheelle yhteisesti
- c) perheen kanssa ei tehdä yhdessä suunnitelmaa (siirry kohtaan: työskentely ja sen arviointi).

—

6. Suunnitelma kirjataan

- a) viralliselle lomakkeelle
- b) vapaamuotoisesti
- c) suullisesti (siirry kohtaan 8).

—

7. Suunnitelmasta annetaan oma kappale

- a) perheelle
- b) kaikille työskentelyyn osallistuville
- c) lähettävälle taholle.

—

8. Suunnitelmaa tarkistetaan

- a) 1–3 kk välein perhetapaamisessa
- b) 4–6 kk välein perhetapaamisessa
- c) viranomaisneuvotteluissa
- d) suunnitelmaa ei tarkisteta.

—

9. Suunnitelmien laatimisen apuna käytetään

- a) arviointilomaketta
- b) itse kehitettyä lomaketta
- c) laatimisessa ei ole yhtenäistä mallia.

—

Työskentely ja sen arviointi.

1. Pääasiallisena perheen tukemisen tapana on toimintapainotteinen ohjelma (retket, leirit), jonka suunnittelee

- a) henkilöstö
- b) perhe ja henkilöstö yhdessä
- c) perhe itse (siirry kohtaan 3).

—

2. Henkilöstöstä ohjelman suunnittelee pääasiassa:
- a) projektin johto (ohjausryhmä tai projektipäällikkö)
 - b) perhetapaamisen ohjaajat
 - c) projektin johto ja ohjaajat yhdessä.
-

3. Perhe on sitoutunut projektiin
- a) alusta pitäen halukkaasti
 - b) alusta pitäen vastentahtoisesti
 - c) vaihtelevalla kiinnostuksella.
-

4. Itse kirjaan perhetapaamisista:
- a) muistiinpanot projektin sisäiseen käyttöön (esim. ohjausryhmälle)
 - b) muistiinpanot oman työn tueksi
 - c) en kirjaa perhetapaamisista mitään.
-

5. Tietojen antaminen asiakkaalle
- a) perheellä on oikeus nähdä kaikki siitä kerätty ja kirjattu tieto
 - b) perhe saa nähdä vain osan tiedoista, osa on vain työntekijöitä varten
 - c) perheistä ei kerätä perhetapaamisissa tietoa.
-

6. Arviointia tehdään
- a) neuvotteluissa projektin johdon ja lähettävän tahon kesken
 - b) neuvotteluissa projektin johdon, lähettävän tahon ja perheen kesken
 - c) työn ohessa perheen kanssa
 - d) vain ohjaajien kesken (siirry kohtaan 9).
-

7. Perheen osallistuminen arviointiin:
- a) perhe osallistuu arvioimaan tavoitteiden toteutumista itse ja tavoitteita muutetaan perheen toiveesta
 - b) muutoksen tarpeista keskustellaan perheen kanssa, mutta tavoitteita ei välttämättä muuteta perheen toivomuksesta
 - c) lähettävän tahon kanssa käyty tavoitekeskustelu kerrotaan perheelle ja perhetapaamisessa keskitytään perheen motivointiin.
-

8. Lasten osallistuminen arviointiin:
- a) lapsilta kysytään arviota erikseen suullisesti
 - b) lasten arvio kirjataan
 - c) lapsilta ei kysytä erikseen.

—

9. Mihin arvioinnilla pyritään?

- a) työprosessin vaikuttavuuden arviointiin
- b) perheen tilanteen arviointiin..

—

10. Palaute ohjaajilta perheelle

- a) annetaan suullista palautetta koko työskentelyn ajan
- b) arvioidaan edistymistä lomakkeen avulla perheen kanssa yhdessä
- c) ohjaajat eivät anna perheille palautetta.

—

Työskentelyn lopettaminen.

1. Päätösneuvotteluun osallistuvat

- a) ohjaajat ja perhe
- b) ohjaajat, projektin johto ja perhe
- c) ohjaajat, projektin johto, lähettävä taho ja perhe.

—

2. Päätösneuvottelun sisältö:

- a) arvioidaan perheen kanssa koko työskentelyjakso ja peilataan nykytilannetta alkutilanteeseen
- b) sovitaan jatkotyöskentelystä
- c) sovitaan lopetusajankohta.

—

3. Hoitoketju:

- a) perheen asiat siirtyvät takaisin lähettävälle taholle
- b) perheelle on projektin aikana järjestetty tukiverkosto
- c) seurantaan jatketaan: perhe tavataan tietyn ajan kuluttua työskentelyn lopettamisesta
- d) perhe ei ole jatkotuen tarpeessa.

—

4. Tietojen arkistointi

- a) perheet saavat heistä dokumentoitua tietoa mukaansa
- b) kaikki perheestä dokumentoidut tiedot jäävät Nuorten Puolesta ry:lle
- c) tiedot siirtyvät lähettävälle taholle, esim. jatkohoitosuunnitelmaa varten.

—

5. Palaute

- a) perhe täyttää palaute- tai arviointilomakkeen työskentelyn päättyessä
- b) ohjaajat arvioivat omaa työtään lomakkeella
- c) yhteistyökumppaneilta pyydetään palaute lomakkeella
- d) palautetta ei kerätä systemaattisesti keneltäkään.

OSA II

Kuvaa Voitto kotiin -projektia valitsemalla jokaiselta riviltä mielestäsi sopivin vaihtoehto asteikolla 1–5.

tarkat ennakkotiedot	1	2	3	4	5	ei mitään, ”tabula rasa”		

sitoumukset allekirjoitetaan					1 2 3 4 5	mitään ei allekirjoiteta		

kaikilla osallisilla selkeät näkemykset	1	2	3	4	5	mitään ei eritellä tarkkaan		

prosessin dokumentointi		1	2	3	4	5	prosessin eläminen	

tietty metodi, ”ohjelma”		1	2	3	4	5	joustava, tilannesidonnainen	

ohjelma on selkeä ja avoin	1	2	3	4	5	ohjelma on jäykkä ja rajoittava		

herkästi tarpeisiin vastaava			1	2	3	4	5	kaosmainen

perheen vapaaehtoisuus		1	2	3	4	5	voimakas suostuttelu	

asiakaslähtöinen	1	2	3	4	5	viranomaislähtöinen		

kouluarvosanalla 10	1	2	3	4	5	kouluarvosanalla 4		

OSA III

Arvioi Voitto kotiin -projektin merkitystä omalle työllesi tai opinnoillesi.

Koitko projektissa jotain yllätyksiä? Mitä?

Mitkä ovat olleet projektin keskeisimmät opetukset?

Missä asioissa projekti on tukenut edustamaasi perhetyön näkemystä?

Saiko projekti aikaan jotain konkreettisia muutoksia edustamassasi perhetyömallissa? Mitä?

Saiko projekti aikaan jotain konkreettisia muutoksia osallistuvissa perheissä? Mitä?

Jäitkö kaipaamaan projektilta jotain? Mitä?

Selkiytyikö käsityksesi toiminnan tavoitteista projektin aikana? Arvioi käsitystäsi asteikolla 1–5 ennen projektia ja vastaushetkellä.

Ennen:

toteuttamistapa oli aivan epäselvä 1 2 3 4 5 toteuttamistapa oli aivan selkeä

sisällöllinen anti oli aivan epäselvä 1 2 3 4 5 sisällöllinen anti oli aivan selkeä

Jälkeen

toteuttamistapa oli aivan epäselvä 1 2 3 4 5 toteuttamistapa oli aivan selkeä

sisällöllinen anti oli aivan epäselvä 1 2 3 4 5 sisällöllinen anti oli aivan selkeä

Kiitos!

LIITE 5. Pohjois-Karjalan perheryhmän palautelomake 23.6.2004

Palautelomake 18.–20.6.2004

Vastaaminen tapahtuu rengastamalla sopivin vastausvaihtoehto tai kirjoittamalla vastaus sille varattuun tilaan.

YLEISVAIKUTELMASI

Saamasi palvelu oli

1. hyvää	5
2. kohtalaista	0
3. huonoa	0
4. en osaa sanoa	0

Oliko tämä tapaaminen pituudeltaan

- | | |
|------------------|---|
| 1. liian pitkä | 0 |
| 2. sopiva | 5 |
| 3. liian lyhyt | 0 |
| 4. en osaa sanoa | 0 |

Viikonlopun ohjelmasta ja yleisistä asioista tiedottaminen oli

- | | |
|------------------|---|
| 1. hyvää | 4 |
| 2. kohtalaista | 1 |
| 3. huonoa | 0 |
| 4. en osaa sanoa | 0 |

MIELIPITEESI JÄRJESTELYISTÄ

Kuinka [paikka poistettu] vastasi odotuksiasi

- | | |
|------------------|---|
| 1. hyvin | 5 |
| 2. kohtalaisesti | 0 |
| 3. huonosti | 0 |
| 4. en osaa sanoa | 0 |

Kuinka majoitus vastasi odotuksiasi

- | | |
|------------------|---|
| 1. hyvin | 5 |
| 2. kohtalaisesti | 0 |
| 3. huonosti | 0 |
| 4. en osaa sanoa | 0 |

Kuinka ruokailut vastasivat odotuksiasi

- | | |
|------------------|---|
| 1. hyvin | 5 |
| 2. kohtalaisesti | 0 |
| 3. huonosti | 0 |
| 4. en osaa sanoa | 0 |

Oliko ohjelma kokonaisuutena mielestäsi

- | | |
|------------------|---|
| 1. hyvä | 4 |
| 2. kohtalainen | 1 |
| 3. huono | 0 |
| 4. en osaa sanoa | 0 |

Ohjaajien toiminta oli

- | | |
|------------------|---|
| 1. hyvää | 4 |
| 2. kohtalaista | 1 |
| 3. huonoa | 0 |
| 4. en osaa sanoa | 0 |

MIELIPITEESI PERHETAPAAMISEN VAIKUTUKSISTA

Mielialaasi

- | | |
|---------------------------------|---|
| 1. erittäin myönteinen vaikutus | 2 |
| 2. myönteinen vaikutus | 2 |

3. ei mitään vaikutusta	1
4. kielteinen vaikutus	0
5. erittäin kielteinen vaikutus	0
6. en osaa sanoa	0

Jaksamiseesi

1. erittäin myönteinen vaikutus	2
2. myönteinen vaikutus	3
3. ei mitään vaikutusta	0
4. kielteinen vaikutus	0
5. erittäin kielteinen vaikutus	0
6. en osaa sanoa	0

Mukana olleisiin lapsiin

1. erittäin myönteinen vaikutus	4
2. myönteinen vaikutus	1
3. ei mitään vaikutusta	0
4. kielteinen vaikutus	0
5. erittäin kielteinen vaikutus	0
6. en osaa sanoa	0

Perhesuhteisiin

1. erittäin myönteinen vaikutus	2
2. myönteinen vaikutus	3
3. ei mitään vaikutusta	0
4. kielteinen vaikutus	0
5. erittäin kielteinen vaikutus	0
6. en osaa sanoa	0

Kerro miten odotukset viikon ohjelmasta toteutuivat: Mitä mieltä olit ohjelman sisällöstä? Mitä toivoisit ohjelmassa olevan jatkossa?

- Ohjelman sisältö oli hyvä.

- Juuri näitä eri ammattialojen ihmisten luentoja, laidasta laitaan. Tämä huumeluento oli mielestäni hyvä, ei mikään jäykkä...

- Melko vapaata oleilua lapseni kanssa. Tunsin olevani pienoisesäalomalla. Oli hyvä ettei tällä kertaa ohjelmaa ollut liikaa, jotta saimme vesimaailmassa olla. Olemme todella rentoutuneita ja tyytyväisiä.

- En tiedä enkä osaa sanoa.

- Ohjelman sisältö oli mielestäni hyvin onnistunut esim. päihteet ja niiden käyttö oli mielenkiintoista kuunneltavaa.

Mitä omaan arkeesi vaikuttavaa tukea sait? Millaista muuta tukea toivoisit saavasi jatkossa?

- Omaa aikaa, jota toivon myös jatkossa.

- Vertaistukea.

- Oman arkeen vaikuttavaa tukea, sos. kanssakäymiset, omassa arjessa ystäväni ovat rikkaus.

Onko sinulla tällä kertaa terveisiä (ruusuja tai risuja) vietäväksi eteenpäin ohjaajille, [leiripaikkaan] tai järjestöllemme?

- Ruusuja.
- Ohjaajat saisivat osallistua. edelleen enemmän lapsen. kanssa. tekemiseen. että vanhemmille jäisi omaa aikaa tai sitten oltaisiin yhdessä.
- Ruusuja ja hyvää Aurinkoista kesän aikaa.

LIITE 6. Projektin henkilöstön laatima kysely Kymen perheryhmälle [vastaustila poistettu MR]

18.6.2004

1. Palataan hieman muutaman vuoden takaiseen tilanteeseen. Miksi hakeuduitte mukaan projektiin?
2. Mitä projektiin kohdistuvia odotuksia sinulla oli ennen projektin alkua a) itsesi kannalta, b) perheesi ja sen ihmissuhteiden kannalta, c) koko ryhmän perheitä ja vuorovaikutusta ajatellen, d) muu, mitä?
3. Oletteko saaneet tarpeitanne vastaavaa tukea / toimintaa? Millaista?
4. Onko alkuperäinen tarpeenne tullut tyydytettyä, eli onko tilanne korjaantunut?
5. Minkä uskot vaikuttaneen tähän?
6. Minkälaista toimintaa jäit kaipaamaan lisää?
7. Kuinka lapsiesi hyvät puolet ovat vahvistuneet projektin aikana? Mitkä tekijät siihen ovat vaikuttaneet?
8. Millainen vaikutus projektissa mukana ololla on ollut perhesuhteisiinne? Mitkä tekijät siihen ovat vaikuttaneet?
9. Mitä ominaisuuksiasi huomasit tarvitsevasi perhetapaamisten aikana?
10. Mitä muiden perheenjäsenten luonteenpiirteitä arvostit perhetapaamisten aikana?
11. Mitä opit projektin aikana omasta perheestäsi?
12. Mitä opit muilta perheiltä?
13. Mitkä asiat projektissa ovat onnistuneet parhaiten?
14. Mitä kehitettävää näet projektissa? Onko sinulla konkreettisia kehitysehdotuksia?
15. Muita kommentteja tai terveisiä järjestöllemme

Kiitos!

LIITE 7. Perhetapaamisen kuvaus ja sen synnyttämät kysymykset, Kymen perheryhmä 26.4.2003

Valkeala

Osallistun ensimmäisen kerran Voitto kotiin -projektin perhetapaamiseen 26.4.2003. Kyseessä on projektin pilottiryhmänä toimineen Kymen perheryhmän välitapaaminen, eli yhden päivän mittainen retki. Välitapaamisen tarkoituksena on ylläpitää perheiden välisiä verkostoja ja tukea ryhmäytymistä.

Olen puhelimitse yhteydessä vastuuhjaajaan ennen tapaamista. Pääsemme helposti yhteisymmärrykseen miten toimitaan. Minulle tulee kuitenkin vahva tunne että hän on – kuten itsekin sanoo – ”ylivarovainen”. Hänen mukaansa perheet ovat henkisesti niin rikki, ettei hän ole monikymmen-

vuotisen uransa varrella nähnyt. Minun pitäisi olla lähestymistavassani huomaavainen. Varustaudun perhetapaamiseen ottamalla mukaan vain retkiohjelman.

Lauantai 26.4.

klo 8.30 lähtö Karhulan linja-autoasemalta
 klo 9.15 Kouvola Tykkimäen parkkipaikka
 klo 10.15 Valkeala, tutustutaan alueeseen
 klo 11.30 lounas Kuutin Kolossa
 klo 12.30 lähdetään retkeilemään/elämysohjelmaa?
 klo 15.00 nuotiokahvit
 klo 16.00 kotimatka alkaa
 klo 16.45 Tykkimäki
 klo 17.30 Karhula

Lähden siis liikkeelle kevyellä linjalla enkä ryhdy heti haastattelemaan tai jakamaan kyselylomakkeita. Haluan nähdä missä mennään ja minkälaisia ihmisiä projektissa on mukana. Mukana on kuusi aikuista, yksitoista lasta sekä kaksi ohjaajaa. Yksi perhe puuttuu, samoin suurperheen isä muutaman lapsen kanssa.

Perhetapaaminen alkaa sovitulta kohtaamispaikalta lähes aikataulussaan. Matkustamme noin kolme varttia vuokratulla linja-autolla, kuskinä toimi vastuuhjaaja. Esittäydyn projektiin ulkopuolelta tulevaksi tutkijaksi, joka nostaa esiin perheiden kokemuksia ja auttaa kehittämään projektin toimintaa. Vaihdan muutaman sanan useimpien lasten kanssa. Enimmäkseen keskustelen kolmen perheenäidin kanssa, jotka ensimmäiseksi kertovat matkan olevan lähtökohdiltaan pettymys. Heille oli luvattu matka Imatran kylpylään, mutta koska kylpylä oli täynnä, niin vaihtoehdoksi on järjestetty tutustuminen Valkealan ulkoilualueeseen.

Pettymyksen jälkeen he kertovat olevansa toimintaan tyytyväisiä, erityisesti perheterapeuttia kehutaan kovasti ja ohjelmia pidetään kohtuullisina. Omia ongelmia ei peitellä vaan vanhemmat ottavat ne itse puheeksi. Tässä vaiheessa ohjaan keskustelun kuitenkin takaisin projektiin.

Ensimmäisellä pysähdyksellä nousemme katsomaan maisemia puisesta tähystystornista. Lähes kaikki uskaltavat kiivetä torniin, josta onkin upeat näkymät. Lapset kuitenkin juokselevat kallionkielekkeillä, johon pääasiassa ohjaajat – vanhemmat kokevat vastuun kuuluvan ohjaajille – puuttuvat vahvasti kieltäen. ”Ei saa juosta!” toistetaan niin usein, että kymmenennen kerran jälkeen lopetan laskemisen. Paikka ei ole vanhempien mukaan paras jaloittelupaikka lapsille, joskin kiinnostava.

Matka jatkuu linja-autolla ruokailuun. Ensin kuitenkin kokeillaan ruokailupaikan yhteydessä olevaa temppurataa, jonka yhdessä kohdassa tarkoitus on kulkea köyden päällä tasapainoilemalla. Kosketukseen pakottavalla paikalla on hyvä tunnelma, perheet tuntevat selvästi toisensa ja viihtyvät.

Kaksi naisista nauraa keskenään, että lyövät vaikka vetoa ettei kala-allergista tyttöä ole taaskaan huomioitu. Ruokana on kalasoppaa. Vastuuhjaaja järjestää kuitenkin nopeasti nuotion ja pais-taa tytölle makkaraa. Ruokailupaikka on kaunis ja kotoisa mökki, jossa tarjoilu pelaa moitteet-tomasti. Ruokailu sujuu rauhallisissa merkeissä: useimmat lapset kiittävät emäntää. Ruokailun jäl-keen ohjaajien kieltolauseet kaikuivat ilmassa – olimme jälleen melko korkean kielekkeen päällä.

Matka jatkuu linja-autolla toiselle näköalatornille. Torni on suljettu. Tämä herättää hilpeitä, joskin hiljaisia kommentteja. Ohjaajille ei sanota mitään negatiivista ainakaan minun kuulteni vie-läkään, mutta tupakkapaikalla ivallisuus leimaa keskustelua. Päivän ohjelmaan merkatun elämysoh-jelman rajoittuminen kymmenen minuutin mittaiseen vaijerilla kävelyyn tuntuu muutamista van-hemmista melko vähäiseltä. Lapsia huomioivaa liikunnallisuutta ei koeta erityisesti olevan - juokse-

minen tuntuu olevan jatkuvasti kiellettyä. Toisaalta vanhemmat tuovat asioista esiin myös valoisan puolen. Kaikkiaan positiivinen palaute on runsasta: tapaamisia ja leirejä odotetaan.

- helppo lähteä mukaan kun ei tarvitse suunnitella itse
- ihania mielenkiintoisia luentoja; ystäviäkin on saanut; lasten mielestä ohjaajat ovat ok
- toiminta tuli kreivin aikaan, olimme aika lopussa; tosi ihanaa, aina odotan näitä
- antaa mahdollisuuksia, näkee uusia paikkoja
- aina kivempaa kuin kotona
- perheterapeutti on erittäin hyvä (yksimielisen ylistävää palautetta).

Matka jatkuu linja-autolla riippusillalle. Riippusilta ylitetään kävelemällä, jonka jälkeen pidämme perhetapaamisen viimeisen tapahtuman nuotiopaikalla järven rannalla. Osa lapsista on lenkkareissa liikkeellä, mutta vesi kiinnostaa kuten kumisaappaissa liikkuvia. Ohjattuja leikkejä ei ole. Eräs tyttöistä menee laiturille ja kokeilee sieltä jään kestävyyttä. Jää pettää alta ja tyttö putoaa kainaloitaan myöten veteen. Ohjaajat tekevät nopeasti tulen grillikatokseen ja tytön äiti riisuu työltä märät vaatteet. Sitten sekä äiti että vastuuhjaaja antavat takkinsa tytölle ja laittavat vaatteet kuivumaan narulle. Toisen perheen vanhemmat kertovat, että heillä on linja-autossa varavaatteita ja jopa kengät. Kaikkiaan perheiden kesken vallitsee hyvä henki.

Vastuuhjaajan mukaan vaatteet ehtivät kuivumaan ennen lähtöämme (noin 40 minuuttia ohjelman mukaan). Apuaan tarjonnut perhe käy tätä minulle ihmettelemässä. Kymmenen minuutin kuluttua käyn kokeilemassa vaatteita, jotka ovat vielä litimärät. Kysyn linja-auton avaimen vastuuhjaajalta ja lähden hakemaan kahden perheen tarjoamia vaihtovaatteita. Homma toimii hyvin, vaateista löytyy sopivat ja kaikki paitsi pudonnut tyttö ovat tyytyväisiä.

Paluumatkalla eräs äideistä haluaa keskustella kanssani ohjaajien ammattitaidosta ja olemisesta. Hän ei koe nuoriso-ohjaajaksi koulutettujen ohjaajien olevan juuri muuta kuin ”katsomassa päältä”. Erityisesti korostaa erityistä apua vaativien lapsien huomioinnin tärkeyttä. Ohjaajien tulee hänen mukaansa olla alan ammattilaisia tai sellaiseksi valmistuvia. Tämä mielipide saa kannatusta myös muilta äideiltä. Ohjaajia myös keuhataan eikä heihin kohdisteta henkilökohtaisuuksia. Sanoma on kuitenkin varsin selkeä: ”emme ole täällä pönkittämässä heidän ammatillista identiteettiään vaan heidän pitäisi tulla tänne töihin ja tehdä töitä” (KY/N).

Negatiivinen palaute koskee pääsääntöisesti kahta asiaa: suunnittelua ja ohjaajaresurseja

- lisää ohjaajia; nyt ei ole mielekäs tapa toimia, ei voi kutsua loman nimikkeellä
- lisää ohjaajia; ei voi kutsua loman nimikkeellä; lupauksia ei pidetä; palautetta ei huomioida; taaskaan ei muistettu kala-allergista tyttöä; kouluikäisille ei ole riittävästi liikuntaa
- lisää ohjaajia; ohjaajilla nuorisotyön ote, eli katsovat vain päältä.

Vaikuttaa siltä, että perheleiritoimintaa pidetään arvossa mutta siinä koetaan ongelmia: luvataan ennen kuin varmistetaan, ohjaajat ”seisoskelevat”, kehityshäiriöisille lapsille ei ole asiantuntevaa ohjausta. Vanhemmilta tulee muutamia kehittämisideoita: alan opiskelijoiden hyödyntämistä, kasvatuksen tukemisesta kertovia vierailuvia luennoitsijoita, lapsille enemmän ulkoilua ja urheilua, lisää perheterapeutin aikaa.

Ajaessani perhetapaamisesta kotiin kännykkäni soi. Vastuuhjaaja on saanut linja-auton tyhjäksi ja kysyy tunnelmiani. Mielestäni perheiden rohkaisu on onnistunut: monet vaikuttavat valmiilta ottamaan enemmän vastuuta toiminnan osa-alueista, kunhan asiasta vain hyvissä ajoin tiedotetaan ja riittävät onnistumisen edellytykset turvataan. Ohjaajien toimialaa pidän hankalana. Jos ovat aktiivisesti osallistumassa ja ohjaamassa, perheiden oma toiminta ei syty – esimerkiksi tikanheittopaikalla vastuun lasten toimien valvonnasta otti eräs isä. Toisaalta vetäytyminen luo mielikuvan ohjaajien ”seisoskelusta” ja ”päältä katsomisesta”.

Lähetän seuraavalla viikolla projektipäällikölle sekä projektin ohjausryhmälle lyhyen kuvauk-

sen perhetapaamisesta sekä 12-kohtaisen kehittämislisan pohdittavaksi. Vanhempien kertoman perusteella on vaikea analysoida projektin perusjaksoa, sillä heidän mukaansa tapaamisten tavoite ei ole ihan kirkastunut. Esitän, että projektipäällikön ja ohjausryhmän tulee tehdä tiivis paperi seuraavista asioista, jotta toimintaan saadaan nykyistä selkeämpi tähtäin.

Kehittämislisa Kymen perheryhmän perhetapaamisen 26.4.2003 pohjalta.

1. Jatkoissa on tehtävä entistä selvemmäksi mikä on vasta suunnittelun asteella, mikä on varmistettua ohjelmaa.

Keskusteluissa kävi ilmi, että perheille annettuja lupauksia ei ole pidetty. Esimerkiksi perhetapaamisen kohteen vaihtuminen Imatran kylpylästä Valkealan ulkoilualueeseen oli pettymys. Pettymykset henkilöityvät vahvasti projektipäällikköön.

2. Lasten antama palaute on huomioitava entistä tarkemmin.

Keskusteluissa kävi ilmi, että perheessä lapset syyttävät äitiä mikäli leireillä ei ole kivaa. ”teki si mieli sanoa, että menkää näille ohjaajille puhumaan” (KY/N).

3. Ohjaajaresursseja on parannettava, erityisesti kehityshäiriöisten lasten ohjauksessa.

Keskusteluissa kävi ilmi, että yhdenvertaisuuden vaatimuksesta huolimatta kehityshäiriöiset lapset tarvitsevat erilaista huomiointia kuin muut lapset. Perheiden oma ehdotus on, että alan opiskelija rekrytoitaisiin mukaan. ”Kun on näin haasteelliset perheet, niin ohjaajilta tarvitaan enemmän kuin pelkkä nuoriso-otemainen työskentelytapa” (KY/N). Myös luentoajaksi halutaan työrauha lapsista.

4. Lasten ohjelmaan tarvitaan enemmän ulkoleikkejä ja fyysisyyttä.

Keskusteluissa kävi ilmi, että kouluikäiset lapset eivät saa riittävästi liikuntaa. ”nyt ei mitään sählyä tai ulkona toimimista – kaikki kunnia Afrikan tähdelle, mutta ulkona toimiminen tärkeää” (KY/N).

5. Lomanimikkeen käyttöä pohdittava eli perheiden rekrytointitilanne mietittävä uudestaan.

Keskusteluissa kävi ilmi, että toiminta käsitettiin lomaksi ja arjessa jaksamisen tukemiseksi. Tämä näkemys ei kohtaa projektin ideaa perheen yhteisestä ajasta. ”Nyt ei mielekäs tapa toimia. Lomanimike edellyttäisi, että voisi olla esimerkiksi päivä omaa aikaa”. Asiakasperheiden valitsemiseen liittyi myös pientä epäluuloa, perusteet (alkoholismi?) eivät olleet selvillä: ”olemme kaikki jotenkin ongelmaisia, emme muuten ensi- ja turvakotien kautta tulisikaan” (KY/N).

6. Projektiin valittavien perheiden lasten ikäero tulisi jatkoissa pienentää, esimerkiksi vain ala-asteikäisiä.

Keskusteluissa kävi ilmi, että lasten suuri ikäero koettiin sekä isompien lasten mukaan saamisessa että leirin arkitoiminnan tasolla hankalaksi.

7. Perheille jaettava nykyistä tarkempi toiminnan kuvaus (myös kohta 8).

Keskusteluissa kävi ilmi, että jos lapset tietävät ennakolta mitä odottaa seuraavaksi, suhtautuvat he siirtymisiin, odottamisiin ja välittömien tarpeiden tyydyttämiseen pitkäjänteisemmin.

8. Toiminta jaettava pieniin osa-alueisiin, jossa ihmisille jaettaisiin omat osansa.

Havainnoidessa kävi ilmi, että perheet vaikuttavat valmiilta vastaamaan selkeästä osa-alueesta. Vanhemmat vahtivat joka tapauksessa lapsiaan, joten valppautta tulisi hyödyntää – nyt epätie-toista tyhjäkäyntiä, joka koettiin ”vähän ärsyttäväksi” (KY/N).

9. Perheterapeutin aikaa lisää.

Keskusteluissa kävi ilmi, että apua ollaan valmiita vastaanottamaan. Perheterapeutin saama ylistävä palaute lienee merkki perheiden haluamasta ja tarvitsemasta toiminnasta. Kasvatuksen tukemisesta halutaan kuulla asiaa ja uutta. ”Jotain vierailevia luennoitsijoita, kunhan ovat ammattilaisia, ne antavat uutta ajateltavaa ja tukea” (KY/N, KY/M). Myös arkipäivän käytännön neuvoja arvostettaisiin.

10. Etukäteisohjeistusta parannettava.

Havainnoidessa kävi ilmi, että osalla lapsista ei ole hanskoja. Osalla lapsista ei kumisaappaita vaan lenkkarit, jotka olivatkin hyvät jalkineet kunnes lopussa rantaleikeissä. Jos on tiedossa, että

viivytään veden ääressä, tulisi korostaa kumisaappaiden tärkeyttä. Myös lapioita ja muita leluja voisi kannustaa ottamaan mukaan.

11. Ruoka-aineallergiat on huomioitava nykyistä tarkemmin.

Keskusteluissa kävi ilmi, että ruoka-aineallergioiden huomioiminen on usein unohtunut. Vaikuttaa siltä, että perheet käyttävät tätä asiaa paljolti leiritoiminnan laadun mittarina.

12. Lapin matkaan satsattava todella ajoissa.

Keskusteluissa kävi ilmi, että perheet odottavat kovasti leiritoiminnan päättävää Lapin matkaa. ”Aiomme olla loppuun saakka mukana, Lappi kuulostaa hyvältä” (KY/M).

LIITE 8. Perhetapaamisen kutsukirje ja ohjelma, Kymen perheryhmä 3.–7.6.2003

Arvoisa vastaanottaja,

Kuten jo tiedättekin, seuraava perhetapaaminen järjestetään Kustavissa [nimi poistettu]. Tässä kirjeessä on hieman infoa tapaamiseen liittyen ja liitteenä on aikataulu/ohjelma. Tervetuloa mukaan!

AIKATAULU

Tapaaminen järjestetään 3.6.–7.6.2003 Kustavissa. Tiistaina 3.6.2003 ohjelmassa on matkustamista ja majoituksen järjestelyä, tutustumista paikkaan ja iltapalaa. Kustavista lähdetään kohti kotia lauantaina 7.6. heti aamiaisen jälkeen.

MITEN KUSTAVIIN MATKUSTETAAN?

Kustaviin on aika pitkä matka, mutta olemme tehneet siirtymisestä jälleen mahdollisimman vaivatonta ja varanneet tilausajobussin, jota [nimi poistettu] ajaa. Auto lähtee [kaupunki 3] tiistaina 3.6. kello 14.00 ja [kaupunki 2] kello 15.45. Lähtöpaikat ovat ne tutut [lähtöpaikat poistettu]. Mikäli ette jostain syystä pääse lähtemään sovittuna aikana, tai teillä on muuta matkustukseen liittyvää asiaa, niin pyydämme teitä ottamaan yhteyttä [yhteystiedot poistettu].

KUSTAVISSA TAVATAAN

Tapaaminen järjestetään nyt ensimmäistä kertaa Kustavissa, joka sijaitsee saariston rengastien varrella. Ohjaajina toimivat [nimet poistettu]. Perheterapeutti on paikalla torstaina 5.6. ja keskiviikkona 4.6. vierailijaksi saapuu [nimi poistettu]. Työeläkevakuuttajat TELAsta. Lisäksi osan aikaa paikalla on Marko Raitanen, häneen tutustuite jo Valkealan retkellä.

MITÄ MUKAAN

Liinavaatteet ja pyyhkeet tulevat talon puolesta käyttöönnne. Omat hygieniavälineet on syytä olla mukana. On myös hyvä ottaa mukaan sekä ulkoiluun soveltuvaa vaatetta. Päivien aikana retkeillään aika paljon jalkaisin, joten hyvät, kävelyyn soveltuvat kengät kannattaa ottaa mukaan.

Onginta ja virvelöinti on rannalta käsin mahdollista, joten kalastusvälineitä mukaan, jos kalojen narraaminen kiinnostaa. Kartanon oma ranta on 700 metrin päässä, jonne kuljetaan halki saariston peltojen. Kartanon piha-alueella sekä kartanon metsissä ja kallioilla on mahdollisuus monenlaisen peliin ja leikkiin. Jos käytössäsi on Internet-yhteys, voit tutustua kartanoon osoitteessa [www-osoite poistettu].

YHTEYSTIEDOT

Tässä alla ovat Nuorten Puolesta ry:n yhteystiedot. Mikäli teillä on jotain kysyttävää tai huomioita liittyen tuleviin tapaamisiin, niin ottakaa yhteyttä!

Huom!

On erittäin tärkeää, että ilmoitatte meille, mikäli joku perheestänne ei pääse osallistumaan tapaamiseen. Osaamme näin tehdä oikeankokoiset ruoka- ja majoitusvaraukset.

TERVETULOA KUSTAVIIN!

[Allekirjoitukset]

21.5.2003

Ohjelma 3.6.–7.6.2003: Kymen perheryhmä

Tiistai 3.6.

14.00 Lähtö [kaupunki 2]

15.45 Lähtö [kaupunki 3]

20.30 Saapuminen ja majoittuminen

21.00 Iltapala

Keskiviikko 4.6.

08.00–09.00 Aamiainen

10.00–14.00 Koko perheen saaristoretki Kustavin maisemissa: ohjaajat: Retkilounas

14.00–15.30 Ajankohtaista eläkeasioista: tiedottaja (Työeläkevakuuttajat TELA)

16.00 Päivällinen

17.00–19.00 Perheiden omaa aikaa

19.00–21.30 Yhteistä illanviettoa: perhesaunat ja iltapalaa

Torstai 5.6.

08.00–09.00 Aamiainen

10.00–11.30 Aikuisten omaa ohjelmaa: perheterapeutti

10.00–11.30 Lasten ja nuorten omaa ohjelmaa: ohjaajat

11.30–12.30 Lounas

13.00–15.30 Jatketaan yhdessä päivän teemaa: perheterapeutti: päiväkahvit

16.00–17.30 Joukkueiden väliset miniolympialaiset (aikuisten sarja ja lasten sarja)

17.30–18.30 Päivällinen

19.30–21.30 Yhteistä illanviettoa: perhesaunat ja iltapalaa

Perjantai 6.6.

08.00–09.00 Aamiainen

10.00–17.00 Retki Muumimaahan ja Kultarantaan: retkilounas

17.30–18.30 Päivällinen

19.30–21.30 Perhesaunat ja iltapalaa

Lauantai 7.6.

08.00–09.00 Aamiainen

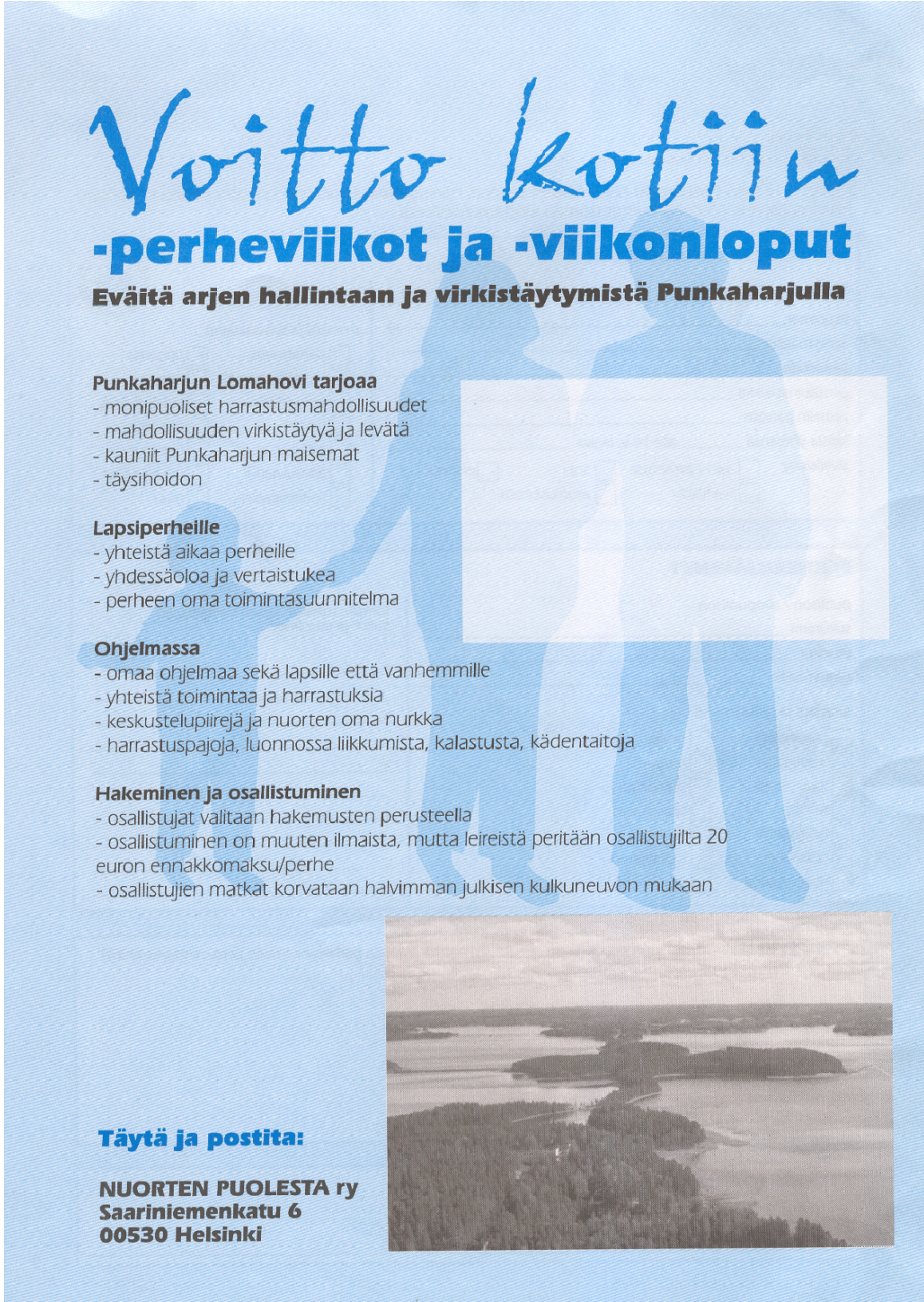
9.00 Palautekeskustelu ja mitäs sitten?: vastuuhjaaja

09.30 Kotiinlähdön aika

13.30 [kaupunki 3]

15.15 [kaupunki 2]

LIITE 9. Voitto kotiin -projektin hakulomake (jatkuu seuraavalla sivulla)



Voitto kotiin

-perheviikot ja -viikonloput

Eväitä arjen hallintaan ja virkistäytymistä Punkaharjulla

Punkaharjun Lomahovi tarjoaa

- monipuoliset harrastusmahdollisuudet
- mahdollisuuden virkistäytyä ja levätä
- kauniit Punkaharjun maisemat
- täysihoidon

Lapsiperheille

- yhteistä aikaa perheille
- yhdessäoloa ja vertaistukea
- perheen oma toimintasuunnitelma

Ohjelmassa


- omaa ohjelmaa sekä lapsille että vanhemmille
- yhteistä toimintaa ja harrastuksia
- keskustelupiirejä ja nuorten oma nurkka
- harrastuspajoja, luonnossa liikkumista, kalastusta, kädentaitoja

Hakeminen ja osallistuminen

- osallistujat valitaan hakemusten perusteella
- osallistuminen on muuten ilmaista, mutta leireistä peritään osallistujilta 20 euron ennakkomaksu/perhe
- osallistujien matkat korvataan halvimman julkisen kulkuneuvon mukaan

Täytä ja postita:

NUORTEN PUOLESTA ry
Saariniemenkatu 6
00530 Helsinki





HAKEMUS

Pyydämme teitä täyttämään hakemuksen selvästi, mieluummin tekstaten. Vastatkaa kaikkiin kohtiin. Hakemuksenne käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti.

HAKIJAN HENKILÖTIEDOT



sukunimi _____
 etunimet _____
 syntymäaika _____
 lähiosoite _____
 postitoimipaikka _____
 puhelin päivisin _____
 lapsia yhteensä _____ alle 16 v. lapsia _____
 siviilisääty avio-/ avoliitossa leski eronnut
 naimaton asumuserossa

ammatti ja työssäkäynti

- | | |
|--|--|
| <input type="checkbox"/> palkansaaja | <input type="checkbox"/> opiskelija |
| <input type="checkbox"/> maatalousyrittäjä | <input type="checkbox"/> muu |
| <input type="checkbox"/> muu yrittäjä | <input type="checkbox"/> kokopäivätyö |
| <input type="checkbox"/> työtön | <input type="checkbox"/> osa-aikatyö |
| <input type="checkbox"/> työkyvytön | <input type="checkbox"/> vuorotyö |
| <input type="checkbox"/> eläkeläinen | <input type="checkbox"/> työllisyystyö |
| <input type="checkbox"/> hoitovapaalla | <input type="checkbox"/> muu |

PERHEENJÄSENET

puolison / avopuolison
 sukunimi _____
 etunimi _____
 syntymäaika _____

ammatti ja työssäkäynti

- | | |
|--|--|
| <input type="checkbox"/> palkansaaja | <input type="checkbox"/> opiskelija |
| <input type="checkbox"/> maatalousyrittäjä | <input type="checkbox"/> muu |
| <input type="checkbox"/> muu yrittäjä | <input type="checkbox"/> kokopäivätyö |
| <input type="checkbox"/> työtön | <input type="checkbox"/> osa-aikatyö |
| <input type="checkbox"/> työkyvytön | <input type="checkbox"/> vuorotyö |
| <input type="checkbox"/> eläkeläinen | <input type="checkbox"/> työllisyystyö |
| <input type="checkbox"/> hoitovapaalla | <input type="checkbox"/> muu |

lomalle tulevien lasten syntymäajat, suku- ja etunimet

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

PERUSTELUT

(Miksi juuri minun ja perheeni tulisi päästä perhetapaamisiin?)

ALLEKIRJOITUS

Vakuutan, että antamani tiedot ovat oikeita

___ / ___ 200___ paikka _____ allekirjoitus _____